

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİZİ SETLERİNDEN BASINA YANSIYAN VE
YANSIMAYAN SORUNLAR

Korkut AKIN

2501810316

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Suat GEZGİN

İSTANBUL - 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : KORKUT AKIN Numarası : 2501810316
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : GAZETECİLİK/ YÜKSEK LİSANS Danışmanı : PROF. DR. SUAT GEZGIN
Tez Savunma Tarihi : 28.06.2018 Saati : 11.00
Tez Başlığı : DİZİ SETLERİNDEN BASINA YANSIYAN VE YANSIMAYAN SORUNLAR

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. SUAT GEZGIN		
2- PROF. DR. ASLI YAPAR GÖNENÇ		
3- DOÇ. DR. NESRİN TAN AKBULUT		

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. AYŞE KALAY		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ MURAT KIRIK		

Versiyon: 1.0.0 2-61559050-302.14.06

ÖZ

DİZİ SETLERİNDEN BASINA YANSIYAN VE YANSIMAYAN SORUNLAR KORKUT AKIN

Dünyada en çok televizyon önünde zaman geçiren bir toplum olduğumuz birçok çalışma sonucu bilinen bir gerçek. Televizyon yayıncılığı seyircisine hak ettiği değeri veriyor mu? Daha da önemlisi, yazılı basın bu konuda ne durumda?

Televizyon dizileri çok izleniyor, çok seviliyor, hatta yurtdışına satılarak ülkemize gelir de sağlıyor. Bu, belli bir süre daha devam edebilir. Ancak süreleri uzayan, Türkiye şartlarında bir haftada çekilmek zorunda olan; buna da bağlı olarak kalitesi düşen dizilerin, bir süre sonra yapım kalitesi düşüyor. Dünyada bir haftada 90 dakikalık bir dizi çekilmiyor.

Bu sorunun çözüme kavuşması sadece dizi sektörünün değil, Bakanlıklar da içinde tüm devlet üst düzeyinin sorumluluğundadır.

Kamuoyu yaratması gereken basın ise çalışmada ele alınan konular çerçevesinde yetersiz kalıyor. Sorunları yansıtmak yerine magazinел bir yaklaşım sergileyerek dizi sektörünün giderek daha da büyük sıkıntılı sürece girmesine yardımcı oluyor.

Tez çalışması röportaj yöntemiyle hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Diziler, maliyetleri, süre uzunluğu, çalışanların hakları, iş kazaları

ABSTRACT
FROM THE TELEVISION SERIES THAT ARE REFLECTED
AND NOT REFLECTED PROBLEMS
KORKUT AKIN

Depending on the results of many researches it is a wellknown fact that we are the first society in the World that spends its time by watching television. Does the TV broadcasting authorities dignify the viewers? More important than this, what is the position of press within this scope?

Television series are very popular, viewed and liked very much and even provide benefit to our country via export. This condition may continue in a certain time. But; when the period of the series gets much longer, when the filming time exceeds one week under the conditions of Turkey and in turn when the quality drastically drops, results in a decrease in the production quality. No series of 90 minutes is produced in the World in one week time.

The solution of this matter is not only within the scope of the series sector but also it is under the responsibility of the top Management of government including the ministries.

Press which is expected to create a public opinion is inadequate within the frame of the issues under consideration. Press helps the process to enter in a more puzzled situation with a tabloid approach rather than reflecting the problems in series sector.

Keywords: Television series, costs, excessive periods, employee accidents, work accident

ÖNSÖZ

Dünyada en çok televizyon önünde zaman geçiren bir toplum olduğumuz birçok çalışma sonucu bilinen bir gerçek. Televizyon yayıncılığı seyircisine hak ettiği değeri veriyor mu? Daha da önemlisi, yazılı basın bu konuda ne durumda?

Öncelikle, hemen her televizyon kanalının bir gazetesi olması dolayısıyla gazeteler kendi kanallarını kayırma yarışında. Diğer kanalları küçümsemeseler, kötülemeseler de yapıcı eleştirileri olmadığı için basının televizyonlara katkısı neredeyse hiç denilebilecek düzeyde.

Televizyon dizileri çok izleniyor, çok seviliyor, hatta yurtdışına satılarak ülkemize gelir de sağlıyor. Bu, belli bir süre daha devam edebilir. Ancak süreleri uzayan, Türkiye şartlarında bir haftada çekilmek zorunda olan; buna da bağlı olarak kalitesi düşen dizilerin, bir süre sonra yapım kalitesi düşüyor.

Bir haftada bu kadar uzun süreli bir diziyi gösterime hazırlamak, sadece kalite düşmesine değil, aynı zamanda çalışanların gücünün tükenmesine yol açıyor. Dizi çekimlerinde yorgunluktan kaynaklı ölüme bile varabilen iş kazaları meydana geliyor. Dünyada bir haftada 90 dakikalık bir dizi çekilmiyor.

‘Film kuramları’ gibi akademik tanınmışlığa sahip bir çalışma alanı olarak ‘televizyon kuramları’ndan hâlâ söz edilemiyor olması belirleyicidir. Çünkü televizyon çalışmalarından söz edilebildiği halde (Horace Newcomb, TV: The Most Popular Art (1974)(aktaran S. Çalışkan, s.68) kuramından söz edilememesi bu konuda yapılan akademik çalışmaların da yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bizim üzerinde durmak istediğimiz, sadece izleyici üzerine değil, kamera arkasında olup da televizyon için üreten insanlara yönelik de bir çalışma yapılmamış olmasıdır.

Bugün televizyon için dizi üretenler -genel bir bilgi vermesi amacıyla yaklaşık 10.000 kişi- alanın sektörleşmemesi ve belli kriterlerin oluşmaması dolayısıyla arka arkaya haksızlıklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

Bu sorunun çözüme kavuşması sadece dizi sektörünün değil, Bakanlıklar da içinde, tüm devlet üst düzeyinin sorumluluğundadır. Diziler bir bilgilenme, haberleşme imkânıysa, bunun kaybedilmesiyle toplumda belli bazı sorunların ortaya çıkması da engellenemez.

Tam da bunun için, dizi sektörünün basına yansıyan ve/veya yansımayan tüm hususlarının ele alınması birincil sorun olarak karşımızda duruyor.

Üniversitelerin ilgili bölümlerinden mezun olan genç televizyoncuların dizi sektörüne adım atması ile birlikte birçok dizi, iki ve daha çok ekiple çekilmeye başlandı. Bu, iş kazalarını azalttı. Ancak bir ekip tarafından yazılsa da senaryolar yeterince güçlü olamıyor, birbirine çok benziyor. Oyuncuların kendini geliştirememeleri nedeniyle tüm karakterler neredeyse aynı şeyi oynuyor. Köylüyü de oynasa, kentliyi de oynasa, bilinçli ve/veya cahil kişiliği de canlandırırsa aynı karakteri izliyoruz ister istemez.

Bu, aynı şekilde rejide de yansıyor. Yönetmenin açtığı için zamanı olmadığından hep aynı yere koyduğu kamerayla hep aynı ölçekli açıyla çekiyor diziyi. Bir farklılık olmadığında, izleyicinin beklentisi karşılanamıyor.

En önemlisi ise dış satım yoluyla ülkemize gelir getiren dizilerin artık pazar bulamayacak olmasıdır kuşkusuz.

Kamuoyu yaratması gereken basın ise çalışmada ele alınan konular çerçevesinde yetersiz kalıyor. Sorunları yansıtmak yerine magazin bir yaklaşım sergileyerek dizi sektörünün giderek daha da büyük sıkıntılı sürece girmesine yardımcı oluyor.

Yapılması gereken bu konunun yasal çözümünün sağlanması ve mesleki örgütlerin bu konuda yetkilendirilmesidir.

Bu çalışmada bana yardımcı olan, emeği geçen herkese çok teşekkür ediyorum. Başta tez hocam, Prof. Dr. Suat Gezgin'e; röportaj yaptığım mesleki örgüt

yöneticilerine ve dizi çalışanlarına; desteklerini esirgemeyen sinema ve dizi emekçilerine; akademik bir dil tutturmama yardımcı olan Prof. Dr. Murat Barkan'a, Doç. Dr. Nesrin Tan Akbulut'a teşekkür ediyorum.

İSTANBUL, 2018
KORKUT AKIN

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM TÜRKİYE'DE TELEVİZYON DİZİLERİ

1.1. Türkiye'de Televizyon Dizileri	3
1.2. Özel Televizyon Yayıncılığı ve RTÜK Kuralları	4
1.3. Diziler Neden Çok İzleniyor?	5
1.4. Yapım Maliyeti ve Süre Sorunu	6

İKİNCİ BÖLÜM BASININ DİZİLERE YAKLAŞIMI

2.1. Basının Dizilere Yaklaşım Biçimleri	8
2.1.2. Dizi Sektöründe Yaşanan Sorunlar	8
2.1.3. Dizi İzleyici Etkileşimi	15
2.2. Meslek Birliklerinin Tutumları	18
2.2.1. Ağır ve Sigortasız Çalışma Koşulları	18
2.2.3. Sosyal Güvenlik	24
2.3. Sektörün Bakış Açısı	25
2.3.1. Sektördeki Örgütlü Çalışmalar ve Talepler	29
2.4. Meslek Birlikleri, Güç Birliği	39
2.4.1 Meclis'e Çağrı	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASINDAKİ YANSIMALAR

3.1. Basına Yansıyan ve Yansımayan Sorunlardan Örnekler	47
3.1.1. Basındaki Yansımalar	50
3.1.2. Hakemliğe İhtiyacımız Yok	51
3.1.3. Reklam Arası Dizi	53
3.1.4. Amaç Hayranlık Uyandırmak	54
3.1.5. Öyle Bir Reklam Alır ki	54
3.1.6. Yalan Değil Reklam Dünyası	55
3.2. İş Kazaları	56

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELER

4.1. Araştırmanın Amacı	57
4.2. Araştırmanın Yöntemi	58
4.3. Bulgular	59
4.3.1. Pelin Diztaş (Kanal D, Dizilerden Sorumlu Yöneticisi)	59
4.3.1.1. Değerlendirme	79
4.3.2. Erdal Tüşünel (TESİYAB Başkanı, yapımcı)	79
4.3.2.1. Değerlendirme	97
4.3.3. İsmail Güneş (SİNEBİR BAŞKANI, Yönetmen)	97
4.3.3.1. Değerlendirme	117
4.3.4. Galip Gültekin (FİYAB Başkanı, yapımcı)	117
4.3.4.1. Değerlendirme	135
4.3.5. Ali Gündoğdu (SÜREÇ Film sahibi, Yapımcı)	136
4.3.5.1. Değerlendirme	144
4.3.6. Atilla Engin (BİROY / SENDER YK Üyesi, Oyuncu, Senarist) ...	145
4.3.6.1. Değerlendirme	157
4.3.7. Ayşegül Çiftçi Karaçay (Sanat Yönetmeni)	157
4.3.7.1. Değerlendirme	166

4.3.8. Murat Özbey (Montajcı)	166
4.3.8.1. Değerlendirme	186
4.4. Genel Değerlendirme	186
4.4.1 Genel Görünüm	187
SONUÇ	189
KAYNAKÇA	193

GİRİŞ

Dünyada en çok televizyon izleyen toplumlardan biri olduğumuz araştırmalarla kanıtlanmış bir gerçektir. Bu araştırmaların bulgularına göre günlük olarak ortalama en az 5-6 saatimizi televizyon karşısında geçirdiğimiz anlaşılmaktadır.

Televizyon programları, izleyicilerin beklenti ve izleme olanaklarına bağlı olarak, iş ve çalışma saatleri temel alınarak gündüz ve gece yayınlarında yer alan programlar olarak farklılıklar göstermektedir. Gündüz, daha çok evde bulunanların (ev hanımları, çocuklar, emekliler, sağlık sorunları nedeniyle kalıcı ya da geçici olarak iş göremez durumda olanlar, vb.) beklentilerine yönelik programların ağırlıkla yer aldığı yayınlar söz konusuysa, gece yayınlarında ise haber, tartışma ve eğlence programları ağırlık kazanmaktadır.

Televizyoncuların “müzik-eğlence” olarak tanımladığı, izleyicilerinin iş günün yorgunluk ve gerilimlerini azaltmalarına yardımcı olmayı amaçlayan programlar arasında eğlenceli bilgi yarışmalarının izlenme oranı yüksek olmaktadır. Bununla birlikte, çekiciliğine bağlı olarak eriştikleri yüksek izlenme oranlarına karşın bu programların, yapımcı ve yayıncısına, diğer program türleriyle karşılaştırıldığında, beklenen gelir düzeyini sağlayamadığı anlaşılmaktadır. (Ancak bu tür programların televizyon için gelir getirmesi pek de mümkün değil). Ağırlıklı olarak normal (???) yayın yapan özel televizyon kanalları ve yöneticileri gelir elde edebilmek için çeşitli yollar bulmaya çalışıyorlar.) Bu durum söz konusu medya unsurlarını, daha verimli ve kârlı program seçeneklerini araştırmaya ve bulunan seçeneklere yatırım yapmaya yöneltmektedir. Bu seçeneklerden ilki, üretilen ve yayına hazır hale gelen yapım ve yayınlara sponsorlar bulmak; bulunan sponsor kurum ve markaları, ürünlerine yatırım yapmaya ikna etmektir. Sponsorluk mekanizması yapımların katma değerini arttırmamakla birlikte masrafları ve dolayısıyla maliyetleri düşürerek katkı sağlamaktadır.

Yapımcı ve yayıncıların, kârlılık oranlarını yükseltmek için buldukları çözüm ise, akşam yayınlarında “Prime-time” olarak da adlandırılan kuşakta izlenebilecek programlar üretmek ve yayınlamaktır. Akşam haberlerinin (ana haber) hemen ardından başlayıp yaklaşık 23:00’e dek süren zaman dilimi, izleyicinin ekran başına en çok toplandığı; bu nedenle de en çok reklam alınabilen kuşaklardır.

Böylece sponsorlu ama prime-time eğlence programlarıyla giderleri en aza indirirken prime-time kuşağında kâr etme fırsatı yakalanmaktadır. Ancak sorun bu denklem ile bitmemektedir: Her iki finansman tipine yatkın, ancak en çok izleyiciyi mümkün olan en uzun sürelerde ekran başında tutabilecek yapımlar üretmek tutkusu medya sektöründe, daha önce yaşanmamış yeni sorunların baş göstermesini tetiklemektedir. Prodüksiyonu yüksek, nitelikli programlar yerine çok kazanç sağlayacak programlar tercih ediliyor.

Televizyon öncesi dönemden, sinemanın etkisinden kurtulamayan izleyici, melodram tercih ediyor. Bunun iki temel nedeni var:

1. Özlem duyduğu yaşamı görmek ve kendisini onun içinde hissetmek
2. Bunalım yaratan zorlu yaşam gerçeklerinden uzaklaşarak rahatlayabilmek; masal benzeri bir gerçekliği yaşayarak gerçeklikle bağını koparabilmek.

Televizyon dizilerinde yaşanan gerek mesleki gerekse çalışma koşulları ile ilgili basına yansıyan (ve yansımayan) sorunlar, yapılan derinlemesine görüşme tekniğiyle meslek birlikleri yöneticilerinin dile getirdikleriyle sınırlı tutuldu. Hemen her tv kanalının bir gazetesi olduğu ve dolayısıyla konuya magazinел bir yaklaşım sergilediği görüşmecilerin ortak görüşü olarak çalışmamıza yansıdı.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE TELEVİZYON DİZİLERİ

1.1. TELEVİZYON YAYINCILIĞI VE DİZİ SEKTÖRÜ

1974 yılında, o zamana kadar ülke nüfusunun yüzde 55’ine, yüzölçümünün ise yüzde 28’ine ulaşan televizyon yayınları artık her gün, ama belli saatlerdedir. İnsanlar televizyonun karşısına açılıştaki İstiklal Marşı ile geçmekte, yine kapanıştaki asker resmigeçidine kadar ekran karşısında kalabilmektedir.

“Telesafir”, o dönemde, televizyonu olan evlere giden konu komşuya verilen isimdir.

1970’lerde, televizyon yayınlarının (tek kanallı devlet televizyonu) başladığı yıllarda yerli dizi yayınları da dışarıdan alınan diziler dışında yerli dizi çekimleri ve yayınları da başladı.

İlk dizi, Kaynanalar, 1974 yılında 13 bölüm olarak yayınlanmaya başladı. Komedi ağırlıklı bir dizi olan “Kaynanalar”, Kayserili zengin bir ailede yaşanan olayları konu ediniyordu. Hemen arkasından gelen “Evler Evler” (3 bölüm) ile ilk uyarlama “Sinekli Bakkal” (6 bölüm) izleyiciyi ekran başına çekti. İlk yılın dizileri Tütün Zamanı” (4 bölüm) yine bir uyarlamadır; (9 bölüm) “Unutulanlar” ve 12 bölüm olan “Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz”dı. 1976’dan itibaren yayın ve erişim alanı ülke sathına yayılan TRT’nin dizileri de çoğalmaya başladı.

1975’te, aralarında izleyicinin unutamadığı (yıllar sonra yeniden çevriminde de ekran başına toplanılan) “Aşk-ı Memnu”nun (6 bölüm) olduğu 8 dizi yayınlanmaya başladı. Bu yapımların en büyük özelliği siyah/beyaz oluşlarıdır. Yayının da siyah/beyaz olması arzulanan etkiyi yaratmasını engellemiştir. Ancak 1975 yılının dizileri arasında farklılık yaratan Ömer Seyfettin Hikayeleri’dir. Dört bölüm olan bu dizi, Ömer Lütfi Akad’a yaptırılmıştır ve her bölümde bir öykü yer almaktadır. Dört ayrı film gibi, dört ayrı ekip, dört ayrı cast, dört ayrı öykü...

İlk televizyon dizilerinin çok tutulması, rağbet görmesi, ilgi çekmesi dolayısıyla, kurum içi ve dışından çok sayıda dizi çalışması başlanmışsa da, Metin Erksan'ın, etkileri hala süren ve üzerinde konuşulan "Beş Hikaye Dizisi" (biri renkli, dördü siyah-beyaz) yönetmenin kendi senaryoları ile ünlü yazarlardan uyarladıklarından oluşmaktadır.

Dizilerin önü açılmıştır artık. Sosyal ve ekonomik durumlarla birlikte sinemada seks filmleri furyası insanları televizyonu sinemaya tercihe itmiş, dolayısıyla da televizyonun etkisi daha da artmıştır.

1.2. Özel televizyon Yayıncılığı ve RTÜK Kuralları

1990 yılında Magic Box Star 1 yayın hayatına başlayıp da ardından diğer kanallar sökün edince, başta spor (özellikle futbol) canlı yayınları öne çıkmıştır. Özel kanallarda TRT'yi kısıtlayan yasal mevzuat engelinin olmaması TRT dışındaki kanal seçeneklerinin çekiciliğinde belirleyici özellik olarak öne çıktı. Olur olmaz yere konulan reklamlar seyirci kadar yetkilileri de etkiledi.

Bunun üzerine RTÜK (Radyo Televizyon Üst Kurulu) belirli yasal düzenlemeler getirdi.

Reklamların 20 dakikada bir yayınlanması, bant reklamların süresinin 8 saniyeyi geçmemesi gibi kurallar, bir süre sonra reklam kuşağının da süresini belirlemeye, bant reklamların kaç dakika arayla yayınlanacağına kadar belirleyici oldu.

Şurası muhakkak ki, kurallar ve onları düzenleyen yönetmelikler de değişen koşullara bağlı olarak değişebilir. RTÜK'ün bu kuralları da bu mantık uyarınca değişti.

Reklam kuralları, Radyo ve Televizyon Yayınlar Hakkında Kanun ve ilgili yönetmeliklerde ayrıntısı ile düzenlenmiştir. Kanuna göre;

1. Reklamlar program arasına yerleştirilir. Programın bütünlüğü, değeri ve hak sahiplerinin hakları zedelenmeyecek biçimde bir program içine de yerleştirilebilir.
2. Birbirinden bağımsız bölümleri olan programlarda veya spor programları ile benzer yapıda aralar içeren olay ve gösteri programlarında, sadece bölüm veya devre aralarına yerleştirilebilir. Reklamlar arasında en az yirmi dakika süre bulunmalıdır.
3. Konulu filmlerin veya televizyon filmlerinin (diziler, eğlence programları ve belgeseller hariç) süreleri kırk beş dakikadan fazla olması halinde, her kırk beş dakikalık süre sonunda bir kez olmak üzere reklam için kesinti yapılabilir. Film kırk beş dakikadan fazla ise kırk beş dakikadan sonraki zamanda her yirmi dakika aralıkla reklam yerleştirilebilir.
4. Hiçbir dini tören yayınına reklam alınamaz. Haber bültenleri, güncel programlar, çocuk programları otuz dakikadan kısa oldukları takdirde reklamlarla kesilemezler.
5. Her türlü yayında gizli reklam yapılması yasaktır.

1. 3. Diziler neden çok izleniyor?

Georges Polti'nin, nedense çevrilmeyen, ama hemen her senaryo yazarının neredeyse ezbere bildiği "36 Dramatik Durum" (The 36 Dramatic Situations) sinemada (tiyatrodada) yer alan bütün dramaturjik yapıları listelenir. Bu, alfabenin harfleri gibidir: Bir harfin arkasına hangi harf gelirse oluşan sözcük farklı bir anlam kazanır. Sinemada da geçerli olan bu durum, diziler için biçilmiş kaftandır bir bakıma.

Yeşilçam'ın ünlü zengin kız fakir oğlan (veya tersi), akraba çekişmesi, düşman aşkı veya hatalı yargı, zina/tecavüz sınırlarında kalan dramatik durum çeşitliliği televizyon dizilerinde hem iç içe geçmiş hem de çeşitlenmiştir.

Unutulmaması gereken önemli noktalardan biri, televizyonun “aptal kutusu” olarak tanımlanmasıdır. Dizi sadık bir izleyici kitlesi edindikten sonra, o gücü ve olanağı yitirmemek için senaristlerin yeni atraksiyonlar yapması gerekir. Birkaç bölüm önce, izleyicinin farklı nitelikte tanıdığı bir karakter daha farklı bir görünüme bürünebilmektedir. Akışa kendini kaptıran izleyici akıldışılığı da sorgulayamaz, kabullenir hale getirilir.

Sürenin uzamasıyla birlikte dizilerin tutulmasıyla doğru orantılı olarak bir sonraki yayın döneminde de ekranlara gelen dizilerin senaryolarını bir kişinin yazması mümkün değildir. Senaryo ekipleri oluşturulur ve ortak senaryolar üretilmeye başlanır. Karakter oluşturulmasındaki hatalar da, yorumlar da gözle görülecek düzeyde artık. Öyle ki senaryo yazarı bile bilememektedir, ileriye yönelik neler olacağını. Çetin Tekindor, bir dizide, yanında çalışan gencin oğlu olduğunu önceden bilse daha farklı yorumlayacağını anlatacak kadar üzölmüştür. Buna benzer yerinmelerle hemen her oyuncu, her yönetmen, her yapımcının karşılaşma olasılığı yüksektir.

Sinemacıların kendi aralarında “soğukkanlı geçiş” diye nitelendirdiğı bu tür sıra dışı durumlar, eğer senaryo ve yapıma iyi yedirilmemişse izleyici diziden soğur. Nedenini bilemediğı, ama hissettiğı bir nedenle, bir başka kanalda aynı saatlerde yayınlanan, arkadaşlarının da önerdiği bir başka diziye yönelir.

1.4. Yapım maliyeti ve süre sorunu

RTÜK’ün, televizyon yayınlarına yönelik koyduğu kurallar çerçevesinde, bir diğör kanalda yayınlanan dizidense kendi dizisinin izlenmesini isteyen kanal yönetimi, daha maliyetli yapımlara yönelmek zorunda kalmıştır. Daha nitelikli ve daha çok izlenebilirliğı olan dizi için daha iyi senaryo gerekir, daha iyi oyuncular oynamalıdır, mekânlar daha iyi seçilmeli, dekorlar daha iyi kurulmalıdır...

Bu sonu olmayan “iyi”liğın bir maliyeti vardır.

Bunun için daha çok reklam geliri gerekir. RTÜK kuralları gereğince reklam süresi uzatılamayacağı, serbest piyasa gereğince reklam yayın ücretlerinin daha pahalı tutulamayacağı için eldeki tek seçenek yayın süresinin uzatılmasıdır.

Yeşilçam filmlerinin sansürü aşmak için bulduğu yoldan giden televizyoncular, televizyon izleyicisinin ücretsiz izlemesinin de belirleyiciliğiyle (sinemaya bilet parası ödeyen seyirci, ister istemez -parasının karşılığını almak için de olsa- salonu terk etmez; ancak elinde kumandasıyla televizyonun karşısında oturan seyirci, seçeneklerinin de çok olması gibi bir imkanı değerlendirir, hiç gözünü kırpmadan) “boş” görüntüler yerine bir önceki bölümün tekrarını izletmeyi akılcı bulmuştur. Aynı şey reklam dönüşlerinde de, birkaç dakikalık geri sarılmış görüntülerle yapılır.

İzleyicinin pasif tutumu bu seçeneği öne çıkartsa da, televizyoncu için mazeret hazırdır: İzleyiciye hatırlatalım ki, diziye/olaylara yeniden girsin.

Haklı mıdırlar?

Teorik olarak değillerse de pratik onları haklı çıkartmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

BASININ DİZİLERE YAKLAŞIMI

2.1. Basının Dizilere Yaklaşım Biçimleri...

Televizyon yayınlarının başlamasıyla birlikte (buna bir de internetin yaygınlaşmasını eklemek gerekir) okuma/yazma oranı düşük olan ülkemizde magazin haberciliği kendine daha çok yer bulmaktadır. Dizilerin uzunluğu, geceyi bir bölümle kapatmak, buna da bağlı olarak (dizilerin bölümlerinin sürelerinin uzamasıyla gelen) içerikte anlam kaymaları, çalışma sürelerinin uzaması, setin üstünkörü oluşturulması, çok büyük hata görünmüyorsa çekim tekrarlarının yapılmaması alışlagelen bir uygulama olarak kanıksanmaktadır.

Yazılı basın, dizi bölümlerinin uzunluğuyla oluşan bu tür sorunları dile getirmek yerine magazin bir tutumu tercih ederek, özellikle oyuncuların setteki durumlarını, ilişkilerini haberleştirmeye yönelmiştir. Birkaç televizyon yazarı dışında hepsi bu konuyu işlememeye özen gösterir. Ta ki, bir olay (iş kazası, iş cinayeti vb.) oluncaya kadar. O zaman da gündemden düşmesi için “zaten üzücü bir durumdur, okurları daha da çok üzmenin anlamı yoktur” gerekçelerine sığınarak başka konulara yönelir, yazar. Gazete yönetimi de, okur da memnundur artık.

2.1.2. Dizi Sektöründe Yaşanan Sorunlar

Aslında her şeyin apaçık, ayan beyan görüldüğü, ama herkesin bile isteyerek göz yumduğu bu sorun, şimdilik gündemde tutunamıyor. Dışarı satılan birkaç dizinin arkasından sadece komşu ülkelere satılabilen diziler yapımcılara istedikleri geliri de getirmiyor. Sorunun bir kısmını çözsünüz, bir diğer kısmı öne çıkıyor, ona el attığınızda bu kez bir başka yerden sorun uç veriyor.

Şimdilik yaşanmakta olan koşullardan, başta yapımcılar olmak üzere, herkes memnun gibi... Günü kurtarma gayretiyle herkes beklemede. Hem zaten sorun, öyle çabucak ve kolay çözümlenebilecek denli yüzeysel ve kolay da değil. O zaman bırakın inceldiği yerden kopsun.

Birebir konuşmalarda yapımcısından yönetmenine, oyuncusundan kamera arkası çalışanına (bu arada montaj ve stüdyo aşamasını unutmamak gerekir, orada da her şey karmakarışık) kadar herkes, dizilerin uzun olduğundan, çalışma sürelerinin insani boyutu aştığından, emeklerinin karşılığını alamadıklarından yakınsa da, iş resmiyete dökülünce herkes “dut yemiş bülbüle dönüşüyor”.

Çünkü sonuçta eve ekmek götürmek yükümlülüğü var yapım ve yayın sürecinde herkesin.

İşsizliğin arttığı, para kazanmanın zorlaştığı, çalışmaların karşılığının alınamadığı son yıllarda, dizi çalışanları da (kamera arkası veya önü, yazarlar, montajcılar ile oyuncuların büyük bir bölümü) kaderlerine rıza göstermektedirler. Ekmek aslanın ağzındaysa, ses çıkarıp, itiraz edip işsiz kalmanın pratikte hiçbir yararı yoktur, olmayacaktır da.

Sorunun çözümü ne tek başına kanal yöneticilerinin ne dizi yazarlarının ne dizi çalışanlarının altından kalkabileceği büyüklüktedir. Köklü bir değişim gerekmektedir. Eğitim zorunluluğu başta olmak üzere bilinçlenmenin ve kaderine razı gelmemenin bu köklü değişimin ilk adımları olduğunu kabul etmek gerekmektedir.

Ekranda görünen oyuncuların bu konuda (ünlü ve görece daha çok para kazanıyor olmalarının da etkisiyle) tepkileri görülüyor. Kamuoyunun sevdiği bazı oyuncular sözleşmelerine çalışma saatlerini yazdırıyorlar ve bazı şartlarda diretiyorlar. Şimdilik çok az, ama giderek artacaktır. Örneğin Kemal Sunal, oynadığı filmlerin ve dizilerin gösterimi üzerinden de telif alabilmesi sinema ve televizyonda ilk ve tek uygulamayken (birçok işi kaçırdığı gerçeğini göz ardı etmemek gerekir; ekonomik olarak güç durumda olsaydı, o da buna benzer bir koşul ileri süremezdi)

şimdi bazı oyuncuların sadece çalışma sürelerine değil, dizilerin bir yılı aşan bölüm sayısına da itiraz ettikleri biliniyor.

Kitle iletişim araçları ideolojik yapıyı korumak (ve/veya yıkmak) amaçlı programlar yaparlar. Bunu biraz açtığımız zaman insanların gerek teknolojik gerekse sosyal gelişim çizgisine paralel olarak gelişmelerinin sağlanması çıkar ortaya. Her ne olursa olsun, sosyal ve kültürel yapıyı kitle iletişim araçları ayakta tutar, geliştirir.

Bunun pek çok örneğini hayatın her alanında, Dünyanın her tarafında –gerek Batılı gelişmiş ülkelerde gerekse gelişmekte olan toplumlarda- görmek mümkündür. 2011’in son günlerinde Wall Street’te toplumsal muhalefetin eylemlilikleri, aynı zamana denk düşen Arap Baharı diye adlandırılan ayaklanmalar da kitle iletişim araçlarının gücünün göstergesidir, daha öncesinde İtalya ve İspanya’da köylülerin ürünlerinin para etmemesi üzerine kalkıştıkları eylemlilikler de. Buna bir de G8 ülkelerinin yaptıkları toplantılara karşı muhalefetin örgütlenmesini de eklemeliyiz. Tabii ülkemizde bu kadar toplumsal ve siyasal olmasa da 2012 kışında Eskişehir’de insanların gece yarısı kartopu oynamak için sosyal paylaşım sitelerini kullanmaları da...

Yıllarını kamera arkasında çalışarak geçirmiş biri olarak, konuya ideolojik baktığım kadar kamera arkası çalışanlarının hakları ve çalışma koşullarının düzeltilmesi açısından da yaklaşacağım.

Televizyonun yaygınlaşması 12 Eylül dönemine de denk geldi. İnsanların sokağa çıkmaktan çekindiği bu dönemde özel televizyon kanallarının da açılmasıyla eve kapanıklık iyiden iyiye belirginleşti. Tabii, bunun bir de ekonomik boyutu var. O, en azından şimdilik, bizim konumuz değil.

Özel televizyon kanalları, tıpkı 12 Eylül öncesinin sloganlarında yer aldığı gibi ‘daha çok kar, daha çok kar için daha çok sömürü’ yaklaşımı içerisindedirler.

En kolay, en hızlı, en çok parayı nasıl kazanacaklarının peşindedirler. Önce yarışmalarla, özellikle büyük ödüllerin kolayca dağıtıldığı yarışma programlarıyla ‘marka bilinirliği’ sağladılar. Yarışma programları ucuzdu, kolay yapılabilirdi, zamanı da fazla harcamıyordu. Bütün kanallar aynı noktaya gelince, bu kez haber programları öne çıktı. Doğaldır ki, sabahlara kadar süren tartışmaların da bir sonu olmalıydı, oldu da. Televizyonların yarışma ve tartışma programı yapmaları kazançlı olsa da yeterli değildi. Marka sadakati sağlamak için daha kalıcı bir şey yapılmalıydı. TRT’nin daha önce denediği ve izleyici tarafından çok beğenilen, üzerine konuşulan ve etkilerinin yıllarca sürdüğü görülen diziler kurtarıcı olarak can simidi oldu.

Önce sitcom adı verilen stüdyo içinde veya tek mekanda çekilen diziler (ağırlıklı olarak komedi), ardından daha geniş mekanlar gerektiren ama kent içinde geçen diziler, kırsal yaşam tabanlı ağa dizileri, köy dizileri; günümüzde de izleyiciyi gerçekten içine çeken izlenmediğinde ipin ucu kaçan gerilim dizileri televizyonların baş tacı oldu.

Bugün televizyon için dizi üretenler -genel bir bilgi vermesi amacıyla yaklaşık 10.000 kişi- alanın sektörleşmemesi ve belli kriterlerin oluşmaması dolayısıyla arka arkaya haksızlıklarla mücadele etmek zorunda kalmaktadır.

“Türkiye’de sinema yapımcıları hiç kimseyi sigortalamaz, bazı şeylerin üstünden gider, diye böyle, şu ana kadar yaptığım her yapımda herkes hakkını almıştır, telif hakkını almıştır ve bizim meslek birliğimiz üyelerinin de eğer bir şeyleri oluyorsa kesinlikle haysiyet kuruluna gidiliyor (bu konuda titizsiniz yani) evet çok titiziz çünkü topluma yapımcının kaliteli, iyi yapımcının nasıl olduğunu meslek birliği olarak da göstermek durumundayız; kötü yapımcılık sergileyen ya da ortak yapımcısına yönetmenine, açıkçası bunu da söylüyoruz, haysiyet kuruluna gidildi ve üyelikten biz çıkardık.” (Yapımcı, kadın, Meslek Birliği temsilcisi) (İTO Araştırması, s. 261)

“Doğru dernekleşme, doğru kurumlaşmayla olacak. Ben dönüp aşağıdaki kızla tartışmamam lazım. Orada bir hata gördüğüm zaman dönüp onun sendikası varsa

sendikasıyla tartışmam lazım...[...] Sendikalı olmayan birini yapımcı çalıştıramaz diye bir takım kurallar koyarsak hayat değişir.” (Genç yapımcı, erkek) (İTO araştırması s.262)

Televizyon dizilerinin yapımcılığını üstlenenlerin bugün giderek daha “taşeron” firmalara dönüştükleri ama aynı anda da finansal riskleri almaları nedeniyle kanallara karşı herhangi bir yaptırım uygulayamaz hale geldikleri düşünülmektedir. Bu durum bir yandan yapımcıların her çeşit hak talebinde televizyon kanallarına karşı ellerinin bağlanmasına diğer bir yandan da “günü kurtarma” mantığına sahip yapımcı firmaların ortaya çıkarak, “yapımcı” kimliğine zarar vermesine neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu durum yapımcıların da düşük karlarla çalışmaya, aynı anda da dizi sektör çalışanlarının da “güvencesiz” koşullara tabi tutulmasına neden olduğu savunulmaktadır. (İTO Araştırması s. 263)

Türk Dil Kurumu, “radio” ve “television” sözcüklerini Türkçeleştirmiş, radyo ve televizyon olarak kullanılmasını sağlamış; ancak zaman içerisinde yeni başka sözcükler için gereken girişimi yapmadığı için video için ‘vidi’den, ‘vidio’ya, yazıldığı gibi okunmasına kadar birçok sözcük kullanılıyor. Bu Avrupa Birliği’nin para birimi ‘Euro’ için de geçerli. Aynı çerçevede belli bir disiplin oluşturulmaması, sektöre girişlerin kriterlerinin belirlenmediği gibi çalışma koşullarının da belirlenmemesi dolayısıyla işveren (burada yapımcı) “Canın istiyorsa, o kadar çok bekleyen var ki” diye diretebilmektedir.

Ancak böyle gelmediği gibi böyle gitmeyeceği açıktır. Kuruluşu ve çalışma tarzı ile hemen herkesin karşı çıktığı. Muhalefet ettiği RTÜK (Radyo Televizyon Üst Kurumu), farklı nedenlerle de olsa yaptığı düzenlemelerle ister istemez sektörü de çağdaş çalışma koşullarına doğru itmektedir.

Günümüzde dizilerin başına, neredeyse bir saate yakın bir süreyle, eklenen özet farklı olarak ele alınmalıdır. Burada hem anımsatmak hem izleyicinin ilgisini ayakta tutmak hem de –asıl olarak- tecimsel kâr belirleyicidir. Çünkü RTÜK, reklamların süresini kısıtlamıştır.

TİB (Tüm İktisatçılar Birliği) 1970’li yıllarda, bilgilendirici broşürler yayınlamıştı. Onlardan biri kapitalizmi anlatıyordu ve “kâr, daha çok kâr için daha çok sömürü” başlığını taşıyordu.

Bu tanımlamayı dizi yayınlayan televizyon kanallarıyla dizi üreten yapımcı firmalara uyarlamak mümkün. Her hafta bir saate yakın (kimi zaman daha da fazla; Osman Sınav, dizilerin uzunluğundan yakınıp, hazırlayıp çektiği “Sakarya-Fırat”ı 73 dakika ile sınırladığını söylemişti... Görüldüğü gibi uzunluktan yakınan sektörün en önemli aktörlerinden biri bile dizisini Dünya standartlarında çekmeyi düşünmemişti bile) senaryosu, hazırlıkları, çekim süreci, stüdyo çalışmalarıyla yoğun bir tempo gerektiren bu alanda insanların kazandıkları -kamera önündeki (sadece) başrol oyuncularını dışında- harcanan emeği karşılamıyor bile.

Sabah gün ağarırken evinden çıkıp sete giden ve gün ağarırken ancak dönen set çalışanı için kazandığı para harcadığı emeği karşılamıyor bile.

Bu konuda, Sevgi Can Yağcı, “Yerli Dizi Serüveninde 37. Sezon” makalesinde (Beyaz Camın Yerlileri, s71), “İlk dönem dramedilerde, mahalle unsurlarının (bakkal, manav, kahvehane, berber gibi) hepsi kullanılmıştır. 2000’li yılların başındaki dizilerde bu unsurlar kaybolmaya yüz tutmuş, son dönem dizilerdeyse bu unsurlar ancak gerektiğinde ekranda yer bulmaya başlamıştır.” diyor. Sayın Yağcı’nın makalesi dizi serüveni ile sınırlı olduğu için bu değişimin temelinde ‘yetişememe’ gibi insani ve zorunlu bir gerçeğe işaret etmemektedir.

Senaryo yazarının kendisini geliştirmesi, hayatın içerisinde insanlara aktarılacak öyküleri bulup çıkarabilmesi için kendisini geliştirmesi gereken zamanı kalmamıştır. Tıpkı yönetmen için olduğu gibi. Oyuncular için de benzer kaygılar söz konusudur. Dikkat edin, çekim ölçeklerinden tutun da öykü triklerine kadar hemen her şey birbirinin benzeridir veya tekrar eder.

Bu gidişatın bir sonu olmalı. Bir yerlerde, birileri ‘dur’ demeden sektörün asli unsurlarını yitirmeden bir düzenleme getirilmesi şarttır.

Milliyet Gazetesi Cadde eki yazarı Sina Koloğlu, diziler üzerine en çok yazan köşe yazarlarından biri; (19.01.2012, *Milliyet gazetesi, Cadde eki*) şöyle diyor: "Ortaya çıkan dizilerin yaklaşık yarısı ekrana veda ediyor. ABD’de durum böyle. Bizdeki ortalama da buna yakın sayılır. Farkımızın bu kadar ‘lüksü’ olmayan bir ekonomiye sahip olmamız."

RTÜK Başkanı Prof. Dr. Davut Dursun bile dizilerin sürelerinin azaltılması gerektiğini söyledi. Dursun, bu amaçla bir çalışma yaptıklarını, rapor ellerine geldikten sonra alacakları kararı açıklayacaklarını duyurdu.

Dursun, aynı açıklamasında sorunun kökenine parmak basmayı da ihmal etmedi. Dursun, neler mi söyledi? İşte söyledikleri: “Bölümü 45-50 dakika tuttuğunuzda, bölüm başına bir oyuncu 30 bin TL alıyorsa, dizi 90 dakika olunca yine aynı parayı alıyor ve maliyet düşüyor. Dolayısıyla iki bölüm için 30 bin TL almış oluyor. Dizi sektöründe çalışanların çoğu sekiz saatin üzerinde görev yapıyor. Bunlar genelde sesçi, ışıkçı gibi set çalışanları. Aldıkları ücretler de oyuncular kadar tatminkâr değil.” (Erişim tarihi: 10.03.12 cadde.milliyet.com.tr /2012/03/01/dizi-surelerinde-gelinen-nokta)

Dizi sürelerinin normale çekilmesi için ücretlerin de makul seviyeye inmesi gerek.” İşte zurnanın ‘zırt’ dediği yer burası. Türkiye’de çekilen arkası yarın dizilerinin televizyonlara ortalama maliyetleri ne kadar biliyor musunuz? 20 bin TL.

Yapımcıların prime-time dizileri için televizyonlara bölüm başına kestikleri fatura 250 bin TL’den başlıyor, bir milyon TL’ye kadar çıkıyor. Peki ‘arkası yarın’larla, ‘prime-time dizileri’ arasındaki bu korkunç maliyet farkının sebebi ne?

Prodüksiyon farkı ve oyuncu ücretleri. ‘Arkası yarın’larda oynayanlar maaş alıyor, ‘prime-time dizileri’nin başrol oyuncularının bölüm başına aldıkları ücret 20-70 bin TL arasında değişiyor. Dizi sürelerinin 45 dakikaya inmesi için en başta başrol oyuncularını özveride bulunacak. Oyuncular, aldıkları paraları makul bir seviyeye

indirecek. Şimdiye kadar, ‘Yerli Dizi Yersiz Uzun’ kampanyasını sözde destekleyen yapımcılar, eyleme geçip, kârlarından feragat edecek. (Erişim tarihi: 10.03.12 cadde.milliyet.com.tr /2012/03/01/ YazarDetay/1334503/dizi-surelerinde-gelinen-nokta)

2.1.3. Dizi İzleyici Etkileşimi

Televizyon izleyicisi, televizyon yayınlarını kendi özel mekânında tüketen (izleyen) izleyici, kendi mahremiyetinin içinde alabildiğine özgür olmak ister. Herkesin konumu, kişiliği, karakteristik özelliği farklı farklıdır, dolayısıyla televizyonun yayınladığı haberden diziye hatta reklama kadar hemen her şeyi kendince algılar. Bu konuda görüş ayrılıkları olmakla birlikte, ülkemizde ‘aile dizileri’ diye adlandırılacak seriyaller hem izleyicinin beklentisi karşılamakta hem de ailece izlenilebilirliği dolayısıyla toplumsal, ahlaki bir sıkıntı oluşturmamaktadır. Toplumun muhafazakar olması, yeniliklere tepki göstermesi (bir başka bakış açısıyla; tepki duyanlar seslerini duyurdukları, beğenenlerinse seslerini çıkarmaması dolayısıyla) farklı dizi yaklaşımlarının önünü kesmektedir. Fiske ve Hartley, televizyon izleyicisini, “Televizyonla ilgili pek çok araştırmada izleyici; ya bireysel ya da milyonlardan biri olarak tanımlanır. Fakat televizyon izleyicisi, normal olarak kendini bunlardan hiçbiri olarak deneyimlemez; elbette her izleyici, hem kendi bireyselliğinin hem de daha geniş bir gruba üyeliğinin farkındadır” diye tanımlar ve hemen ardından da ekler: “Ancak gerçekte pek çok insan televizyon izlerken, bir aile izleyicisinin parçasıdır.” (Aktaran S. Çelenk. S 99)

“Yerli dizi endüstrisinin işgal ettiği televizyon ekranları, dönüşen ve ehlileştiren boş zaman pratikleri olmayı da aşip her akşam birbirine alternatif yerli dizileri ve örtük ideolojileri iştahla kabul eden izleyicilerin bütün yaşamına sızmayı başarmıştır.

Doğaldır ki televizyon dizileri dinlenme zamanlarında boş zaman geçirmeye yarayan bir işlevin ötesinde, bütün bir yaşam biçimini dönüştürmeye yönelik bir pazara dönüşmüştür. Dizi sektörü, bu boyutuyla kapitalist rekabetin yön verdiği

kültür ve eğlence sektörünün vazgeçilmez bir parçasıdır (Tunç, A., Birikim'den... aktaran S.C. Yağcı, s. 29)

“Günümüz toplumlarında bireyler medyanın yoğun saldırısına maruz kalmaktadırlar. Gözlerimizi çevirdiğimiz her yerde onlarla karşılaşıyoruz. Artık günlük hayatımızı tamamen belirleyenler onlardır. Ne yiyeceğimizi, ne giyeceğimizi, ne yapacağımızı ve de en önemlisi ne düşüneceğimizi farkına bile varmadan onların arzuları çerçevesinde belirliyoruz. Duygularımızı ve düşüncelerimizi ele geçiriyor, bizi ürettikleri tek tip kalıplarla ruhsuzlaştırıyorlar.

Chomsky'nin eleştirileri de medyanın bu yoğun saldırısının ve yaptığı yoğun propagandanın olduğu yerde başlıyor. Chomsky, medyanın devlet ve şirketlerin elinden alınarak halk denetimine geçmesini isteyen ve bunun için mücadele eden Immediast grubunun düşüncelerini paylaşır.” (Kadife Karanlık, Su Yay., “Medyanın Altyapısına Muhalef Bir Yolculuk, Derya Gülsoy, s. 185)

Noam Chomsky, Medya Denetimi, Tüm Zamanlar Yayıncılık, 1991, s. 8... “Me ya kamunun çıkarlarına değil, devletin ve diğer şirketlerin çıkarlarına hizmet eder. Medyanın saldırı ve ayartma ekranı, olası en büyük halk kesimini tutsak almak üzere düzenlenmiştir. İşte o zaman bu kesimin dikkati reklamcılara hurda fiyatına satılabilir ve sloganlar, işe yaramaz şeyler ve manyakça imgelerle altüst edilebilir.”

Bizim açıımızdan bakıldığında dizilerin uzunluğu, tıpkı Chomsky'nin bakışında olduğu gibi çalışanların ve izleyicinin yararına değil yayıncı ve yapımcının çıkarlarına göre düzenlenmiştir.

Burada, dizi sektöründe göre alan birkaç kişidense kalabalık izleyici gruplarını düşündüklerini söyleyenler (sosyal paylaşım sitelerinde çok seyrek de olsa izleyicilerin de uzun dizi istediğini gözlemliyoruz) aslında reklam kuşaklarının fazla olmasını düşünmektedirler. Yani, sıkça kullanılan ‘reklam arası dizi’ söylemi hiç de haksız değildir. Bu, bir de yasaya yeni eklenen ‘gizli reklam’la artık içinden çıkılmaz hal almıştır.

Toplumbilimsel incelemede, kitle iletişiminin vurgulanmaya başlandığı dönem daha çok 20. yüzyılın ilk çeyreğine tekabül eder. 1. Dünya Savaşı öncesinden başlayarak savaş yılları ve sonrası dünya düzeninin inşası için uluslararası örgütlenmelere gidilmesini de kapsayan bu dönemde, Batı Avrupa ve ABD’de yürütülen toplumbilim incelemelerinde, iletişim ve kültür alanlarının önemi daha güçlü biçimde vurgulanmaya başlanmıştır. Bu açıklamalarda ‘kitle toplumu’ teorilerinde içerilen, toplumsal düzen ve geleneğin önemi gibi bazı tespit ve imalar, büyük imparatorlukların çöküşüyle ortaya çıkan uluslararası anarşi ortamında ulus-devletlerin ve uluslararası örgütlenmelerin öneminin anlaşılması nedeniyle hâlâ gündemde tutulmakla birlikte, ‘kitle’ ve ‘kitle toplumu’ kavramlarının seçkinci vurgularından uzak durulmuştur. (aktarma... Oral Sander, Siyasi Tarih: İlkçağlardan 1918’e, Ankara, İmge Yay) Çelenk Sevilay, Televizyon, Temsil, Kültür, İstanbul, Ütopya Yayınevi, 2005, s.32

“Günümüzün toplumlarında insanın uyku saatlerinin dışındaki hali ayrıntılarına varana dek düzenlenmekte olduğu için, gerçek kaçış, ancak uyumakla ya da delilik içinde olabiliyor. Ya da bir tür körelmeyle, sessizlikle edilginleşmeyle oluyor. (aktarma... Jay Martin, Diyalektik İmgelem: Frankfurt Okulu ve Sosyal Araştırmalar Tarihi 1923-1950, çev. Ünsal Oskay, İstanbul, Ara Yay, 1989, s. 309) s. 49

Raymond Williams, kültür kavramının bir işleme sürecini anlatmak üzere, başlangıçtaki ürün yetiştirimi (cultivation) ya da hayvan yetiştirimini açıklamak için kullanılan anlamının, zamanla zihin yetiştirimine doğru genişlediğini belirtiyor. Buna göre bu genişleme sonucunda kültür, özellikle Almanca ve İngilizce’de 17. yüzyılın sonlarında belirli bir halkın ‘bütün bir yaşama biçimi’ demek ve ‘yaşanmış kültür’den daha çağdaş bir vurguya doğru genişlediğini açıklar. (Raymond Williams, Kültür, çev. Suavi Aydın, Ankara, İmge yayınları, 1993, s. 9) s. 63

2.2. Meslek Birliklerinin Tutumları

İlk yazılı tepki SİNESEN uzmanı Hüseyin Kuzu'nun açık mektubudur. Bu mektupta dizi sektörü çalışanlarının çalışma koşullarının ağırlığından söz edilmektedir. Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde bütün sektörlerde mesleki örgütlenme gerekliliği Türkiye'de de kabul edildi. Bununla birlikte bütün sektörlerde olduğu gibi sinema ve televizyon sektörlerinde de meslek birlikleri oluşturuldu. Sinema ve televizyon alanında (oyuncuların da içinde bulunduğu) toplam 12 meslek birliği kuruldu. Bu güne kadar mesleki bir birliktelik oluşturarak sorunlarını tartışmamış, çözüm yollarını aramamış ve çözememiş sektörlerin doğal olarak üstesinden gelmeleri gereken birçok sorun var çözüm bekleyen. Bunlardan bir tanesi, bütün alanları kapsadığı için de önemliliği kabul gören dizi sürelerinin uzunluğu... Yapımcıların oluşturduğu meslek birliklerinin görüşleri, televizyon kanallarının görüşleriyle kesişiyor. Her iki tarafın da haklı yanları var muhakkak ki. Mesleki sivil kitle örgütlerinin bu konudaki çabalarını sürdürmesi ve Kültür ve Turizm Bakanlığı ile ortaklaşa yapılacak çalışmalarla bu sorunu çözmeye çalışmasından başka çıkar yok gözüküyor.

2.2.1. Ağır ve sigortasız çalışma koşulları

Çalışanlara Açık Mektup

Balık baştan kokar derler... Herkes biliyor şu dizi işinde kokan balığın başının TV kanallarının patronları olduğunu... Onlar için ne desek boş... Hak verilmez alınır çünkü.

Benim taktığım şey kokan balığın gövdesi taşeron yapımcılar ve onun kokan kuyruğu çalışanlar...

Taşeron yapımcı bay/bayan kardeşim! Biliyorsunuz değil mi, günde 16-20 saat, yorgun ve uykusuz çalıştırdığınız insanlar ölüyor setlerde... Biliyorsunuz değil mi? Geçen yıl kaç kişi öldü bu yüzden, kaç kişi kaza geçirdi...

Yönetmen bay/bayanlar, biliyorsunuz değil mi, siz setlerin orkestra şefisiniz. Sözüm herkese değil, ama herkes biliyor ki içinizde dekapaj bile yapmasını bilmediği için her sahneyi dört açıdan çekenler var... Kim onları yönetmen yaptıysa... Ne çabuk unuttun oraya nasıl tırmandığını, ne çabuk şımartın. Sen bilmezsin; bırak içkiyi, eskiden tıraşsız bile gelinmezdi o setlere... Sen şimdi viski şişesini açıp aklın sıra dizi çekiyorsun... O kadar ki, yapım amirinin bir görevini de sana çerez taşımak sanıyorsun. Sayın yönetmen kardeşim, senin yüzünden her gün kaç kişi kaç saat fazla çalışıyor setinde, hiç düşündün mü? Bu iş böyle gitmez yönetmen kardeşim! Bir gün çıkar bunun acısı, aheste aheste...

Hey siz çalışanlar... Sen, emeğe saygı duymayan ve sette ötekinin yerini kapam bay/bayan... Yerini doldurduğun kişi neden işten atıldı hiç sordun mu? Oysa sen daha çıraksın ama ucuzcu yapımçı dün ustanı işten atıp daha ucuza işe seni aldı. Bunu sana öneren yapımçı, şimdi sana gülümsüyor olabilir. Ama biraz bekle, ucuzun da ucuza var. Biliyorsun buna “işbirlikçilik” diyorlar. Merak etme, gün dönüp devran olur, yakında sen de konursun topun ağzına... Haberin olsun, ucuz yapımçı, yarın seni de işten atıp yardımcını yerine koyacak... Bir filmde, apartmandan düşen adam, düşerken, ‘düşüyorum, ama daha vaktim var’ diyordu. Unutma sonu yok bu işin...

Hüseyin Kuzu’nun çalışmam sürecinde tarafıma ilettiği, tarihini kendisinin de bilmediği bu ‘açık mektup’ özellikle televizyon dizisi yapan kamera arkası çalışanlarının temel sorunsalını koyuyor gözler önüne.

Tezimin temelinde yer alan konu bu ‘açık mektup’ta özetlenendir. Kuşkusuz yayıncı, yapımçı, çalışan (senarist, yönetmen, kameraman, montajcı ve diğerleri) ve izleyici çerçevesinde en zor durumda olan çalışanlardır. Hem örgütsüz oldukları hem de mesleki yeterlilik, mali yeterlilik ve mesleki saygınlık gibi temel kriterler aranmadığı için bu zorlukların üstesinden gelemiyorlar.

Çözümüne yönelik meslek birliklerinin çalışmalarına baktığımızda, dizilerin uzamasından önce çalışanların sosyal ve özlük hakları için ilk girişim sektördeki tek sendikadan SİNESEN’den gelmiştir.

Dönemin koşulları gereği çekişken olsa da sinemada “takım sözleşmesi”ni hayata geçirmeye çalışan sendika televizyonlarda o gücü elde edemedi. Ancak yine de mücadelesini sürdürdü.

Aynı döneme denk gelen süreçte Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde “Meslek Birlikleri” kurulmaya başlandı.

Meslek Birlikleri, asıl alanları olan telif konusuna eğilirken, senarist ve oyuncular çatısı altında buluşturanlar süre konusunu da gündeme getirmeyi başardı.

Senaryo Yazarları Derneği (SENDER) ile Birleşik Oyuncular Derneği (BİROY) ortaklaşa “Yerli Dizi Yersiz Uzun” sloganıyla ortaya çıktı. Taksim’de, Atatürk Kültür Merkezi önünde toplanan kalabalık gazetelerin de televizyon kanallarının da ilgisini çekti; bu kamuoyunu oluşturdu.

Bu gelişim sektörün bir diğer ucunu, devleti de harekete geçirdi. Kültür Bakanlığı bu konuda girişimlerde bulunmaya, özellikle telifler ve çalışma koşulları üzerinde yasal düzenlemeler yapmaya başladı.

SİNESEN Bakanlıkla ilk yazışmasında tanımların çerçevesini belirlemeyi tercih etti: “FSEK içinde senaryo yazarları edebiyat ve müzik eserlerindeki kavramlarla tanımlanmıştır. Sinemacıları edebiyat kavramlarının içtihadlarına gönderme yaparak anlatan bu tanımlar düzeltilmeli, onların yerine "Sinopsis/Sinema Film Öyküsü/TV Dizisi Çerçeve Öyküsü/ Edebi Tretman" kavramları "eser" olarak sokulmalıdır.

Senaryo ve Diyalog Yazarı kavramları doğrudur. Fakat özellikle dizi yazım gruplarında edebi metni sinematografiye çevirenler için "Sahne Sıralı Tretman"

kavramı sokulmalıdır. Bu tanımlar birçok hak mahrumiyetini önleyeceği gibi, mahkemelerin elini de rahatlatacaktır.”

Arkasından da Kültür Bakanlığı’na;

“RTÜK tarafından hazırlanıp Bakanlar Kurulu onayı ile TBMM’ye sevk edilen ve Anayasa Komisyonunda ele alınacak olan Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun Tasarısı’na telif haklarını koruma kapsamına alan birkaç madde eklenmediği takdirde, söz konusu kanun tasarısı;

- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın “Sanatın ve Sanatçının Korunması” başlıklı 64. maddesi nazarı dikkate alınmadan hazırlanan,

64. Madde genel bir madde. Siz ne dersiniz deyin, ilgili taslağı bu maddeyi esas aldıklarını söylerler olur biter.

- Ulusal ve uluslararası düzeyde sinema filmi ve TV DİZİ FİLMİ yapım ve yayım süreci ile sinemalar, film platoları, stüdyoları ve laboratuarlara yönelik yerli ve yabancı sermaye sahiplerinin ülkemize yapacağı yatırım planlarını teşvik eden politikaların etkinliğini azaltan,

Bilinçaltımız öyle “sinema” ile belirlenmiş ki... En büyük sorunumuz da bu... Her zaman karnımızın doyduğu TV sektörünün unutup sinema hayali kuruyoruz. Çünkü oraya biz değil Devlet de dışını geçiremiyor!

- Sanata katkıda bulunan her türlü hak sahibinin emeğini koruma altına almayan,

- Yerli prodüksiyon şirketleri ile yabancı prodüksiyon şirketleri arasındaki rekabeti olumsuz etkileyecek;

- Fikri Mülkiyet Hukuku bakımından sinema ve tv sektöründe AB mevzuatı ile uyum sağlama çabalarını zorlaştıracak...

Sinema devede kulak... TV dizileri ne olacak???? İki sektör arasında 25 kat sermaye döngüsü farkı var.

“...nitelikte bir taslak olup, sinema ve tv dizi sektörünün kurumsallaşmasına katkıda bulunacak önemli çerçeve unsurları içermediği kanaatindeyiz...”

Birkaç maddede yapılacak küçük detaylar içeren düzenlemelerle ileride ciddi sorunlara yol açabilecek hususların giderilebileceği inancıyla bu husustaki düşünce ve önerilerimizi takdim ediyoruz:

Fikri mülkiyete konu edilen üretimlerin radyo ve televizyonlarda kullanımından *(Nasıl kullanım? Hiç SOMUT değil.)* ötürü, RTÜK Yasasına yapılacak olan düzenleme, ulusal ve evrensel hukuk ilkelerine uygun olmalıdır.

Sektörel yapı, ekonomik tam rekabet sistemi, toplumsal doku ve uluslararası uygulamalar gözetilmeden, kültürümüzün temel unsurlarını oluşturan fikir ve sanat eserlerinin, taraf olunan uluslararası anlaşmalar çerçevesinde, Devlet tarafından; gerek ekonomik değer olarak düzenlenmesi gerekse de sektörün hak takibine ilişkin denetimlerin gerçekleştirilmesi ile sinema ve tv sektörüne ilişkin iş ve işlemler ile proje ve etkinliklerin desteklenmesi gerekir iken; telif haklarını yok sayarak yapılacak olan bir düzenlemenin “Sanatın ve Sanatçının Korunması” başlıklı 64. Maddesi çerçevesinde değerlendirildiğinde, Anayasa’ya da aykırı olacağı kanaatindeyiz. *(Onlar da bu taslağı 64 için yaptığını söyleyecek!!! Zaten eskisi için de bu kanaatteyiz ama düzen sürüyor. İlgili kişiler, önlerine konan mukaveleyi neden/nasıl imzalamayacaklar? Taslak bunu düzeltmenin üstüne gidiyor mu gitmiyor mu?)*

AB uyum sürecinde gelişmiş ülkelerin sinema ve tv sektörü ve telif hakları alanındaki yapılanmalar incelendiğinde; bu alanlara ilişkin iş ve işlemlerin, düzenleme, uygulama ve denetim görevlerini etkin biçimde yerine getirecek şekilde idari ve mali özerkliği olan, şeffaf ve katılımcı yönetim anlayışına sahip kurumlar tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Bu bağlamda lisans sözleşmelerindeki kayıt ve tescil işlemlerinin meslek birlikleri tarafından yürütülmesine olanak veren kanuni

bir düzenlemenin Avrupa ile uyum sağlayacağı görüşündeyiz. *(Gereksiz! Zaten böyle de adım atılmıyor! Asıl mesele de adım atılmaması!)*

Bu kapsamda, hızla gelişen ve değişen teknolojiyi takip edip kendi kaynaklarını üretebilen, kültürel ürünlerimizi endüstriyel ürünler haline getirecek (ticaret bakanı ile mi konuşuyoruz!) düzenlemeler yapan, fikir ve sanat eseri temel ve bağlantılı hak sahiplerinin haklarının korunması, geliştirilmesi, yönetilmesi ile üretenlerin desteklenmesini sağlayan, sektörün etkinliğini ve rekabet kabiliyetini artırmaya yönelik faaliyetleri gerçekleştiren, sinema sektörünün de endüstriye dönüşmesine, yerli ve yabancı yatırımların özendirilmesine yönelik yatırım, destek, tanıtımına ilişkin strateji ve politikalarının belirlenmesi ve uygulanmasına yönelik çalışmaları yürüten güçlü kurumsal düzenlemelerin yapılmasının zorunluluk arz ettiğini vurgularken; *Güçbirliği olarak* önerilerimizi başlıklar halinde bilgilerinize sunarız:

1. Yayın kuruluşlarıyla sinema filmi ve dizi filmler için lisansı içeren ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Hakemliğinde oluşturulan bir komisyonca hazırlanacak olan standart bir sözleşme hazırlanması zorunluluğu kendini göstermektedir. İletecek Yayın kuruluşunun, iletme konu olan eser ve bağlantılı hakkın sahibi ile önce iletimin uydu ile yapılması hususunda FSEK M. 52 uyarınca açıkça anlaşmış olması gerekmektedir (Hiçbir yaptırım yok zaten).
2. Bu sözleşmelerin yürürlüğe girmesine kadar geçecek sürede, hak kayıpları yaşanmaması için, yayın kuruluşları ve yapımcılar;
3. Çoğaltma Hakkı
4. Yayma Hakkı
5. Temsil Hakkı
6. İşaret, Ses ve/veya Görüntü Nakline Yarayan Araçlarla Kamuya İletim Hakkı gibi söz konusu hakların tümünü, geçiş süresi zarfında, eser sahiplerinden ve oyuncularından alabileceklerdir.

7. Senaryo yazımı, yönetmenlik ve bölüm oyunculuk ücretleri sadece ilk gösterimi kapsayacaktır. İkinci, üçüncü gösterimler, yurtdışı satışları vs. kapsamayacaktır. AMA KAPSIYOR VE KAPSAMAYA DA DEVAM EDECEKSE NE OLACAK! (*Kanundaki diğer kategorileri, (müzik ve animatör) neden unutulur?*)
8. Eser sahipleri ve bağlantılı hak sahipleri mali haklarının meslek birlikleri tarafından takip ve tahsil edilmeleri, hakkın takibindeki uyum ve adil paylaşım için önem arz etmektedir. (Bunların yanı sıra *manevi hakları da ele almak gerekir.*)

Türk sinemasını dünyada saygın bir seviyeye taşıyarak, Türk filmlerini dünya pazarlarında aranan ürünler haline getirmek ve Türk sinema endüstrisini dünyada ilk 10 içine sokacak büyüklüğe getirmek ancak, sektördeki kalite ve standardizasyonun artması ile mümkün olup, bu bağlamda RTÜK Yasa Tasarısı'na mali ve manevi haklara ilişkin lisans sözleşmelerinin zorunlu hale getirilmesi ile ilgili madde hükmü düzenlenmesinin, ülkemiz açısından önemli bir adım olduğu kanaatimizi sizlerle paylaşıırken, Güçbirliği'ne vermiş olduğunuz desteğin, tüm sanatçılara ve de sanata verilmiş saygın bir destek olduğunu hatırlatmak isteriz.

Saygılarımızla," Şeklinde bir yazı yazılmış (SİNESEN, 2008).

2.2.3. Sosyal Güvenlik

"Sanatçıları Sosyal Güvenliği" başlıklı bir kitapçık yayımlayan Sosyal Güvenlik Kurumu, Sinema sanatçıları ve çalışanlarını; Tiyatro, opera, bale sanatçıları ve çalışanlarını; Müzik ve sahne sanatçılarını; Folklor ve halk sanatçılarını; Edebiyatçıları; Görsel sanatlar, dekoratif sanatları v.b., uğraşları yapanları sanatçı olarak saymış. (SİNESEN Arşiv belgeleri)

Bağılı olarak sorunun çözümü için görüşlerini sıralamış. Kuşkusuz evdeki hesabın çarşıya uymaması gibi, bu çözüm önerileri de çalışma alanı geniş ve mesaisi düzenli olmayan sektöre uymamış.

2.3. Sektörün bakış açısı

“Görsel-İşitsel Yaratıcı Endüstride Sosyal Güvenlik Sisteminin Sağlıklı Uygulanamayışından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, meslek birliklerinin oluşturduğu GÜÇBİRLİĞİ ile sektördeki diğer örgütlenmeler, SENDER ve SİNESEN tarafından imzalanmış.

Görsel-İşitsel (Audio Visual) Yaratıcı Endüstride Sosyal Güvenlik Sisteminin Sağlıklı Uygulanamayışından Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Sinema Meslek Birlikleri Güç Birliği (BİROY, BSB, FİYAB, SESAM, SETEM, SEYAP, SİNEBİR, TESİYAP), Sinema ve Televizyon Senaryo Yazarları Derneği (SENDER) ve Sinema Emekçileri Sendikası (SİNESEN), görsel-işitsel yaratıcı endüstride sanatçıların ve sanat çalışanlarının ağır çalışma koşulları ve başta sosyal güvenlik sisteminin bu endüstride sağlıklı uygulanamayışından kaynaklanan sorunları üzerine kamu idaresinin desteğiyle çözüm arayışına gitmek istemektedir.

Görsel-İşitsel Yaratıcı Endüstri, klasik iş hukuku, borçlar hukuku, ticaret hukuku, vergi hukuku ve sosyal güvenlik hukuku hükümleri ile tanımlanamayacak ve belirlenemeyecek kadar özel bir üretim ve ilişkiler alanıdır. Dolayısıyla kendine özgü düzenlemeler yoluyla ve sektörün temsilcisi meslek örgütleriyle ortak çalışmalar yürütülerek temel sorunlar aşılabılır.

Bu temel düşünceden hareketle, sosyal güvenlik sistemine getirilen yeni yasal düzenlemelerden de faydalanarak ve birlikte hukuk yaratmaya çalışarak, etkin çözüm önerilerine ihtiyaç vardır. Aksi takdirde yaratıcı endüstrinin şu anki yükseliş günlerinin ardından büyük bir düşüş ve patlama gerçekleşebilir.

Son yasal düzenlemelerle Kültür ve Turizm Bakanlığı,  alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yanı sıra görsel-işitsel yaratıcı endüstride sorunların tarafı haline gelmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü'nün sektörü temsil eden meslek örgütleriyle etkin ve ortak çalışmasıyla yasalar çerçevesinde oluşacak olan yeni hukuk, sosyal güvenlik sisteminin bu çok özel alana daha etkin ve sağlıklı uygulanışının önünü açacaktır.

Sorunların   z m  konusundaki kamu idaresindeki başlıca taraflar: Kültür ve Turizm Bakanlığı,  alışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye İş Kurumu, RTÜK; destekleyici taraflar ise Maliye Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışışleri Bakanlığı, Mesleki Yeterlilik Kurumu'dur. Tüm bu kamu kurumlarının sektör temsilcisi örgütlerle ortak çalışma yapması ve bu ortak çalışmadan elde edilen verilerle yönetmelik ve yönergeler düzenlemesi gerekmektedir.

Sinema meslek birlikleri ve oluşturulan (ancak günümüzde artık bulunmayan) Mesleki Güç Birliği sorunlara ilişkin başlıkları şöyle belirlemiştir:

I. SORUNLARA İLİşKİN BAşLIKLAR

Çalışma Koşullarına İlişkin Sorunlar

- Kayıt Dışılık
- Sosyal Güvencesiz  alıştırılma
- Yasal Mesleki Tanımlamaların Olmayışı
- Defter Açmaya Zorlanma Sorunu
- Çalışma Saatlerinin Yasal Sınırları Aşması ve Fazla Mesai  cretlerinin  denmemesi
- Tek Taraflı Sözleşmeler

Hukuki Durumlara İlişkin Tespitler

- Sosyal Güvenlik Hukuku Sistemi
- Sanat lara Getirilen Avantajlar

Çalışma Koşullarının Düzenlenmesine İlişkin Sektörün Çözüm Önerileri

Mesleki Yeterlilik ve Sertifikalandırma

Yayıncılarla Yapımcıların Yapacağı Dizi Sözleşmelerinde İş Garantisi ve Çalışanlar İçin İş Güvencesi

- Dizi Sürelerinin Uzunluğu Sorunu
- Diğer Sorunlar

AYRINTILAR

- **Çalışma Koşullarına İlişkin Sorunlar**

- **Kayıt Dışılık**

• Görsel-İşitsel Yaratıcı Endüstride bugün için çalışanların büyük çoğunluğu kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Bu durum kamu maliyesi açısından büyük zararlara yol açmaktadır.

Sosyal Güvencesiz Çalıştırılma

• Görsel-İşitsel Yaratıcı Endüstride çalışanların büyük çoğunluğu sosyal güvenceden yoksun çalıştırılmaktadır. İşveren yapımcılar, yayıncıların dayatması nedeniyle çalışanlarını sosyal güvenceden yararlandırılamamakta, onları güvencesiz çalıştırmakta, güvencelerini kendilerinin sağlamasını beklemektedir.

Mesleki Tanımlamalar

Görsel-İşitsel Yaratıcı Endüstride çalışanların mesleki anlamda yaptıkları işler uluslar arası mevzuata uygun olarak tanımlanmamıştır. Birçok sanatçı ve çalışanın mesleki tanımı yoktur. Bu durum da kimliksiz ve belirsiz bir topluluk yaratmıştır.

Defter Açmaya Zorlanma Sorunu

Görsel-İşitsel Yaratıcı Endüstride çalışanlar, sosyal güvence sisteminin temel kuralı olan, sosyal güvenceyi işverenin sağlaması yükümlülüğünden bir kaçış yolu olarak defter açma sistemini işletmektedirler. Sanatçılar ve çalışanlar 4A'lı (eski adıyla SSK'lı) olması gerekirken, işverenlerin dayatmasıyla defter açmaya dolayısıyla vergi mükellefi olmaya ve 4B'li (eski adıyla bağ-kur'lu) olmaya zorlanmaktadır.

Çalışma Saatlerinin Yasal Sınırları Aşması ve Fazla Mesai Ücretlerinin Ödenmemesi

- Yasal zorunluluk olan haftada 45 saat çalışmanın Görsel-İşitsel Yaratıcı Endüstride de uygulanması gerekmektedir. 4857 sayılı İş Kanunu madde 63'e göre; genel bakımdan çalışma süresi haftada en çok kırk beş saattir. Aksi kararlaştırılmamışsa bu süre, işyerlerinde haftanın çalışılan günlerine eşit ölçüde bölünerek uygulanır.

- Tarafların anlaşması ile haftalık normal çalışma süresi, işyerlerinde haftanın çalışılan günlerine, günde on bir saati aşmamak koşulu ile farklı şekilde dağıtılabilir. Bu halde, iki aylık süre içinde işçinin haftalık ortalama çalışma süresi, normal haftalık çalışma süresini aşamaz.

- 4857 sayılı iş kanunu madde 41'e göre, fazla saatlerle çalışmak için işçinin onayının alınması gerekir.

Fazla çalışma süresinin toplamı bir yılda iki yüz yetmiş saatten fazla olamaz.

Tek Taraflı Sözleşmeler

- Görsel-İşitsel Yaratıcı Endüstride çalışanlar tek taraflı ve genel hükümlere aykırı sözleşmelere imza atmaya zorlanmakta, özellikle yaratıcılar telif haklarını bu tek taraflı sözleşmelerle süresiz olarak devretmektedir. Aslında çalışma koşullarına ilişkin tarafların çıkarlarını eşit şekilde gözetmesi gereken ve iki tarafa borç yükleyen akit niteliğindeki sözleşmeler sistemin tıkanmışlığından ve yayıncıların dayatmasından dolayı telifi de düzenlemekte ve tüm riskleri sanat üreticileri, yapımcıları ve çalışanlarının üstüne yıkmaktadır.

Hukuki Durumlara İlişkin Tespitler

Sosyal Güvenlik Hukuku Sistemi

- Temel Kural, hiç kimsenin sosyal güvenceden yoksun kalmaması ve mutlaka sosyal güvenlik şemsiyesinin altına girerek sosyal güvenlikten yararlanmasıdır.

- SGK ile eski SSK'lılar 4A; eski Bağ-Kur'lular 4B; eski Emekli Sandığı mensupları ise 4C'li sayılmaktadırlar.

Sanatçılara Getirilen Avantajlar

- 5510 sayılı yasada yapılan yeni değişikliklerle ve yasanın resmi gazetede yayının ardından sektörde çalışan sanatçılar (yazarlar, yönetmenler, oyuncular, set çalışanlar vs.) 1 ila 10 günlük çalışma için 18 gün prim yatırdıklarında, primleri 30 gün sayılmaktadır.

- Yine 5510 sayılı yasadaki değişiklikle defter açan vergi mükellefi sanatçılar, defterlerini kapatmadan bir başkasının yanında çalıştıklarında 4A sigortalısı olabilmekte, 4B sigortalılıkları sadece askıya alınmakta, bu da emeklilikte avantajlı bir durum yaratmaktadır.

- Ayrıca vergi mükellefi olmayan ve 4A sigortalısı olan sanatçılar, işverenin yatırdığı primin dışında eksik kalan kısmı isteğe bağlı olarak kendisi yatırabileceklerdir.

2.3.1. Sektördeki Örgütlü Çalışmalar ve Talepler

Sektör ve ilgili kurumların temsilcilerinden oluşan ortak bir çalışma komisyonu kurulmalıdır. Sektörün sanatçıları ve çalışanları SGK sisteminde 4A sigortalısı olmalıdırlar. Bunun gerçekleşebilmesi için sanatçıların ve çalışanların primleri çalıştıkları dönemde işveren yapımçı ve yayıncılar tarafından; çalışmadıkları, iş bekledikleri zamanlar da ise sosyal güvenceden faydalanabilmeleri için primlerini kendileri tarafından ödenecek şekilde bir düzenleme getirilmelidir. Sanatçılar ve sanat alanında çalışanlar, primlerini ödeyemedikleri zamanlar da borçlanacaklardır. Bu sistemin işletilebilmesi için meslek örgütlerine üyelik belirleyici olacaktır.

Sosyal Güvenlik sistemindeki sanatçıların ve sanat çalışanlarının özel avantajlardan yararlanılabilmesi, suiistimallerin olmaması ve sağlıklı bir denetimin yapılabilmesi, çalışanların primlerinin çalıştıkları kurum ya da kendileri tarafından ödenebilmesi için Meslek Birliklerinden ve sendikalardan üyelik ve yeterlilik belgesi istenecektir.

Yapımcılar da meslek birliği ve sendika üyesi olmayan ve bu özel prim ödeme hakkı bulunmayan sanatçılarla ve sanat çalışanlarıyla sözleşme imzalamayacaklardır. Ayrıca sanatçıların ve sanat çalışanlarının tümünün sosyal güvenlik sisteminin içinde yer almaları sağlanacaktır.

Sanatçıların ve sanat çalışanlarının defter tutma zorunluluğu ortadan kalkacak, aldıkları ücretler ve telif, %17 stopaj olarak kaynağından (yapımcı tarafından) kesilerek Maliye Bakanlığı'na ödenecektir.

Sosyal güvenlik sisteminin içinde olan sanatçılar ve sanat çalışanları bankalarla olan ilişkilerinde kredi alabileceklerdir. Bunun için meslek birliklerinden ve sendikalardan, bankalar bu kişilerin bir önceki yıl elde ettikleri geliri öğrenerek onlara kredi verebileceklerdir.

Sanatçılar ve sanat çalışanları, yurt dışına çıkış için vize alma konusundaki sorunlarını da meslek birliği, sendika ve sosyal güvenlik şemsiyesi altında oldukları için "Sanatçı Pasaportu" vb. uygulamaları hayata geçirerek çözüme kavuşturacaklardır.

1995 yılında çıkartılan geriye dönük borçlanma yasasından yararlanan ancak ekonomik durumları el vermediği için emekli olamayan 100'e yakın sanatçının emekli edilmesi için kaynak yaratılması için bir çalışma yürütülmelidir.

Uzun yıllardır görsel-işitsel yaratıcı endüstride çalışan sanatçılar, mevcut koşulların olumsuzluğu, kayıt dışılık vb. sebeplerle sigorta primlerini ödeyememişler veya ödenmemiştir. Sanatçıların mağduriyetlerinin ortadan kaldırılması için yeni bir "Geriye Dönük Borçlanma Yasası" çıkarılmalıdır.

Mesleki Yeterlilik ve Sertifikalandırma

Sanatçılar ve sanat çalışanları bağlı oldukları meslek örgütleri tarafından sertifikalandırılacak ve yeterlilikleri belgelenecektir.

Yazarlar, Yönetmenler, Yapımcılar ve Oyuncular (5846 sayılı yasaya göre eser sahipleri ve bağlantılı hak sahipleri) bağlı oldukları meslek birliklerinin üyelik kriterlerine göre zaten belirlenmiştir. Dolayısıyla buraya üye olmaları mesleki yeterliliklerinin en önemli göstergesi olacaktır.

Sendikalar ise tüzükleri çerçevesinde tanımlanan üyelerini, mesleklerine göre sınıflandırarak sertifikalandıracaktır. Sendikalar, sertifikalandırma işlemini sektörün ihtiyaçları ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve İş-Kur, Mesleki Yeterlilik Kurumu ile birlikte çalışarak gerçekleştirecektir.

Yayıncılarla Yapımcıların Yapacağı Dizi Sözleşmelerinde İş Garantisi ve Çalışanlar İçin İş Güvencesi

- Sosyal güvenlik sisteminin uygulanamamasının en önemli sebeplerinden biri reyting kaygısı nedeniyle yayıncıların yapımcılara iş garantisi vermemesidir. Yayıncı, yapımcıya iş garantisi vermediği ve tüm risk ve sorumluluğu onun üzerine yıktığı için, yapımcılar yüksek maliyetlerden kaçabilmek; risk ve sorumluluklardan kurtulabilmek için sanatçıların ve sanat çalışanlarının sosyal güvenlik sorumluluğunda yayıncıyla beraber üzerine düşen yükümlülüğü yerine getirmemekte ve bu sorumluluğu yayıncıların sözleşmelerde dayattığı reyting maddesi nedeniyle bu kişilere yüklemektedir.

- Bu sorunun aşılabilmesi, sosyal güvenlik sisteminin sağlıklı bir şekilde işletilebilmesi için yayıncıların yapımcılara en az altı ay ön hazırlık ve en az on üç bölüm iş garantisi vermesi gerekmektedir. Bu konuda gerekli yasal düzenlemeler en hızlı yapılmalıdır.

- Yayıncıların aslında alt işveren (taşeron) gibi iş verdikleri yapımcılara sigorta ve vergi sorumluluğunu yüklerken hiç bir sorumluluk taşımayacak sözleşmeler yapması parasal ve yasal tüm risklerin yapımcıda toplanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu durumun önüne geçirilerek yayıncıların asıl işveren olduklarının tespiti ve tüm yasal sorumluluklardan yapımcıyla beraber müteselsilen sorumlu olmaları gerekmektedir.

Dizi Sürelerinin Uzunluğu Sorunu

- Dizi sürelerinin uzunluğu başta dizi filmlerin yapım kalitesini düşürmektedir. Çünkü uygulamada bir dizi Türkiye şartlarında bir haftada çekilmektedir. Bir haftada en az 90 dakikalık bir dizi senaryosunun yazılması ve çekilmesi imkansızdır. Dünyada

da buna benzer bir durum yoktur. Bu da dizi çalışanlarının insanlık dışı şartlarda film üretmelerine neden olmaktadır.

- Dizi sürelerinin uzunluğu sanatçıların manevi haklarını ihlal etmekte ve dizilerin yurt dışına satışında filmlerin pazarlama niteliğini ve gücünü düşürmektedir.

Diğer Sorunlar

Telif meselelerinin çözümü için ayrı ve bu gündemli bir toplantı yapılmalıdır.

RTÜK

- Dizilerin Kayıt Tescile ilişkin olarak çok temel bir sorun vardır. Herhangi bir görsel-ışitsel ürün, eser işletme belgesi olmadan ticari dolaşıma girememektedir. Ancak yasada açık zorunluluk olmasına rağmen TV dizileri vb. için kayıt tescil sistemi işletilemediğinden dolayı yayıncılar, eser işletme belgesine gerek duymadan yayın yapabilmektedirler. Bunun sonucu olarak da gerek çalışma koşullarındaki sorunlar gerekse telif haklarının tahsil edilememesi sorunu gittikçe derinleşmekte ve kangrene dönüşmektedir.

- Bu konuda RTÜK devreye girerek, yayıncılar için de kayıt tescil sistemini işletmeli, kayıt tescilin meslek birlikleri üzerinden gerçekleştirmesine onay vermeli ve gerekli yasal düzenlemeleri yapmalıdır.

- Eser sahiplerinin manevi haklarının korunması için etkin bir çalışma yapılmalı ve yayıncılar bu konuda RTÜK tarafından denetlenmelidir.

- Başta manevi hakları ihlal eden ve eserin bütünlüğünü bozan ürün yerleştirmenin önüne geçilmelidir.

- Yine bir manevi hak ihlali olan sanal reklam uygulamasına son verilmelidir.

- Yapımcılar, film harcamalarının % 80'nini amortismanı tabi gider olarak gösterebildiğinden dolayı, zarar ettikleri filmlerden bile vergi ödemektedirler. Dolayısıyla vergi sisteminde yapılacak bir değişiklikle bunun önüne geçilerek film

harcamalarının tamamı gider olarak kabul edilmelidir ve zarar edilen filminden dolayı vergi ödenmemelidir.

- Önerdiğimiz bu sistem uygun görüldüğü veya uygulanabilir olduğu anlaşıldığı takdirde dizilerin kayıt tescili meslek birlikleri tarafından yapılırken yayıncıların iş garantisi ve yapımcıların iş güvencesi kriterleri dikkate alınarak sistem düzenlenecektir. (21 Şubat 2011)

Yukarıda yer aldığı gibi “Dizilerin uzunluğu ve çalışma şartları” bu yazıda da altı çizilerek vurgulanıyor.

Üretim Tarzı

Sektör üzerine çalışmalarıyla tanınan ve İstanbul Üniversitesi Öğretim Görevlisi olan Hüseyin Kuzu, telifi de içeren, çalışma koşullarını kapsayan bir yazı ile ilgili herkese konunun önemini ve çerçevesini bir kez daha çiziyor: “Hareketli Görüntünün ‘Üretim Tarzı’ Kavramı ve Hareketli Görüntünün Elektronik Yeniden Üretimi Üstüne”

Walter Benjamin (1892-1940), “Tekniğin Olanaklarının Yeniden Üretilebildiği Çağda Sanat Yapıtı” (*“Pasajlar” içinde, çeviren: Ahmet Cemal, Yapı Kredi Bankası Yayınları, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi-8, 1992: 45-77*) başlıklı, artık klasik haline gelmiş makalesinin önsözüne “yöntem sorunu” ile başlar. Benjamin’in makalesinin temel sorunsalı, geçmişte geleneksel yollarla üretilen özgün sanat yapıtının, “tek”, “şimdi ve burada”lığı tarafından oluşturulmuş gerçeklik kavramının, tekniğin olanaklarının yeniden üretilebildiği çağdaki sanat yapıtları tarafından nasıl yıkıldığını temel alır. Benjamin’e göre “sinema”, kapitalizmin emperyalizm aşamasında doğmuş ve geçmişin bütün sanat tekniklerini de üzerinde incelenebileceği etkin bir kültür nesnesidir.

Bizim bu araştırmamızın temel amacı, Benjamin’in “sinema”nın erken dönem için vardığı sonuçları bir adım daha ileriye götürmek çabasından ibarettir. Fakat

teorik bir sorunsal kurabilmek için önce belli kavramlaştırmalara ihtiyacımız var. Çünkü çevirisi Batı'dan Türkçe'ye ithal edilmediği için bizim "sinema" sözcüğü ile karşıladığımız, "hareketli görüntüler"den (motion pictures) oluşan bu nesne, tüm dünyadaki gibi ülkemizde de kendini, bir yandan başlangıçta içine doğduğu kapitalist ekonomi politığın, öte yandan da, (tarih sahnesine hızlı girişinin bir sonucu olarak) diğer sanatlardan ödünç aldığı karma bir yazının/sorunsalın söylemiyle tartışır. Bu söylemin en temel sorunu, kendine üretim araçları ve üretim ilişkilerini kapsayan teorik ve soyut bir "üretim tarzı" düzeyi tanımlayamamış ve bu düzeyde kendisine yazın üretememiş olmasıdır. Dolayısıyla ve teknolojinin hızla değişmesinin sonucu olarak, çoğunlukla "üretim tarzı" kavramı, üretim araçları düzeyine indirgenmekte, ama kavramın McLuhan'ın "teknoloji ideolojidir" dediği "üretim ilişkileri" boyutu sürekli göz ardı edilmektedir.

Murat Belge, "üretim tarzı" kavramını, teorik düzeyde, "soyut/somut toplumsal formasyon" ve "somut tarihsel formasyon" olmak üzere, kendi içinde iki ayrı düzeye ayırıyor. (*Kültür alanıyla ilgili olarak ve tarih yöntemi bağlamında "Üretim Tarzı" kavramı üstüne ülkemizde maalesef derli toplu çalışmalar pek yok. Geçmişte sorunun üstüne en çok giden Murat Belge oldu. Bu yüzden, Murat Belge'nin çeşitli zamanlarda ve konu ile ilgili kitap ve makalelerini burada yeniden anmakta yarar var.*

a) *Kapitalist Devlet Sorunu, Birikim Yayınları, der.: Murat Belge, 1977. Murat Belge'nin bu çeviri makaleler derlemesi/tartışması için yazdığı uzun önsöz için bkz. s.7-58 (Önsöz maalesef kitabın yeni baskısında yok!)*

b) *Murat Belge, Marksist Estetik, Birikim Yayınları, 1. Baskı, 1997. Murat Belge'nin "Christopher Caudwell Üzerine Bir İnceleme" başlığı altında yaptığı bu doktora tezinin özellikle ikinci yarısı konumuzla dolaysız ilgili. Bkz. Sf. 167-359*

c) *W.T.Stace, Hegel Üstüne, çev: Murat Belge, Birikim Yayınları, 1978 içinde M. Belge tarafından düşülen dipnotlar. Benzer şekilde; Terry Eagleton, "Maddeci Eleştirinin Kategorileri", Eleştiri ve İdeoloji, çev. Esen Tarım-Serhat*

Öztopbaş, İletişim Yayınları, 1985: 55-78. Bu makale, M. Belge tarafından dolaysız olarak alıntılanıyor. Bu kitaptaki diğer makaleler, üretim tarzının teorik açılımının izini edebiyat ve tiyatro nesneleri üzerinden sürseler bile, bu makaleleri sinema için paralel olarak okumak mümkün. Yine Terry Eagleton'ın "Edebiyat Kuramı" başlıklı kitabı da İngiliz Edebiyatı üzerinden ve yöntem konusunda somut toplumsal formasyon analizi için okunabilir.)

"Somut toplumlara baktığımızda neyin belirleyici olduğunu, ancak uzun dönemlerde görebiliriz. Toplumsal olaylar yakından bakıldığında büyük bir karmaşıklık gösterirler. Ama toplumsal gelişmeleri uzun dönemlerde gözlemlediğimizde, temel belirleyici yasaları daha kolay görebiliriz. İşte böyle bir bakışla bakıldığında, toplumun maddi diyebileceğimiz üretici güçlerinin, etkilerini dolaylı yollardan da olsa bütün toplumsal yapılara yayabilen temel belirleyici rolü oynadığını görüyoruz. ...Üretici güçleri hiçbir zaman üretim ilişkilerinden soyutlamak da mümkün değil. Üretici güçler, insanın doğaya karşı ilişkisini yani, doğa karşısında insan topluluğunun vardığı yeri gösterir. Ama insan, ...doğayı kullanma işine her zaman toplumsal biçimde, yani başka insanlarla birlikte girer. İşte bunlar da, sırasında bütün başka toplumsal ilişkileri belirleyen üretim ilişkilerini oluşturur..." (M.Belge, adı geçen Önsöz, sf. 53-54)

"... 'Üretim tarzı' kavramı, bize çok soyut ve ancak ilkesel düzeyde bir ilke olarak varolan bir tarih kavramı verir. Oysa somut toplumsal formasyon analizinde en önemli öge, somut tarihin kendisidir. Soyut üretim tarzı kavramının soyut kategorilerini doğrudan doğruya varolan somut toplumsal formasyonlara uyguladığımızda, yanıltıcı, eksik sonuçlar alırız. Üretim tarzı soyutlaması çerçevesinde mantıki görünebilir bunlar. Ama, soyut ve biçimsel bir mantıklıdır söz konusu olan. Tarihen mantıki olabilmesi için, somut toplumsal formasyonun somut tarihi koşullarını incelemek gerekir." (M.Belge, adı geçen Önsöz, sf. 58-59)

Benjamin'in, makalesinin hemen başında Paul Valery'den (1871-1945) alıntıladiğı uzun pasaj, adeta yukarıda Murat Belge'nin bahsettiğın soyut/somut toplumsal formasyonlarda sanatsal nesnenin üretimini konu alır:

“Güzel sanatların kuruluşu ile çeşitli tiplerinin saptanışı, bizimkisinden çok değişik bir zamana ve nesnelerle koşullar üzerindeki güçleri bizimkisiyle karşılaştırıldığında neredeyse yok denecek kadar az olan insanlara kadar geriye gider. Araçlarımızın esneklik ve yetkinlik bakımından geçirdiğı gelişme, Güzel'e ilişkin antik endüstrinin yakın gelecekte köklü değişimlere uğramasını çok olası göstermektedir. Sanatların bütününde artık eskisinden farklı gözlemeyi ve işlemeyi gerektiren fiziksel bir yan vardır; bu fiziksel yanın kendini çağdaş bilimin ve uygulamaların etkilerine daha fazla kapayabilmesi olanaksızdır. Yirmi yıldan bu yana ne madde, ne uzam, ne de zaman eskiden beri olduğu konumdadır. Bu denli büyük yeniliklerin sanatların tekniğini olduğu gibi değiştirmesine ve sonunda belki de sanat kavramının kendisini düşünölebilecek en sihirli biçimde değiştirmesine hazır olmalıyız.” (Valery'den alıntılayan W.Benjamin, adı geçen makale, s.45)

Hareketli görüntünün ilk elli yılı, bir anlamda “peliköl film” çağıdır. (Film, şeffaf bir “taşıyıcı tabaka” ve bu tabakaya sürölmüş, mikronlarla ölçölen bir kalınlıkta, “peliköl” denen ve ışığa duyarlı kimyasal bir emisyonndan oluşur.) Peliköl film üstünde görüntünün oluşumu ise, doğası gereğı, önce optik daha sonra da kimyasal iyonların laboratuardaki işlemine dayanır. Bu çağ, bir anlamda kimyasal ve (önceleri elektrik daha sonra da elektronik destekli) mekanik işlemlerin üzerinde gelişti. (*Her tür kamera, sinema salonlarındaki projeksiyonlar, kurgu aletleri, ışık malzemesi, vb....*) Bu çağda, hareketli görüntüyle üretilebilecek her tür dramatik, sanatsal, kültürel veya bilimsel ürün, tamamen peliköl filme bağılı bir manifaktür veya endüstri ürünü olarak üretildi. Peliköl üretim tarzı, (PÜT) doğası gereğı Taylorist ve pahalı bir üretim tarzıydı. Dolayısıyla büyük sermayeyi ve onun tahakkümünde yetkin zihinsel ve fiziksel uzmanlıklar ve işbölümlerini gerektiriyordu.

Teorik ve pratik ipuçlarının keşfi pelikül filmin başlangıç yıllarına dek götürebileceğimiz elektronik hareketli görüntü ise, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaygın olarak üretilmeye başlandı. Elektronik sayısal (dijital) datalar, kimyasal iyonlar kadar pahalı değildi. Fakat büyük sermaye (özellikle TV kuruluşları) bu keşfi neredeyse 40 yıl kendi tekelinde tuttu. Benjamin ve Valery'nin, ölmeden önce televizyon yayıncılığının ilk denemelerini görmüş veya en azından biliyor olmaları gerekir. Aşağıdaki alıntı Valery'nin, ancak on yıllar sonra (1983) keşfedilecek televizyonun "uzaktan kumanda" aletini, bir başka düzlemde nasıl tahayyül edebildiğini gösteriyor.

"Suyun, gazın, elektriğin belli belirsiz bir el hareketiyle bizlere hizmet etmek üzere uzaklardan evlerimize gelmesi gibi, görüntü ve sesleri de küçük bir el hareketiyle, dahası belki de bir işaretle açıp kapatabileceğiz." (Valery'den alıntılanan W.Benjamin, agm.)

Elektronik hareketli görüntü ancak, 1980'li yılların ortalarında, dünya elektronik tekellerinin, elektronik araç ve gereçleri geniş halk kitleleri için ucuzlatıp piyasaya sürmesiyle, dünya düzeyinde hızla yaygınlaştı. Bu yayılma da her düzeyde (üretim ve tüketim/seyir) pelikülün geleneksel otoritesini sarsan bir kırılmayı beraberinde getirdi. Steven Spielberg, kendisiyle yapılmış bir röportajda, *"Bundan sonra entertainment'in software'i dünya elektronik endüstrisinin hardware'nin peşine takılacaktır"* diyerek, bunu daha 1981 yılında sezmişti!

1980'li yılların başlarında yaşanmaya başlanan bu kırılmanın gerçek anlamı, elektronik hareketli görüntü (EÜT) ile yapılacak her tür dramatik, sanatsal, kültürel, bilimsel, v.b. ürünlerin, üretim ve tüketim/seyir imkanlarının, çok daha ucuz ve çok daha az uzmanlık ve işbölümü gerektirmesidir.

Geçtiğimiz yıl, 45. Selanik Film Festivali'ndeki bir açık oturumda yapılan konuşmalardan, hareketli görüntünün üretim tarzında meydana gelen büyük değişimin, sinemanın çağdaş ustaları tarafından da çok yakından takip edildiğini görüyoruz.

“Sinema bence 1983’de uzaktan kumanda aletinin yapılması sonucu öldü, bugün yeni bileşimlerin zamanı. Sinema görüntülerle değil, metinlerle başladı. Yüksek teknoloji kullanarak oluşturduğum yarı biyografik “Tulse Luper”de 92 çantada 92 öykü var. (Artık) Yeniden örgütlemeli ve izleyiciyi eğiterek postdijital çağa hazırlanmalıyız. Günümüzün sineması resimli öykü ya da videoya kaydedilmiş bir tiyatro performansının ötesinde bir takım öğeler barındırıyor. Dijital çağımızın en asal iki koşulunu, etkileşim ve multimedya içeren bir sinema dilini gereksiniyoruz.” (Peter Greenaway’ın konuşmasını aktaran Aslı Selçuk, Cumhuriyet Pazar, Yıl 18, Sayı 978, 19 Aralık 2004, s.8)

“Son zamanlardaki çalışmalarında anlatısal biçimleri kaldırdığını, yerine sayılar, renkler ve başka motifler yerleştirdiğini söyleyen Peter Greenaway, filmlerin gösteriminde de yenilikten yana. Yönetmen bugünün gösterim kavramından da uzaklaşması gerektiğini, yeni teknolojilerle bambaşka sunumlar yapılabileceğini, kültür sınırlarının aşılmasını, DVD görüntü kalitesinin ve uzun ömürlülüğün yeni açılımlar getirdiğini düşünüyor.” (Panelde Peter Greenaway’ın konuşmalarından derleyen Aslı Selçuk, Cumhuriyet Pazar, Yıl 18, Sayı 978, 19 Aralık 2004, s.8)

“Dijital devrimin içinde sosyal bir devrim de var, bazı genç sinemacılar salt düğmeye basıp film çektiklerini sanma yanlışlığına düşüyorlar. Dijital kamera aynı zamanda bir silah olabilir. Olumlu veya olumsuz işlevi, kullanana ve ne biçimde kullanıldığına bağlı. Greenaway gerçek bir sanatçı. Dijital kamerayı olumlu bir anlayışla kullanıyor. Dijital kamera yeni bir buluştur; yaşamı resmetmede kullanılır, onu bir kalem ve fırça yerine koyabilirsiniz, yani salt kayıt için değildir. ...” (Abbas Kiarostami’nin konuşmasını aktaran Aslı Selçuk, Cumhuriyet Pazar, Yıl 18, Sayı 978, 19 Aralık 2004, s.8)

Araştırmamızın vardığı bu aşamada biz, dikkatimizi, ağırlıklı olarak dramatik bir filmin üretim ve tüketim/seyrer kültürleri (biçimleri) üstünde ve geçiş döneminde ortaya çıkan ampirik gelişmeleri çözümlemeye yöneleceğiz.

2.4. Meslek Birlikleri, Güç Birliği

SİNESEN öncülüğünde bir araya gelen Film Yönetmenleri Derneği (FİLMYÖN), Çağdaş Sinema Oyuncuları Derneği (ÇASOD), Sinema Oyuncuları Derneği (SODER), Senaryo Yazarları Derneği (SENDER), Organize Kamera Asistanları Derneği (ORKA), Tiyatro Oyuncuları Derneği (TODER), Sinema Televizyon Eseri Sahipleri (SETEM), Belgesel Sinemacılar Meslek Birliği (BSB), Seslendirme Sanatçıları Meslek Birliği (SESBİR) ve Sinema Yazarları ve Eleştirmenleri Derneği (SİYAD) bir bildiri yayınlıyor:

Değerli sanat emekçileri;

İş yasaları bizden yanadır ve bir film yapımının finansal kaynağı kimden gelirse gelsin yasalara uymayanı yola getirmek için hukuki haklarımızı kullanacağımızdan emin olun.

Uygulamada işveren konumunda olan ama bir bölümü yayın kuruluşlarına “taşeronluk” yapan yapımcıların yani sermayenin, sinema emekçileri ile yaptıkları sözleşmelere baktığımızda, tamamen sermayeyi korumakta, zaten zayıf konumda olan sinema emekçilerini daha da ezilen hale sokmakta olduğunu görmekteyiz. İşte size uygulama da sıkça rastlanmakta olan sözleşme tiplerindeki UYULMASI GEREKLİLİğİ KANUNEN ZORUNLU OLUP TA UYULMAYAN 4857 Sayılı İş Kanununun, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun, 2821 Sayılı Sendikalar Kanununun, 818 Sayılı Borçlar Kanununun, 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun ilgili maddeleri;

1 - Çalışma sürelerini düzenleyen emredici ve kamu düzeninden olan, sözleşme ile arttırılamayacak hükümlere baktığımızda çalışma sürelerinin, HAFTALIK ENÇOK 45 SAAT olduğunu ve bu 45 SAATİ GEÇEMEYECEğİNİ (Fransa da haftalık 35 saat çalışma süresinin kanunlaştırılması için uğraş verilmektedir.),

2 - Yine iş sürelerini düzenleyen amir hükümlerde haftalık çalışma sürelerinin aksi taraflarca kararlaştırılmamışsa günlere eşit olarak bölündüğünün kabul edildiği, taraflarca aksi kararlaştırılacak olsa bile bunun GÜNLÜK 11 SAATİ GEÇEMEYECEĞİNİ,

3 - İşveren eğer MESAI yapacaksa ÇALIŞANLARININ ONAYINI ALMAK zorunda olduğunu,

4 - FAZLA ÇALIŞMA SÜRESİNİN TOPLAM BİR YILDA 270 SAATİ GEÇEMEYECEĞİNİ,

5 - Çalışanların ÜCRETİNİN EN GEÇ AYDA BİR ÖDENMESİ GEREKTİĞİNİN,

6 - ÜCRETİ 20 GÜNDEN FAZLA SÜREYLE ÖDENMEYEN ÇALIŞANIN İŞİ BIRAKABİLECEĞİNİ,

7- ÇALIŞANLARIN işveren tarafından iş yerlerinden başka bir yerde çalıştırmak üzere gönderilmeleri halinde YOLDA GEÇEN SÜRELERİN ÇALIŞMA SÜRELERİNDEN SAYILDIĞINI,

8 - Çalışanların, GÜNDÜZ YERİNE GECE ÇALIŞMALARININ YEDİ BUÇUK SAATİ GEÇEMEYECEĞİNİ,

9 - İşverenlerin iş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması için gerekli her türlü önlemi almak, araç ve gereçleri noksansız bulundurmak, işçilerinde iş sağlığı ve güvenliği konusunda alınan her türlü önleme uymakla yükümlü olduğunu,

10 - ÇALIŞTIRILANLARIN İŞE ALIMLARI İLE BİRLİKTE KENDİLİĞİNDEN SİGORTALI OLDUKLARINI,

11 - Sigortalılar ile bunların işverenleri hakkında sigorta hak ve yükümlerinin sigortalının işe alındığı tarihten başladığını, bu suretle SİGORTALI OLMAK HAK VE YÜKÜMÜNDEN KAÇINILAMAYA-CAĞINI VE VAZGEÇİLEMEYECEĞİNİ,

12 - Sözleşmelere, sosyal sigorta yardım ve yükümlerini azaltmak veya başkasına devretmek yolunda hükümler konulamayacağını,

13 - İşverenin, çalıştıracağı kimseleri, işe başlatmadan önce örneği Sosyal Güvenlik Kurumunca hazırlanacak işe giriş bildirgeleriyle kuruma doğrudan bildirmekle veya iadeli taahhütlü olarak göndermekle yükümlü olduğunu,

14 - İşverenin iş kazasına uğrayan sigortalıya, Sosyal Güvenlik Kurumunca işe el konuncaya kadar, sağlık durumunun gerektirdiği sağlık yardımlarını yapmakla yükümlü olduğunu.

15 - İşverenin, bir ay içinde çalıştırdığı sigortalıların prim tutarlarını en geç ertesi ayın sonuna kadar Sosyal Güvenlik kurumuna ödemeye mecbur olduğunu.

16 - İşverenin sosyal sigortalar için kendisine düşen yükümlerden ve sair masraflardan dolayı sigortalıların ücretlerinden indirme veya kesinti yapamayacağını,

17 - İşçinin iş akdinin feshedilebilmesi için, işverenin en az iki hafta önceden bildirim ve bu bildirim esnasında işçiye kendisine yeni bir iş bulması için uygun bir zaman dilimi tanımak zorunluluğunun olduğunu, buna aykırı bir fesih gerçekleşirse işçinin iki haftalık ücreti tutarında tazminata mahkûm olduğunu, bu bildirimin işçinin çalışma süresiyle doğru orantılı olarak sekiz haftaya kadar çıktığını,

18 - İşverenle arasındaki hizmet sözleşmesine dayalı olarak en az bir yıl süreyle çalışmış olan işçinin bir aylık ücreti tutarında kıdem tazminatına hak kazandığını,

19 - İşverenle çalışan arasındaki herhangi bir uyuşmazlıkta mahkeme önünde tanık dahil her türlü delilin öne sürülebileceğini,

20 - Çalışan ile işveren arasındaki hizmet akdinin aksi taraflarca kararlaştırılmadıkça yazılı şekilde yapılmasının zorunlu olmadığını,(Dolayısıyla bir sözleşme olmadan da çalışsa, çalışanın yasal haklarının korunduğunu)

21 - İş akdinin haksız feshi sebebiyle, çalışanın, işe iade davası açabildiğini ve işverenin bu davada dört aydan sekiz aya kadar tazminat ödemeye mahkûm edilebileceğini,

22 - Çalışanların çalışma koşullarındaki esaslı değişiklik nedeniyle, iş akitlerini tek taraflı olarak feshetme hak ve yetkisine sahip olduklarını,

AYRICA;

23- On altı yaşını doldurmuş olup da ilgili kanuna göre çalışan sayılan herkesin sendikaya üye olabileceğini,

24 - İş yeri sendika temsilcisinin sadece temsilcilik faaliyetlerinden dolayı iş akdinin feshedilmesi halinde işverenin, çalışanın en az bir yıllık ücreti tutarında tazminata mahkûm edildiğini,

25 - Çalışanın sendikaya üye olmasından dolayı, iş akdinin feshedilmesi halinde işverenin, çalışanın en az bir yıllık ücreti tutarında tazminata mahkûm edildiğini, HEPİMİZİN BİLMESİ GEREKMEKTEDİR.”

2.4.1 Meclis’e çağrı

SİNESEN benzer çalışmasını T.C. Cumhurbaşkanlığı, T.C. Başbakanlık, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, T.C. Maliye Bakanlığı, T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Radyo Televizyon Üst Kurulu, İşçi Sendikaları Konfederasyonları, Uluslararası Sinema ve Medya Sendikaları Konfederasyonları, Avrupa Birliği Komisyonu, Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, Adalet ve Kalkınma Partisi Genel Merkezi, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezi, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Merkezi, Barış ve Demokrasi Partisi Genel Merkezi, Bağımsız Milletvekilleri, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Özel TV Kanalları, İnsan Hakları Kuruluşları, Türkiye Barolar Birliği’ne yollamış:

Son günlerde sinema ve TV dizisi çalışanları ayakta...

Sorun, yıllardır birikmiş ve artık tam bir kördüğüm olmuş TV dizilerindeki çalışma koşulları ve dizi bölümlerinin uzunluğu...

Temel Sorun...

Ülkemizdeki medya kuruluşları, başka hiçbir ülkede olmayan bir uygulamayla, başka alanlara yatırım yapabilmekte, bu yüzden reklamlardan gelen kazançlarını diğer yatırım alanlarına kaydırabilmektedir.

TV kanalları TV dizilerinin arasına daha çok reklam almak ve daha çok kazanmak amacıyla mevcut yasalar boşluklardan yararlanmaktadır. TV dizilerinin bölüm süreleri, mevcut yasal boşluklar çerçevesinde (30+20+20+20+... dakika) giderek uzatılmış, 90/110 dakikaya dayanmış durumdadır. Mevcut uygulama, dünyanın hiçbir yerinde görülmeyecek yasal ihlaller ve çalışma koşullarını biriktirerek utanç verisi bir kördüğüm haline gelmiş durumdadır. Bu kördüğümün çözümü, devletimizin, 2007 yılında altına imza attığı ama bir türlü uygulamaya sokulamayan (60 dakikada 12 dakika reklam) AB normudur.

Herkesin bildiği gibi, ülkemizde günlük yasal çalışma süresi 8 saat, çalışanlar kabul ettiği sürece günlük mesai saati de en çok 3 saattir. Oysa bugün ülkemizde, özellikle TV dizilerinde çalışma saatleri 18-20 saate dayanmış durumdadır. Bugün Türkiye’de sigorta ve sosyal güvencesiz çalışmanın en yüksek olduğu çalışma ortamı sinema/tv sektörüdür. *(Ağır çalışma koşulları yüzünden son 3 yılda 5 kişi ölmüş, sayısız kaza meydana gelmiştir)*

Bu yüzden,

- T.C. Cumhurbaşkanlığı makamını ilgili kurumları gözetlemeye,

- T.C. Başbakanlık makamını gerekli yasaların hazırlanması, yasal boşluklar yüzünden ortaya çıkan aksaklıkların çalışanlar lehine kontrolüne,

- T.C. Anayasa Mahkemesi'ni, ülkemizde diğer bütün kültür-sanat alanlarında uygulandığı halde, yasal boşluklar yüzünden sinema ve TV sektöründe bir türlü uygulanamayan yasal hakların devrinin Anayasa'nın eşitlik haklarına aykırılığını ortadan kaldırmaya,

- RTÜK Başkanı ve Uluslararası İlişkiler Dairesi Başkanlığı'nı, yetkilerini yayıncı kanallar ve seyirci arasındaki ilişkiler sorunsalından çıkararak, üreticiler lehine harekete geçirmeye, davet ediyoruz. Kördüğüm haline gelmiş sorunların çözümüne yönelik olarak;

T.C. Kültür ve Turizm Bakanı ve ilgili bürokratları,

- Özel bir Sinema Yasası ve yeni bir FSEK hazırlanması için, sektöre sorunların çözümünü öngöremeyen yasa taslakları dayatmak yerine, sektörün sivil toplum kurumlarıyla birlikte yasa taslakları hazırlamaya,

- Çıkarılacak iki yasa çerçevesinde, yürütmenin sektör kurumları, mali kontrolün devlet tarafından yapıldığı, bir sinema ve telif kurumunun kurulması için sektörün sivil toplum kurumlarıyla birlikte çalışmaya,

- Çıkarılacak yasalarda, tıpkı batı ülkelerinde olduğu gibi, yerli sinema filmlerimizin, yabancı film ve dizilere karşı korunmasına,

- Destekleme Yasası'ndan yararlanarak çekilen filmlerde (filmlerin jeneriklerinin kontrol edilerek) sigorta, güvenlik ve çalışma saatleri ve telif haklarına uyulup uyulmadığının kontrolüne,

- Manevi haklarını devrettikleri için, yurt dışına satılan ve kesilip biçilerek kısaltılan TV dizilerimiz için temel telif hakkı sahibi sanatçılarımızın manevi haklarının takip etmeye,

T.C. Çalışma ve Sosyal Bakanı, Teftiş Kurulu Başkanı ve müfettişleri;

- Sinema/TV sektöründe artık alenileşmiş bu sorunu (Sigortasız, sosyal güvencesiz, güvenliksiz ve zorunlu olarak 2 mislini de aşan çalışma koşullarını) ihbar beklemeden denetlemeye,

- Çocuk oyuncuların uygun olmayan koşullar ve uzun saatler boyunca setlerde çalıştırılmasının önlenmesine,

T.C. Maliye Bakanı, ilgili Kurul Başkanlıkları, Müsteşar ve Yardımcıları ve ilgili Genel Müdürlükleri;

- Özellikle TV dizileri ve sinema sektöründe alenileşen sorunları dikkate alarak, yasa dışı uygulamalar ve vergi tahsil boşluklarını araştırmaya ve bu alan için yeni bir gelir politikası düzenlemesi için bir kurul kurulmasına,

- Özellikle bu sektördeki yaratıcılar manevi haklarını devretmek zorunda kaldıkları için, sinema filmleri ve TV dizilerindeki telif hakları yüzünden görülmeyen vergi tahsil boşluğunu görmeye,

- Sinema/TV setlerinde çalışan sigortalı işçilerin primleri, 40-50 yıllık önce düzenlenen matbu bir form doldurularak ödenmektedir. Fakat yapımcılar bu formlarda sadece filmlerde tanınmış sanatçılar ve teknik ekip başlarını bildirmekte, bir kısmını yazıhanesinde çalışıyor gösterdiği yakınlarının isimleriyle doldurmakta, arka jenerikte onlarca kişiyi bildirmemektedir. Bu yüzden film veya her tv dizisi bölümlerinin ön ve arka jeneriklerinde yazılı her çalışanın sigortalı olup olmadığının titizlikle kontrolüne,

- Film setleri aslında birbirine zincirleme bağlı (TV kanalı/Yapımcı/Sektör çalışanı işveren) bir alt-çalışanlar ve çalışanlar zinciridir. Bu zincir içinde alt-çalışanlar çoğunlukla (zorunlu olarak) asgari ücretten aylıklı ve sigortalı çalışan olarak gösterilmekte, fakat ödemeler kayıt dışı olarak haftalık üzerinden yapılmaktadır.

- Çalışanlar aslında işçi statüsünde olduğu halde, sendika ve ilgili devlet kurumları tarafından uyarıldıkları halde, çalışanların yapımcılar tarafından fatura ve makbuz kesimine zorlanmasının kesinlikle önlenmesine,

Ayrıca;

RTÜK'ün çalışanlar lehine görevlerini yapmasına,

- TRT'nin özel kanallardan önce çalışma ve sosyal güvenlik koşullarının uymasına ve telif haklarının verilmesine öncülük etmesine,

- Partilerimizin sinema/tv sektörü konusunda parti programlarında olarak özel yer vermeye,

- Tüm sendika ve sivil toplum kuruluşlarını sorunlarımız konusunda bizimle birlikte dayanışmaya,

- Bilgilenme eksikliği yüzünden, AB İlerleme Raporu Komisyonu'nu bizimle dayanışmaya,

- Bilgilenme eksikliği yüzünden İLO'nun yıllık raporunun yıllık raporlarında sorunlarımıza yer vermeye, davet ediyoruz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASINDAKİ YANSIMALAR

3.1. Basına Yansıyan ve Yansımayan Sorunlardan Örnekler

Çalışmada 2010-2012 yılları arasında ana akım yazılı ve elektronik medya taranmış ve bu süreç içerisinde televizyon dizilerinin uzun olması, çalışma koşullarının ağırlığı dolayısıyla yaşanan sorunların yazılı ve elektronik basına -gereği kadar- yansımadığı bulgulanmıştır.

Sansasyonu çok seven basın, en çok da ölümler üzerinden yaklaşmış setlere. “Setlerde ölmek istemiyoruz” sloganıyla ortaya çıkan durum da gösteriyor ki basının konuya duyarlılığı yeterli değil.

Birkaç gazete, yeterli olarak görülme de konuya duyarlılıkla yaklaşmış sadece.

Ağırlıklı olarak elektronik basının ilgisini görüyoruz. BirGün, Vatan, Akşam, Habertürk, Cumhuriyet gazetelerinde haber ağırlıklı bir yaklaşım söz konusuysen Milliyet’te Ali Eyüboğlu ve Sina Koloğlu zaman zaman bu konuyu köşelerine taşımış.

Elektronik basın hem yaygınlığı hem de kamuoyunda daha çok izleyici çekme, tıklanma sayısının artması gibi nedenlerle, ama daha çok da hedef kitlesinin ilgisi olması dolayısıyla yer vermiş benzer haberlere.

4 Nisan 2012 tarihli erişimle ulaştığım SENDER’in elektronik portalı senaryo.org.tr’nin haberi belirleyici... BİROY, SİNEBİR, SETEM, BSB, SEYAP, FİYAB, TESİYAB, SESAM, FİLMYÖN, SENDER, FİYAP, ÇASOD, SODER, ÇFD, BABİL, SİNESEN, İKFD, SİSİD, SİYAD, ASD, FİLMOR, MASM, İKSV, AKSAV, TÜRSAV, TÜRSAK, AAF, BİFF, DKİAV, USFF imzalamış.

“TÜRKİYE SİNEMA REFORMU İÇİN BİRLEŞTİK

Biz aşağıda imzası olan sinema kuruluşları, ortak çıkarlarımızı tanımlamak, ortak sorunlarımıza çözüm bulmak için Türkiye Sinema Konseyi adıyla bir istişare ve işbirliği zemini oluşturduk.

Endüstrinin hiçbir kesiminin kısmi çözümler elde edemediğini; sınırlı da olsa, bütün kazanımların ancak birlikte sağlanabildiğini son altı yıl içinde iyice anladık.

Bizce artık bıçak kemiğe dayandı.

BİR YANIMIZ BAHAR BAHÇE...

Türkiye film endüstrisinin 1990ların ikinci yarısında başlayan “ikinci yükseliş dönemi” çok önemli bir noktaya ulaştı. Yılda ortalama 70 sinema filmi ve 70 TV dizisi üretiyoruz. Dünya’da yerli filmlerin iç pazarda % 50-60 arasında pay sahibi olduğu üçüncü ülkeyiz. Sinema filmlerimiz bütün uluslararası festivallere davet ediliyor, dünyanın önemli ödülleri alıyor. TV filmlerimiz (diziler) 40 kadar Ortadoğu ve Doğu Avrupa ve Balkan ülkesinde izlenme rekorları kırıyor. Hangi uluslar arası toplantıya, festivale katılsak; yukarıda özetlediğimiz rakamları söylesek, çevremizde hayranlık ve şaşkınlıkla dolu bir topluluk oluşuyor. Başarımızın sırrını, kamunun desteğini, endüstriyel modelimizi soruyorlar!

Bu bahar, bahçeyi biz yaratıyoruz!

Drama, belgesel, animasyon alanlarında; yönetmen, senarist, yapımcı, görüntü yönetmeni, sanat yönetmeni, yapım sorumlusu, stüdyo ve plato çalışanı; yaklaşık 10 bin, ileri teknoloji kullanan, çok vasıflı insan...

30 film ve dizi yayınlayan TV kanalı, 1679 sinema salonu, 4 Plato, 15 tedarikçi, 18 Dağıtımçı, 30 Fakülte, yüzlerce eğitimci, 34 uzun metraj ve 134 belgesel ve kısa film festivali...

Bu başarıyı, konuşmaya değecek herhangi bir kamusal destek ve teşvik sistemi olmaksızın, yoktan var ediyoruz.

Çok daha iyisini başarabiliriz!

Dünyanın kalbini kazanmanın, dostluk ve kardeşliği geliştirmenin, kültürler arası barışı sağlamanın en güçlü aracı sinema ve sanat!

Küresel film endüstrisi mali açıdan da çok büyük bir güç; 400 milyar dolarlık bir pasta. Dünya’da filmlere yatırılan her 1 USD; 2 USD olarak yatırımcısına geri dönüyor.

Türkiye film endüstrisinin önündeki engeller kaldırılır, gerekli teşvik ve destek sağlanırsa, Turizm gibi, ülkemize çok büyük bir katma değer sağlayabileceğimizi de biliyoruz.

OYSA ÇÜRÜYOR DİĞER YANIMIZ!

Bu başarı küresel bir bakışla yeni bir modele kavuşturulamazsa sonuç bir yıkıma dönüşebilir! Çünkü bu bahar bahçeyi yaratanları kuşatan yasalar ve üretim modeli utanç verici!

Fikri Mülkiyet hakları alanında AB standartlarından çok uzağız. Her yıl AB raporlarında mahcubiyet verici raporlarla yüz yüze kalıyoruz. İkincil ödemelerin, telif vergilerinin tahsilatını yapamıyoruz!

Günde ortalama 16 saat çalışıyoruz. Hiçbir sosyal güvencemiz yok! Setlerde iki yılda beş meslektaşımızı toprağa verdik!

Dünya’da bizim dışımızda bütün ülkelerde, dizi üretiminin standartları ve süreleri belli; 25, 40, 60 dakika... Biz her hafta 90 dakika yazmak, çekmek zorunda kalıyoruz.

Finansal açıdan konuşmaya değecek hiç bir destek, teşvik ve pazarlama sistemine sahip değiliz.

Festivallere dönük bütünsel bir kimliklendirme ve destek politikamız yok.

Sinema eğitim kurumlarının tamamına yakınında kuramsal bakımdan güçlü, uygulama esaslı, ürün odaklı eğitim yapılamıyor.

Bütün imkansızlıklara rağmen yarattığımız bütün maddi ve manevi kaynaklarımız hızla eriyor ve çürüyor.

ENGELLERİ KALDIRIN, BİRLİKTE KAZANALIM!

Hükümetimizin önünde iki seçenek var!

Ya on yıllarca olduğu gibi bizi kendi halimize bırakacak, doğal ayıklanmayla, nereye varılabilir hep birlikte göreceğiz. Ya da yeni bir adım atacak; Türkiye Film Endüstrisi'nin stratejik bir endüstri olduğunu kabul ederek, eylem planı içine alacak.

Fikri mülkiyet hakları alanında; çalışma ve sosyal güvenlik alanında; finans ve marketing alanında; eğitim ve sinema kültürünün korunmasında AB standartlarına eksiksiz düzenlemeleri içeren, film endüstrimizi küresel bir oyuncu olacak nitelikte yapılandıracak; bir reform paketini acilen TBMM'den geçirecek."

3.1.1. Basındaki yansımalar

Milliyet gazetesi Cadde ekinde Ali Eyüboğlu (1 Mart 2012) yapılmış bir anketi aktarıyor: ANKETTEN 90 DAKİKA ÇIKTI

ucankus.com'un yaptığı anketin ortaya koyduğu tablo ilginç. Ankette, "Dizilerin süresi şimdiki gibi kalsın" diyenler açık ara önde, "Yerli diziler, yersiz uzun" diyenler gibi düşünüp, dizilerin 45 dakikaya inmesini isteyenler ise azınlıkta..

Hayli zamandır yerli dizilerin süreleri tartışılıyor. Bir kısmı diyor ki, “Yerli dizi, yersiz uzun. Diziler 45 dakika olsun.” Buna karşın, “Dokunmayın dizilerimizin sürelerine” diyenler de var.

Dizi sürelerinin kısaltılmasını isteyenlerin mi, yoksa “Dizimize dokunmayın” diyenlerin mi ya da ikisinin arasında bir süreyi makul bulanlar mı sayısal olarak daha fazla? Bu konuda hiç kimsenin elinde net bir bilgi yok. Ama ucankus.com’un bu konuda yaptığı anketin ortaya koyduğu tablo bana ilginç geldi.

Çünkü ankette, “Dizilerin süresi şimdiki gibi kalsın” diyenler açık ara önde, “Yerli diziler, yersiz uzun” diyenler gibi düşünüp, dizilerin 45 dakikaya inmesini isteyenler ise azınlıkta. Dün bu satırları yazdığım saat itibarıyla 12 bin 912 kişinin oy kullandığı “Size göre dizilerin süresi ne kadar olsun?” başlıklı anketin durumu şöyleydi:

30 Dakika % 2.72

45 Dakika % 17.89

60 Dakika % 33.91

90 Dakika % 45.46”

İzleyici açısından bakıldığında kuşkusuz ki öykünün bütünlüğünü kavramak, aynı öykü üzerinde kalmak önemli... Ancak izleyici kamera arkasını bilmeksizin sadece duygularıyla yanıtlamış anketi.

Aynı tarihte Habertürk sitesinde konuyla ilgili olarak senarist ve yapımcı Birol Güven, bu konuda şunları söylüyor (1 Mart 2012, haberturk.com.tr)

3.1.2. Hakemliğine ihtiyacımız yok

Dizi sürelerinin kısaltılması için başlatılan 'Yerli dizi yersiz uzun' kampanyasına RTÜK'ün de farklı görüşlerle dahil olması, yapımcı Birol Güven'i rahatsız etti. Twitter'daki sayfasına 'Dizi süreleri özgür olmalı, RTÜK bu işe karışmamalıdır. Sektörümüzün RTÜK'ün hakemliğine ihtiyacı yok. Her dizinin süresi farklı olmalıdır.

Dizinin süresini, içeriği belirlemeli' yazan Güven, sözlerine şöyle devam etti: Önemli olan çalışma şartları 'Çok mekanlı dizileri 90 dakika çekmek mümkün değil ama tek mekanlı diziler çekilebilir. Sektörümüzün odaklanması gereken tek şey çalışma şartları. Starlar da ücretlerini sadece emeklerinin karşılığı olarak almaz; kariyerleri ve toplum üzerindeki etkilerinden dolayı alır. Kaldı ki bu, RTÜK'ün konusu olamaz. Keşke starlar çok para alıyor yerine emekçiler az para alıyor deseydiniz. O zaman bunun arkasında durmak daha kolay olurdu.'"

5 Şubat 2012 tarihli Milli Gazete’de Mustafa Yıldırım, konuyla ilgili olarak şunları yazabiliyor: “Televizyonların sayısının artması ile birlikte izlenme derdi sardı TV’cileri. İzlenme kaygısı da dizi furyasını başlattı. Batılı ülkelerin TV’lerinde oynayan ne kadar dizi varsa inanç, örf ve adetlerimiz gözardı edilerek ülkemize uyarlandı (!) elçabukluğuyla. Hele yarışma programları tam bir felaket oldu. Artık ne giyeceğimizi bile ekrana bakarak seçer olduk.

Toplumu etkilemek adına çekilen dizilerde genelde bohem bir hayat sunuldu insanımıza. 1970-80’lerdeki fakir-zengin insanların ilişki rolleri yerini hep zengin ve özgür insanların ilişkilerine bıraktı. Toplumumuza sürekli din dışı bir hayat dayatıldı, özendirildi. Zengin olan, altında arabası, yatı, katı olan elinde içkisi, yanında metresi olan hayatlar gösterildi hep. Herşeyden önemlisi ise ahlakın, evliliğin, haramın gözardı edildiği bir hayat sunuldu.

TV’lerimizde oynayan dizileri gözünüzde canlandırın hele bir. Müslüman bir ülkenin dini yaşantısına uyan kaç tane dizi var ekranlarda. Muhafazakar kanal diye tabir olunan kanallarda oynayan diziler bile bir alem. Dizi karakterlerinin hiç birinde abdest alan, alını secde gören, başı örtülü yani mütedeyyin bir oyuncu (rol) var mı? Mekanların içinde cami, kütüphane vb. ne kadar geçiyor? Bu dizilerin senaristleri, yönetmenleri hangi ülkenin insanları? Kendilerini bu toplumdan üstün gören, toplumu ehlileştirmek ve çağdaşlaştırmak gerektiğine inanların çekeceği diziler ancak bu kadar olur tabiki. Kendi yaşadıkları bohem hayatı toplumun genel yaşantısı olarak addedenlerin, toplumdan kopuk bir hayat sürenlerin dizileri de böyle

olacaktır tabiki. Burada asıl şaşırmamız gereken nokta İslami camianın bu konuda sessiz hatta hareketsiz kalması.

"Bizden" diyebileceğimiz bir kaç dizi de maalesef hep "başka" dünyaların insanlarını sundu bize ne yazıkki." (Yazım hatalarına dokunmadım -KA)

Senarist Ekrem Deren, dizi konusunda(Radikal gazetesine verdiği mülakat, medyatava.com sitesinden alındı -www.medyatava.com/haber.asp?id=90209)–
“Televizyonda iki şey mümkün. Bir; sorgulamak. Söylediğiniz ahlakçılığı, ataerkilliği sorgulamak yazarın derdi olabilir. Ama televizyon bunların sorgulanma derdi olan mecra değil. Dizi, reklam arasına yerleştirilmiş bir şeydir. Tersi değil. Sorgulamacı mantık zor girer televizyona...” diyor.

Bilinen şeyler olsa da yaygınlaşması ve hayata geçirilmesi, daha doğru deyişle herkesin duymasının sağlanması gerekir.

3.1.3. Reklam arası dizi

Vatan gazetesinde 11 Şubat 2012 tarihinde İlker Vatan imzalı yazı “Meğer dizi ve program diye 35 saat reklam izlemişiz” başlığını taşıyordu (http://haber.gazetevatan.com/gizli-gizli-reklam/430409/2/Ekonomi#.UD7fH8HN_nM).

“Geleceğin reklamcılığı sayılan ‘ürün yerleştirme’yi şirketler çok sevdi. Uygulamanın yürürlüğe girdiği Haziran 2011’den bu yana 35,5 saat (127 bin saniye) gizli reklam yayınlandı. Markaya hayranlık uyandırmak için hazırlanan ürün yerleştirme için dizilerin senaryosu bile değiştiriliyor. Başrol oyuncusu sadece reklam için telefonla konuşuyor, sokaklarda volta atıp deterjan sohbeti yapıyor.

Haziran 2011’de yürürlüğe giren ve dizilerle TV programlarında ‘ürün yerleştirme’nin önünü açan RTÜK kanunu, ekranlarda yeni bir dönem başlattı. Artık dizilerde başrol oyuncularının deterjandan bahsetmesi ya da sokaklarda yürüyüp billboardların yanında telefonla konuşması bir tesadüf değil. Bunlar tamamen reklam kokan hareketler...

19. yüzyılda keşfedilen ve ürünün görünür bir noktaya konulmasıyla müşterinin aşına olması sağlanan 'ürün yerleştirme' Türkiye'de de popüler oldu. Şirketlere reklam takibi yapan Nar Ajans'ın verilerine göre 7 aylık sürede ekranda dizi ve programlarda yayınlanan gizli reklamların toplam süresi 127 bin saniye yani 35 saati geçti.

Ürün yerleştirme uygulamaları Avrupa ve ABD'de uzun yıllardır yapılıyor. Özellikle sinema filmlerinde başrol oyuncularını bir sahnede lüks otomobiliyle aksiyon dolu anlar yaşarken başka bir sahnede bilgisayarının arkasında çalışırken görünüyor. Ayrıca içecekler de özellikle Hollywood'da filmlerinde sık sık göze çarpıyor.

3.1.4. Amaç hayranlık uyandırmak

Türkiye'de ise ürün yerleştirmenin en çok kullanıldığı alan ise diziler... Haziran 2011'den bu yana geçen sürede 36 farklı dizide toplam 15 bin saniye (4 saat) ürün yerleştirme kullanıldı. Verilere göre ürün yerleştirmenin yüzde 30'undan fazlası dizilerde yapıldı.

Ürün yerleştirme logonun veya ürünün bir medya dokümanına yerleştirilmesi olarak tanımlanıyor. Ürün programın çekim anında özel ve görünür bir noktaya yerleştiriliyor. Böylece izleyicilerin o markaya aşına olmaları sağlanıyor. Bu yöntem daha çok program esnasında ünlülere kullandırılması şeklinde işleniyor ve bir hayranlık oluşturuluyor.

3. 1.5. Öyle bir reklam alır ki...

1970'li yıllarda geçen Öyle Bir Geçer Zaman Ki dizisi için bir sokak tamamen yenilendi. Dizide Ali Kaptan'ın evinin bulunduğu sokakta birçok eski mağaza dikkat çekiyor. Karakterler dizi boyunca sık sık bu sokaktan geçerken arkalarında Kemal Tanca ve Karaca'nın mağazaları görünüyor.

Uludağ sporla lider

NTV Spor’da yayınlanan Rıdvan Dilmen ve Güntekin Onay sunduğu %100 Futbol programında masanın üzerinde duran Uludağ Limonata sık sık kadrja giriyor. Uludağ, hedef kitlesine de uygun olan bu programla uygulamanın lideri oluyor.

3.1.6. Yalan değil reklam dünyası

Yayına gireli 1 ay olan Yalan Dünya dizisi şimdiden ilk 5’te. Dizide Cihangir ve Taksim’e alışverişe çıkan karakterler Denizbank, Turkcell ve KFC gibi şirketlerin mağazaları önünden geçiyor. Son bölümünde bile 144 saniyelik ürün yerleştirme yapıldı.

Gizli reklamda ilk 5 şirket Uludağ, Coca-Cola, Ford, Renault, Opel ilk 5 dizi Çocuklar Duymasın, Öyle Bir Geçer Zaman Ki, Kuzey-Güney, Adını Feriha Koydum, Yalan Dünya

İlk 5 program Saba Tümer ile Bugün, 8. Etap, Tekno Trend, 0-100, Çarkıfelek

Sokaklar billboard dolu

Son zamanların sevilen dizisi Kuzey Güney’de en çok dış çekimlerde ürün yerleştirme var. Kuzey ya da Cemre karakteri sokakta yürürken mutlaka üzerinde reklam olan bir billboard’un yanından geçiyor. Ayrıca dizide deterjan ya da otomobille ilgili sohbetler de yapılıyor.

İlk kez Jules Verne kullandı

Ürün yerleştirme yöntemi 19. yüzyıla dayanıyor. Fransız yazar Jules Verne’in ‘80 Günde Devri Alem’ adlı eseri bu yöntemin ilk örneği sayılıyor. Jules Verne kitabında, birçok gemi ve balıkçılık şirketinin reklamlarına yer verip simgelerini kullanmış.”

3.2. İş Kazaları

Gazetelerin, televizyonların da üzerinde en çok durduğu konu dizi çalışanlarının geçirdikleri kazalar sonucu ölmeleri. Ancak önemli bir nokta var: Beyin kanaması geçiren senarist haber olmayabiliyor. Oysa her ikisi de çok çalışma dolayısıyla yaşandı, kesin...

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DERİNLEMESİNE GÖRÜŞMELER

4.1. Araştırmanın Amacı

Dizi sektörü, Türkiye'nin en canlı ve toplumun ilgisini en çok çeken sektördür. Evde televizyon ekranı karşısına geçen, büyük-küçük, kadın-erkek, çalışan-işsiz, hasta-öğrenci, kısacası toplumun bütün kesimlerinden herkesin ilgisini dramatik öyküler çekiyor.

Yeşilçam sineması diye adlandırılan, Türkiye sinemasının da, geçmişte ne çok ilgi çektiği saptanmış bir gerçekliktir. Kimi zaman yarışma ve reality show, ama dramamatik yapısını koruyan melodram veya komedi türü öyküler içeren diziler sürekli talep görüyor. Bu, halkın dramaya yatkınlığından da kaynaklanıyor. Bir anlamda kendisini, kendi dertlerini, ihtiyaçlarını görüyor, bir anlamda da çözüm yolu önerilerini değerlendiriyor diziler aracılığıyla.

Dizilerin sürelerinin uzamasıyla birlikte kalitesinin düşmesi, bilinçli izleyicinin tepkisini çekiyor. Süre uzatabilmek için tekrarlanan diyaloglar, yavaşlatılan hareketler izleyiciyi çileden çıkarıyor. Bu, sorunun bir kısmı...

Asıl sorun süresi uzayan dizilerin senaryosu giderek anlamlılığını yitiriyor, olmadık olaylar yaşanıyor, saçma tesadüfler art arda geliyor. Bir dizide (Elveda Rumeli), meczup bir karakter, iyi oyunculuk sergileyince öğretmen bile oluverdi. İzleyici tepki gösterecek olsa bile iş işten geçmişti. Buna benzer birçok sorun sayılabilir... Bir dizide de, ölen başrol oyuncusu, reytingler düşünce, bir şekilde yeniden katıldı... Meğer ölmemiş!

Bunların yanı sıra, kendilerini geliştirmeye zaman bulamayan senaristler başta olmak üzere, yönetmenler ve oyuncular da tekdüzeliğe düşmeye başlıyor. aynı çerçeveyi daha önce gördüğünü bilen izleyici, diziden soğuyor. Bu dizideki olay

örgüsü, bir diğer dizide kişiler değiştirerek aynılıkla çıkıyor karşısına. Dizi setlerinde görevliler ise zaman yetmediğinden ister istemez aynı dekor, aksesuar, butaforlar ile yetiniyor. Aradan yüzyıl geçmiş, sadece perdeler yer değiştirmiş... Dua edin onu bile yapamadıkları diziler var.

Bunlar elle tutulur, gözle görülür sorunlar. Sabahın ilk ışıklarıyla başlayan set, ertesi güne kadar sürebiliyor. Çalışanların ne mesai hakkı var ne de itiraz... Çünkü televizyonun ana sloganıdır: Ekran kararmaz.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Diziler, dünyanın başka hiçbir ülkesinde bu kadar uzun değil. Uzun olanlar da bu kadar kısa sürede tamamlanmıyor. Dizi çalışanları dur durak bilmeksizin çalışıyorlar. Hiçbir sosyal yaşamları kalmıyor. Televizyon kanalları deyim yerindeyse, bir canavar gibi yutuyor günlerce yapılan çalışmayla üretilen filmleri. Çalışanların değil bu konuya eğilmeleri, kendi yaşamlarını hale yola koyma zamanları da kalmıyor. Kazandıkları ise yaşamlarını sürdürmeye ancak yetiyor. İtiraz edenlere kapı gösteriliyor, çünkü çok sayıda İletişim Fakültesi mezunu işsiz ve çalışmak için fırsat kolluyor. Dolayısıyla da dertlerini anlatma fırsatı bulamıyorlar. Bu konuda kamuoyu oluşturma beklenen basın (yazılı ve/veya elektronik) görevini yerine getirmediği düşünülüyor. Her televizyon kanalının bir gazetesi var, her gazetenin bir televizyon kanalı var. Yöneticilerinin birbirleriyle bağları ise sımsıkı, birine yöneltilen ok, diğerini de hedefine koyduğu için kimse bu konunun üzerine eğilmiyor.

Yaptığım çalışma içerisinde gördüm ki, gerek kitaplarda gerekse dergi ve süreli yayınlarda bu konu birebir ele alınmamış. Bu anlamda kaynak sorunu var. Onun için de derinlemesine görüşme yöntemine başvurdum.

Meslek birliklerinin gündeminde öncelik başka konularda olsa da dizi sürelerinin uzunluğu üzerine düşünce geliştiriliyor. Ancak kamera arkası çalışanların örgütlü olmayan gücü, yapımcıların ve televizyon kanallarının karşısında ses

çıkaramıyor. Bu sorunun çözümünün yine sektörün kendi içinde çözümleyeceği gözüküyor. Tabii, yasal düzenlemeler ve telif haklarının elde edilmesinden sonra.

4.3. Bulgular

Yukarıda ele alınan konu çerçevesinde Kültür Bakanlığı ile karşılıklı birçok toplantı düzenlenmiş olsa da dizilerin uzunluğu kısalmadığı gibi aksine artmış... Bu konuda özellikle yapımcıların ve yayıncıların görüşleri ilginçtir. Kuşkusuz kendilerine yontacaklardır, ama birçoğu bu sektörün içinden gelen ve ‘ben de uzun olduğumu düşünüyorum ve çalışma koşullarının zorluğunu biliyorum” demelerine rağmen bulundukları konum ve mevki ile patronlarını savunmaktadırlar.

Tez amacıyla görüştüğüm meslek birlikleri başkan ve yetkililerinin birebir konuştuklarını aşağıda aktarıyorum.

4.3.1. PELİN DİZTAŞ (Kanal D, Dizilerden Sorumlu Yöneticisi)

Birkaç yıl önce, yaklaşık söyleyeceğim. 8-10 yıl önce dizi süreleri 50 dakikaydı, yani yabancılar gibiydi. O dönem, daha derli toplu, tek mekânda, bir evde geçen dizilerdi. O zaman ANS’de çalışıyordum. “Ruhsar” gibi “Evdeki Yabancı” gibi daha böyle sitcom tadında dizileri 50 dakika yapıyorduk. Maliyetleri de tabii düşüktü. Yani o günün şartlarına göre o günkü oranlarda daha düşüktü.

Bugün Türkiye’deki dizi kalitesi dünya standartlarında artık; biçimden bahsediyorum burada. Yani, kullanılan kameralar, kullanılan teknik ekipman, oyunculuk, dublaj, müzik, prodüksiyon... Şu anda bütün Balkanlar; Kazakistan’dan tutun Yemen’e kadar Afrika, Asya izliyor zaten Türk dizilerini.

İhraç bayağı yükseldi galiba.

İhraç yükseldi ve biz Amerika’ya da yolladık; Amerika’daki büyük major şirketlerden Miramax gerçekten de buradaki kaliteyi takdir ediyor.

Dolayısıyla bunun bir karşılığı var. Yani şöyle bir durum var: 90 dakika yapıyor bir dizi. Süre uzadıkça taşıdığı reklam yükseliyor. Ancak şu anki maliyetlerle, yani şu an mesela -bizim iç yapımımız- “Öyle bir geçer zaman ki”ye baktığınızda oradaki bir maliyet var. Benim kanal olarak “Öyle bir geçer zaman ki”nin maliyetini taşıyabilmem, bu diziyi yayınlatabilmem için bu maliyetle benim “Öyle bir geçer zaman ki”yi saati 20.00’den 23.15’e kadar ekranda tutmam gerekiyor. Biliyorsunuz RTÜK, yasa gereği biz 1 saatte 12 dakika reklam yayınlatabiliyoruz. 12 çarpı 4, yani 4 saatlik dilimde 48 dakika reklam satabilirsem, böyle bir maliyet yapısını kaldırabiliyorum ben.

Ben bir yapımcıya, diyebilirim ki, 45 dakika yapmak istiyor musun, 90 dakikalık dizinin yarısını bana sat; yani 90 dakikalık diziyi 200 liraya satıyorsan, 100 lira vereceksen yapabilirim, ama bir dizinin süresinin yarıya düşmesi, onun maliyetinin yarıya düşeceği anlamına gelmiyor. Çünkü süre gün sayısı ile ilintili bir şey. Yani, 7 günde çekeceğine 3,5 günde, 3 günde, 4 günde ya da 8 günde çekeceğini 4 günde çektiğinde her şey yarıya düşmüyor. Oyuncunun aldığı para fiks, ekibin aldığı kaşeler fiks. Günlük prodüksiyondan ne değişiyor? Çalışmayacağı için o günkü yemek, o günkü ulaşım, o günkü kiralayacağı mekân parası. Onlar da baktığınız zaman bütçenin yüzde 15-20’si etsin taş çatlasa en fazla.

Dolayısıyla, burada sorunun temeli tamamen ekonomik. Yani ben Kanal D’yim, 5 yıldır açık ara birinci kanalı, hedeflerimi tutturuyorum, reklam gelirleri en iyi kanalı, ona rağmen şu anda günde 2 dizi taşıyamıyorum. Çünkü dizi maliyetleri çok yükseldi artık. Şu an “Öyle bir geçer zaman ki”nin iki bölümüyle sinema filmi yaparsınız, iyi bir sinema filmi yaparsınız.

Dolayısıyla, biz bu kaliteyi, sinema filmi gibi bu güzelliği taşıyan dizileri istiyorsak o zaman mecbur kalıyoruz bunları finanse edebilmeye... Niye TV-8 dizi yapamıyor, çünkü parası yok.

Burada ben işin içinden gelen birisi, yani kamera arkasından gelen biri olarak çoğunlukla oyunlar tutmuyor, montajda hatalar görüyorum, ışık olmuyor, yani

sinema dediğiniz zaman o bir bütünlüğü de çok zor olacak, onları tutturmak çok zor olacak. Bunların hepsi bu uzun yetiştirme kaygısından kaynaklanıyor.

Mesela “Öyle bir geçer zaman ki” çift ekip çekiliyor. Yani bir ekip çalışıyor, bir ekip daha çalışıyor. Ne oluyor? İşte 90 dakikanın getirdiği de, yani hem maliyet sebebiyle 90 dakika istiyoruz, hem 90 dakikanın getirdiği de ek maliyetler oluyor.

Mutlaka, ama yine de mesela ben Yeşilçam’dan biliyorum, Yeşilçam’da işte 12-13 günde, 14 günde film çektiğiniz zaman sıradan film diyor idik 80’li yıllarda. Yani o zaman bile...

Şimdi 6 haftada, 7 haftada genelde çekiliyor sinema filmi.

90 dakikayı her hafta yetiştiriyoruz, televizyonda.

E, tabii.

Bu onun getirdiği bir sürü...

Mutlaka var. Yani ilk bölümler çok güzel oluyor. Niye? İlk bölümleri 17-18 günde çekiyorlar; güzel oluyor. Ama yedinci bölüm 8 güne inmek zorunda kalıyor. Bu bir gerçeklik, dediğim gibi, yani bu işin gerçeği. Bunu tartışmak şunun gibi bir şey: İşte diyoruz ki, asgari ücretle bir insan nasıl geçinebilir? Biliyoruz ki geçinemez, ama biliyoruz ki buradan da bu geliyor. Bunu tartışmak gibi bir şey. Yani, bunu biri demiyor ki, kafadan atıp 90 dakika. Yani her sistemin kendine özgü oluşan bir yapısı ve 10 yıl önce 90 dakika değildi, nasıl ki su bizi buraya getirdi, buradan da başka bir yere götürecek eminim. Türkiye’de reklam harcamaları yükselecek, o zaman o reklam harcamalarıyla ben bugün 90 dakikalık diziye verdiğim parayı 45 dakikaya verebileceğim umarım. O zaman da onlar aynı standartlarda 45 dakika çekecekler. Bunun tek çözümü bu. Ama reklam harcamaları, biz istiyoruz diye yükselmiyor, ekonomiyle ilgili bir şey. Dizi süresi meselesi tamamen ekonomik bir mesele.

Bugün 45 dakikalık bir diziyi bir sitcomdan bahsetmiyorum, “Öyle bir geçer zaman ki” gibi, “Muhteşem Yüzyıl” gibi, “Fatmagül’ün suçu ne” gibi, “Adını Feriha koydum” gibi, diğer kanallar için de konuşabilirim “Yalan dünya” gibi -sitcom olmasına rağmen kasti çok maliyetli çünkü-, “Arka sokaklar” gibi dizileri kimse finanse edemez. Çünkü kaşeler belli, yönetmen kaşesi bin lira oynar, biri 12, biri 13 alıyordur bu kadar. Kaşeler belli. Bu mantıktaki, bu nitelikteki ve bu piyasanın gerçeklerindeki, artık bir noktaya da geliyor piyasa, görüntü yönetmeni ben şundan aşağı çalışmam diyor. Bu matematikte, bu yapıda hiç kimse 45 dakikaya indiremez. Yani kanal taşıyamaz, iflas eder veya daha az dizi yapar. 3 tane 45 dakikalık dizi yapıyorsa diğer yerleri eskisi gibi formatlarla, ucuz yabancı filmlerle öyle doldurur. Yerli üretimi bitirmek zorunda kalır.

Eskiden, kendimden örnek vereyim, bütün çekimleri bitiriyorduk, hatta montajın da kabası bitiyordu, revizyonlara geldiğimiz dönemde yayın başlıyordu. Dolayısıyla, hani koştur koştur koştur koştur gibi bir sıkıntımız yoktu.

Oradaki sıkıntı da şu: Kimse kaç bölüm çekeceğini bilmiyor. Şimdi ben bir yapımcıyı çağırırsam, sana 39 bölüm garanti ediyorum desem, gider stoklar, başlar, böyle bir formül kurar kendine. Hem maliyeti düşürebilir hem çalışma takvimini rahatlatabilir. Şimdi ben bu garantiyi veremiyorum ki kanal olarak. Ancak 4 bölüm garanti veriyorum ve yolda bakacağız diyorum. Dolayısıyla, çok fazla stok yapma şansı da kalmıyor yapımcının veya ekibin, setin. Ancak 2 bölüm stokluyor, en fazla 3 bölüm stokluyor. Dolayısıyla hep bir yetişme telaşına dönüşüyor iş.

Amerika 13 bölüm alıyor, 13 bölümü yayınlıyor, sonra bir ay ara veriyor, bir daha sözleşme yapıyor, ‘öbür sezona devam edeceğiz’ diyor. Türkiye’de öyle değil, çünkü ben bu akşamın reklamını saat 7’ye kadar satıyorum. Bu da bu yüzden. Yani hepsi yine dönüp dolaşıp ekonomiye oturuyor.

Benim reklam ekibim yarının reklamını bana satamıyor, çünkü ön satış diye bir şey yok, reklamlar günlük satılıyor. Bizim satış ekibi bu akşamın reklamlarını bugün

doldurmaya başlıyor. Saat 7'ye, 7,5'a kadar reklam satıyorlar. 7.5'da kapanıyor, 8'de yayınlanıyor zaten reklam. Bu kadar ucu ucuna.

Ben şu anda mesela Haziran ayında bu kanalın geliri ne olacak bilmiyorum.

İlginç... Bu arada gerçi dakika tutup ölçmedim ama reklamları hemen herkes aynı şekilde uzun bulduğunu söylüyor.

Uzun değil, o bir palavra. Reklam süresi belli, kanun bunu düzenlemiş, saatte 12 dakika. İsteyen kanal 6 dakikadan iki kuşak yayınlar, isteyen kanal 2 dakikadan 6 kere böler 1 saat içinde. Ve bu süre de Avrupa standartlarıyla aynı. Yani, öyle bir şey yok. O biraz seyircinin ağzında sakız olmuş bir durum bence.

Bir ara ilk 20 dakika galiba verilemiyordu reklamlar, ondan sonra reklam verilebiliyor idi, o yüzden de işte özetler öyle başladı değil mi?

Yok, özetler o yüzden başlamadı. Özetlerle tamamen bir gecenin maliyetini düşürüyorsunuz. Yani saat 8 ve 9 arasında sıfır maliyetle geçiyorsunuz, 40 dakika özet yayınlıyorsunuz; hem seyirciye izletiyorsunuz, işte ancak o ikinci dizinin maliyetini taşıyabilmek için oraya yeni bir şey yapmak yerine özetle geçiyorsunuz. Tamamen maliyet hesabı bu. Ben şimdi özet yayınlamasam her akşam 20.00 ile 21.00 arasında yeni bir şey üretmek ve bir para harcamak zorundayım onu üretebilmek için. Hani dizi yayınlamasam bile bir şey yayınlamak zorundayım. E diziler, özetler neredeyse o yeni yapacağınız bir şeyden daha fazla izlendiği için herkes özetle geçiyor. Bu da ekonomik tamamen ve özetteki reklamı da satıyorsunuz, o çok pahalı dizileri taşıyabilmek için.

Yine de yetişmediği dönemler oluyor. İster istemez...

Bir hafta ara veriliyor.

Ara veriyorsunuz, yani kolâjlar falan. Kolâjlar sadece az önce söylediğiniz ekonomik nedenlerle değil galiba, bu kez de dizilerin yetişememesinden kaynaklanan...

Ocak ayında genelde reklamda sıkıntı olur. Her Ocakta televizyon reklam piyasası bunu yaşar. Çünkü reklam verenler bütçelerini daha ayarlayamazlar ve reklam az olur. Ocak ayında verilen aralar kanalların tercihinde verilen aralar olur, reklam olmadığı için. Ama onun dışında mesela atıyorum Mayıs ayında bir kanal hani her hafta yayınladığı bir diziye ara veriyorsa orada olağanüstü -ya yetişmemiştir, ya oyuncu hastalanmıştır öyle- bir durum vardır.

Yani sıra dışı bir durum.

Sıra dışı bir durum vardır.

Bu çerçevede 90 dakika dediğiniz -ki hepsi 90 dakika değil galiba, 75 dakika...

Evet, 85, 100 oynuyor. Bazen yapımcı da bakın bunu tercih ediyor. Hiç kimseye biz 110 dakika ver diyemeyiz, böyle bir hakkımız olamaz. Fakat bazen yapımcıların da birbiriyle rekabetinde, uzun olunca dizi seyirciyi sürüklemesi ve yani atıyorum 6 reytingle başlayıp 10'lara çıkartıp, 11'lerle ata binmesi daha elverişli oluyor. Bazen yapımcı da bunu istiyor, arzu ediyor. Uzun yapayım hani reytingimi de yükselteyim diyebiliyor.

Yani yayıncı ve yapımcı kuruluşlar bu arada hep kendilerini düşünüyorlar. Kamera arkasında çalışan...

Bakın kendilerini düşünmüyorlar. Ben şimdi size bir soru sorayım. Ben 3 sene önce 14 tane dizi yapıyordum, bir sezonda. 14 tane dizi yaptığım zaman 14 çarpı her sette emekçisi 100 kişi çalışıyor diye düşünelim -ki aileleriyle, 100 aile diyelim- 100 kişiyi istihdam ediyordum, yani, yapımcı ediyordu. 100 aile çarpı 14 ekmek yiyordu. Şimdi 7 diziye düştüm. Şimdi 7 aile çarpı 100, 700 aile açıkta. Bir de böyle bir tarafı var bunun.

Peki, giderek gelişen bir sektör, iyi bir alan, sürekli hareketlilik olduğu için de tırnak içerisinde kazandıran da bir alan. Buna rağmen istihdamın düşmesini nasıl...

Maliyetler çok yüksek. Ne diyorum size ben Kanal D olarak günde 2 tane dizi yayınlamıyorum. 3 sene önce yayınlıyordum. 2012'nin ilk 4 ayında harcadığım para yüzde 30 artmış, reklamcıdan aldığım para yüzde 10 azalmış.

Bu çok büyük bir...

Bir açık var orada. Yani geçen sene yaptığım anlaşmalarla bu seneye bakın zıncı yüzde 30 artmış ki ben en güçlü kanalım, pazarlık gücü, ama ben biliyorum yapımcı da beni kazıklamıyor, maliyeti biliyorum, kendim de yaptım gördüm. Kaşeleri biliyorum, kamera, ışıklar, bilmem neler yani ortada bir kalite var artık ve bu kalitenin bir maliyeti var. Niye 10 sene önce biz dizi satamıyorduk? O zaman insanlar televizyon izlemiyor muydu yurtdışında? İzliyordu, satamıyorduk, çünkü o kalitede değildik. Bugün belli bir kalite, işte her kalitenin de bir değeri var. Bu kaliteye geldik, bu kalite için daha fazla para harcıyoruz. Daha çok para harcadığımız için, pahalı bir şey olduğu için, dizi de ancak böyle yürüyebiliyoruz. Yani o kalitede bir şeyi ancak öyle taşıyabiliyor o kanal. Kanal D dışında bir sürü kanal zarar ediyor. Yani, bu çok kârlı bir iş de değil. İş 10 bölümün, 13 bölümün altında batan yapımcı zarar ediyor. Bu riskler de var burada, her zaman iyi olmuyor. Biz hep iyileri konuşuyoruz.

Eylül ayında, sezon başında 60 dizi başlıyor; 2 tane tutuyor, 3 tane tutuyor. O batanlar hiç konuşulmuyor. 2 milyon zarar eden, 3 milyon zarar eden tanıdığım yapımcılar var.

Göngör Uras'ın Nehir Söyleşisini okuyorum, o söylüyor zaten Kanal D'nin kârda...

İşte daha ne oldu ki, ben kârda olmama rağmen günde 2 dizi taşıyamıyorum. Yani, büyük resme baktığınızda ben, aynen sizin anlattığınız o kamera arkasından geliyorum, orada çalıştım, yapımı bilirim, setin gerçeğini bilirim, montajı bilirim,

sabahladım montajlarda. Her tarafını biliyorum bu işin. Yıllarca farklı farklı prodüksiyonlarla da, reklam setinde de çalıştım, 35 mm. 16mm. de çalıştım, video da çalıştım, dizi de, format da yaptım. Mesela stüdyo programı en kârlı iştir, tutturursanız. Çünkü maliyeti çok düşüktür. Aylıklı alırsın herkesi, emeği de daha kolaydır; dizi seti kadar yorucu değildir. Satış fiyatı daha düşüktür, cirosu daha düşüktür ama kârlılığı en yüksek iştir.

Biz Çarkıfelek yapardık eskiden; ANS'de idim ben. Kanal D bütün prime-time'larda yayınlardı, kanal için de çok kârlıydı. Diziye o zaman 50 bin veriyorsa bize 10 bin verirdi; bize de para kazandırır. Ama dizi öyle bir maliyet değil. Mesela dizinin maliyeti şudur: Yapımcı kanaldan aldığı paranın yüzde 90'ını zaten dağıtır anında. Çünkü çok insan çalışır, çok emek vardır filan filan.

Burada işte dediğim gibi yani, biraz ekonomik biraz değil oldukça ekonomik sebepler.

Peki, yani sizin açınızdan...

Ben şu an benim açımı anlatmıyorum. Ben bugün buradan ayrılıyorum, benim arkadaşlarım setlerde çalışıyor, sanat yönetmeni arkadaşlarım var, yönetmen, görüntü yönetmeni. Oranın kolay olmadığını ben çok iyi biliyorum. Çünkü bunun içindeyim ben ve bir dizinin kalkması benim için hayatta en kötü şeydir. Çünkü o kadar işsiz kalıyor, benim için en önemli tarafı budur.

Dolayısıyla bu, ben şimdi 360 derece bir resim anlatıyorum size. Genelde 360'ı sektörde çalışan şu gün benim anlattığım gerçeği -mesela reklamcı kendi gerçeğini bilir, kanal kendi gerçeğini bilir, set kendi gerçeğini bilir; ben size hepsinin gerçeğini anlatıyorum.

Ama bu arada az önce belki teybi açmamıştık daha, söyleyeceğimiz bir nokta var idi: Senarist Yeni trükler, yeni öykücükler bulamıyor, yönetmen...

Mesela son 2 senedir güzel proje çıkmıyor. Bakıyorum, tükettik insanları, deniz bitti neredeyse. Umarım bitmemiştir. Yani, şöyle bir noktaya geldik. Çalıştığımız yapımcılar var bu sektörde işte kaç yıldır en deneyimli yapımcıları, yazarlar var başarıları çok ispatlanmış yazar arkadaşlar var. Bakıyorum tükendiler artık. İşte bu da bu yüzden.

Kendilerini yetiştiremiyorlar...

Mümkün değil, bir iki tanesi çok başarılı, dostum, arkadaşım. Dedim ki bak ben sana Pelin olarak söylüyorum, 'Kanal D'yi de boş ver. Bu sene hiçbir şey yazma, git bir yere, boşalt kafanı. Kitap mı okuyacaksın, unut her şeyi. Bu böyle bir deformasyon hali. Bu da var tabii.

Tabii...

Dizi 45 dakika olsa olmaz mıydı, yine olacaktı. Nedenini söyleyeyim bu deformasyon. Çok az insanla bütün sektörü yönetmeye çalışıyoruz. Yazdırdığım 90 dakika; 45 dakika yazmak daha zordur, biliyor musunuz? Yazar için söylüyorum... Set için süper, 45 dakikayı çekmek. Bir olta atıyorsun, genelde de kalabalıktır bizim hikâyelerimiz, giriş, gelişme, sonuç. Bir şeyleri bağlayıp çok ekonomik yazmak her zaman daha zordur. Bunun yazar açısından da böyle bir tarafı vardır. Ama tabii ki set için farklı. Şu an setlere dense ki 45 dakikalık senaryolar çekeceksiniz, daha da yükselir kalite. 5 gün çalışır, 2 gün off yaparlar; özene bezene çekerler. Vakit çoksa çıkan işin kalitesi o kadar güzel olur.

Kuşkusuz yazan da zorlanacaktır, ama hiç değilse biriktirecek, oluşturacak, kendisini geliştirecek, yeni öyküler, öykücükler bulacaktır. Yani az önce söylediğim gibi müzikler de düzelecek. Yönetmen de...

Ben o sıkıntıyı sadece 45 dakikada görmüyorum, hatta yazarlıkla ilgili tarafı hiç 45 dakikada görmüyorum, çok açık söyleyeyim. Yönetmen, rejisi, görüntü yönetmeninin, ışığın, kostümcünün, hepsinin, set işçisi de dâhil işinin daha iyi

olacağına da yüzde yüz eminim. Çünkü bir günde adama 10 sayfa çek demeyeceksin 5 sayfa çek diyeceksin. O 5 sayfa süper olacak. Adama 20 mekân hazırlama, 10 mekân hazırla diyeceksin bunlarda hiç sorun yok. Fakat prodüksiyonun keza, yani hepsinin işinin iki katına kalite olarak çıkacağına eminim. Ama dünyaya bakıyoruz dünyada da aynı sıkıntı var. Üretmekle, yaratmakla ilgili bir sıkıntı var.

Türkiye’de bir de buna şöyle bir sıkıntı ekleniyor. Mesela Amerika’da yeni bir şey yaratmakla ilgili sıkıntı var, bizde bence çok farklı konu var: kültürümüzden, tarihimizden gelen, sosyolojik yapımızdan gelen biz nasıl anlatacağımızı bilmiyoruz.

Bakın Türkiye’de, işte ben Kanal D’deyim, -en başarılı diziyi yapan kanallardan biri Kanal-D- üretimin odağındayım. Türkiye’de bir hikâyeyi nasıl anlatması – biçimden bahsediyorum, ne anlattığından değil- nasıl anlatması gerektiğini bilen dramatik kurgu, drama yapabilen yazar, senaryo yazarı üçü, dördü geçmez diyebilirim size.

Bir elin parmakları kadardır diyeceksiniz.

Öbür sorunlar yazarlıkla ilgili. Onun için dünyaya örnek tanımlamalarını hep biçimden yaptım. Yazmakla ilgili çok ciddi sıkıntı var ve bu sıkıntının sebebi, emin olun 90 dakika değil. O sıkıntının sebebi başka şeyler. Bir kısmı dünyada da var, tamamen yaratıcılık, popüler olmak. Hem popüler olmak, hem yaratıcılığın birbirini bazen bastırmasıyla ilgili bambaşka süreçler ve her yerde olan süreçler. Bazısı bizdeki bilgi eksikliğinden, eğitimden, işte bunun biçiminin öğretilmemesi, öğrenilememesinden kaynaklanan çok teknik sorunlar da var yazmakla ilgili.

Bülent Oran geldi aklıma. Bülent abi çok uzun yazardı. Film uzuyor dediğimizde istediğiniz yerden atın diyebilecek kadar da rahattı, ışıklar içinde yatsın, aynı öyküyü takla attırır değerlendirirdi, kullanırdı ve o zamanki bakış açısıyla baktığınız zaman da izleyici çok da niye böyle olmuş demez ya da arkasını araştırmazdı.

Şimdi böyle değil ama sıradan izleyici bile işin altında neler yattığını birbirleriyle, yani diziler arasında bile olsa, birbirleriyle gelişmeleri takip ediyor ve o diziyle bu diziye kıyaslayabiliyor. Öyle olduğu zaman mutlaka yazanından çekenine, montajlayanından seslendirenine kadar, hatta yayınlayanına kadar herkesin gerçekten özenmesi ve dikkatli olması gerek. Bu doğru, ama şimdi bu noktada sürelerin kısılmasından söz etmiyorum, sürelerin kısılması benim o kadar umurumda değil, ama o koşulların yaratılması meselesi var. O koşullar yaratılırsa, daha iyi çalışabilirse, senarist daha rahat yazabilirse, yönetmen...

Şöyle düşünün. Şu anda piyasada çalışan, iş yapan, düzenli iş yapan diyelim ki 30 tane senarist var. Geride de bir şey gelmiyor. Ben şöyle söyleyeyim. 3 yıldır çalışmayan senarist, yazsın o zaman. Yazamıyor. Bize bütün yeni çıkan senaryolar geliyor. O kadar kötü şeyler geliyor ki, yani şimdi bir tanesi yazıyor hadi boğuldu; öteki dışarıda, yazamıyor. Keşke, yazsa elini öpeceğim. İyi yazan insanı kafamın tepesinde tutacağıma emin olabilirsiniz, sadece ben değil tüm sektör. Benim kurduğum bu cümleyi dışarıda gidin yapımcı da kurar, öbür kanal da kurar, oyuncu da kurar. İyi senaryo bulayım da güveneyim oynayayım diye.

Zuhal Olcay, yıllar önce iyi senaryo yok diye yakınıyordu. Birlikte çalışıyorduk, çok iyi bir senaryoydu, o çektiğimiz 'bak, bu var' dedim. Yönetmeni iyi değil dedi... Sadece dizide değil, edebiyatta da aynı şey söz konusu. Yani iyi bir roman, çıkıyor tabii 3 tane, 5 tane, 10 tane... Öykü, evet çok iyi öykü yazarlarımız var; 10 kişi, 11 olmuyor... Bu kişisel emeğin dışında bir şey... Bunu kazandırmak, bunu taşımak ve/veya öyle bir gelişme sağlamak için ne yapmak gerekir?

Valla o konuda da açıkçası -yani kayıt dışı söylüyorum- ben git gide daha karamsar hale geliyorum. Düşüncenin bu kadar eleştirildiği ve bastırıldığı bir toplumda yaşıyoruz ve gitgide daha karanlık görüyorum her şeyi. Oralardan başlıyor engellemeler, sansürler. Biz zaten toplum olarak şöyle büyütülmüş bir nesiliz nesiller boyu: O ne der, bu ne yapar? Bence budur yaratıcılığı öldüren, yaratıcılığı kapatan ve

taklidi aynılaşmayı geliştiren. Bizim toplumsal kodumuzda bu var. O ne der, bu ne yapar, ne derlerle büyütülen bir toplumuz.

Bir de üstüne şimdi başka sansürler de biniyor. Bilemiyorum. O beni aşan, bizim kontrolümüzü aşan bir şey. Su akacak yolunu bulacak umarım.

Anladım, kendi alanımıza dönelim. Avrupa Birliği uyum çerçevesinde de olsa sektörel birlikler, meslek birlikleri oluşturuldu. Eskiden böyle birtakım kurumsal desteklerimiz yoktu. Geçen hafta veya bir 10 gün kadar önce tam anımsayamıyorum, Meclise gittiler, görüşmeler yaptılar.

Oyuncu Sendikası mı?

Oyuncu Sendikaları da dâhil, Senaristler Derneğinin gittiğini biliyorum. Yapımcılar Birliğinin, Belgeselcilerin, SİNESEN yetkililerinin gittiğini biliyorum, ama kaç kişilerdi, kimlerdi, hangi konuları görüştüler, onları bilmem. Sigortasız çalışıyoruz, sosyal güvencemiz hemen hiç yok ve...

Bizim mesela D Yapımda herkes sigortalı çalışıyor, kaç yıldır böyle, ekip için söylüyorum, oyuncular telifli zaten. Sigortasız çalışma hali sektörün gerçeği değil. Yani benim çalıştığım yapımcılar sigortalıyorlar. Ama kim sigortasız çalışıyor bilmiyorum, tabii o biraz kişisel bir sorumluluk veya kurumsal bir sorumluluk. Ama mesela Kanal D’de herkes sigortalı çalışır.

Tamam, Kanal D -yine off the record söyleyelim- kendisi yapıyor kabul, kendi iç yapımlarında herkesi sigortalıyor, ama yayıncı, yapımcı olarak dışarıdan aldığı kişileri ve bunları denetlemesi de zor zaten.

Onu Sosyal Çalışma Bakanlığı denetleyecek.

Böyle birtakım çalışmalar...

Bunlar güzel, yani şu tarafı işin güzel. Bakın, burada hep bir keskinlik vardır: siyah ve beyaz vardır. Şimdi böyle bir şey yok. Şimdi benim bakış açımla ben 13-14

yıla yakın bu işlerin içindeyim. Yani üniversite birinci sınıftan beri sektörde çalışıyorum. Sektör benim ilk girdiğimde sektör değildi bir kere. Yani bir piyasa vardı ama bir tarafı Yeşilçam'dan bu tarafa akmış, ki yani o günkü Yeşilçam bizden daha sistemli çalışıyormuş, onu da keşfettim zaman içinde. Onun için Yeşilçam'ı asla küçümseyerek söylemiyorum, Yeşilçam'ı kuralları ve prensipleri kendi içinde benim bu sektörde geçen yıllarda gördüğümde daha sağlamış onu da görüyorum.

TRT'nin tek kanal olduğu dönemde kendine has bir disiplini ve güzel bir düzeni varmış bunu da görüyorum. Gitmiş "Kurtuluş" çekmiş adamlar bugün çekemeyiz hiçbirimiz TRT'nin çektiği "Kurtuluş"u, Ziya Ustanın.

Şimdi bu özel televizyonlar açıldı, işte televizyon piyasasıyla birlikte bir dezorganizasyonla yürüdü sektör, hâlâ dezorganize. Ve siz bir tarafından çekmek istiyorsunuz, bir biçime sokmak istiyorsunuz öyle bizim gibi daha kurumsal yapılarda özen gösteriyoruz. Amerika'daki prodüksiyon yapılarını alıyoruz, buraya uyarlamaya çalışıyoruz, sistem geliştirmeye çalışıyoruz ama bazı noktalarda geliştiremiyorsunuz. Çünkü önünüze piyasanın gerçekliğinden kurallar çıkıyor. İşte bu 45 dakika olamaması gibi bu bir örnek.

Meslek birliklerinden önce; sendika kurulmalı, ben sonuna kadar destekliyorum. Oyuncu sendikası olmalı, yönetmen sendikası olmalı, görüntü yönetmeni sendikası olmalı. Televizyonda yayıncılar birliği olmalı, her sektörün kendi elemanlarının uyum ve prensipler çerçevesinde davranacağı şeyler olmalı. Geç bile kalındı bunlarda. Sonuna kadar destekliyorum sendikaların olmasını. Ve biz profesyoneliz bu sektörde.

Buradaki mesele şu: Sendika yapıcı değil yıkıcı davranmaya başlıyor. Yani ben geçen gün oyuncuların biriyle birlikteydim, şunu söyledim: 'İşi öyle bir olmaz noktasına getiriyorsun, getiriyorsunuz ki, yapılamaz hale geliyor'. Bir oyuncu menajeri, bana, 'oyuncum için bir diziyle anlaşıyorum; yapımcıdan izin alarak, dublajı var mesela reklam seslendiriyor, reklam stüdyosuna götürüyorum, geri getiriyorum' dedi bana.

Şimdi sen yapımcıyı bu kadar kendine düşman alırken, ben o oyuncuyu setten nasıl alacağım, mesela, bir örnek. Dolayısıyla şu anda sendikalardaki sıkıntı şu: Biz hepimiz aynı gemideyiz, birbirimizi anlarsak nereye gideceğimizi bilirsek ve hepimiz aynı çıkarlardan besleniyoruz. Biz onun için farklı bir yerde değiliz. Kanal kazandığında yapımcı kazanıyor, yapımcı kazandığında, bir dizi tuttuğunda mesela... kanal mutlu, oyuncu mutlu, yazarı mutlu, ekibi mutlu oluyor. 2 senelik bir düzenleri oluyor, önlerini görebiliyorlar, düzenli para kazanıyorlar. Kanal da düzenli reklam geliri elde ediyor. Kanal, 'benim Salı günüm tamam, Salı gününü kurdum' diyor. O böyle domino taşı gibi devam ediyor, ondan sonra geriye eğlenceleri, ekip kutlamaları kalıyor.

Tutmadığında kaos devam ediyor. Yazarın bir sene çalıştığı iş, üç bölümde patladığında hemen para kazanmam lazım, oyuncu başlıyor, ekip istiyor... Dolayısıyla biz hepimiz aynı gemideyiz. Onun için insanların kendi haklarını kendi örgütlenmelerini yaparken gemiyi de çatlatmamak gerekiyor. Batarız hep beraber.

Şimdi Kanal D batarsa yapımcı da batar; ben batarsam herkes batar. Dolayısıyla bunun dengesinde de biraz mantıklı olmak gerekiyor. Yani burada ben birinin birine bir şey dayatmasından bahsetmiyorum. Herkesin kendi koşullarını mantıklı bir çerçevede değerlendirmesi gerekiyor.

Ben de burada bir çalışanım; günün sonunda, benim de taleplerim olabilir. Dolayısıyla bunları bilirim. Mesela bakın ben bir yayın yapıyorum, işte bir bütçe yapıyorum diyorum ki, bazen mesela bazı işler oluyor daha deneysel, diyorum ki, bakın bu fiyattan alırsan taşıyabilirim, kötü de olsa idare edebilirim. Ama sen bana daha fazla ödersen göze battığı zaman iki hafta kötü olursa taşıyamam, açıklayamam, anlatamam... batar.

Düşünün, belli bir maaşınız var... Şimdi benim ödeyebileceğim kira 2 bin lira, çok hevesleniyorum, 'hak etmiyor muyum, kardeşim' gidiyorum Boğazda ev tutuyorum 4 bin lira. O eğer 4 bin lira benim reel taşıyabileceğim bir şey değilse 3 ay sonra ben oradan çıkmak zorunda kalırım. Bunun gibi aynen. 2 bin liralıkta

oturabilirim, 2 bin liralıkta belki 3 ay maaşsız kalsam da oturabilirim gibi. Her şeyin bir reel dengesi var hayatta.

İngiltere’de müzik sendikalarıyla konuştuk, müzik telif sendikalarıyla; dediler ki, ‘biz itişiriz kakışırız ama günün sonunda birbirimizi kollarız kanallarla’. Çünkü kanal batarsa ben de batırım. Çünkü ben para akışının en tepesindeki adamım, parayı vermiyorum ama sektörün işlemlerini sağlıyorum. Ben ve diğer kanallar.

Ben -Kanal D’de çalışıyorum- ATV’nin batmasını istemem, Show’un batmasını istemem. Hepimiz bu sektörde oyuncularız. Onlar batarsa da benim için iyi olmaz. Bu böyle bir şey. Sektör birbirini besliyor, bütün ayaklar birbirine hizmet ediyor. Bir taraf çökerse, şöyle düşünün. Güçler ilkesi vardır ya, yasama yürütme, yürütme çökerse hepsi çöker, bunun gibi bir şey bu.

Onun için sendikalar kurulsun, haklarını arasınlar, ortada yasa dışı bir durum varsa... hiçbir set asistanı tabii ki sigortasız çalışmamalı. Ama mesela oyuncu diyor ki sigortalı olacağım. Şunu kimse açıklayamıyor. Diyelim başarılı oldu, işte “Adını Feriha koydum” iki sezon, ikinci sezon Haziranda final yapacak; ne olacak oradaki oyuncular? Yapımcıyla yani orada bir tuhafılık var, bu tuhafılıkların da bir mantığı yok. Şimdi ne olacak? Feriha’yı oynayan kıızı yapımcı başka bir projede mi oynatmak zorunda? Oyuncu için de iyi bir şey değil ki bu.

Güvence anlamında bakarsak, başrol oynayan arkadaşlarımız için çok da öncelikli değilse bile diğerleri için önemli, çünkü hiç değilse sosyal güvenceleri olacak. Ama orada olacak, daha sonra burada devam edecek... Kanal veya yapımcı olması hiç önemli değil o anlamda.

Şimdi bu noktada 8 saat çalışalım, 8 saatten sonra belli bir saat, 4 saat kadar bir süre, 50 zamlı olsun... 10 saatin üzerine, 12 saat üzerine asla çıkmasın çıkamasın gibi bir...

Biz bir dizide çalışıyoruz dizi 3 haftada bir ara veriyor, diyorum ki ara verdik, niye yetişmiyor hâlâ, gelmiş kaçınıcı bölüme. Dedim ki sizin yönetmeniniz kaçta geliyoruz sete? Sabah 9 set saati açıklanıyor; yönetmen 12'de geliyor sete. Birinci plana başlaması 13... Amerikalı, oyuncu sete zamanında gelsin ve tanımlansın diye sistem geliştirmiş: sabah 8'de geleceksin, 8,5'ta makyaja gireceksin, 9'da sette hazır olacaksın. Şu adreste şu saatte, şu sahnelerin çekilecek diye her şey programlı, planlı yürüyor.

Ben bunu Türkiye'de yapmaya çalıştım. Önce herkesten tepki gördüm, halbuki herkesi korumak için yapılan bir şey. Oyuncuya söylüyorum, oyuncu sete geç gelmesin; yönetmenimi koruyorum, ekibimi koruyorum. Ekibi sorumlu tutuyorum aslında evet hızlı çalışsınlar ve dediğiniz gibi normal bir saatte bitsin diye. Kimsenin işine gelmedi.

Şimdi her sorumluluğun da karşılığında bir yaptırım var. Bizde hep şöyle olsun, ama kimse yaptırımına girmesin... E, tabii şu da var; adamlar giriyorlar stüdyolarda çekiyorlar, biz gidip Balat'ta çekiyoruz, Beykoz'da çekiyoruz, bilmem nerede çekiyoruz. Sokakta o gün trafik varsa 2 saat zaten baştan kayıp. Sizin de dışınızda, yönetmenin sete geç gelmesinden tutun, yönetmenin ne çekeceğini bilememesinden tutun prodüksiyonun hazırlanmasına, oyuncunun ezberine kadar birçok sorun yaşanıyor. İnanıyorum ki herkes işini doğru yaparsa bu setler 10 saatte biter. Tabii, ön hazırlıkların da iyi yapılması gerekir.

Şu anda 10 kişi sadece yapımda çalışıyor. Bakın biz 3 günde bitecek bir iş, sitcom çekiyoruz. Ezbersiz geliyor oyuncu, yani anlatabiliyor muyum? Bunun o kadar çok sebebi var ki. Oyuncuya düşen sebebi de var, yönetmene düşen sebebi çok. Yani ben bir yönetmenle çalışıyorum, aynı senaryoyu 5 günde çekiyor, bir yönetmenle çalışıyorum 9 günde çekiyor. Sektör olamama tanımımız bu. Adam gidiyor her bölümü başka yönetmene çektiriyor, çünkü doğrular belli, izafi bir durum yok. Televizyon yönetmenliği çok teknik bir şey.

Biz bunu Türkiye’de tartişıyoruz hâlâ. Yani o diyor ki, jimmycipi aldım, böyle yaptım; diğeri jimmyciple çekme diyor, yani doğru rejiyi bilen o kadar az insan var ki, hâlâ onları tartişıyoruz.

Olanlar da işsiz geçiyorlar bu arada, hepsi birbiriyle bağlantılı. Peki, hepiniz bir araya gelebilmeniz, yani yayıncı, yapımcı, sendikal örgütler, mesleki birlikler...

Geliyorlar şu anda, yani oyuncular, Oyuncular Sendikası yapımcılarla görüşüyor, yapımcılar kanallarla görüşecek, kanallar kendi arasında görüşüyor. Böyle bir şey var. Ama daha çok düzenli ve bence yapıcı değil. Biraz kanallarla yapımcılar daha yapıcı yürüyorlar, yapımcılarla oyuncular daha yapıcı değiller şu anda. Bir sıkıntı var orada, bir gerginlik var.

Kısa vadede de çözülecek gibi...

Çözülür bir şekilde, muhakkak çözülür. İşte burada önemli olan şu: Biz oturuyoruz bazen bir yapımcı ile ben ona bir kontrat veriyorum. 20 maddesi de onun sinirini ayağı kaldırıyor, ama ikimiz de yapıcı olmaya niyetliyse çözüp kalkabiliriz. Yani burada niyet önemli.

O tabii ki tüm yapımcılar için veya çalışanlar için mümkün değil, ama ortak paydada buluşulamıyor mu, buluşulamaz mı? Olmaz mı böyle bir şey, çok kolay değil mi?

Buluşulabilir, buluşulacak zaten, yani ben hep diyorum. Su akacak kendi yolunu bulacak; bu böyledir.

“Yerli dizi yersiz uzun” kampanyası basında, tırnak içerisinde, çok istenen düzeyde değilse de bir yer buldu. Ama onun dışında çalışanların sorunları basına yansımıyor... Tam bu aşamada basın, montajcısından senaristine kadar, yayıncısına kadar baktığınız zaman 10 bin kişiyi ancak bulan bu sektöre çok değer vermiyor, çok yansıtmıyor. Televizyonların anlıyorum yansıtmamasını, çünkü televizyonlar kendi işleri, eksikler veya hataları duyururlarsa çok da iyi

olmayacaktır diye düşünebilirler. Kendince haklıdırlar, fakat gazeteler de aynı şekilde. Bu konuda dizi çalışanlarının sorunlarını yansıtmakta biraz geri kalıyorlar ya da biraz geri çekilme ihtiyacı hissediyorlar.

Bakın bu bir tercih meselesi. Bir kostüm asistanı Beyaz Show'da da çalışabilir - daha az para alır ama-, bizde çalıştığında Beyaz Show'da alacağı paranın 2-3 bazen 4 katını alır. Bu bir tercih. Bizdeki kaşeler çok daha iyi ve evet çalışma şartları daha zor. Onun için daha çok para kazanılıyor. İstemezse çalışmaz. Kalifiye adam o kadar az ki, demin senaristten örnek verdiğim gibi. Önü de çok açık. Yani iyi çalışan bir adam 3 dizinin sonunda tık tık yükselip, işte en tepeye çıkıp piyasada bir marka haline geliyor. Dolayısıyla bu bir tercih. Yani daha çok çalışıp, daha hızlı yükselip, eğer kararlaysa kendini bir yere getiriyorsa da acayip paralar kazanıyor. Ama işte programda çok daha rahat çalışabiliyor. Yani bunun için insanlara şey yapamayız, bir şey diyemeyiz. Setteki uzun çalışma saatlerini konuşuyorsak, hani işte sabah 7 set, gece 12 paydos, gece 1. Ben de inanın böyle çalıştım yıllarca. Bu da benim tercihim.

Karşılığını alabiliyor mu?

Ben aldım. Ben buradayım evet, yani gerçekten aldım. Erken başladım, 20 yaşında çalışmaya başladım, 19 yaşında. Öyle bir çalışma temposunu insan daha genç yaşta kaldırabiliyor, bugün öyle çalışamam. Ama ben şundan eminim, bazen gidiyorum okullarda seminer gibi şeylere de katılıyorum. Gençlere şunu söylüyorum: Sektörde çok fazla açık var ve kalifiye eleman çok az var. Yani seçecekleri herhangi bir alanda Türkiye'de istikrarlı yürüyecek birine, istediğini bilen birine bütün kapılar tıkr tıkr açılmaya başlıyor.

İyi sanat yönetmeni, iyi kostümcü, iyi görüntü yönetmeni, iyi kamera asistanı, iyi reji asistanı yok. Biz şu anda yeni yönetmenlerin önlerini açalım diyoruz, biraz tıkanıp yetişmiyor artık. İyi yapımcı...

Yeni gelenlere de kapılar açılmadığı için bir sürü sıkıntı yaşıyor.

Açılıyor ya niye açılmasın.

Birçok arkadaşım setlere girememenin, görev alamamanın sıkıntısını yaşıyor; televizyonda da çalışırken para alamamanın... Stajyer adı altında, üç kuruşa çalışma koşullarının zorluğu nedeniyle kaçmak zorunda kalıyorlar. Böyle bir sürü sorun var o anlamda. Ha bulursa hani, 'su, yolunu buluyor' ise o zaman çalışıyorsa, gerçekten hak ediyorsa da yükseliveriyor, ama birçok arkadaşımız da o suyun başına, yola gelemediği için...

Ne kadar cefa çekeceği önemli ve bir yerden başlamak gerekiyor; tabii, bir şeylere de katlanmak gerekiyor. Ben bazılarında o toleransın düşük olduğunu görüyorum. Yani hiçbir şey birinci günden güllük gülistanlık olmuyor. Biz de neler yaptık, nelere katlandık, nelerle uğraştık. Prensiplerinden hiçbir zaman ödün vermedim, ödün vermem gerekmedi. Ama çok çalıştım, çok yoruldum, yıprandığım zamanlar oldu, ama bunlardan ödün verecek bir noktaya hiçbir şey beni getirmedi. Ama çok çok çalıştım. Akşam eve giderdim, ayaklarımın altı bam bam vururdu, bunların hepsini yaşadım. Çok stres oldum, hastalıklar geçirdim bu yüzden... Ama işte tercih. Bazen kendi adıma da bakıyorum bu kadar genç yaşta bu kadar doğru muydu, arkadaşlarım gezip eğlenirken yapmadım, gençliğim gitti mi diyorum. Tercih ama işte onu tercih etmişsin diyorum.

Onu isteyip de, mesela yine off the record söyleyeyim. Kanal D'de o zaman Mecdiyeköy'deydi çalışırken stajyer arkadaşlar vardı ki, programın hepsini onlara verdiler bizi işten attıktan sonra. Yani kadrolu olabilmek için çaba harcıyorlardı ve sadece üç kuruş para ödeniyordu onlara. Bir arkadaşımız kadrolu oldu, kadrolu olduğunun birinci ayında, -kadrolu olabilmesi zaten gösterdiği performansa bağlı; iyiydi ki kadrolu yaptılar- işten atıldı. Bizi de attılar aynı dönemde işten.

Şimdi bakın işte her şey işte ekonomiktir, arz talep dengesidir şudur budur, ama şimdi mesela bu kanalda, Kanal D ekibi için söylüyorum öyle bir şey vardı eskiden. Kanallarda böyle her yıl yaprak dökümü bilmem kaç kişi atılır. Bu kanalda 5 senedir adam atılmıyor, çünkü başarılı gidiyor. Diyorum ya dizi bitirmek benim için

en büyük kâbus. Benim için reyting filan hiç önemli değil: 100 kişi işsiz kalacak bir anda. Yani başıma gelebilecek hayatta en kötü şey benim için.

Ben erkenciymişim demek ki, sektöre biraz geç başlamış olsaydım ben de işsiz kalmazdım.

Bizim buradaki insanlara bir güvence verebilmemizin altında bir sistem var, bir düzen var, bunu yönetebiliyoruz; kanal kârlı olabiliyorsa işte o zaman kimse işten atılmıyor. Hatta ufak bazen yılbaşında bonuslar verebiliyoruz. Bu bir sorumluluk, düzen iyi işliyorsa olabiliyor. Bunun için her şey hesaplı. Ben bu kanalın bütçesini 365 gün hesaplayıp yapıyorum.

Dün akşamki -aramızda kalsın- olayı anlatıyorum. Mehmet Ali Birand haberde 9 dakika sarkıyor, 6 dakika reklam atılıyor. Bu olamaz bir şey. 100 bin lira atılan. Dün gece bir mail döşendim 1'e 10 kala Mehmet Ali Birand'a: 'Siz, bu kanalı yönetiyorsunuz, bütçesinden sorumlusunuz, akışından sorumlusunuz diye haberleri sarkıtamazsınız. Böyle bir inisiyatif yok; reklam atılmaz, akış reklama göre ayarlanır. Ben ve yayın planlamadaki arkadaşlarım bile böyle bir inisiyatif alamıyoruz. Reklam atılıyorsa, buradan da iki kişi atılacaktır o zaman, birileri işsiz kalacak demektir. Siz nasıl olur da böyle bir inisiyatif kullanabilirsiniz.' Sizin yaptığınız program daha mı üstün, daha mı ayrıcalıklı, bu kanal 24 saat 365 gün yayın yapıyor. Yani, işte kötü yönetildiği için de bazı şeyler bu noktaya geliyor. Yanlış yanlış doğuruyor, orada faturalar birilerine ve genelde de en altta çalışanlara çıkıyor.

İşinizi engelledim, bağışlayın. Gelirken, eşim, o da sektörden şöyle bir soru yöneltmemi istedi: 'Dizi yapı çalışanları dediler ki, tamam arkadaş, paydos; çalışmıyoruz, 1 hafta çalışmayacağız.' B planınız var mı, ne yaparsınız?

Tekrar yayın, stok yayın. Yabancı dizi, yabancı format, yerli format, Beyaz Show, Çarkıfelek, aklıma gelenleri sıralıyorum şu anda. Bunlar yani, bunlar tabii.

Teşekkür ediyorum, yordum sizi.

4.3.1.1. Değerlendirme...

Kanal D'nin dizi yapımından sorumlu yöneticisi Pelin Diztaş, bulunduğu konum ve sorumluluk gereği doğal olarak kanalın menfaatlerini gözetiyor. Daha çok izlenebilir dizi kanala da kazandıracaktır, dizi yapanlara (ve tabii, çalışanlara da). Zaten bunu gözetiyor, özellikle sigorta konusunda ve dizilerin uzun sürmesi noktasında.

Dizi sektörünün temel amacı, yöneticilerin izlenirliği yüksek, tanınmış oyuncularını bir araya getiren, melodram denilebilecek ve alabildiğine uzun sürecek diziler bulup çektiirmek. Kanal yöneticileri de, bu konuyu aynı çerçeveden bakarak yorumluyor. Kişisel olarak baktığımızda, olan yine kamera arkası çalışanlarına, başrol dışındaki oyunculara, en çok da senaryo yazarlarına oluyor. Bu arada, hemen her kanalda (Pelin Diztaş, "rakip kanalların batmasını istemem" diye dillendirse de, bütün kanallar neredeyse aynı çerçevede sürdürüyor işlerini...

Diğer taraftan bir gazete ile aynı çatı altındaki kanalın yöneticilerinden biri olarak, basının yaşanan sorunlara yönelik bir habercilik yapıp yapmaması konusuna pek girmedir. Bu da gösteriyor ki, kanal ve gazete kendi çıkarını düşünüyor. Buna da bağlı olarak düzelme/düzeltilme düşüncesi pek yok.

4.3.2. ERDAL TÜŞÜNEL (TESİYAB Başkanı, yapımcı)

Siz, yani hem televizyon hem sinema yapımcıları meslek birliği olarak, bu dizilerin uzunluğunu neye bağlıyorsunuz, niye diziler bu kadar uzun?

Şimdi bu bir tamam bir formatı olmalı mı olmamalı mı neticede toplumun, izleyenlerin kabulü ile ilgili bir şey bu. Kendi kendini oluşturan süreç bu. Yani, hep bir başka yerlerden örnek aldığımız zaman aynı şeyleri çoğu kez tutturamayabiliriz, bunun tersi de olabilirdi. Yoksa çok öyle bilinçli gelişmiş değil.

Şöyle bir şey diyemeyeceğim: Yani uzundur, kısa olmalı veya şu kadar olmalı; o formatları koyamayız. Bugün bir şey koysak bile bu sonuna kadar doğru olan bir şekil olmayacak.

Nedir? Küçük küçük tetikleyen olaylar vardır, onlar bilinmez. Atıyorum bir reklam, reklamla ilgili bir RTÜK'ün koyduğu bir tasarı çıkarır ortaya, şu kadar dakikada şu kadar koyacaksın. Başlangıçta çok şey ölçülemez ama yayıncı nihayetinde reklam gelirlerine bakar; evirir çevirir bir bakar ki işte atıyorum yarım saatte bir şu kadar dakika koyması lazım, o zaman, o zaman bu dizinin daha 60 dakika olması lazım, olmasa bir kuşağım eksik.

Bu o kadar öyle birbirini tetikleyen şeyler ki, onun için şunları demeyelim. Bu da benim görüşüm yani. A 55 dakika olmalı, 50 dakika olmalı. Yok böyle bir şey, yani bir roman için de nasıl 100 sayfa olsun, 200 sayfa olsun diyemezseniz hemen böyle bir genel kültür, bir genel mantık şunu çalıştırır canım. 3 saat olabilir mi; kim 3 saat izler? Tamam, ben de 3 saat demiyorum ki zaten, ama ne olacağını hiçbirimiz bir şekilde söylemeyelim.

Bu uzunlukların, tabii ki o kampanya SİNESEN'in bir çıkış yeri...

SENDER ve oyuncularla birlikte çıkışlarıydı.

Yani ben de katılmıştım, haklısınız arkadaşlar haklısınız, niye haklısınız? Bu ürünün uzunluğunun sadece onların uzun süre çalışmasına sebep olan bir şey gibi görüyorlardı. Yani bunu çözülecek, çok çok öneri vardır.

Bunları açalım o zaman.

Bir de arz talep meselesidir ve biraz zor sonuç getirir. Biraz zor çözülecek yani şudur: Çok spesifik rakamlar vermeyelim, ama bugün ne yaparsanız yapın, bu sektörün kaynağı reklam verendir. Yayıncı da bak çıkarttım aradan yani, kaç para geliyor, çok başka bir gelir ve diğer şeyler mikrodur, yani onları değerlendirmeye

dahi tabi tutamayız. Asıl kaynak reklam verendir. Yani Türkiye’de reklam veren firmalar, reklam verenlerin kapasitesi neyse 3 milyar dolar mı, işte budur.

Şimdi burada rakam neyse televizyon, kendi idaresi, dizilerin yapılması falan hep bütçe sonuna kadar hani bir işçi, bir memur bütçesi gibi şu anda böyle kullanılan bir bütçe, büyük kârlarda değiller.

Şimdi onun için süreç de dinamik, oturur, durur, es verir falan hiç kimsenin öyle bir lüksü yok. Ya düşünelim, şunu şöyle yapalım, bunu böyle yapalım değil, yani tren giderken, yoldayken onardıkları için, hani birden bire aniden bir iki hafta boşluk hemen oraya reklam gelebilecek bir program koymak zorunda. Yani şey yapılmıyor, reytingleri düşük, kendini uzun süre götüremez allak bullak olur. Zaten geç ödeniyor dizilerin paraları. Duralım canım şu dizi başka tarafa transfer oldu, bir hazır sermaye ile o tarafa gitmiştir. Yolda tamir edildiği için de... altını çizerek söyleyeyim acil tedavi gibidir. Yani dişiniz ağrıyorsa nasıl hemen ağrı kesici ki hiçbir faydası yoktur. Böyle tedavilere yayıncılar muhtaçlar. Hele anlık çözmeliler, çözmanın karşılığı ağrıyı kesmek. Yani, seyirciyi hemen bunun arkasından başına topluyor bakıyorsunuz bir yarışma furyaları çıkıyor. İşte nedir? Ben buraya bağlıyorum. Tıpkı belli bir maaş alıp, 3 bin lira alıp, kira mira çoluk çocuk ayırdığın zaman geriye bir şey kalmaması gibi. Yani, oraya 2 bin liralık bir bütçe yapsaydınız bin lirayı da bir kenara atarken durun üzülmeğin çocuklar, 5-6 ay birikmiş bin liranız da...

Şimdi bu sorunun çözümlenmesi için... demiştiniz. Cümle yarım kaldı gerçi ama...

Yok, bilerek parça parça anlattım, ama analizimi anladınız benim. Yani illa anlayın doğru budur anlamında söylemiyorum.

Şöyle bir noktayı belirtmekte yarar var. Bu konuda herkes çok konuştu, çok şey söylendi, ama kaynak olarak başvurabileceğimiz bilimsel anlamda bir araştırma veya eğitim için başvuracağımız hiçbir kaynak yok. Bu noktada da bizim bu röportajlarımız, bu konuşmalarımız aslında daha sonraki çalışacak

arkadaşlarımız için bir kaynak oluşturacak. Ben o yüzden bir kez daha önemsiyorum. Yani hani ödevimi yapmak anlamında değil, o anlamda önemsiyorum.

Bu konuda, tabii Türkiye veri yoksunudur. Veri topluyorum diye çıkarsanız veri toplayamazsınız. Yani, veriyi toplayacak zemini öyle bir hazırlarsınız ki, veriler kendiliğinden önünüzden geçer siz de resmini çeker bir kenara alırsınız. Bunu yapmak için biz çok şeyler söyledik. Örneğin bunu sık sık söyleriz. Televizyona bir film yapan birinin yapımcı olma zorunluluğu yok. Yani herhangi meslekten biri yapabilir bunu, bir berber de yapabilir, bir kasap da yapabilir küçümseyerek söylemiyoruz ama böyle şeyler.

Ama siz yapamazsınız...

Yapamam yani, ufacık bir kalfalık ustalık neyse lazım. Peki, niye yapabilir? Bir sinema filmi yaptığınız zaman bandrol almak zorundasınız. Adına bandrol dedik bakın. Neye yarıyor? Diyor ki, ticari dolaşıma çıkan eserler bandrol almak zorundadır. Bandrol almak için Eser İşletme Belgesi almak zorundasın. Yani Bakanlığa başvurup benim filmimi denetleyin, yaş sınırını koyun vesaire. Sinema göstermez bandrol yoksa. böyle bir müracaat yapmak için Yapımcı Belgeniz olması lazım. Yapımcı belgenizin olması için de bir meslek birliğine üye olup Nitelik Belgesi almanız lazım. Televizyonda bunlar yapılmıyor. Bakanlık, ‘televizyon yapımcısı olmayan birinin dizisi oynatılamaz’ dese, bitti. Devlet zaten statükocu yanını atamaz, ama müteşebbis iktidarlar, hükümetler görmüşüz ki, günümüzdeki de öyledir, uygulaması zor, hayır zor değil, devlet organizatördür, zorun zorunu yapar. Veyahut da bir olay varsa o olay çözülür. İmkânsız bir şey değil, bilmem anlatabiliyor muyum? Yani 100 kişi daha almak lazımsa alırsın, ama bir krizdeysen, ekonomik zorluktaysan... yükselen ve Türkiye’ye de yakışmayan bir şeydir yani. Sinema için 2-3 gün içinde alınıyor. Biz de diyoruz ki bu dizileri böyle sahipsiz bırakmayın, kimliksiz diziler oynamasın. Bakın yapımcıdan daha iyi bir meslek sahibi bu işi yapabilir, ama yapımcı belgesi alsın. Yapımcı, yani bunu niye koydun o zaman, yani elbette bizim

söylememizle yapımcı olmuyorlar ama buradan geçtiği zaman kayıt teşkil eden, bakın geçtiği zaman al sana veri.

Hemen ekleyeyim. Mesleki yeterlilik ve mesleki saygınlığı da böylelikle oluşturmuş olacağız.

15 gün kursa gitmiyorsanız avcılık belgesi alamıyorsunuz. Milli Eğitim, Orman Bakanlığıyla birlikte bir kurs açtı. 40 yıllık avcıya sembolik kurs. Geldiler, sertifikalarını aldılar, eski böyle temizlendi. Çözumsuz bir şey yok, ama bu çok önemli. Eserlerin, mesela televizyon eserleri sinematografik eserlerdir bunların sahipleri yok.

Baştan beri yok galiba değil mi?

Yok. Yapamıyorsun da. Ancak... hakkını vermemişsen Bakanlığa müracaat edip bir DVD'si için bandrol alıyorsun ki, yani bu alaylık bir şey; derin ve önemli bir konudur. Kayıt tescili yapıp ticari dolaşıma çıkıyor. Çünkü nasıl bir anne bir bebeği doğurmuşsa onu evlatlık bile verse annesi doğurandır. Babası da işte onu kimse birlikte veya problem varsa DNA'sı tespit edilir. Fikir de bebek gibi üründür, kiminse onundur. Yasada 'hareketli görüntülerin arka arkaya sıralanmış eserleri bir anlatım için sinematografik eser, bunun ilk tespitini yapan da yapımcıdır' der.

Bakın bu yapılmadığı için ucube ve uydurma şeyler çıkıyor. Uygulayıcı yapımcı, üretici yapımcı, sorumlu bilmem ne. Hayır, yapımcı tektir; niye kuyruğuna başına bir şeyler koyuyorsunuz? Ama bakın bir şey daha konuyor. Bunu yayıncılar da böyle olmasını istiyor, çünkü bir türlü eserleri kayıt tescile gidip yapımcıda kalmasını istemiyorlar, kendileri finanse ediyorlar ya. Sözleşmelerle satmaya kalkıyoruz yurtdışına. İnaniyorum ki gülüyorlardır, çünkü bize de çok geri kalmış bir ülkeden, bir Yemen'den bir film gelse bir şey gelse bandrol mandrol desek ne bandrolü diyecekler. Kardeşim, sizin memlekette böyleyse ben bunu aldım.

Şimdi biz biraz bu durumdayız. İşte veri için, veriler toplanmış olsa bugün size hemen birden bire bir bilgisayara girip bir dosyanın içine bakıp şu kadar dizi. Şimdi matematik bile hesap ediyoruz yani, 1 milyon saatin üzerinde bir, yani hepsini yaptığınız zaman ortaya bambaşka sonuçlar çıkıyor, rahat da sağlıklı da bir şeyler veremiyorsunuz, bilgi veremiyorsunuz.

Veri toplayamıyoruz, ileriye dönük istatistik yok, çünkü Türk insanı yanıltıcı cevaplar veriyor. Çok iyi istatistikler yaparsınız, çünkü olması gereken profilini çiziyor cevap verirken. Şimdi 'neler izlersiniz' dediğiniz zaman kendine kariyer yapabilecek belgeseli söyleyen de yok izleyen de yok.

Acil, ağrı kesici gibi müdahaleler hastalığı tedavi etmiyor. Dinamik süreci durdurmadan sorunu çözmek için önce bütçeyi genişletmek lazım.

Nasıl genişletilebilir?

Reklam mecralarını artırmak lazım. Yani şu anda gözüken örneğin ilaç. İlaç reklamını almak lazım, içki reklamı almak lazım. Hangi saatte ne yaparsanız yapın. Bakın eğer bu pazar 3 milyar dolarsa, içki reklamıyla onu geçer.

Ben sektörü düşünüyorum, içkicileri düşünerek söylemiyorum, satıcıları söylemiyorum. Şimdi burada tıkanmışız, kastta çok şey bölüşülmüş. Hani ona bölüşme mi denir, herkes kaptı kaçtı mı denir, bir şekilde bölüşülmüş. Reyting belli, onların tüketicileri -tüketici gibi görürlerse o reyting sahiplerini-, reklama yönelik de birer tüketici gibi görürlerse o tüketiciden beklenen rantları firma sahipleri zaten hesaplamıştır. Belki de en doğru en iyi veriler onlarda.

Reyting olayını öyle bir hale getirdiler ki! Ben farklı bir şey söylemeye çalışacağım. Televizyon endüstrisinin borsası haline getirdiler. O zaman spekülasyon bekle. Neyin borsası yani, bu kadar mı verilerden yoksun bir ülkede bu kadar mı işte tıkr tıkr çalışıyoruz da, şunun reytingi. Sonra sen bu halkın izleme sonuçlarından başka analizleri yapmazsan çok iyi reyting yapmış bir dizinin tahmin ettiğiniz izleyici

kitlesine bir şey satamadığınızı da görürsünüz. Neyi niçin izlediğinin çok iyi ayrıştırılmış kanatları yok ki.

Çok ilginç, çok önemli şeyler söylediniz, haklısınız. Reklam pastasının yükselmesi süreyi kısaltacak olsa bile doğrudan doğruya bizim sorunumuz, yani kamera arkası çalışanlarının sorunu tam da süre değil. Onların birtakım özlük hakları, sosyal hakları ve onların da aslında mesleki saygınlıklarını sürdürebilecek bütünlüğe ulaşmaları...

Şimdi zaten ne dedik? Sonda söyleyeceğim şeyleri söyleyeyim, bunları eksikleriyle arayı tamamlarsak daha iyi anlatabileceğime, doğru anlattığıma -şekil olarak buna- inanıyorum. Bu söyleyeceğim son sözlerdi.

Şikâyet, şimdi durum bu. Bak bu duruma göre hem sorularımızı soruyoruz hem cevaplarını içinde buluruz. Şimdi kabaca profilini çizdik, gelen parayı çizdik, şeklini çizdik, atladığım bir şeyler varsa; bir de bunların küçük olduğunu iddia ediyorum.

Peki, bir sektör böyle el yordamı durup kendi ürettiğini bile durdurma şansı yokken, nefes alma şansı yokken çalışanlar da aynı şekilde arka arkaya kurgulanmış ve kendi kafalarında bugüne kadar yaşam standartlarını bu gelirler açısından sağladıkları için yaptıkları hizmete karşı az mı alıyorlar, çok mu alıyorlar? Değil, 6 ay çalışıp 6 ay boş kalmışsa veya böyle bir çalışmanın sonucunda nelerin sahibi olunur, ne kadar para kazanılırdan öteye geçmiyor. Yani bunlar hep speküle şeyler. Hangi, çok önemli bir konuda çok önemli birini çekseniz, bir baksanız ki o görevi asla ve asla yapamayacak; hayatı boyunca yapamayacak. Belki Edebiyat Fakültesini belki Sanat Tarihi Bölümünü bitirmesi lazım. Ama bende o konuyla ilgili görev yapıyor. Ne yapıyoruz; yasak savıyoruz. Çok iyi dizilerde buna iyi ehemmiyet veriliyor. Bugün eskiden örnek vereyim de tartışma konusu olmasın, kimseleri üzmeylem - kızdırmayalım da demiyorum, üzmeylem. Osmancık dizisinde profesörler birbirlerine girmişlerdi: Bu Mimar Sinan'ın kavuğudur; hayır, vezirin kavuğudur.

Şimdi gerekiyor mu; gerekiyor tabii canım, hatasız bir şey çıkaracaksın. Yani hiç kimse de sonunda eleştirmeyecek. Çünkü her kesimden her insan kendi ile ilgili yanlışı gördüğünde o büyük bir yanlışı. Bunu eksiksiz yapacaksın. E, o zaman bu insanları istihdam etmek veya böyle sağlıklı ürün üretmek için bu yetenekte insanlar lazım. Ama, kamera arkasındaki kreatif sektörü ayrı tutar, çalışan sektörü koyarsak Türkiye'nin bir Sinema İş Yasasına ihtiyacı vardır. Bu bir spesifik olaydır. Türkiye'nin sinema dışında –sinemayı da gerektirdiği arada söylemiş olayım- Çocuk Yasasında, yani çocuklarla ilgili 71. maddede de değişiklik gerekmektedir. 14 yaşından küçük çocuğu çalıştıramazsınız. Peki, 6 yaşındaki çocuk ekranda nasıl oynar?

Demek ki bir İş Yasası ihtiyacımız var. Fakat anlamayan insanlar da var. Çok değerli bir kurumun başındaki bir insana bir toplantıda 71. maddeyi konuşurken, 'bu yasanın değişmesi lazım, efendim' dedim, 'abilerinin de yasanın değişmesi lazım'. 'İş Yasası var ya' dedi. 'Niçin öyle bir şey gerekiyor' demedi, 'neden, gerekli İş Yasamız var' demedi... de 'İş Yasası var ya' dedi.

Yine bunun içinde, şimdi demin yine sizinkiyle bağlamaya çalışıyorum. İş Yasasında üç şekilde çalışma vardır. Bir İş Hukukuna göre bağımlı çalıştırırsınız ki buna Çalışma Bakanlığında **4A çalışma** da diyorlar. Yani sizi işe alırım, çalıştırırım bir sürü haklarınız başlar. Yani benden 1000 liraya başlarsınız, 2 ay sonra dersiniz ki bana 20 bin lira verirsen çalışıyorum, yoksa istifa ediyorum. Ha gitme mitme de desem şartım bu dersin ve o yasadaki -sürekli değişir bunlar- o süre içinde beni bırakıp gidebilirsin. Bu kadar hakkın var. Hastalık izninden tut da, bayansan hamile olma durumuna kadar. Yani, hatta belli bir süreyi geçti mi kıdem tazminatını da verip ancak o da çıkartabiliyorsan, dava açarsın içine gömersin. Bakın bu İş Hukukuna göre ben sözleşme yapamam senle. Çıkarsan şunu yaparsan yok. İş Kanunu 4A çalışanı şartlarını a'dan z'ye belirlemiş.

4B vardır çalışırsanız gelip çalışırsınız Maliye'de de bir defter açmışsınızdır, benden bir ücret alıyorsunuzdur. Bakın öbür türlü hemen benden kaynaktan parası kesilen bir sosyal sigortalı oldunuz, SGK'lı, kaynaktan kesiyorum senin adına

yatırıyorum. Şimdi geldiniz, ama bunun altını çizerek söyleyeyim. Sosyal güvenlik şemsiyesi yok demek değildir. Maliyedesiniz hatta ben size ödemenizi yapıyorum, siz gidip BAĞKUR'a ödeme yapıyorsunuz. İşte sosyal güvenlik şemsiyeniz gene var. Ama Maliyeyle muhatapsınız. Ben sizin yatırdınız yatırmadınız birçok şeyiniz müteselsilen de değil ama bir şirket olarak önüme gelerseniz -bana hizmet veren set ekibi olarak geldiniz 3 kişinin faturasını bana kesiyorsanız onları sigortalı yapıp yapmadığından müteselsilen sorumlu olarak- bunlar sigortalı mı çalışıyor, evet efendim buyurun bordrolarını. Tamam, setimde çalışsınlar.

Bir de **4C** vardır. İşte Devlet Tiyatroları, Şehir Tiyatroları veyahut da oyuncusunuz, senaristsiniz, avukat da öyledir, serbest meslek sahibidir değil mi? Ama bir yerde maaşlı çalışıyorsak oranın 4A çalışanıdır, devlette çalışıyorsak 657 vesaire neyse.

Şimdi bu tür çalışma içinde üçünün de sosyal güvenlik şemsiyesi vardır yasalarımızda. Yani, son günlerde çıkan sesler, oyuncular 4A olmak istiyorlar. Buna yapımcılar hayır dediğinde sanki sigortalı olmalarını istemiyormuşuz gibi anlam çıkıyor. Öyle değil, 4A olamazlar. İş Yasasına ihtiyaç var.

Bazı hukuklar diğer hukukların önündedir. İş Hukukuyla 5846 Fikir ve Sanat Eserleri Yasası eserin bütünlüğünü korur önce, hukuki terimiyle ardından hak sahiplerini korur. O yasanın manifestosu, ana fikri eseri korumaktır. Peki, ben bir oyuncuyu alıp da çalıştırdığım zaman 4A'ya göre; diyelim ki Ömer Seyfettin'in bir romanını çekiyorum, 8 bölüme ayarlamışım, bana 5'inci bölümde 'valla, bölüm başı 20 bin veriyordun ama 150 bin verirsen oynarım, yoksa istifa ediyorum' deme hakkına sahip. O zaman eserin bütünlüğünü bozar. Yani, 5846'yla çıkışıyor. Öyleyse bizim son günlerdeki mücadelemiz de budur.

Devamına girmiyorum, çünkü ben özel bir iş yapıyorum, medyatik bir iş yapıyorum. Türk Hava Yolları bile hostes alırken 'uçuyorsan hamile kalmayacaksın' diyor. Buna insani hak denmez, çünkü hep kişilerin tercihindedir hamile kalması. Evli bile olsalar kendi tercihleridir. Ona seks yapma demiyorum ki, ona yemek yeme

demiyorum ki. Bütün bunları İş Yasasına, 4A'ya göre çalıştırırsak yapamam. Ama ben 4A dışında serbest bir çalışan olacak ki özel şartlarımı koyayım veya o da koysun.

Onun için oyun kreatif yaratıcı oyuncular hariç, sonra bunun çok sıkıntılı başka tarafları da var. Şimdi şöyle, yani tamam ben büyük bir firmayım, Sony'yim, müzik yapar gibi yanıma 5 tane müzisyen aldım maaşlı. Üretim Sony için bir tema... peki kimin bu eser? 4A çalışanıysa tüzel kişiliğindir. Çünkü maaş, İş Hukukuna göre maaş aldığı, ürettiği her şey maaşını aldığı yere aittir.

Parayı veren düdüğü çalar yani.

Şunu yapabilir. Bende senarist olarak çalışıyor ama boş zamanlarında bir heykel üretmiş, işi gereği değil. Heykelin bütün telif hakları onundur. Bu da döner fikir ürünlerini tüzel kişilikleri sahiplenmesine kadar gider. Bunun tetiklenmesinde de hazırda çok kimseler vardı, çok ünlü bir avukatlar. Biri, geçenlerde İTO'da, 'yasada tüzel kişiliklere eser sahibi olup olmayacağı net değil' dedi. Net mi olması lazımdı dedim. Yani net mi istiyorsunuz? Çünkü biliyorum yani bir gün bu tetiklenir. 4A çalışıyorsun, haklı çıkılır, ondan sonra ben fikir ürününün tüzel kişiliklere ait olmayacağı, hiçbir zaman da olamayacağı görüşündeyim. Çünkü fikir de bebek gibidir, nasıl doğurduysanız beyninizin doğurduğu bir üründür.

Burada hemen sormak istiyorum. Biraz önce dediniz ya ben senarist olarak çalışıyorum ya da çalıştırıyorum, ama heykel yaptı. Hayır, heykel yapmadı senarist olarak çalışmasına rağmen bir öykü yazdı, belki görsel bir öykü de değil ya da bir şiir yazdı.

Bu uygulanan bir şey değil daha, uygulanırsa olabilecekleri konuşuyoruz, olmamış bir şey daha. Türkiye'de zaten telif hakları verilmiyor, eserler teşvik edilmiyor -ki biz tespit edildikten sonraki ayrıntıları konuşuyoruz. Bu bir şeye yol açar, ben yapımcılar olarak endüstrinin tarafındayım elbette, çünkü o çarkın dönmesinden yanayım. Ama yasaların asıl ruhuna hizmet etmezseniz çelişir, çatışır kavgaya içinde yaşarsınız. Ya bu yasayı benimsemeyeceksiniz -biraz konu dışı ama-

mesela bana bir filmin daha hesaplı çekilmesi, 'ucuz, tasarruf' dersiniz şiddetle karşıyım. Ne demek daha ucuz çekmek? Neden, sistemle bir kavgamız var mı? Liberal, kapitalist, ekonomik sistem varsa onu söyleyin kaldırsın.

Ben o zaman 2 milyon dolarlık bir filmi nasıl 2,5'a çekerime bakacağım. Size absürt gelmesin. Tabii ki bu demektir ki artılarıyla 2,5'a. Şu değil, şahıs olarak filmimi 2 milyon dolara çekerken mümkünse 100 bin dolar kâr etmeye bakarım tabii ya, zorla atmam sokağa. O mikro bir kazançtır. Ama makroda 2,5 milyonluk, 3 milyonluk daha büyük. Çünkü budur, sistemin içinde budur.

Şimdi demin söylediğim konuyu atladım. Neresiyle kavgamız var olayın? 5846'da, ama fikrinde bir kavgamız varsa dönelim, diyelim ki böyle bir şey yok. Hayır, var; uyuyorsak ana fikirde uyalım. Bak tüm yasalar için geçerlidir. Eserin bütünlüğünü koruyorsa, evet ben de eserin bütünlüğünü koruyayım o zaman. Yani buralarına bakmamız lazım.

Dediğiniz şekilde bir de; bir şey üretip mahkeme konusu olur, ama eğer iş Hukukuna göre bağımlı çalışıyorsa adama döner saat kaçta iş yerinde ürettin sen bunu, 'ay, ben evde ürettim', üretemezsin. 8 saatten sonra ben seni 2 saat ancak çalıştırabileceğim. Yasa niye daha fazla çalıştıramıyor? Verimi düşer.

Eskiği hatırlamaz mısınız? Yani sembolik de olsa öğretmen simit satıyor, dava etse işten atarlar. Neden? Çünkü sen yarın geleceğin ve bana vereceğin 8 saatlik performansını yok ediyorsun. Ben seni o performansınla, oraya takılır, çalışamazsın, yazamazsın. Bilmem ben sana 2 saatten fazla mesai veremedim, git evinde dinleneceksin, hiçbir işte de çalışmayacaksın. Bana sabah sağlıklı geleceksin. Yani, bu hukuken hemen kalkılır işten bile atılır yani.

Peki, fikir üreten kişi, yani ben hiç beceremedim; yani kafamı iş yerinde bırakayım da eve gittiğimde onu düşünmeyeyim, hiç yapamadım. Yani, reklam yazarken de o kafamdaydı, çekerken de oydu, öykü yazarken de öyle oldu.

O zaman uzun çalışma kısa çalışmayı, mesela serbest meslek muhasebeci 8 saat mi çalışıyor? Kaç saat çalıştığını bilmiyorum ki işimi yapıyor?

Ama şöyle bir nokta var. Eğer iyi planlarsa -muhasebeciden örnek veriyorum- ay sonundaki o süreye sığdırabilir. Ancak, diziler konumuza döner de bakarsak diziler konusunda zaten topu topu 7 gün. Bunun işte çekimi, montajı, senkronu...

Sektör her şeyi çözer. Bakın, tetikleyen şeyleri büyük gereksiz örneklerle anlattım, ama basit bir şeyden, reklam saatinden yola çıktık. Dizilerin uzunluğunun nedeni anlaşıldı kuşkusuz. Biz bir gün genel müdürlükteyken bir televizyondan biri gelmişti, biz de konuya dikkat ettik, aynı şeylerin sinema filminde uygulanmasını istiyordu. Çünkü sinema filmi de uzun süreli. Dikkat et, film tercih etmezler. Bu kadar bir şey koca sektörün yapısını bilmem neyini, her şeyini yönlendiriyor mu sana? Demek ki burayı çözmemiz lazım. Burada bu sıkıntılar olmasaydı, iki-üç istek, otururlardı 55 dakikalık dizi yaparlardı. Ama diyeceksin ki bunun opsiyonları? Opsiyonları yok, çünkü pasta o kadar bölüşülmüş ki, yani artan bir şey yok. Bir maaş mantığı verdim. Bu açılrsa, ama bu açılırken istismar edilmesin.

Bu hem uzun vadeli hem çok geniş perspektifli bir bakış. Bunu kısa vadede, yani ben izleyici olarak ekranın karşısına oturduğum zaman, ‘aynı öykü, aynı çerçeve, aynı müzik’ demeye başlıyorum. Hatta birçok oyuncu köylüyü de aynı oynuyor, bir beyefendiyi de aynı; hatta 18 yaşındaki genci de aynı oynuyor. E, kendisini yetiştiremiyor ki, kendisini geliştiremiyor ki. Kendisi geliştirirse belki, bilmiyorum işte; size soruyorum.

Tabii ki o oyunculuk yeteneği deniyor ama bence biraz görüntüyü beğendikten sonra yetenek biraz kabiliyetli birisiyse yapabileceğine inanarak oyunculuk devam ediyor.

Oyunculuk açısından belki biraz daha geniş veya rahat bakabiliriz ama senaryo olarak birbirine benzemeye başladı; aynı müziği 3 ayrı dizide duyuyorum...

'Ha' demekle ne müzik üretilir, ne senaryo üretilir, yok ki böyle bir Şey ama.

Ama işte o durumdayız Şu anda.

Ben belki çok kaliteli bir film yapayım, 8-10 mzikiyi toplayıp güzel bir müzik yazın diyeyim. Olmaz ki yani yoktur böyle bir Şey ama. Ama bak para da neyse veriyorum, buyurun filmime müthiş bir müzik istiyorum. Ama bu sipariŐle olan Şey değildir ki. Senaryo böyledir, beyinsel zorlamalarla yazılıyor bunlar artık.

Bilgisayar teknoloğisi ilk geldiğinde, yanılmıyorsam Kerem Kurtoğlu, montajcılık yapıyordu. Dedi ki, 'bak, bu oyuncak, yani bilgisayar 'ET'de kullanılan bilgisayar, her Şeyi yapabiliyor, ama bize hiçbir zaman hiç kimse o zamanı ve o parayı vermiyor. Adam geliyor 'ET'yi istiyor bizden ve yarın yap diyor. O iş belki 3 ayda, belki 5 ayda yapılabilir. Bana, senin için çalışacağım o 3 ayımı 5 ayımı sürdürmeme yetecek parayı verirsen her Şeyi yaparım.'

Bu kurumsal olmamamın verdiği Şeydir işte.

Yani dönüp dolaşıp yine aynı noktaya geliyoruz. Mesleki sayĐınlıĐı koruyabilecek bir birlikteliğin oluŐması, bir birliğin oluŐması.

Şimdi mesleki sayĐınlıĐımızı, ondan öncesinde mesleki yeterliliğimizi oluŐturabilecek bir yapı. Biraz önce söylediğiniz Şu ekonomi ile bağlantılı olan nokta işin temeli. Asıl nokta o. Onu çözdüğünüz zaman zaten çözülüyor. Bugünden yarına, ha deyince senaryo yazılmıyorsa, ha deyince o ekonomik durum da zemeyeceğimize göre. (Bugünkü koşullarda ben göremiyorum. Bilmiyorum siz görüyor musunuz?) Bir ara geçiŐin, bir düzenlemenin yapılması gerekmez mi?

Devlet tekelci mantıkla bakıyor. Şimdi dünyanın her yerinde ürün yerleştirme var. Biz de kısıtlanmıŐtı. 1976'da çekilen Airport 76 filminin sponsoru Concord uaklarıdır. Yani adam sinema filmi çekmiş, macera filmi, ama Şunu hissediyorsunuz sonunda: uçağın dibi düşüyor. Şu oluyor, bu oluyor, sistem filan... yolcuların burnu kanamıyor. O filmi izlediğin zaman, uçakta müthiş bir güven duygusunu sana vermek

amacıyla sinema filmi yapmış. Bu ürün yerleştirmiş. RTÜK ürün yerleştirmeyi yasakladı, daha sonra bunu bir parça genişleterek yayıncılara bıraktı. İnanmadık o zaman da.

Bir kere, bu halk, eğer filmin her tarafında bir telefonu gözüne sokuyorsa, emin ol izlemez. Bu haksız rekabet değildir. Ürün yerleştirdiğin zaman büyük bir kaynak bulursun. Kaynak aranıyorsa, yani ben 500 bine bir bölümünü çekiyorsam dizinin, eğer iyi bir ürün yerleştirici siparişi almışsam, diziye televizyona 300 bine de teklif edebilirim. 200 bini o ürün yerleştirenden alırım, yani biz bu liberal ekonomi sistemi içinde neresindeyiz hep tartışmışız. Ya tam yapalım ya da yani bunu biliyorsanız başka bir sistem, kapalı ekonomi neyse öbür tarafa gidelim.

Böyle ortada durarak birileri korunuyormuş gibi görünerek bir şeyler korunmuyor. Kaynak yok. Özete gelelim. Bütün bu sektörü eviren çeviren reklam verendir. Zaten doğası da budur, mantığı da budur. Oradan gelecek bu tarafa harcanacak. 2000'li yıllarda kriz patladı, o zamanlar televizyonların giderleri yaklaşık toplam 800-850 milyon dolardı; geliri de 400-450 milyon civarındaydı. Yani herkes bir bankanın içini boşaltmak zorundaydı. Yok, şimdi yani. Bir Asmalı Konağı koymuşsa tam karşısında bir güneydoğu Urfa dizi filmi... çünkü seyirciyi yakalayacağını düşünüyor. Ama dünyada 7 gün izlenen televizyon yok. Amerika'da binlerce televizyon var, ama nedir? Siz haftanın belli günleri belli prime-time'ınız, yani bilirsiniz ki Perşembe günleri ATV'yi izleyeceğim şundan dolayı, Kanal-D'yi bundan dolayı. Bu rekabette birbirlerinin yayın saatiyle çatışmaktan çok zaman zaman prestij için böyle bir şey yapılır. Hani kamuoyunda bir şey oluşmuştur, tam karşısına kor dersini verirsın spor programıyla. Bunun dışında dengeleri gözetirsen o reklam veren Salı günü reklamı sana çok düşük verecektir. Yok böyle bir şey, ama sağlıklı büyüsün. Her an hastalıklarla çökeceğim, iş bitti, battı, yattıya düşmezsin. Bu da kurumsallaşmanın, yani daha doğru dürüst frekansları bile ne kadar yasallaştı bilmiyorum. Böyle bırakılmanın, ulu orta bırakılmanın, herkesin de kendi gücünce kendi hakkını toparlamaya çalışmasını, sonra da yasaları da işte yaparken öğreniyorlar, öğrenirken yapıyorlar.

Bütün bunlar çalışanları, hep kendini şekillendirir. O çözümler çok basittir. Bir iş yasasına ihtiyaç var. Bitti. Türkiye’de özel yasa yoktur özel yapacaksınız deriz, deriz ve yapılması gerekir. Ama Basın İş Yasası var, Deniz İş Yasası va; onların varken bizimkinin ayrı ayrı olması gerekir. Bu iş yasasına ihtiyaç var.

Tabii bu iş yasasında kalkıp denecektir ki 4A çalışma olmaz, şöyle olur, böyle olur. İşte bunu söylediğiniz zaman, insanların insan gibi çalışacağı saate de (o İş Yasasında) uyulur. 8 saat diyorsa 8 saat ya, bu kadar mı, ama o insanların o 8 saatten fazla olur. Neden fazla olur? Hazırlık dönemi vardır, sadece zaman bağlayıcılığı vardır. O zaman bağlayıcılığını zaten başka bir işe giderken 2 saat yol git, 2 saat yol gel, 4 saat eziyeti hiç hesap edilmez de bir işe giderken. Bu nedir? Şakır şakır 14 saat çalışmaz. Bunun 2 saati oturuyordur, set hazırlanıyordur, birbirini tamamlayan şeylerdir. Setçi çalışır hazırlık biter; bu sefer öbürü çalışırken diğeri dinlenir.

Demek ki peyderpey birbirini tamamlayan, ama bunun da artık her kuruluş, sivil toplum örgütleri bir araya gelir; herkes der ki, tamam anladık, 8 saatten fazla çalışalım ama bu 14 olmasın, 12 olsun veya şöyle olsun. İşte iş yasası bunu belirler. Emin olun insanlar kabul eder, uyum sağlar sonucunda. Hani Anayasada belirlenen, Avrupa direktiflerinde yer alan fırıncının akli yok mu, Pazar günü tatil yapıyor mu? İş Yasası yok mu? Çalıştıramazsın 7 gün. Demek ki her şeylerin istisnai özel pozisyonları vardır, hakça ve adaletçe. O kadar çalışmak istemiyorsan sinemada çalışma, git nerde çalışırsan çalış.

Önümüzdeki dönemde işte telifle ilgili birtakım kuralların belirlenecek, belki yasa belki mevzuat tam bilemiyorum, çıkacak diye bir beklenti var.

Yasa var zaten, yasayı uygulasalar bile. Uygulamadan gelen terslikler var, yani yasayı biz madde madde Bakanlıkta tartıştık, kabul de ettik. Ben sadece 13’üncü maddenin Yapımcı Meslek Birliği olarak -yani diğerlerinden aman kafa karıştırmayın çok şey istemiyoruz- kayıt tescilsiz eser kalmayın, kimliksiz eser kalmayın. Televizyon eserleri, sinematografik eserdir, kayıt tescili yasadaki belirlenen şekliyle yaptım. Yasa zaten bunu yap diyor da, biz daha belirgin yapmaya kalkıyoruz. Yoksa yasa

‘evet, yapın’ diyor. Ama uygulaması yok, baskı gruplarıdır bu işi takip eden. Yani yaşamızın fazla bir sıkıntısı yok.

Peki, olur mu? Toparlamış olalım hem de konuşmamızı.

Yasa hazırlanırken ‘ne olur son şeklini birlikte verelim’ diye rica etmiştik Genel Müdürlükten. Yani bir gün sonra hukukçularımız düzeltsin demeyelim, sürprizle karşılaşıyoruz. Çünkü Meclis Alt Komisyonuna gittiğimizde bakıyoruz ki hukukçu düzeltmiş. Yani o zaman bizi bir hafta boyunca her kesimden çağırdılar, tane tane yasa tekrar edildi. Ben kendi adıma, tabii diğer eser sahipleri de vardır, onlar da kendilerine yakın istekleri oldu. Ben de kendi adıma sadece diğerleri zaten çözülür, bunun olmasını istedim. Son kez Sayın Bakanımızın da bulunacağı bir çalıştay yapılacak, Haziranın ortasında olacak bu galiba. Yani evet, mutlaka çelişen şeyler olacak devletin istemediği, bizim istediğimiz. Benim isteyip kast oyuncunun veya senaristin istemediği, neticede budur. Son raconunu Bakanlık kesecek. Ama şunu bileceğiz, daha önce şunu demiştik, şunu bileceğiz. Sizden ayrıldıktan sonra bu yasa benim istediğim ve istemediğim maddelerle Meclise gittiğini bilelim.

Yani baştan bilmiş olacağız.

Bilelim, öyle olduğunu bilelim neyse o bitti. Gider Mecliste mücadeleyi veririz, başka tarafta veririz, bir şeyler yaparız ama bunu bilelim. Sanırım bu gidişat bunu bilecekmişiz şeklinde yürüyor.

Yani buradan şöyle umutlu bir sonuç çıkarmak mümkün mü? Önümüzdeki sezonda, dönemde bu konuda birtakım umutlar ve gelişmeler olacak ve...

Mutluluk kolay değil, insanlarımızın gittikçe de istek ve arzuları da arttığı için, yani çağdaş dünyaya paralel olarak da arttığı için mutluluk zor. Yani bu keşmekeşte, dünya keşmekeşinde çok elit bir tabakanın dışında insanların mutlu olması güç. Çünkü mutluluk kimin tarafında tomurcuk vermişse bir başkasının mutsuzluğuna dayanmıştır hep.

Bu konuda siz diğer tarafları da görüyorsunuz ve toplantılarda az önce söylediniz işte. Bakanlığı da toplantıda görüşürken diğer meslek birlikleri ve veya sivil toplum örgütleri de bir arada oluyor.

Bu konuda olmazdan yana olanlar var mı? Ya bu da istenir mi diyebileceğiniz?

Oyuncuların 4A istemesi bu da istenir mi?

Noktasında bir şeydi... Peki, diğer çalışanlar açısından baktığımızda. Yani kameramanından setçisine, ışıkçısından, yönetmenine kadar... İstemeliler... Şöyle bir şey söyleyeyim size. Şimdi çocuk çalıştırma için İLO'nun bir çalıştayında şunları konuştuk. Benim söylediğim, bak yapımcı olarak söylediğim. Dedim ki, çocukları ebeveynlerinden de kurtarın. Eğer bu sosyal devletse Bölge Çalışma Müdürlüklerinde psikologlar bulunsun, ben çocuk sahnesi çekeceğim zaman diyeyim ki bugün 2'de çekeceğim, 1 tane psikolog gelsin ve refakat etsin. Nasıl bakıyorsan.

Çünkü biz çocuğu gerektiğinden fazla da korumaya çalışıyoruz. Çocuk ya artık bir şey olursa artık her şey üzerimize kalacakmış gibi. Çoğu kez anne baba dayanıklıdır, a mühim değil tamam siz devam edin diyor. Emin olun ebeveynlerinden koruyun. Sonra dedim birileri şey yaptı, ha bunu dedim. Bu psikologların ücretlerini yapımcı tutsun ödesin dersiniz yanlış. Çünkü çalıştırdığım insanın beni engellemesi güç bir şeydir. Çalıştığı yere karşı bazı şeyleri absorbe edecektir. Buna dedim, sosyal devletse, ekonomik devlet bunu böyle düşünür belki ama sosyal devlet bu ihtiyacı karşılar, hem istihdam yaratmış olur, hem de gelir hatta lafımın arasında da zaten dedim böyle bir süreci uygulamamız bile bize maliyettir. Arka arkaya 5'e dakikanın kıymetli olduğu bir süreçte bekleyeceğiz, düzenleyeceğiz. Zaten o emin olun iki iş gücüne, iki misli iş gücüne ve gidere karşıdır. Bu bile yeterli bir maliyettir. Ya böyle yapmazsanız dedim senaristler çocuk sahnesi yazmayacak. Oradan profesörün teki atladı, yazmasınlar biz istemiyoruz zaten dedi. İşte Türkiye'nin gerçekleri bu mu dedim, dünyanın gerçekleri bu mu dedim. Hani çocuksuz bir film, çocuksuz bir şey.

Neyse yani söyleyeceğim şey çalışanlar için de aynısı. Yasalar uygulanmalı, yeni bir iş yasasında. Onlar da aslında şunu yapıyorlar: Çok çalışmaktan inanın sadece örgütler şikâyet ediyor, çalışanların öyle şikâyeti yok. Ama bunun karşılığı çok mu etik, hayır iş sahibi, o an iş sahibi olmanın çok özgür iradelerine bırakırsa lüks de yok. Televizyonda gerçekten severek çalışmışızdır, biz hep oralardan geldik tabii. Hepimiz severek, koşturarak, uykusuz, yani onu iftihar vesilesi yapardık. Bir de bu konsantrasyon meselesidir. Yani bu konsantrasyonla birbirini tamamlar günler arka arkaya. Ama, genel yasalarda, dünyada hep bir entegre oluyoruz, Avrupa Birliği çoğu kez bize direkt direktiflerini veriyor ve İş Yasasında da yani o direkt direktifler arasında şeyler vardır. E, mutlaka yani bir insan kendi özgür iradesiyle de 20 saat çalışamaz yani. Nasıl ki çocuğunu dövemiyorsan benimdir diye, intihar edemiyorsan yani, konuşulursa gündeme gelirse yasa.

Oralar kendi içinde aşılr, 2 set kurulur, maliyetleri artar, ama öbür tarafta yayıncı kuruluş reklam veren bunu karşılayabilecek düzeyde ise artar. Yani şöyle, şu ekiplerle bu şekilde çalışmalara endekslenmiş. Gelen para tümü bu şekilde, bunu bu kadar genişletsen karşılığı yok.

Onun için dedim bir ilaç reklamı, belli bir saatten sonra içki reklamı sektörü taşır. Sektörü de ancak iyi bir reklam mecrası bulacaksanız açarsanız. Açarken kuralları da koyarsınız. Geriye adım atıp düzeltemezsin, çünkü bütün istihdamı her şey bu paraya göre bir ayarlanır yapılır çırpınırsın, eğer bol geliyorsa iki televizyon daha açılır. Bunları şey yapmadan gerekli ölçülerinde, ama her şeyin önü İş Yasası. Sadece oyuncuların 4A diye direktmesi, o olmaz.

Teşekkür ederim. Çok keyifli, çok güzeldi.

4.3.2.1. Değerlendirme...

TESİYAB Başkanı Erdal Tüşünel, hem meslek birliği başkanı olması hem de yapımcı niteliğiyle konuyu bir başka açıdan ele alıyor. Ağırlıklı olarak nitelikli yapımlar için nitelikli bir sektörün olması gerektiğini vurguluyor. Şurası muhakkak ki, okullarda verilen eğitimler yeterli değil. Okullar daha teorik düzeyde kalıyor. Oysa piyasa, dinamik ve her derde deva, çözüm bulan insanlar/ilişkiler arıyor. Doğal olarak teoriye uymayan durumlar da söz konusu. Örnek vermek gerekirse, gelişmiş ülkelerde görüldüğü üzere uzun ön hazırlık, mesai saatlerine uyulan set çalışmaları ve giderek sarktığı için anlaşılmaz, izlenirliğini yitirmiş diziler yayınlanıyor. Röportaj yapılan tüm sektörle iç içe olan kişiler, muhakkak ki dizilerin daha da izlenir olması, daha iyi konularla birlikte, daha geniş izleyici kitlesine ulaşması ve çalışanların (bağlı olarak kanalın da) hak ettiği karşılığı (kanalın kârı, çalışanların emeklerinin karşılığı) alabilmelerini istiyor.

Tüşünel, “yerli dizi yersiz uzun” kampanyasının doğruluğunu savunuyor ve destekliyor. Ancak çözüm olarak ekonomiyi işaret ediyor haklı olarak. Basının dizi sektörüyle ilgilenip ilgilenmemesinin çok önemli olmadığını, sektör çalışanlarının ve yöneticilerinin bu işin bilincinde olmaları gerektiğini vurguluyor. Özetlersek, eğitim şart, bu en çok yüksekokul mezunu istihdam eden sektörde.

4.3.3. İSMAİL GÜNEŞ (SİNEBİR BAŞKANI, Yönetmen)

SİNEBİR Başkanı yönetmen İsmail Güneş’in filmi “Ateşin Düştüğü Yer” gösterimdeydi görüştüğümüzde; ister istemez -tabii ki tez konusuyla bağlantılı olarak- film üzerinden açıldı konu. Sinemayla televizyonun bağlantısını kurmak açısından oldukça ilginç bir durumdu bu.

Önce sizle başlayalım, nasıl gidiyor film?

Kötü. İlk 3 gün açılışı 3.500, kıyaslayasın diye söylüyorum. Yenilmez, (Avenger) ilk 3 gün açılışı 178 bin.

Çok büyük fark.

O 8 bin olsaymış mutlu olurduk yani.

Türk filmlerine neden talep yok?

Doyuyor televizyondan seyirci, televizyonlar sinema seyircisini ellerine geçirdiler. Her gün 90 dakikanın üzerinde, her biri bir sinema gibi, hani en azından klasik manada bir sinema gibi çekilmiş diziler. İsteyene istediği tonda, o kanalda bu kanalda, her yerde bir sinema filmi oynuyor.

Dolayısıyla ben bunu şuna benzetiyorum. Hani yemeğe gideceksiniz güzel bir lokantaya. Ama çok acıkmışsınız 'şuradan bir simit alayım' dediğinizde o yemek artık sizin ana yemeğiniz olur; bir de üzerinden 20 dakika geçerse tam da doymuş olursunuz. Beyniniz doyduğunuzu söyler ve artık bir an evvel gitmek istersiniz. Ama bunun tersini düşünün, yani Survivor'e bir simit verdiğinizde bakış başka bir şey olur. Burada doyuyor insanlar; hem de 8-10 yıldır.

Acaba, neyi görmek istiyorlar sinemada? Televizyonda görmediklerini görmek istiyor. O da işte "Recep İvedik," işte "Çılgın Dersane," "Fetih," "Eyvah eyvah"; yani o kalitede işler de televizyonlarda yok, yani komedi alanında. İnsanların bir an evvel gidip gördüğü ve hemen algılamak istediği işler var. Toplamında orada bir yeterlilik var mı? Kesinlikle yok. 75 milyon ülkemizin üçte biri sinema filmi seyrediyor. 25 milyon civarında bir seyirci var. Bu 25 milyon bir tane film seyretmiyor; kimi 2, kimi 3, kimi 5 tane film seyrediyor, kimi 10 tane seyrediyor. Bunun 5 veya 6 milyon civarında bir seyirciye tekabül ettiği düşünülüyor. Yani, bir istatistiği yok bunun, ama böyle bir durum söz konusu. Fransa'da bu oran -o da 70-80 milyonluk bir ülke- 3 misli.

Yani orada herkes seyrediyor demek ki.

Kendi nüfusunun 3 misli seyirci.

Müthiş bir rakam.

Evet.

Ne yapmalı da bu insanları sinemaya, genişletelim müziğe, genişletelim tiyatroya, kültür sanatın her alanına katılmaya çağıralım.

Benim 30 yıla yakın bu sektördeyim; ben sadece film çekmeyi hayal etmedim, aynı zamanda bir seyirci oluşturmak gibi gayretlerim de oldu. Becerdim mi? Asla. Becermek de gerekmiyor, becermek belki bizim işimiz değil.

Nedir bu? Genelde hani devlet vaktiyle bizim sinema başladığımız dönemlerde sinemaya hiç destek vermezdi. Bugün de ne veriyor? Veriyor bir şey, yani yarısı kadarını verebilme imkanı varken bazen üçte birini veriyor, bazen dörtte biri, bazen beşte biri, bazen onda birine tekabül eden bir destek veriyor.

Aslında bütün ayrıntısıyla baktığımda bizim gibi bağımsız yapım yapmak zorunda kalan insanlara destekten çok kösteğe dönmüş. Yani bir alıveriyorsunuz o parayı sonra o parayı aldığınızda devamını bulmak zorundasınız, hatta daha fazlasını bulmak zorundasınız ve bunu bulamadığınız için filminiz öyle veya kötü olmak zorunda.

Çok çaba sarf etmeniz lazım, çok kendinizden vermeniz lazım. Bu benim son yaptığım filmimim -başlama ve bitiş noktası- neredeyse 3 yıla geldi. 3 yıldır uğraşıyorum. Son 1 yıldır dağıtım sorunlarıyla uğraşıyorum, sinema bulma sorunlarıyla uğraşıyorum ve Allah kahretsin ki adamlar haklı çıktılar. Yani bu filmi alıp dağıtmak istemeyen ve sinemasına almak istemeyeni bu seyirci haklı çıkardı.

Neye rağmen haklı çıkardı? İlk defa benim filmle ilgili bu kadar geniş bir kabul oldu. Televizyonlarda olsun, köşe yazarlarında olsun, sinema yazarlarında olsun tamamının ortak bir görüşü var ki bu film iyi bir film.

İlk kez belki de ortak bir payda...

Var ama bu ülkenin ön yargılarıyla ilgili bir durumdur bu ve netice itibarıyla medya desteği diye baktığınızda normal reklam desteğimiz olamadı. Yani her televizyona ilan vermek, işte gazetelere ilan vermek gibi bir şey yapamadık ama. İşte haberdî, haberden ziyade köşe yazılarından destek buldu ve bir beğenisi oldu. Ama bu beğeninî, üçüncü haftaya girdiğimiz şu durum itibarıyla, bu akşam da izleyici gelecek ama 11 bindeyiz. Yani 11 bin, tepe tepe kullan. Kötü bir sayı da değil, iyi de değil ama hani 100 olsa ne olur ki?

Birinci gün, seansların çoğu boş geçiyor ve iptal ediliyor seanslar. Ondan sonraki seansa 1, 2 kişi, 3 kişi, ama bir salonun ortalaması seans başına 1 veya 2 seyirci.

Çok düşük, çok yazık tabii ki.

Ben kabul ediyorum ki kötü bir film çektim, o yazarlar da yalan yazdılar. Siz bunu nereden biliyorsunuz? Siz neden gitmemeyi kendinize bir şiar edindiniz; öyle veya böyle bir derdi olan film bu. O dertle ilgili de bambaşka yerden bir şey söylüyor, bu toplumun çoğunluğuna yaslanarak bir şey söylüyor ve bu maalesef bütün böyle tazyiklere rağmen en ufak bir kıpırdama göstermiyor. Bu da gösteriyor ki benim ta başından beri söylediğim bir şey var, Türkiye'nin en önemli şeyi seyirci eksiği, seyirci eksiği var.

Filmlerin kaliteli olmamasının nedeni seyirci. Yani seyirci o kadar düşük bir yerde ki ya onların ayarında bir film yapacaksınız -Başta Recep İvedik, kendisini görüyor orada ve acayip seviyor kendisini, 'a, benim gibi bir hayvan daha varmış' diyor.

Burada böyle bir sorun var, seyirci sorunu var. 5224 (Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'ndan söz ediyor) ne kadar oldu işte 2004'te başladı. 2006'da, 2007'de mi ilk meyvelerini vermeye başladı yasa. O zaman da söyledim: 'Seyirciyi destekleyelim'. Parayı yapımcıya verelim ama seyirciyi destekleyelim. Hem birtakım bürokratik işlerden kurtulursun hem de parayı geri aldım, almadım sorunundan... Yapımcıya

bilet verin, deyin ki 'kardeşim, ben senin yapacağın filmin 100 bin biletini peşinen alıyorum.' Sen bana film vizyona girdiğinde 100 bin bilet kontenjanı ayarlayacaksın. Sonra bunu ister kütüphanelerinde bir kitap okuyana bir sinema bileti, ister DÖŞİM'lerinde, ister orada, ister kültür alanlarında, ister okullarda, istediğin yere politikan neyi gerektiriyorsa dağıtırsın... İnsanlar giderler 'Ateşin Düştüğü Yer'den iki bir bilet alır, onu alan adam 'tek başına filme gidilmez, gel birlikte filme gidelim' diye düşündüğünde seyirci katlaması olur.

Öbür taraftan seyircinin de -sadece ekonomik anlamda demiyorum- bir kazanımı olsun, bir kıymeti olsun; 'gideyim kütüphaneye, bakayım skalada kimler varsa... ha onların içerisinde bir tanıtım problemi olanlar şüphesiz yine aşağılarda bir yerlerde kalacaktır. Önce daha tanınmış olanlar talep edilecektir, belki sonuna doğru diğerleri de talep edilebilir.

Giderek yükselen bir grafik...

Dolayısıyla, o filmleri seyredenler, o filmlerin dertleriyle ilgilenenler, o filmin estetiğiyle ilgili birtakım böyle küçük küçük doneler alanlar artık beğeni seviyeleri yükselir.

Siz ülkenin bütün bu tarihi eserlerini ortadan kaldırdığınızda, Süleymaniye'yi, Ayasofya'yı, köprüleri, bilmem neleri filan kaldırdığınızda; salın onları gecekondularlarına, estetik yerle bir olacaktır. Biz onların n iyi veya kötü olduğunu neye göre karar veriyoruz? Onlar elimizde bir şablon. O kıyas malzemelerini çıkardığınızda cam binalar abide olur. Bunun böyle olmadığını insanlara göstermemiz lazım. Bu bir.

İkincisi, bu ülkede kültür alım satımlarında KDV'yi muhakkak sıfırlamak lazım. Gıdada 8 yapıyorsunuz insanlar beslensinler diye; peki, bu besin alanı değil mi, bu en önemli bir besin alanı değil mi? Bunun için önce bu kültürel çabaları beslemek lazım. Kitap, müzik, tiyatro, sinema, ne varsa, müze, o, bu, yani bu alanlarında KDV'yi muhakkak indirmek lazım.

Siyasal iktidarlar bugüne kadar hiçbir şekilde destek vermediler. Tek tük, ufak tefek şeyler sıçramalar varsa da genel anlamıyla baktığımızda hiç destek görmedi kültürel çalışmalar.

Bir de sinema alanındaki 70 filme 60 filme destek veriyoruz senede diye çıkıp televizyon programlarında, gazetelerde övünülen durum aslında yanlış. Devlet destekler mi?

Onu biraz açar mısınız?

Devlet destekler mi? Seyirci destek veriyor. Sinema biletlerinin üzerindeki yüzde 10 rüsum. O rüsum toplanıyor bu fonda. Yani aslında daha önce seyrettiğimiz bir sinema filmi biletiyle, onun yüzde 10'u bu desteğe ayrılıyor. Biraz da ticari filmler burayı destekliyor, bu alanı destekliyor. Çünkü işte 4 milyon yapanlar, 3 milyon yaparlar daha fazla... para aktarmış oluyorlar.

Siz, filminizin tanıtımı yapılmadı, yani 'reklam, ilan veremedik' dediniz. Gerçi, 'televizyonlarda, programlarda, köşe yazılarında da var' dediniz. Özellikle televizyon programlarına çıktınız, ben de izledim birkaçını. Kıyaslamak veya karşılaştırmak anlamında söylemiyorum, "Babam ve Oğlum" (Yönetmen Çağan Irmak) mesela, o da biz hiç reklam yapmadık, hiç tanıtım yapmadık dedi...

O büyük bir yalan yalnız. Sadece bir reklamını söyleyeyim onun. Ali Kırca, Siyaset Meydanında, Başbakan'a tam 45 dakika yalvardı, bu filmi görün diye. Sonra ertesi gün Başbakan o filmi seyretti, bütün ana haberlerde yer aldı; hiçbir seyirci kaçırmadı. Bütün kanalların ana haberlerinde, 'Başbakan'ı ağlatan sahne' diye 10 dakika verdiler. E, bu reklam, illa reklam dediğiniz şey para verilerek yapılan bir şey değil. Bütün köşe yazarları, bütün eksiksiz köşe yazarları, kimi iki kere, kimi üç kere, kimi dört kere hâlâ görmediyseniz gidin görün diye.

Sizin filminiz için de yazdıklarını söylediniz.

Ama kıyas kabul ettiğinde ona yüz taneyse bize üç taneye tekabül eder.

30 yıldır bu alandaszınız. İstiklal Caddesine çıktınız, afişleri görüyorsunuz, şuna mı buna mı gideyim derken neye göre karar veriyorsunuz?

Ben biraz yönetmenine bakıyorum. Bu ülkede çekilmiş her yerli filmi görmeye gayret ediyorum. Herhangi bir şeyden münezzehtir, ama ben bir sinemacıyım, benim kriterimle seyircinin kriteri aynı olmaz.

Kuşkusuz. Şuraya geleceğim. Seyirci bir filmi tutuyor, neyinden tutuyor? Az önce söylediniz, işte Recep İvedik...

Sosyal medyada, 'facebook'ta patladı önce.

İncir Reçeli filmi ilk başta tutmadı, sonra işte sosyal medyadan dolayı ikinci kez vizyona girdi. Seyirci neye bakar? Çok daha ilginç, çok daha güzel, çok daha çağırantı, 'koş gel bu filmi izle' diyen afişlere rağmen bazı filmler izleniyor veya ismi itibarıyla baktığımız zaman çok daha cezbeden bir ismi olmasına rağmen o filmi izlemiyor. İşte Recep İvedik gibi, yani dönüp baktığınızda ismi bile çağırantı bir şey değil. Örnek diye söylüyorum yani yadsıdığımdayan ya da küçümsediğimden değil. O filmi izliyor.

Burada bir başka şey var, hiç bilmeyen biri olarak, yani gazeteyi hiç okumayan -ki gazete okumuyoruz zaten- biri gelip o filmi seçiyor, onu izlemiyor. O tercihi neye göre yapıyor?

Biraz evvel de söyledim, 'facebook'ta patladı, 'youtube'de patladı. Niye? Çok komik diye. Yani size 'facebook'unuza şöyle bir şey geliyor: 'Çok komik yarıldım gülmekten.' Bizim filmle ilgili öyle bir şey yok. Hani komik kullanılamıyor, 'çok etkilendim', bir fragmandan ağlanabilir mi, 'ağladım' demiyor, 'etkilendim' diyor veya paylaşıyor sizinle. Bizim film bir yarayı öne çıkarıyor. Bir yara durumunu ortaya çıkarıyor. Bu da şöyle bir seyirciye ihtiyaç duyan bir durumdur. Hani her filme giden seyirciyi artırmak lazım ki film artsın. Öbür türlü çok spesifik. İşte birine diyor ki çok güldüm, öbürüne işte fetih var, savaş bilmem ne, bin yıllık bir açlık duygusu o alanla ilgili. Gidiyor insanlar veya işte şöhretli. Nedir? Şener Şen, Kenan İmirzalıoğlu

yan yana getiriyorlar. O işte bunun ikisi yan yana gelmesi zaten bir sürü haber oluşturuyor, bir sürü haber biriktiriyor, biriktiriyor. Biz bu haberi biriktiremedik. Biz şöyle yaptık. Köşe yazarlarını tek tek çağırıp veya ikisini, üçünü, beşini çağırıp filmi izlettirdik. Filmden etkilenmelerini sağladık, böyle yazdılar. Normal biz o işleri yapmasaydık onlar da olmayacaktı.

Biz bir gala yapamayacağımız ortaya çıkınca; filmin teknik ekibi ve oyuncularını dedik ki, bu ülkede köşe yazan herkesi davet edelim.

İyi bir düşünceymiş.

Bir kişi geldi.

İlginç. Kötü bir şey ama.

Bir kişi geldi. Afişini veriyorsun, hikâyesini veriyorsun, linklerini veriyorsun gönderiyorsun. Niye? Çünkü orada bakıyor kim bu diyor filan yapıyor. Yani bir ön bilgisi yok.

Daha değişik bir şey anlatayım. Film birinci gün, işte Cuma günü Ahmet Hakan Coşkun bir yazı yazdı. Özel gösterime gelen bir oydu. Güzel bir yazıydı. O yazı birçok televizyon programının konuk listesini değiştirtti. Mesela ben yoktum daha çok konuk listelerinde veya İsmail Beyi de alalım, İsmail Beyi de alalım diye birtakım istekler oldu. Niye? Ahmet Hakan İsmail... iyi bir yazı yazmış, herkesin bildiği bir adam. Cuma günü çıkıyor, Cumartesi günü bir tane çocuk var benim hayranım Bursa'da. Yani ne olursa olsun bir gala yapmak istiyor ve bir gala organizasyonu yapıyor. Biz buradan 4 kişi kalkıp gidiyoruz 4 saatlik bir yola, orada karşılaştığımız manzara şu: 15 kişi. Para almıyoruz, istemiyoruz gelenden. Üstelik e-mail yoluyla Bursa'ya özel bir davetiye düzenlemişiz, herkese, yani e-mail yoluyla, facebook yoluyla dağıtılmış, fazla bile gelme ihtimali var -aslında tehlikeli bir durum- ve bu 15

kişinin 5'i de Bursa Devlet Tiyatrosunda kendini bir yönetmene gösterme amacıyla geliyor.

Ben bu sahneyi görünce dedim ki bitmiş bu iş. Bitmiş bu iş.

Küçükçekmece Belediyesi gençlik etkinlikleri düzenliyor ve bizden filmimizin iki gösterimini satın alıyor. Yani o iki gösterimin kendi salonlarında olmasını sağlıyor. Gayet güzel salon, her şey, duyurular çok iyi, tüm sokaklar, o belediye imkânı olduğu için istedikleri yerlere asıyorlar ilanları. Bir sorun yok. Film birinci gün 7 kişi. Bizim de sonra konuk olarak katılacağımız söyleşi olacak, o gün de rivayete göre 40-50 kişi varmış. Biz söyleşiye geldik, salona aldılar bizi. 10 kişi filan var salonda. Film yönetmeni gelmiş, yapımcısı gelmiş, oyuncusu gelmiş. Bunların içerisinde bir kişisi film seyreden, diğerleri ayıp olmasın diye güvenlik görevlisi, onun bilmem nesi, oradaki sekreter.

Şu çerçevede bakalım. “Asiye Nasıl Kurtulur?” Ne yaparsak, bunun içine televizyonu da katın lütfen, ne yaparsak sektörde, -sektör demiyorum aslında- sektörleşmeyi sağlarız?

Bağlı olarak, “Yerli Dizi Yersiz Uzun” diye adlandırdığımız, aslında temelinde insanların sosyal haklarının elde edilmesine yönelik bir kampanya ile birlikte daha iyi, daha düzenli, daha sistemli ve çalışanların haklarını da alabileceği bir yapı nasıl oluşturulur?

Şimdi bütün kültür alanlarındaki bu boşluk için ülke çapında imeceye ihtiyaç var. Bunun öncülüğünü Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar yapmalılar. Ben benzer bir özel gösterimi Ankara’da yaptım. İki bakan yardımcısı geldi; biri kendi oğlunu benimle tanıştırmak için, sinema seviyormuş. Öbürü de, bizim hikâyemiz aile içi şiddet olunca, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı yardımcısı geldi. Gerisi hatta biraz kalabalıktı ama filmi seyretmeye kalmadılar. Yani kendilerini bir gösterdiler kim gelmiş kim gelmemiş diye ve gittiler.

Demek ki Başbakan her filme gidecek ve bu ülkede zaten 50 tane film vizyon imkanı bulabiliyor. Gidecek ve bir laf edecek. Reklamla ilgili ciddi bildirimler olacak; neredeyse, kamu spotu gibi olmalı. Yani ben her televizyona kendi filmimin filan sinemalarda oynadığını duyurabilecek 30 saniyelik reklam için bilmem ne dondurmasının parası kadar para ödememeliyim. Bunun ikisi birbirinden çok farklı olmalı, çok, yani biri 10 liraysa biri 100 lira olmalı. Böyle bir durum. Yani tanıtım problemi var, bir açlık ihtiyacı hissettirmeliyiz. Benim şöyle bir tespitim var.

Bir ülkede bisküvi hiç üretilmezse bir açlık olmaz. Ama gıda sektörünün bir numarası bisküvi sektörüdür. Neyle oluyor bu? Reklamlarla oluyor. Üstelik o reklamların parasını kim veriyor? O bisküvinin içinde o. Bisküvi 10 liraysa yarısı reklam onu da senden alıyor, yani seni sana haberdar etmek için uyguladığı sistemin parasını da senden tahsil ediyor. Bu kadar vahşi bir durum. Hani adam kendi cebinden, kendin kârından vermiyor. Senden alıyor parayı. Onun için de giderlerin içine koyuyor onu, reklam gideri diyor bir tanesi için ne düşerse. Kendi paranla reklam seyrediyorsun ve bunun da asla bedelini vermiyor. Spora sponsor oluyorlar ama sanata sponsor olmuyorlar. Sanata sponsor olmanın önünü açabilecek şeyler yapılması lazım; büyük indirimler yapılması lazım. Var bir yasa, ama hükümet karar verir diyor. Diyor ki, senin sponsorluk için kestiğin faturayı ben matrağımdan düşerim. Yani adam BMW alsa da zaten işliyor onu masrafına, sanatı desteklese de. Şimdi sen olsan, vatandaş olarak, yani çocuğunun çocuğunun arabasını mı yenilersin veya ihtiyaçlarını mı görürsün? Nasılsa onu da işliyorsun onu da işliyorsun, aynı. Bir ederi yok. Boş ver, el alemin yapacağı filmde adım çıksa ne olur, zaten çıktığında televizyonlar kesiyorlar, 'blur' (mozaik veya bulanıklaştırma işlemi) koyuyorlar üstüne; yani çok zorluk önüne çıkıyor.

Buradan yola çıktığında işte asıl sorun bu "Yersiz Uzun" meselesi var ya, o maalesef seyirciyi eve hapsediyor. Gündüz zaten gidecekler belli, akşam hani seyirci olabilecek saat işte 4.30'dan itibaren olan insanlar eve geliyorlar. Evde zaten bir tane film seyrediyorlar; bir tane öbüründen seyrediyor, bir tane de diğerinden. Her cinse göre var evde.

Dizi süreleri dünya standartlarının iki misli, neredeyse üç misline doğru gidiyor. Bunu kim başlattı? Bunu televizyon başlatmadı ha, biliyor musunuz? Bunu, yapımcısı o reytingleri incelerken görüyor ve diyor ki, işte 1’le başlamış, sonra 2’ye çıkmış, 3’e, 4, sonra 10 civarında bir 5 dakikası var. Son 5 dakika 10. Şimdi son 5 dakikayı oraya koyduğunda topluyorlar, bölüyorlar, tabii indiriyor o aşağılara. Diyor ki, şurada yükseliyor, 40’ıncı dakikada 10 reyting alıyor diyor. Bir 5 dakika daha olsa diyor gidecek diyor. Buraya bir 10 dakika ilave ediyor ve başarıyor. Dolayısıyla ortalamayı yükseltiyor. Bir 15 dakika daha ilave edeyim diyor.

Reytingler daha da yükseliyor o zaman...

Sonra da bu, bir psikoloji meydana getiriyor. Çünkü gazetelerde, orada burada reklamları var, ‘dizi yükseldi’ diyor, seyirci de ‘biz bir bakalım’ diyor; çıkıyor. İlk başlatan bunu Osman Sınav’dır.

Sonradan düşüren de o. Şimdi 72 dakikadan yukarı çekmeyeceğim diyen de o.

Başlatan Osman Sınav.

Ben kısaltan, diye biliyorum.

İlk başlatan o. Bunu da söyledi birkaç yerde. Reytinglere bakarak uzun olması gerektiğine karar verdiğini anlattı. “Kurtlar Vadisi” işte, iyi bir örnek...

Ben, dizi çekerken kısaltıyordum. Diyelim ki beşinci bölümün senaryosundan çektiğim film 65 dakika tutuyordu. O 15 dakikayı buradan alıyordum, bir sonraki bölüme gönderiyordum. Süre nerede bittiyse, orada bir final buluyordum kendime, bölüyordum. Ben sürekli böyle yaptım.

O yüzden de iş alamadınız.

Hayır, bu uzunlar döneminde bana dizi işi gelmemeye başladı, belki bu nedenden de olabilir, ama temel nedeni başka. Temel nedenleri başka şeyler. Bu bir

kere kaliteyi yerle bir ediyor. Nasıl oluyor? Şimdi seti kuruyorlar kapının önüne, çok dramatik sahne var -ışıklar yapılıyor bilmem ne filan- bir sahneyi çekiyorlar. Diyor ki şimdi, ya bunu kurmuşken, hani diyor Feriha, gecekondudan çıktı, 'bodrum katından çıktı, sonraki sahne tak diye okulda gördük' diyor. Bir de çıkış çekelim diyor. Çıkış çekiliyor. Ha sonra eve döneyim bir de geliş çekelim diyor. O sırada a bir de şu kattaki kadın da bir girsin diyor, öbürü de gelsin diyor, bu da gelsin. Ekonomi yapmaya başlıyor veya uzatmanın şeyi olmadan, yani büyük, yani yeni yeni sahneler oluşturmada bu bütün, sadece evlere değil bu okulda oluyor, bu arabanın içinde oluyor. Adam mesela bir tane araba sahnesi açıyor giderken, "Alo tamam geliyorum" dönüyor. Bir de diyor filancıyla konuşsun, bir de öbürünü arasın, tak, tak.

Bu ne yapıyor? Estetik olarak yerle bir ediyor mu?

Kesin.

Yazara da sormalı; peki, üzerinde düşünebiliyor mu? Şimdi 50 dakikalık bir senaryo üzerinde senaryoyu üretmekle 100 sayfalık bir senaryoyu üretmek aynı şey değil ki. Mecburen sürekli gereksiz gevezelikler yapıyorsun. Atlaman gereken yerleri giriyorsun, nasılsın, iyi misin, a canım benim, a bilmem ne filan gereksiz yani. Bu ne yapıyor? Seyircinin estetiğini yerle bir ediyor. Yani sinema estetiğini darmadağın eden bir durum oluyor.

Her şeyin anlatılması isteniyor. Resimde görüyoruz, bir de konuşuyorlar. Niye? Çünkü dolması lazım zamanın. Resimde gelirken göreceğiz, bir yeri tanıyoruz, 'abi, bir de diyalog yazalım' diyor, daha önceki olayı anlatsınlar diyor. Hadi oturuyorlar, ya ona bir şey yapmış, yapmış mıdır, doğru mudur, bilmem nedir; duruyorlar kalkıyorlar filan, hadi ikna olmadı, 5 saniye içinde göreceğimiz bir resim birden 20 saniye 25 saniyeye dönüyor. Çünkü oyuncular, hani biraz da onlar kalıyor. Hani yapmışken bir iki bir şey daha koyalım.

Bir sürü bu tür estetiği yerle bir eden sahneler yapılıyor. Çünkü drama hayatı özetlemekken bunlar hayatı büyütüyorlar neredeyse. 'Tam aynı zamanda' diye bir

laf vardır ya ‘Tommiks Teksas’larda, tam o sırada, paralel yani üst üste. Tam o sırada da başka biri... bunlar da ona döndüler. O neredeydi, bu neredeydi hepsini gösterdik. İster dolu olsun ister boş olsun. Bu ne yapıyor? Bu aynı zamanda bir dizinin içinde neredeyse bir ay içinde olabilecek olayları oraya koymayı gerektiriyor.

Ben şimdi sana diyorum ki seyirci bu diziyi niye seyrediyor? Her biri gerçek dışı, her biri masal. Seyretme nedeni şu: Abi, şükürler olsun ya, Feriha’nın başına gelenler benim kızımın başına gelmedi. Şükür duygusu galiba insanlara baktırıyor.

Haklısınız, diğer diziler için de aynı şey söz konusu.

Tabii, tabii her filmde... Düşünün işte “Kurtlar Vadisi”nde işlenen cinayetler belki son 20 yılın rekorunu kırdı... Şimdi bu nereden kaynaklı, onlar çok mu meraklılar? Bu bir dönem meselesi. Ben “Kurt Kapanı” diye bir dizi yaptım, bunların öncüsüdür. Bir adamı öldürdük diye dizinin reytingi düştü. Niye? Silahlar çıktığında rahatsız oldu insanlar. Ama şimdi çıkmadığı zaman rahatsız oluyorlar. Yani nelere geliyor zaman, nereden başlıyor ve nerelere doğru gidiyor. Bu benim söylediğim 12 yıllık bir süreç. Ben 2000’de yaptım onu, 2012’deyiz; şimdi hatırla, bazı dizilere silahsız başlanıyor sonra bir resmin içerisinde 30 tane silah çıkıyor, o ona, o ona, o ona. Silah reyting yapan pornografik bir durum yani. Pornografi illa cinsellikle elde edilmez ki? Şiddetle elde edersin, görsellikle elde edersin; her şeyin pornografisini yapabilirsin. Ağlatarak da pornografi yapabilirsin, güldürerek de. Güldürmek çok kolay olmadığı için onu beceremiyorlar henüz.

Kamera arkası çalışanlarına geldiğimiz zaman -siz de o dönemi yaşadınız- Yeşilçam’da ben biliyorum, 12 günde 13 günde film çekerdik ve hatta 11 günde çektiğimiz bir filme ‘ne kadar hızla çektiniz’ denirdi. Şimdi 3 günde, hadi 2 ekip çalışıyorlar 5 günde bir sinema filmi uzunluğunda film çekiliyor ve insanlar sabahleyin evden çıkıyorlar, ertesi sabaha kadar nereyse, evlerine giremiyorlar. Sabahtan akşama kadar aç açık, susuz; yani yeseler içseler bile o yorgunlukla bir sürü sıkıntı yaşıyorlar. Ve bunun karşılığı da dönüp baktığımızda işte reytingse

reyting de var, siz de söylüyorsunuz, dolayısıyla onların birtakım hakları, sosyal hakları, özlük hakları, kişisel hakları kayboluyor.

Ne yapılmalı da bu diziler bu kadar uzamasın ki, ya da uzaması o kadar önemli değil ama haklarını, sosyal ve özlük haklarını alabilsinler. Önemli olan nokta o.

Bu kısaltma iki şekilde yapılabilir. Bir, yazarlar der ki, 'kardeşim, biz bu kadar yazıyoruz'. Bunun üzerine belki sette yönetmene 'biraz daha geniş çek, yani boşluklar çek' denir. Yazar, 'birbirlerini kovalarlar' yazmıştır ama sen onu istersen 10 dakika kovalatabilirsin. Yani yönetmen böyle şeyler de yapabilir. Kreatif olarak, diyecek ki, 'kardeşim, ben bu kadar yapıyorum'. Bunu yapabilecek. Oyuncular, diyecek ki, 'ben bu kadarında oynayabiliyorum'; gün koyacak, saat koyacak. Bu da maalesef oyuncuların aleyhine olan bir durum. Mesela, bir dönem Hülya Avşar dedi ki, ben 3 gün, günde 8 saat çalışırım. Onunla dizi yapmak isteyenler diziyi yine uzun tuttular ama onun alanlarını kısalttılar ve onu bir yerlere hapsettiler. Bu sefer reyting kayboldu. Çünkü insanlar onu görmek istiyorlardı, ama onun dışında herkes var, bir o yok gibi bir durum söz konusu oldu. Dizi hemen tepetaklak oldu. Yani oyuncu ben 8 saat çalışırım ve haftada 3 gün çalışırım dediğinde, zararı kendi görüyor. Bunu gördük.

Yönetmen bunu dediğinde, hemen değiştirirler veyahut da ikinci ekibi kurarlar. Değiştirmek daha kolay, çünkü zaten setler birer okul. Ben yönetmenlik yapmadan evvel toplam 10 filmde çalıştım, 10 filmde asistanlık yaptım yönetmen oldum. Şimdi 13 haftada zaten... Dolayısıyla asistanlar hemen orada zaten bekliyorlar, aman bir an evvel yönetmenlik yapmalıyım duygusunda olan bir sürü asistan var. Dikkat et, jenerasyonu da değiştirdiler. Artık isimli yönetmen yok televizyon dizilerinde. Oluyorsa bile hani bir sene sonra onlar meşhur oldukları için, adları sürekli anıldığı için belli bir noktaya geliyorlar.

Şimdi demek ki bunu yönetmenden kısaltamıyor, oyuncudan da kısaltmıyor, yazardan kısaltabiliriz. Çünkü yazarı kolay yetiştiremiyorlar. Yazmak için böyle bir

laptopla, bilgisayarla, kâğıtla karşı karşıya gelmek lazım. Bunu, öbürlerin tamamını herkes yapabiliyor. Neticede oyuncuyu bir kurs açarsın, bir yarışma programı düzenlersin, o yarışma programının içinde hocalar koyarsın, bunu da yayınlarsın. Nitekim yaptılar onu, o tür şeyleri; oradan çıkarırsın. Mankenlerden alırsın, dublaj yaparsın, sesli çekmek zorunda değilsin. Ama bu yazar meselesi, yani yazarların direncini, hatırlarsan Hollywood’da da isyanı yazarlar başlatmışlardı ve kazanmışlardı.

Bu yazarları örgütleyip buraya bir dur diyebilirler. Yapımcılar ve kanallar buna da uyandılar ve sürekli yazar yetiştirdiler. Meşhur bir yazar, dizi süreleri uzadığı ve tek başına yazamadığı için yanına birini aldı, birini aldı, birini aldı... Şu anda her senaryonun başında neredeyse 5 kişi var, eğer kişi 10 bölümde yazdıysa meseleyi de öğrenir. Orada da bir çoğalma var ve orada da zor gibi duruyor. Ama birinci şık bunu durdurabilirse yazarlar durduracak.

Yapımcılar zaten umurunda değil, reyting alıyor çünkü. Yani ben yükselttim reytingimi diyor, öbürü diyor ‘uzun, beni geçiyor’ diyor. Hani bir de reyting üzerinden yürüdüğü için savaş, bir de buna kim yardım ediyor? Devletin bir kurumu RTÜK; 45 dakikalık dizinin içine en fazla 1 tane reklam alabilirsin’ diyor.

Dakikaya indirdiler, yani 1 saat içinde 12 dakika reklam alabilirsin diyor. 12 dakikalık bir reklam süresi bir filmin maliyetini karşılamıyor mu ya da bir filme yetmiyor mu?

Yetmiyor demek ki veya para kazanmanın şeyi yok ki.

Daha çok kâr, daha çok kâr için daha çok reklam...

Tabii, çünkü o dizi aynı zamanda televizyonun ölü bölgelerini de besliyor. Belki orada reytingini yükseltiyor. Şimdi öbür türlü 2 tane dizi koyacak oraya, yani o saatte 2 tane dizi koyacak. Bir sürü iş. Ama şimdi bir tane koyuyor, özetini de dayıyor

önüne, 8’de başlatıyor gece saat 12.00’ye kadar bir diziyle yürüyor. Ama kısaldığında ne yapacak, 2 tane koyacak. Hatırlarsan bir dönem 2 taneydi.

Akşam 8’le 10 arası 1 tane, 10’dan sonra 1 taneydi, şimdi neredeyse kalmadı denilecek kadar azaldı bunlar.

Peki, şimdi kabul yayıncı kuruluş kâr etmek amaçlı bunu yapıyor. Çalışanlar da işte ekmek parası diye hadi biraz savunalım, onlar da yapıyorlar, E, sonuçta onlar kâr ediyorlar, yapımcı da bir şekilde zaten kârlı; ama çalışanın sıkıntıları devam ediyor ve çalışanlar ölüyorlar. İşte “Setlerde ölmek istemiyoruz” denmesinin nedeni o. Peki, bunun önüne nasıl geçeceğiz?

Bunu bir kere matematiksel olarak şöyle tespit edelim: Sinema filminde günde 2 veya 3 sayfa çekilebiliyor; dizide 10 sayfa. Yani 50 sayfalık bir senaryon varsa 5 günde bitiriyorsun sen onu, makul 5 günde bitiriyorsun. 100 sayfa olunca 10 güne çıkıyor mu? 10 gün vaktin var mı? Yok. Neye gelmesi lazım bunun; 5’e gelmesi lazım. Bu da ne olacak, 10 sayfa çekiyorsan 20 sayfa çekeceksin. 10 sayfası 8-10 saatte çekiyorsan, 20 sayfayı kaç saatte çekersin?

15-16 saatte çekersin.

En az 16 saatte çekersin. Bir kısmını şişirirsin, bir kısmını özenirsin; bir karmaşa olur. Oyuncuyu nispeten dinlendiriyorlar. Yönetmene belki 2 ekip kuruyorlar, 2 yönetmen çekiyor.

Işık değiştirme, ray koyma bilmem ne falan işin lüksleri... Şu anda bir Jimmy jip koyuyorlar, bütün sahneyi o Jimmy jipten uçura kaçıra çekiyorlar. Sonra tek tek detaylar toplanıyor. Böylece estetik kayboluyor, kirlenme başlıyor. Çünkü rastgele bir hareket, Jimmy jipçi yapıyor artık oradaki rejiyi. Yani kamera rejisini o yapıyor hep. Kalkıyor iniyor, bir sağa savuruyor, tepesine çıkıyor, alta iniyor falan filan. Sonra onun için de, kurguya gitmiyor yönetmen, gidemiyor. Zaman bulamadığı için de gidemiyor. Ben bir gün kurguda olurdum. Çalıştığım dönemde, dizinin kurgusunu

muhabakat ben yapardım, asla bırakmazdım -ki ben Türkiye'nin en iyi kurgucusu ile çalışıyordum, beni de ezbere biliyordu. Ona rağmen onun kendi başına yaptığıyla benim yaptığım arasında fark oluyordu. Çünkü dekupajını ona göre yapmışım. Şimdi kurgucu bir estetik oluşturuyor. Aslında set yönetmeni ve kurgu yönetmeni diye hani bir durum söz konusu oluyor ve filmi bitiren kurgucu. Süreyi, araya bir şey yaparak uzattığı gibi, mesela kısa geliyor bir flashback koyalım diyor. Senaryolu olup olmayanları da onun içine koyuyorlar.

Şimdi bu kirlenme nereye kadar. Şu anda Türk dizileri dünyada ses getiriyor; dünya dediğin de Arap ülkeleri. Peki, dünyada bir de Brezilya vardı hatırlar mısınız?

80'li yıllarda.

Evet. Ne oldu şimdi onlar, vaz mı geçtiler yapmaktan? Hayır. Bu bir moda. Sen o modayı sürekli zinde tutarak yapabilirsin, devam ettirebilirsin, ama sen bu hızla, bu uzunlukla, zaten o standartlara da uyamıyorlar, çünkü adamlarda öyle 90 dakika, 100 dakika dizi seyretme alışkanlığı yok. 45 dakika, en fazlası 52 dakika jenerik dahil. 60 dakika, edebiyat uyarlamalarıyla ilgili bir formattır. O da 13 bölüm bir edebiyat uyarlaması yapacaksa, 14'ü yok yani, 60 dakika odur. Normal bildiğiniz standart, nehir dizi formatı 52, hani onun daha normali 45. Zaten sitcomlar 30 dakika, 20-30 dakika arası. Bizde izlenen sitcom da 90 dakika. Seyirci evde bekliyor, çekirdek çitletiyor, boşalıyor kafası. Anlatılan hikâyelere baktığında daha vahşi bir durum söz konusu. Nereye gitti şu anda estetik? 70'li yılların tutan hikâyelerini çekiyorlar şu anda.

Eski filmleri tekrar...

Hangi estetikle? Yine aynı, birden masalsı şeyler öne çıktı işte. Şimdi baktığımda şu anda dizilerde -hükümet de bundan rahatsız değil dolayısıyla- hastane sorununun bitmiş olduğunu görüyorsunuz. Zengini de fakiri de aynı hastaneye gidiyor, 5 yıldızlı hastane. Bir tane sıra bekleme numarası bile almıyorlar. Para ödediklerini görmüyoruz, maaşlarının buna yetip yetmediğini anlayamıyoruz, tamam

mı? Ulaşım sorunu çözülmüş vaziyette. Herkes özel arabayla gidiyor. Feriha otobüsle gidiyorsa da boş bir otobüsle gidiyor zaten. Ulaşım da çözülmüş.

İletişim sorunu, herkes iphone'larıyla tıklar tıklar konuşuyor. Başka ne sorun, okul sorunu hiç yok, geçim sorunu yok. Mesela icra gelmiyor kimseye. İşte Feriha'nın babasına geliyor, oradan da bir dram elde ediyorlar.

Oradan drama elde etmek amaçlı konulan bir şey zaten.

Herkes konutta, ya Acar Kent Sitesinde tripleks veya yalıda oturuyor. Şimdi hükümetler için bulunmaz nimet bu. Herkes güzel, her şey güzel. Peki, siz hiç gittiniz mi icra dairesine...

Sokaklar tıklım tıklı, insanlar işsiz ve aç. Evet, onda haklısın. Peki, şimdi Avrupa Birliğiyle birlikte mesleki birlikler öne çıktı. Belirleyici olan mesleki yeterlilik, mesleki saygınlık ve mali yeterlilik gibi temel noktaları öne çıkarmak. Böylelikle de sektör olmayı sağlamak ve özellikle de bizim için de önemli olan, mesleki saygınlığı tesis etmek.

Bununla başlayan bir gelişme var, örgütlenmeler var, sivil inisiyatifler var. İşte bir tanesi de, şu anda içinde olduğumuz Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği, değil mi? Bu meslek birlikleriyle birlikte bir şeyler iyiye gidecek diye umuyoruz. Ne olacak, olacak mı, ne yapmak gerekir çözümlenebilmesi için sorunlarınız?

Bir, şu anda diziler üzerindeki bu tür problemleri ortadan kaldıracabilecek bir eksik var, büyük bir eksik ve Kültür Bakanlığı ve Devlet bu konuya el atmamakla suç işliyor.

Nedir bu? Sinema filmlerinin kayıt tescili olmadan ticari ortama çıkmasına müsaade etmiyor, çıkanları da seans başına 10 bin küsur lirayla cezalandırıyor. Yani, insanlar kendi istekleriyle ceplerinden paralarını çıkararak, uzun bir yol kat ederek, çok para harcayarak girdiği sinemayı diyor ki, 'bunun kaydını ve sınıflandırmasını ben yapmazsam oynatamazsın'. Ama, her evde bir zap cihazının ucunda olan aynı

formatta çekilmiş, aynı estetik, yani aynı yasanın tarifinin içinde olan, o da bir sinema eseri çünkü (Sinema eserinin tarifi klibi de kapsıyor, belgeseli de kapsıyor, reklamı da kapsıyor, diziyi de kapsıyor, televizyon dizisini de kapsıyor, senaryolu olan her işi de kapsıyor). Yani BBG Evi bile aslında baktığımızda bir senaryo, sinema eseri yani. BBG Evi bile, Çarkıfelek bile öyle. Niye? Bir senaryosu var. Bir tane Çarkıfelek yayınlamıyorlar. Her giren başka bir şey üretiyor, kimi irticalen alıyor hani biraz metinle gidiyor, bir kısmını ticari alıyor, bir kısmı da böyle de insan var. Yani, sadece ufak tuzak şeyler veriyor insanlara ve siz yapın diyor, tamam mı? Böyle film çeken var. Tarkovski bile senaryosuz, senaryosunu vermiyor oyuncularına, finallerini bilmesinler diye. Sahne sahne veriyor, sahne sahne işliyor oyuncusunu.

Yani demek ki bu bir üslup. Bu alanda kayıt tescili yok. Bakanlık suç işliyor. Şimdi parayla seyredenleri kayıt tescil ediyorsunuz, asıl bedava seyredenlerin kayıt tescil altına alınması lazım. Burayı biz vurguluyoruz şu anda. Bunu çözecek olan en önemli şey kayıt tescil ve bu kayıt tescilin meslek birlikleri aracılığıyla olması.

Şimdi süre beni ilgilendiren bir durum değil. Sen ister onu 45, 45, 45 yayınlarsın, üç tane 45 yayınlarsın, üç tane ekip kurarsın, beni ilgilendiren bir durum değil, ama ben onu kayıt altına almam lazım; burada kimin hakları var onu belirlemem lazım. Ahmet, Mehmet, Süleyman, Hatice, bunları kaydedeceğim, ona süre biçeceğim, diyeceğim ki şuradan şuradan şundan fazla, şundan az olamaz. Bunu, bu hakkı bana vermesi lazım. Yasada var 13'üncü madde, ama yönetmeliğini çıkarmadığı için, televizyonlardan da korktukları için, bir mecburiyete getirseler aslında korktukları kadar olmadığını görecekler. Çünkü bu aynı zamanda televizyona da yarayacak, yapımcısına da yarayacak. Çünkü yapımcılar şu anda yapımcı değil, müteahhitler. Televizyon asıl sahipleri. Arkasında yazıyor: 'bu film filancaya yaptırılmıştır'. Alıyor ve bir daha bitiyor, adam orada taşeron. Oysaki bu kayıt tescil işi olsa adam taşeron olmaktan çıkacak, çünkü televizyon yapımcılık yapamıyor yasa gereği. İşletme belgesi alacak, ama işletme belgesini televizyon alamıyor. Televizyon sahipleri de yapım şirketi kuramıyorlar, yani başka ortaklar bulacak. Müteahhit kullanmak daha avantajlı bir durum baktığında. Niye? Çünkü film alanında, dizi

alanında belge toplamak zor; harcadığın paranın yüzde 70'i belgesiz. Ama sen bunu müteahhide yaptırırsan tamamını belgeliyorsun. Tek fatura veriyor bitiyor, tek fatura. Bilmem ne filminin 17'nci bölümünün bedeli, 372 bin lira, işte KDV'si şu falan filan, bitti. Öbür türlü oyuncudan al, oradan al, lokantacıdan al, parkçıdan al falan filan bunları topla topla... baş edilebilir bir durum değil.

Burada da bir sorun var, bu belgeleme meselesinde de önemli bir sorun var. Bu, burası belgelenemiyor. Çünkü çok dağınık bir yapı, çok dağınık. Figüran alıyorsun mesela belgeleyemiyorsun ya, adam geliyor. Her birine stopaj kestiğin zaman her adam yüzde 40 pahalaniyor. Yani siz bunu belgelemeye dökmüş olsanız eğer 100 liralık bir işse bu 140 liralık bir işe dönüyor. E, bu hiçbir yerde yok, zaten zor yapıyor bu iş. Bir de böyle bir 40 liralık pahalılık eklediğinde durup dururken devlete belge vereceğiz diye.

Burada birtakım kolaylıklar gösterilmesi lazım. Kayıt tescil bunun miladıdır. Kayıt tescili meslek birlikleri üzerinden yapacak. Bir yönetmen kendi başına şöyle, 'ben vallahi 45'ten yukarı çekmem abi' diyebilir. Meslek Birliği derse ki ona, 'hayır, yoksa sana üyelik belgesi vermiyorum'. Adam işini yapamaz. Şimdi berber bile herhangi bir sertifika olmadan çalışmıyor,

Ama bizim alanımız öyle değil.

Bizim alanımıza isteyen gelir, burada bir şey yapabilir, istediğini hem de.

Öyle de oluyor ayrıca da.

Yönetmen İsmail Güneş, konunun içinde biri olarak dizilerin uzunluğundan, ekiplerin desteklenmediğinden, yeterli zaman ve para imkanı bulunamadığından yakınıyor haklı olarak. Meslek birliği başkanı olarak da bu tür örgütlenmelerin sektörü rahatlatacağını, sürüncemede olmak bir tarafa, hiçbir şekilde gündeme bile getirilemeyen telif sorununu çözeceğini dile getiriyor. Burada öne çıkan konu dizi çeken yapımcılarla kanal yöneticileri, kamera arkası çalışanlarla senaryo yazarları ile

oyuncuların karşı karşıya gelmesi. Evet, sacayağı olan bu birbirinden ayrılmaz hususlar rakip oluyorlar bu durumda. O zaman da “parayı veren düdüğü çalıyor”.

4.3.3.1. Değerlendirme...

İsmail Güneş, film yönetmeni olması dolayısıyla doğrudan ilgisi olduğu için basın ilgisizliğinden yakınıyor. Yazılı ve elektronik basının, okurun ilgisini öne sürerek sadece magazin haberler yapması, konunun önemini ve aciliyetini gizliyor. Güneş’in, çektiği bir filmini, basının ilgisizliğinden dolayı gösterimden çektiği, sadece özel gösterimlerle izleyiciye ulaştıracağını söylemesi önemli bir ayrıntı. Güneş de konunun ekonomik olduğunu, ama yapımcıların kazanma hırsıyla dizi sektörünü ve dizi çalışanlarını gözetmediğini ifade ediyor. Burada öne çıkardığı bir diğer konu da meslek birlikleri aracılığıyla yasal düzenlemelerin yapılması talebi. Bu talep bütün görüşmecilerin ortak talebi aslında. Meslek birliklerinin programlarında yer alan yasal düzenlemeler, dizi sektörünün daha da gelişmesini, çalışanlarının daha rahat edebileceğini, özlük haklarını alabileceğini işaret ediyor. Sorunu çözebilmenin yolu sektör içi örgütlenmeler ile bu yasal düzenlemelerden geçiyor.

4.3.4. GALİP GÜLTEKİN (FİYAB Başkanı, yapımcı)

Diziler ne oldu da uzadı?

Diziler yaklaşık 10 sene içinde bu kadar popüler bir şekilde karşımıza çıkıyor. Diziler, ondan önceki süreçlerde 45-50 dakikalık TRT standardı dediğimiz sürelerde yapılıyordu, bu sürelerin üzerine çıkılmıyordu. Tabii ki TRT’nin, o dönemde reklamla ilgili bir beklentisi yoktu. 90’lı yıllara baktığınızda yabancı diziler reality şovlar bir dönem yukarıya doğru çıktı. Şov programları, müzik eğlence programları, yarışmalarla 2000’li yılların başlarına kadar geldik. 2000’li yılların başında, -doksan dakika olmadığını biliyorum ama- 60 dakikalık sürelerle başlayan süreçte Asmalı Konak, Bir İstanbul Masalı gibi diziler öne çıktı. Televizyonların gelir kaynakları reklamlar, reklamdan besleniyor. Reytinglerin artmasıyla birlikte dizilerin süreleri de artmaya başladı, ama 90 dakika olmadığını biliyoruz. İzleyici kesimden gelen ilgi

reklam talebini de artırıyordu. Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun reklamla ilgili düzenlemeleri var. 30 dakikalık süre içinde bu kadar reklam verebilirsiniz, 45 dakikanın içerisinde şu kadar reklam verebilirsiniz gibi... Eski RTÜK Başkanı Fatih Karaca, bir görüşmemizde, "Bu televizyoncular müthiş insanlar, çünkü bizim koyduğumuz süreleri tekrarlarla aşmanın yolunu buldular. Tekrarların içine öyle bir model buluyorlar ki, hem aynı süre içinde reklamı nasıl daha fazla kullanabilirim, diye öneriler geliştiriyorlar" dedi. 60 dakika, 70 dakika araya giren reklamlarla birlikte uzadı. Bugün 90 dakika dediğimiz sürede, saat dokuzda başlayan bir dizi 11:30, 12:00'ye kadar bölüne bölüne gidiyor. Dünyada da bence rekor kırıyoruz, haftada 90 dakikalık bir süreyi çekmek bile ciddi bir iş.

Çalışanların sosyal güvenlik hakları konusunda biliyorsunuz, BİROY ve Oyuncular Sendikasıyla Mehmet Ali Alabora da yoğun bir çalışma yapıyor. Ancak ben bu konuları şöyle değerlendiriyorum: Sektörel gelişim süreçleri vardır: başlama, ilerleme, gelişme yani, doğma, büyüme, olgunluk dönemleri... Sanayi Devrimi ile birlikte bu süreçler hep yaşanmıştır. Bu sadece sinema alanında değil, diğer sektörlerin içinde de aynı şekilde başlangıçta bir, sektör olma süreci vardır, olgunlaşma süreci vardır bunun. Büyük bir sinema sektörü bir anda gelişmez ki! Biz, aşağı yukarı 100 yıllık diyoruz, 100 yıllık değil Türk sineması 40'lı, 50'li yıllarda yükselmeye başladı. 60'lı yıllarda bugünün televizyonları gibi yükseldiği dönemlerden sonra Yeşilçam 70'li yılların sonunda 80'li yıllarda tamamen batması ile birlikte yeni bir süreç başladı (Televizyonların çıkışı ile baktığımızda 90'lı yıllardan bugüne 20 yıllık bir süreç ki daha da dardır). Bu gelişim bence 2000'li yıllarda dizilerin talepleri ile birlikte başlar. Arz talep olmaya başlayınca sektör, bana göre ilk adımlarını atmaya başlar. Dolayısıyla burada yaşananlar bence bu sektörün ilk gelişme süreçlerindeki sancılardır ve bu sancılar artık gerçekten rahatsız edici noktalara geldi.

İnsanların çalışma sürelerinin 18 saat, belki yeri gelir 20 saat olması bence artık sosyal güvenlik olarak bir şekilde düzenlenmesi ve bu çalışanlara haklarının verilmesi -iade edilmesi- gerektiğini düşünüyorum. Biliyorsunuz geçen yıl, doksan

dakika süre ile ilgili bir yürüyüş yapıldı sanatçılar tarafından. O tarihte de benim şahsi görüşüm şuydu, evet doksan dakikayı 45 dakikaya indirelim. Ama diziyi 45 dakikaya indirmek, ekonomik olarak parayı da aşağıya çekmek demektir. Yani bu dolayısıyla biraz taleple ilgili sürenin uzaması demek. Kanalin -ilgili yapımcının- da bununla ilgili bir gelir dengesinin olması, bunun da göz ardı edilmemesi lazım. Bir şirket, 5 yapım yapıyor; yani 5X90 dakika yapıyor bir şirket, 6X90 dakika yapıyor.

Çalışma sürelerinin sosyal güvenlik haklarının verilmesiyle ilgili masaya yatırılması gereken bana göre çok şey var. Sadece basit anlamda burada çalışanlar uzun süre çalışmasınlar, süreyi kısaltalım, '8-10 saat çalışsınlar, bu süreleri indirelim'den ziyade bu işlerin bir yapımcı olarak matematiği vardır. Bu matematik nedir? Maliyeti artırıcı unsurlar koyduğunuz zaman sektörü daraltmak gerekecektir. Bu bir büyüme yaşadı, bu büyümeyi tabii ki, emekçilerin burada aslında katkılarını göz ardı etmemek lazım. Bu tarih boyunca da, bence, böyle gelişmiştir. Sanayinin gelişmesi de emekçilerin biraz burada sömürülmesi ile ilgili bir şeydir. Sömürülerle birlikte büyüyor, yeni şeyler oluşuyor; büyük gruplar şirketler, kapitaller oluşuyor. Bu kapitallerle birlikte sektörde iş olanakları oluşuyor. Ama fotoğrafın diğer tarafına baktığımızda seksenli yıllarda insanların iş olsun da ne olursa olsun (o tarihlerde sektörün insanları gerçekten çok sıkıntılıydı, ben o tarihte dizi de çektim, sinema filmi de yaptım. O tarihte kapıma gelip insanların yalvardıklarını, ne olur iş verin dediklerini biliyorum) düşüncesindeydi. Evet, bugün burada iş var ama bu işten dolayı sömürü düzenini -insanların sosyal güvenlik haklarının verilmemesi anlamında söylemiyorum- bu gelişimin bir parçası olduğunu; bunun da ciddi bir şekilde sosyal güvenlik hakkı olarak masaya yatırılıp neşterin vurulması gerektiğini düşünüyorum. Bunun için de zaten, oldukça yoğun Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı olarak da sektör olarak da, meslek birlikleri olarak da gerek sanatçılarla yapımcıların bir araya gelip bu sorunlarımızı biz nasıl çözebiliriz diye çalışmalar yapmamız lazım.

Çalışanların sosyal güvenlik hakları, tabii bunlar bir anda düzelecek şeyler değil. Son yapılan çalışmalarda karşımıza çıkan en önemli zorluklardan birisi: mesela bir sanatçıyı siz sigortalı yaptıramazsınız. O sanatçıyı sigortalı yaptırdığınız zaman

(senaryo gereği) 3. bölümde çıkıyor, 'ben sosyal güvenlik hakkımı istiyorum' dediğinde bunun gibi yeni düzenlemelerin olması gerekiyor.

Eskiden sanatçı borçlanması diye bir düzenleme var idi... 95'te veya o yıllarda sekteye uğradı. 3 gün çalışıyorsanız, o 3 gün için ne yapımçı bir şey yapabiliyor, ne de çalışanın yararına oluyor. 3 günlük çalışmayla emekli olmaya veya sosyal güvence kazanmaya kalkarsanız çok zaman gerekir. Oysa birtakım düzenlemeler yapılsa eskiden olduğu gibi, bu kişiler kendilerini güvenceli bir yaşama hazırlayabilirler. Bu oyuncular, kamera arkası çalışanlar gibi grafikerler, müzisyenler, heykeltıraşlar, ressamalar gibi kısa süre için çalışan kişiler için de çok işe yarayacak bir düzenleme olacaktır büyük olasılıkla. Şimdi belki de, Bakanlığın yapması gerekenlerden biri bu olmalı...

Zaten yapılmak istenen de aşağı yukarı bu. Bugün inşaatta da aynı şey vardır, yani yapılmıştır, yapılıyordur. Benzetmiş gibi olmayayım, ama o da bir günlük bile olsa sigorta yaptırılıyor. Set arkası ile ilgili bence bir sorun yok. Bunların sigorta ettirilmesi ile ilgili daha fazla yapımcılarla görüştüğümüzde 'bizim sigortasız çalışan elemanımız yok' diyorlar. Tabii, bunların süreleri ile ilgili sıkıntılar var. 18-20 saatlik bir süre ile ilgili sıkıntılar var. Bu sürelerin normal bir seviyeye inmesi 60 kişilik diyelim, filmde çalışan ekibin 90 kişi olmasını getirecektir. 90 kişi olması demek de bu filmin maliyetlerini yukarıya çıkaracaktır. Hemen ardından televizyon geliyor: televizyon kanalı normal hesaplar içerisinde işi daraltmaya gidecektir. Tabii, bunların bir şekilde düzelmesi gerekir. Maliyetler yükseliyor diye insanların gerçekten 18 saat sağlıklarını bozacak şekilde çalıştırılması bence doğru bir şey değil. Dolayısıyla burada ben daha fazla sanatçıların sigorta sistemleriyle ilgili düzenleme yapılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sanatçıların hem ücretler konusunda dengesizlikleri var. Bir yapımcı olarak, ekstrem bir bakış tarzım olacak: haftada 30 bin lira alan, hatta 10 bin alan birinci derecede, ikinci derecede bir sanatçı kendi sosyal güvenlik hakkını yerine getirsin. Yeşilçam'da da en fazla darbeyi yiyen en fazla zarar gören figüranlardı ve üçüncü, dördüncü derecede rol alan oyunculardı, onların aldığı paralar yaşamlarını ancak idame ettirir hatta sosyal güvenlik olarak değil

yaşamlarını bile idame ettiremez. Çünkü özel durumları davar biliyorsunuz, ekranda görünme popülaritesinden dolayı başka işlerde çalışamama gibi birtakım handikapları var, sürekli iş bulamama gibi durumları var. Dolayısıyla bence önemli olan birincil ikincil derecede değil, onun altında olanların sosyal güvenlikle sorunları. Aslında onların sıkıntısı her iki taraf içinde aynıdır. İşveren için de şöyle bir şeydir: Bölüm başına 20 bin lira, ayda 80 bin lira para veriyorsunuz; tabii, onun yaşantısı bilmem nesi o parayla mukayese edilemez ama -bana göre- yaptığı yatırımlarla sosyal güvence imkanını sağlayabilir. Sosyal güvenlik deyince sadece yaşlılık olarak ele almamak lazım. Son yıllarda Türkiye’de, Avrupa Birliği müktesebatı gitgide ciddi şekilde işlemeye başladı, yani bunu her yerde görmeye başladık. Sosyal güvenlik politikası olarak sağlık hizmetlerinden yararlanma açısından da bakmak gerekir buna. Sadece, yüksek ücret alıyor, kendi güvencesini sağlasın demek bence biraz fazla yüzeysel bakmaktır.

Sosyal devlet anlayışını da uymaz...

Bunun çözümü için görüşülüyor. Faturalama yapılabilir. Sigorta sistemi kendi şirketi üzerinden yapılabilir. Ama yine de sosyal güvenlik bence insan hayatında her an lazım olan bir şeydir, gerçekten yapılması gereken bir şeydir, bunun örnekleri setlerde çok yaşanmıştır. Çok canlar gitmiştir ve bu canlar tabii biz sadece giden canları konuşuyoruz. Ama yaralanan veya sakat kalıp hayatı boyunca sosyal güvencesi olmayan o insanların ne yaptıklarını doğrusunu isterseniz bilmiyoruz.

“Faturalandırma” dediniz, çalışanları kendi şirketini kurmaları veya kendi faturalarını kesmeleri gibi uygulama başladı şimdi diziler genelinde, bu doğru bir şey mi?

Ben bir yapımcı işveren olarak oyuncuya ayda 80 bin ödeyeceğim, 80 binin bir de vergisi var: 96 milyon vereceğim. Maliyet daha da arttı. Belki bir iki sefer olabilir, devlet de (arızı kazanç) ses çıkartmayabilir. Ancak siz bir insana sürekli makbuz karşılığı para veremezsiniz. Düşünün dizi bir sene sürebiliyor. Onun (oyuncunun,

muhabatın) kazançtan dolayı bir gelir vergisi beyannamesi vermesi gerekiyor. Veriyordur da sonuç itibarıyla, buna rağmen vermesi gerekiyor.

Ama yine sizin söylediğiniz gibi, sadece birinci derecede rol alan insanlar için geçerli bu. Kamera arkası çalışanlara baktığınız zaman örneğin sanat yönetmenine de aynı şeyi veriyor, ki bireysel çalıştığı halde ve aldığı para tabii ki onlarda da çok farklılıklar vardır, yüksek alanlar, düşük alanlar vardır, şimdi hepsine birden böyle bir uygulama olunca birtakım sıkıntılar veya dengesizlikler söz konusu olmuyor mu?

Olmuyor. Diyelim bir görüntü yönetmeni bölüm başına 2,5 bin lira alıyorsa ayda 10 milyar lira üzerinden düşünülmesi. Siz onu 5,5 bin üzerinden sigorta yaptırıyorsunuz, ama 2 hafta çalışıyor veya belki 4–5-6 ay çalışıyor, 6 ay sonra doğal olarak bir işveren olarak 60 kişilik bir kadronun 1 yıllık sosyal güvenlik hakkının, yani onları işten attığınız zaman onların tazminatlarının doğması gerekiyor. Burada da bir tereddüt yok. Dolayısıyla hepsi birer maliyet unsuru, bir film için baktığınız zaman maliyet unsuru. Kameraman bana göre freelens çalışan bir insandır. Bugün benle, yarın gidiyor başkasıyla çalışıyor, bu hep böyle gelmiştir. Kameramanın freelens olması bugünkü bir uygulama değil ki, geçmişte de biliyorsunuz, kamerası ile takımı ile çalışan kameramanlar vardır. Bazı şeyler var mesela, birinci rejisi asistanı, ikinci rejisi asistanı gibi... onlar şirket içinde istihdam edilebilir; ama siz ışıkçıyı istihdam edemezsiniz. Işıkçı, sesçi, kameraman olmaz, yani şirkette istihdam edilecek gruplar arasında olmaması gerekir.

Onların çalışanlarını da ışıkçının, kameramanın veya sanat yönetmeninin, rejisi grubunun kendilerinin belgelemesi gerekecek.

Zaten mesela ışık grubu dediğiniz 3 kişi. 5 kişilik ışık grubu, senden bölüm başına –atıyorum- 5 bin lira istiyor. 3 kişilik ekibiyle gelip, çalışıyor. Bunun faturalı olması gerekiyor.

Onu faturalıyor ama üçüncü adamını belki 3 gün çalışıyor belki 3 ay çalışıyor ama hiçbir sosyal güvencesi olamıyor. Hiçbir kazancı olamıyor, zaten az önce söylediğiniz gibi hayatını ancak sürdürecektir kadar para kazanabiliyor. Dolayısıyla yani bu ekibi kuranın da bir şekilde kendi çalışanlarını sigortalayacak sisteme geçilmesi gerekir.

Burada şu çıkıyor. Yani biz, burada yapımcı, bir dizi filmdeki 18 saat çalışma süresini değil, bunun içindeki (sektördeki) tüm enstrümanların, tüm şirketlerin ışıkçısından sesçisine kadar, teknik kısımlarıyla birlikte gruplar halinde hizmet veren hepsinin sosyal güvenlik haklarını sağlaması gerekiyor; bunu konuşuyoruz zaten. Işıkçının sosyal güvenlik hakkını yapımcıya yükleyemezsiniz, şirket olarak geliyorsa veya dediğim gibi montaj hizmeti alıyorsanız yükleyemezsiniz. Ulaşım hizmeti de öyle, bir sürü ulaşım hizmeti alıyorsunuz, o ulaşım hizmetini yapımcıya yükleyemezsiniz. Onların hepsi kurumsal yapılar, onların hepsinin de sigortalı olması gerekir. Yapımcının sete gelen insanların sosyal güvenlikleriyle ilgili her şeyi denetlemesi gerekir bana göre. Sonuçta sette olabilecek herhangi bir risk yapımcının sorumluluğunda. Bana gönderdiğiniz elemanın sosyal güvenlikle ilgili sorumluluğunu yerine getiriyor musun getirmiyor musun denetlenmesini yapımcıdan isteyebilirsiniz. Set ortamında, istenmesi de doğru bir şey bence. Yapımcı da sete gönderilen kişinin sigortalı olması zorunluluğunu isteyebilir. Burada hepsinin tümüyle birlikte sosyal güvenlik noktalarını tartışmak gerekir. Birinci derecede rolde oynayan faturasını kesebilir, ama onun da sosyal güvenliğinin olması gerekir düşünüyorum. Olmadan çalışmaması gerekir.

Bir oyuncu, '3 gün ve günde sadece 8 saat çalışırım, beni bu şartlarda çalıştıracaksanız, projeniz uygunsa, ben varım' dedi ve iş yürümedi, tutmadı, reytingler veya yapımcının reklam gelirleri olmadığı için de aksayıverdi, kalıverdi. Bu kadar uzun dizi süresi içinde o oyuncu ancak belli bir bölümde şu kadar süre rol alabiliyor. Onu görmek isteyen seyirci tatmin olmadığı için diziyi izlemiyor.

Her sezon başlangıcında 80-90 dizi başlayacak deniyor. Bunun 60'ı başlıyor, sonra 10 taneye kadar düşüyor. Kamera arkası çalışanlar, yeni görevler yeni işler için başlıyorlar -gene az önce sizin de söylediğiniz gibi- 'abi, iş var mı' demeye. Bunun önü alınabilir mi? Dizi 4. bölümde kaldırıldığı zaman hem emeğe hem harcanan paraya hem insanların yaşamlarının dengesizliğine kadar bir sürü soruna yol açıyor; bunun önlenmesi mümkün mü? Dünya nasıl yapıyor bunu?

Bugün sezon bitti, sezon finalleri yapıldı, Eylül ayında yeni sezon başlayacak. Ki bu 3 ay içerisinde yeni projeler çıkıyor. Oysa yurtdışı ile mukayese etmek gerekirse, bir proje 6 aylık bir senelik süre içerisinde, 26 bölüm olarak hazırlanır, o çalışmalar yapılır ve 26 bölüm paket olarak satışa çıkartılır. Bizde öyle değil, bizde bu hafta içerisinde üretilen bir dizi hemen ekrana çıkıyor. Bahsettiğiniz gibi 70 dizi hatta daha fazlası çıkıyor ama elenenlerin yerine yenileri geliyor. Ama dikkat ederseniz, eskisi kadar dizi kalkmıyor. Yani 13 bölüm, 26 bölüm bir sezon devam ediyor. Kanallar da izleyiciyi tanımaya başladı, eskiden deneme sinama yöntemleriyle gidiyorlardı. Şimdi şu dizi tutar mı, bu dizi tutmaz, şurada şuna gidelim, burada buna gidelim diye daha seçici ve doğru afişler yapılıyor diye düşünüyorum ben. Örnek vermek gerekirse Kanal D'ye bakın hangi dizisi kalktı?

Ama sezon ortasında yeni dizileri vardı galiba

2 tane diyelim. 5 dizi geldiyse, dikkat edin tutmuş dizilerini de kolay kaldırmıyorlar, devam ediyor; bir sene iki sene. Ama eskiden giren 5 dizinin, 3 tanesi kalkarken, bugün 5 dizinin 1 tanesi ya kalkıyor ya kalkmıyor; kalksa bile en az 4 bölümden sonra kalkıyor.

Bu, gerek kanalların gerek yapımcıların da artık izleyici kitlesini tanıdığından mı kaynaklanıyor?

İzleyici kitlesini tanıdıklarından; daha nitelikli işler yaptıklarından; izleyiciyi daha profesyonelce tanıyıp da dinamiğini yakalamalarından kaynaklanıyor bence. Deneme sinamalar tecrübesizlikten bilgisizlikten çıkan şeylerdir. Artık kanal da

yapım firması da profesyonelleşti bence. Yapımcı profiline baktığınız zaman, özellikle 5 yıldır 8 tane bilinen yapımcı varsa 9 olmuyor. Tabii, kanal da onların profesyonelleştiğini, daha hızlı ürettiklerini görüyor. Yapım firmaları da gerek üretim anlamında gerekse finans yönünden hani daha rahat hareket edebiliyor çünkü her halükarda bunların çok büyük miktarlarda alacakları da oluyor. Kanal da tolerans gösterebileceği büyük şirketlerle çalışmayı daha akılcı buluyor.

Ama yine de sektöre girişte bir kriter yok galiba. Meslek birlikleriyle birlikte buraya bir kriter oluşturulması mı bekleniyor veya meslek birliklerinin böyle bir işlevi olabilir mi?

Bence burada insanları ayırmak yanlış, yani şirketi kurduysa, 'ben, filmcilik yapacağım' derse yapabilmeli. Herkes bir şekilde sıfırdan başlamıştır, kimse anasının karnından filmci olarak doğmamış tabii. Hatta babanız filmci olsa bile siz filmci olmayabilirsiniz, yapmayabilirsiniz yani bu işi. Tüzel bir şirket kuruyorsunuz yola çıkıyorsunuz, diyorsunuz ki, 'ben bu işi yapacağım'. Bence önemli olan bu niyette şirket kurmuşsa bu adam yola çıkmış demektir buna, imkan tanımak gerekir. Sübjektif bir şeyden bahsediyoruz, bir hayalden bahsediyoruz. Bu hayalin, sanalın bazen birikimlerle çözüleceğine inanmıyorum ben, çok birikimli olabilirsiniz ama bir tane çocuk çıkar, bilgisayar üretir. Bir çocuk çıkar Facebook'u üretiyor, bir tanesi çıkıyor google'ı üretiyor. Bunların arkalarında 30 yıl birikimleri yok.

Yaşları zaten o kadar...

19 yaşında, 20 yaşında başlıyor bu adamlar; dolayısıyla siz bu yapımcı, bu yönetmen, bu bilmem nedir diyemezsiniz. Dünyanın her yerinde genç kuşak arkadan sürekli öndeki yaşlı kuşağı kovalıyor, itiyor, yani 'sen git, ben geliyorum' diyor. Yaratıcılığın bence özellikle bizim sinema televizyon, medyadaki görsel üretimlerde yaş birikimi yoktur. Bu artıları koyabilirsiniz ama bazen de bir çocuk çıkar bir film yapar.

Şimdi herkesin bu işi yapması tabii ki istenebilir. Ama örneğin avukatlık yapmak için hukuku çok iyi bilebilirsiniz fakat baroya bağlı olmanız gerekir. Yine bütün kanunları ezberleyebilirsiniz, yorumlayabilirsiniz de; hatta herkes sizden görüş de alabilir ama hukuk fakültesi mezunu olmak zorundasınız baro üyesi olmak için. Başka kriterleri vardır mutlaka. Şimdi bizim alanımızda böyle bir şey yok. Zaten olamaz da, bir sürü insan, yaratıcı düşünce olduğu için gelir bir şeyler söyleyebilir ve o söylediği gerçekten çok işe yarayan çok keyifli bir proje olur, ama bir yerde bazı noktalarda örneğin yapımcılık konusunda da böyle bir kriterin olması -işte akşam yatıp sabah ben yapımcı oldum deyip çıkmaması- gerekir. Tabii, bana sorarsanız...

FİYAP, meslek birliği olarak 2005'te kuruldu; kurulduğu günden itibaren sizin de söylediğiniz şeyi savunuyor. Örnek berber çırağına gider hep. Berber çırağının da belirli bir sertifikası vardır. Yapımcının da olmalı... FİYAP olarak nitelik ve yapımcılık kriterleri ile ilgili bir belge veriyoruz. Paranız vardır, gider bir fabrika kurarsınız ama batarsınız veya bir diziye girersiniz başarısız olursunuz, hiç kimse 'vay efendim, sen kötü yapıyorsun' diye yaptırmazlık edemez, yani burada, bana göre buna kriter koyamazsınız. Ama kriter sektörel etiklerin bozulduğu yerde konabilir. Sektörel etikler nedir, sektörü bozabilecek örneğin **para verilmemesi**. Meslek örgütleri bunun için var. Ancak parasını vermeyen bir şirketle, meslek birliği olarak çıkıp savaşamam, mücadele edemem. Meslek birliği içinde örgütlenmek demek, etik doğruları kabul etmek demektir. Mesela Cannes'te festival komitesine yazıp deyin ki, 'Galip Gültekin bana film satacağını söyledi ve şu filmi satmadı'. Bunun hiçbir gerçek tarafı olmasa bile ortada bir tereddüt var diye o yazı orada durur. Galip Gültekin hakkında bir şey sorulduğu zaman, derler ki, 'doğru değil, ama böyle bir yazı gelmişti bir zamanlar'. Festival komitesi ciddiye alır, demek ki bir şeyler olmuş, arada gerginlikler olmuş iyi veya kötü iki taraf arasında anlaşmazlıklar olmuş ve o yazıyı orada tutar. Eğer gerçekten ciddi bir sorunsa, sizi festivale sokmuyor, atıyor dışarıya, sen giremezsin diyor, sen şaibelisin böyle bir şey yaşadın kötü bir şeydir filmi almışsın teslim etmemişsin, parasını vermemişsin bilmem ne... Bizde bunlar

hiçbir şekilde yok, bizim mesleki birlik olarak bence -ki şimdi biliyorsunuz yarınki toplantının (Kültür Bakanlığı tarafından Ankara’da düzenlenen toplantıdan söz ediyor) diğer tarafı da telif birlikleri şeklinde olması- görevim mesleki geliştirme yapmak. FİYAB olarak yurtdışında Türk filmleri etkinlikleri yapıyoruz. Ne gereği var diyorlar. Gereği var olur mu ya, ben bugüne kadar 300 kişiyi yurt dışına götürdüm. İlk defa yurtdışına çıkan insan biliyorum. Sizin o kabul ettiğiniz popüler dediğiniz insan ilk defa çıkmış yurtdışına. Yurtdışına çıkmadan vizyonu mu genişler insanın? Dolayısıyla sektörün gelişimidir bu, sektöre katkıdır bunların hepsi. Uluslararasıda bugün biz bugün bir marka yarattık. Türk sinemasında filmlerin tanıtılması, FİYAB’ın yurtdışında yaptığı etkinliklerle bir marka yarattık. Bana göre sektör dediğiniz lego parçası gibidir, yani öyle lego parçalarını siz tamamlamazsanız, o bütün fotoğrafı göremezsiniz. Onun için dediğiniz gibi bazı şeylerde meslek birlikleri olarak bize düşen görev çok yüksek.

TRT ilk dizileri dört bölüm yapıyordu. Hatırlıyorum, 4-5, en çok 8 bölüm... Gidip çekiyorduk, çekim bitiyor, montaj aşaması tamamlanıyor sonra yayına çıkıyordu. Koşturma derdi yoktu. İşte dün akşam biten dizi, Son dizisi (ATV). 26 bölüm olacak demişlerdi, 26 bölüm tamamlandı. Senaryosunun tümü hazır denmiş idi. Mutlaka değişiklikler olmuştur, o doğaldır hayatın gerçeği içerisinde. Ama baştan çekilip hazırlanıp da sunulmadı. Bir sürü handikap da taşıyor. Son dizisini koyalım bir tarafa o uç bir örnek. Senarist doğru düzgün toparlayamıyor o hızla bilmem kaç dakikayı yazmak zorunda. Belki hani bu alandaki insanlar, ‘aaa, işte bak şişirmiş burayı’ diyecektir. Yönetmen aynı şekilde... Ben çok hatırlarım, Anadolu Hisarı’nda Göksu Deresi’nin üstünde kamerayı köprünün altına koyup oyuncuların yürütüldüğünü... Oyuncunun sesini duyamazsınız bile; dış ses bla bla bla konuşur zaman kazandırır, hız kazandırır bilmem ne. Şimdi rejisi ister istemez şişiyor yeni çerçeveler bulamıyor. Işık zaten kötü, aynı müziği 3 dizide birden duyuyorsunuz. Kuşkusuz birebir aynı notalarla değil ama tınılar aynı, yani belki leit motifi bile aynı. Şimdi bu bir süre sonra daralmayı, sıkışmayı ya da dizilerin sonunu getirir mi, olur mu böyle bir şey?

Bence getirmiyor, çünkü şu anda Türkiye açısından baktığınızda sizin söylediğiniz sadece ulusal pencereden baktığınızda tıkanıyor. Zaten bu sizin söylediğiniz, tıkanıp yerde yeni açılımlar geliyor, aşk dizileri geliyor. Yok, Kurtlar Vadisi, gerçi bir tane o gidiyor. Dikkat edin yine o değişimleri kendi içine dönem dönem yaşıyor dizi sektörü. Bir dönem köy/köylü dizileri vardı, bir ara epey fazlaydı. Tabii, bir de yurtdışı faktörü var. Bunu göz ardı etmemek lazım. Dizilerin dışı açılım faktörleri var sizin burada belki de beğenmediğiniz 13 bölümlük dizi, Abu Dabi’de çok fazla beğenilebilir. Dün finali yayınlanan Son, belki de şu anda 15 ülkeye satılacaktır. O bakımdan stratejilerde artık dizilerin yurtdışına satış imkanlarını da görmek gerekiyor. O pencereden de bakılmaya başlandı. Daha evrensel boyutlarda da bakılmaya başlandı bence filmlere, o bakımdan.

Dizilerin veya çalışanların düşünsel bazda tıkanmasına çok katılmayacağım, mutlaka yeni boyutlar yeni düşünceler geliyor. Bence tıkanma değil de, değişim noktası esasında değinmemi isterseniz şu anda diziler televizyon görsel mecra sürecine girmiştir. Değişim internet üzerinde kendini bulmaya başladı. Yani doksan dakikanın kavgası belki bu şekilde sona erecektir. Çünkü 90 dakika oturup dizinin izlenmesi değil de internet üzerinde 5 tane 30 dakikaya, 45 dakikaya, 10 dakikalığa, 5 dakikalığa inen cep telefonuna inen hikayeler, küçük öyküler... olacaktır. Bunun gibi, bir süre de bence, görsel mecra kirliliği yaşanacaktır. Çünkü biliyorsun IPTV ile birlikte internet içerisinden yeni bir mecra çıkıyor. Ben, açıkçası o çalışmayı yapmak istiyorum. Bizim üyelerimizin bir tane küçük filmi var; siz beğenmiyorsunuz bir kenarda duruyor. İnternette, bakıyorsunuz 3 milyon kişi izlemiş. Siz dizi yapmışsınız, sizin diziniz ondan daha az izleniyor. Bu sadece Türkiye anlamında da değil, bütün dünya anlamında yepyeni bir mecra, yepyeni bir görsel algılama, görsel bir değişim. Yeni gençliğe baktığımız zaman, özellikle televizyon izlemiyorlar. İnternet izliyorlar, ‘internet üzerinden istediğimi indiririm’ diyor. Mesela televizyonu IPAD’den izliyor, ‘istediğimi buradan buluyorum’ diyor. Esas bu değişime bakmak lazım, illa ki sizin konunuz değil ama...

Kişisel olarak beni ilgilendiren bir konu; ben de epey uğraştım. Uğraştım derken cep telefonunda çerçeve anlayışımızın değişmesi gerekir... vb.

Çok şey değişmesi gerekir. Süre sizin yaptığınız kalıcı bir şey. 5 sene sonra süre konusunu kimse anımsamayacak bile. Gençlik hızlı; ilgilendiği konuları da o hızla anlatmak gerek. Televizyonlarda haberler de başta olmak üzere birçok köklü değişim yaşanacak. Herkes de bu değişimin içerisinde yer almak için mücadele ediyor. Kanallar da dahil. Ben yapımcı arkadaşlarıma, ‘geleceği görün, şimdi para kazanıyorsunuz evet, ama 4-5 sene sonra yoksun, 10 sene sonra yoksun’ diyorum. Onun için geleceği görmek, ona göre altyapı hazırlamak gerekiyor. Mecra değişiyor, bunu kabul etmeliyiz. Bugün internetten indirdim, beş kız bir gitarı çalıyor: 100 milyonun üzerinde insan tıklamış, izlemiş.

Ama bu tür çalışmalar dizinin verdiği sosyal ve duygusal beklentiği, ihtiyacı karşılar mı? O bir anlık bir şey... gitarı çalması...

Yooo, onun için söylemiyorum. İnternette örnekler var başlama anlamında; diziler, küçük sitcomlar... Dizi yapılmaz değil, yapılır ama 90 dakika yerine 30 dakika yapılır ve internet üzerinden izleneceği için kanal mantığı ortadan kalkıyor. Yani aynen TRT mantığı ortadan kalktığı gibi, televizyon mantığının da ortadan kalkmasından bahsediyorum. Bunun geleceğini, olacağını görmek gerekiyor. Genç kuşak dışarıda gezmesinin dışında eve girse bile interneti tercih ediyor. Film izleyen çok. ‘Sinema filmlerini girer internette istediğim filmi indirip izlerim’ diyor. Yani ‘kanalın verdiği akışı oturup izleme ihtiyacım yok benim’ diyor. Gençler gazeteyi bile internetten okuyor. Bu değişimden bahsediyorum. Onlar, mesela “Fatmagül’ün Suçu Ne” dizisini televizyonun karşısında otursa bile ekrandan izlemiyor. İnternette istediği bölümü, hatta istediği sekansı izliyor. Haftayı beklemesine de gerek yok, tümünü oturur bir çırpıda izleyebilir. Kanallar da bunun farkına vardılar, dizileri hemen internete atıyor.

Şimdi o zaman bir kez daha telif meselesi gerçi yarın ki toplantının gündemi ama burada kimin ne kadar telif hakkı doğuyor? Senaristin doğuyor, kabul; oyuncunun doğuyor, kabul -oynadığı için; rejinin doğuyor, kabul.

3 ana unsur var zaten: senarist, yönetmen, müzik. Oyuncular komşu hakkından geliyor. Bizimkiler (yapımcılar) komşu hakkından geliyor. Biz eser sahibi değiliz, zaten biz eser sahiplerinin eser haklarını alıp komşu haklarından dolayı kullanıyoruz.

Bize okullarda -parayı veren düdüğü çalar-, yapımcı filmin sahibidir. Demek ki yani 20 yıl 30 yıl öncenin mantığı buydu.

Sahibi değil...

Şimdi kim?

Şu anda sahibi, eser sahibi. Eser sahibi dediğiniz: senaristi, yönetmeni, müzikçisi. Dizinin veya filmin 3 sahibi var. Bizler, komşu hak sahibi olarak geçiyoruz. Biz bu eserin haklarını devralıyoruz. Ama bunun manevi değil mali haklarını devralıyoruz sadece. 5846 sayılı Kanun, herhalde o noktaya gelecek. Bakanlık, toplayıcı olarak üst örgüt olmasını planlıyor. Esasına bakarsanız, Bakanlık topluyor ama bize ulaşmıyor telifler, dolayısıyla yeni yapıda eğer o para toplanırsa bir noktada telif de toplanacaktır. Biraz önce onu söylüyormuşunuz gibi geldi bana. Yeni mecralarda telif nasıl yer alacak? Doğrusunu isterseniz ben de bilmiyorum. Çok karışık. Telif toplamak anlamında meslek birliğinde buluşan üyelerin bilinçlenmeleriyle güçlenir. Bizde henüz daha sivil toplum yapıları bilinçli yapılar değil. Bu bilinç güçlenmediği sürece bence yasalar ne kadar gelişmiş olursa olsun sonuca götürmüyor insanı, önce bu bilincin de olması gerekiyor.

Doğru söylüyorsunuz bu bilinç olmalı kuşkusuz. Peki, müzik yapımcıları bunu nasıl çözdüler? Yani onlar da aynı durumda değil miydi? Asansördeki müziği bile telifli hale getirdiler.

Telifli değil, kullanım hakkı diyoruz biz ona. Mesela Sezen Aksu'nun, Orhan Gencebay'ın bir parçası... Orhan Gencebay gidip o otele satmıyor ki! Otel, o alıyor müziği radyodan, çalıyor. İndiriyor, çalınca da müzikçiler 'kardeşim, sen bu müziği kullandın, bana para öde' diyor. Bu parayı alıyor Sezen Aksu'ya, İbrahim Tatlıses'e ödüyor. Ama filmde öyle değil. Filmde şöyle bir şey var, kanal bir yerde satılacak bir sinema filmi diyelim. Götürüyorum, TRT'ye veya Kanal D'ye satıyorum. Kanal D de bana bir para veriyor. Daha ikinci ve üçüncü haklarda iletim haklarından doğabilecek haklarla ilgili haklarımız var, ama orada bana göre yapımcı da bizim yanımızda değil. Yani satan da bizim yanımızda değil. Orada mesela, "FİYAP haklarım saklı kalmak kaydıyla" diye koysa... orada yasal haklar doğuyor, kanal da alırken bütün bu hakları birlikte alıyor. Dolayısıyla hukuksal bir sürece girmek gerekiyor. Hukuksal olarak da bunu müzikçiler yaptılar, bu davaları açtılar, mücadeleleri verdiler. Biz o süreçte çok başarılı olduk diyemeyiz, hukuksal süreçte başarılı olsaydık, bugün almamız gereken birçok yerden telifleri alırdık ama 5 sene önce 'otel odasından telif doğar mı, doğmaz mı' diye tartışıyorduk. Doğar niye, çünkü otel odası bir televizyonla birlikte kiralanıyor. Ticari bir şey var orada. Alışveriş olduğu için de dolayısıyla oradan bir telif doğuyor. Ama bunun için de davaların açılması gerekiyor. Müzikçiler kullanımdan dolayı yaptıkları için, çünkü Sezen Aksu götürüp kanala satmıyor. Ama bizim ki satıyor. Filmı satıyor. Bizim ki Kanal D'ye satıyor. Kanal D'de yayınladığı zaman o zaman otel de 'ben Kanal D'nin yayınıny yayınlıyorum' diyor.

Lig TV, çözücüyü otele daha pahalı veriyor. Kahveye verirken 10 lira diyor da evde kullanan nihai tüketiciye 1 lira diyor. Demek ki o da kendine bir pay çıkartıyor. Bu paydan telif anlamında da üretene, yapana da aktarılması gerekir. Belki çok zor, zaman içerisinde olabilecek bir şey, ama sanıyorum bu yasal düzenlemeler...

Yasal düzenlemeyle de bence çok pratik bir şekilde çözülebilir. Yani toplayıcı örgütler olursa, yeni düzenlemede artı birtakım yetkiler de verirlerse buralardan rahatlıkla dediğimiz telif toplanır. Bunu diğer ülkeler başarıyor, biz de başarırız yani.

Son bir nokta 8 meslek birliğimiz var.

9 oldu.

Yani o kadar var! Dünya’da da böyle mi?

Dünyada da böyle.

Niye böyle? Yani film yapımcıları belli bir yerde toplansalar, işte senaristler belli bir yerde toplansalar, tek elden sürdürülse bu biraz önceki telif mücadelesi; çok daha kolay, çok daha hızlı, çok daha kolay çözümlenmez mi?

Bakanlığın uzun yıllardır ‘birleştirelim, bir meslek birliği olsun’ görüşü var. Mesele, meslek birliği meselesi değil, mesele zihniyet meselesidir, bakış meselesidir. Kazanılan hakların devamlılığı meselesidir. Ortak menfaatler ve kazanılan haklar konusunda ortak menfaatler varsa ortak menfaatler esasında sürdürebilirsiniz. Ben veya diğer meslek birliklerinden bahsediyorum birisi bir otelden hukuksal bir kazanım sağlasaydık, otomatikman diğer örgütler de hukuksal kazanımı alacaklardı. Müzikçiler bunu yaşadılar ve ortak menfaatlerini, ortak konsensüste anlaşmazları gerektiğini gördüler. Bu noktadaki bizim güç birliğinin (istenilen düzeyde yürümedi ve atıl durumda. KA) kuruluş amacı da bu yani. Ama bizim uygulamada bir şeyimiz yok. Biz uygulamada güç birliği olarak görünüyoruz. Ama biz ortak menfaatler konusunda, kazanılmış menfaatlerin paylaşımı noktasında henüz bir şeyi başarmış değiliz. Müzikçiler önce parça parça, dağınık durumdayken baktılar, ortada bir pasta var, para var. Bu pastanın paylaşımıyla ilgili hareket etmeleri gerektiğini görüp ortak hareket ettiler. Tek olsa da fark etmez -ki tek bir tane olduğunu düşünün, onun içerisinde de fraksiyonlar olacaktır. Ben tek meslek birliği düşüncesi çıktığı zaman, SESAM örneğini gösterdim, ‘örneği var’ dedim. SESAM tek meslek örgütüydü ve sonunda insanlar birbiriyle kavga ettiler, birbirini yediler içerisinde, hiçbir şey üretmediler. Sinemaya fayda getirmediler, zarar getirdiler, sandalye ile birbirlerinin kafasına vurarak kavga etmediler mi? O zaman ne fark eder; kardeşim, sen beni beğenmiyorsan, -parti de öyle bir şeydir- git öteki tarafa. Ama kazanımlar doğduğu

zaman, kazanımlar dediğimiz telifin doğmasıdır, o zaman birleşmek zorundasınız zaten. Birleşmezsen alamıyorsun, dışında kalıyorsun. Şu anki durumda bence öyle.

Bu çerçevede baktığımız zaman da kazanımlar için bir araya gelebilmek önemli.

Bu kazanımlar için bence sivil toplum kuruluşu mantalitesinin bir ticari varlık olmadığının öncelikle göz ardı edilmemesi gerektiğini; sektörel gelişimde ortak menfaatlerin, ortak yapıların, ortak girişimlerin yaratılması için zeminler olduğunu görmek gerekiyor. İşinizi yapın, ama buralar sizin işinizin geliştirilmesi için, işimizin oluşturulması için zeminlerdir. Oysa bizde meslek örgütleri olsun, dernekler olsun, vakıflar henüz daha o düzeye gelmemiş. Oraya geldiğinde -bence zaman ister- oraya geldiğinde bence hiçbir sorun yok, bir tane olmuş, bin tane olmuş... Yani burası sektörümün gelişmesi gereken bir yer, bugüne kadar bizim şöyle bir örnek söyleyeyim biz mail atarız şurada şu var, burada bu var diye hiç kimse ilgilenmez, ne zaman ki ya şurada para var, bu parayla bir iş var dediğiniz zaman bizim arkadaşlarımız...

Bir anda koşturmaya başlar.

Baştan alayım, bakın yapımcı ticari bir kişi varlık ya da tüzel bir kişi olabilir orada bir tereddüt yok. Ama yapımcının toplumu çok iyi bilmesi gerekiyor, çok derin bir sosyoloji bilgisine sahip olması gerekiyor, tarih bilgisine sahip olması gerekiyor. Bu bilgilerin hepsinin bileşkesini toplaması gerekiyor. Bir yapımcı, yönetmeninin derin bilgisine ve en az o kadar o kültüre sahip değilse; o kadar kültürlü, seviyeli, bilgili derin bir kültüre sahip değilse bu yönetmeni yönetemez. Yönetemeyen bir idareci de başarılı olamaz.

İkincisi, yapımcı bir senariste diyor ki: 'bana senaryo yaz'. Senarist, bana 'nasıl bir senaryo istiyorsun' diyor. Şöyle bir şey olsun diyorsun, toplumun önüne çıksın şöyle olsun, komik olsun buralara değin, bunları tartış... Burada da yapımcının derin bir bilgiye sahip olması gerekir. Boş bir adam yapımcılık yapamaz. Yapımcılığın

sistematikinden bahsetmiyorum ben. Yönetmeninden senaristine derin bir müzik bilgisi olması gerekir. Hangi müzik tınısının o duyguyu ortaya çıkaracağını bilmesi gerekir, yoksa müzikçinin de elinde kalır yönetmenin de elinde kalır ve senaristin elinde kalır iş. Aynı şekilde ışık bilgisi bir fizik kuralıdır. Yapımcının fizik kurallarını da bilmesi gerekiyor. Kamera da aynı şekilde; o da fizik kurallarını gerektiren bilgiye sahiptir. İyi bir kameramanın filmini izlediği zaman, ‘bak bu kameramanın gerçekten mükemmel bir kadrajı vardır, bakış tarzı vardır; yönetmen gelip, ben bu kameramanla çalışmam dediği zaman hayır, bak filan kameraman çok daha iyidir, onun vizyonunu ben daha fazla beğeniyorum dediğinde belki de o yönetmene de bir vizyon katacaktır. Çünkü sonuçta bir ürün çıkartıyor ortaya; ticari tarafına geldiğin zaman bu ürünün birçok parçaları var ve bu parçalar da bence, zengin bir vizyona sahip olması gerekiyor yapımcının. Yapımcının film başlarken senaryoyu okuyup hatta özümseyip, yönetmeniyle mekanlara bakması; reji asistanlarını, prodüksiyon amirlerini alması gibi, fiili yapımcı anlamından bahsetmiyorum; yapımcı vizyonundan bahsediyorum. Bir yapımcının ne kadar önemli olduğu ve bunun okullarda bence ders olarak da yapımcı eğitiminin olması gerektiği Amerika’da var. Yapımcı sahaya çıktığı zaman, saha içinde beşeri ilişkilerde çok güçlü olması gerekiyor. Çünkü yapımcının bugün New York’taki belediye başkanı ile arasının çok iyi olması gerekiyor. Ticari tarafından baktığınız zaman da kültürlü olması lazım, derin bilgilere sahip olması lazım.

Film yaparken oradaki rengi ya da tınıyı görmesi gerekir ki...

Görmesi lazım güçlü olması lazım o bakımdan yapımcının tarih konusunda da bilgisinin olması lazım çocuk psikolojisi, pediatri konusunda da derin bilgisi olması lazım.

Okuryazar olması gerekiyor...

İşte bir tane adam param var ben çıktım yapımcılık yapıyorum dediği zaman bence birkaç hamle ilerisini görmesi lazım. Bisiklet Hırsızları filmini bilirsiniz, ‘Yeni

Dalga' akımının çıkış filmidir. Öyküsü bir cümledir. Ama yapımcı oradaki dramı, öykü örgüsünü görmüş ve çalışmanın başlamasına izin vermiştir. İşte yapımcı odur.

Ama ilginçtir ben 4 yıldır, ders verdiğim süre boyunca, sürekli yapım dersleri koyulması gerektiğini zorladım. -Bırakın yapımcı olmayı, çünkü o bir matematik, bir iş. Ben bugüne kadar kendime aldığım her işten zarar ettim, çünkü 3 günde çekerim diyorum, 13 günde tamamlanıyor. 3 lira istemişim, 5 liraya bitirdiğimde sürekli zarar ettim.- Böyle bir dersi kabul ettiremedik. Türkiye'de 54 okul var, iletişim, meslek yüksek okulları dahil, yani 54 okulun büyük bir çoğunluğunda, hatta hepsinde bile diyebilirim, tümünün ders programlarını bilmesem de, yapım veya yapımcılık dersi yok. Televizyon yapımcılığı veya sinema yapım dersi var. Orada da kamerayı, ışığı, seti, yönetmeni anlatıyoruz o kadar. Oysa bu işin özünü anlatmak gerekir. Birilerinin gelmesi gerekir.

Sayın Gültekin, çok iyi bir görüşme oldu. Kendi adıma da gerçekten bilgilendirici oldu. Teşekkür ediyorum.

4.3.4.1. Değerlendirme

Telif konusunun önemini vurgulayan Galip Gültekin, mesleki yapılanmaların bir araya gelmesi gerektiğini, bununla birlikte Bakanlıkların da konuya gereken önemi vererek çözümlenmesi gerektiğini dile getiriyor. Yapımcıdan kanal yöneticisine, oyuncudan senariste, yönetmenden kamera arkası çalışanlarına kadar bütün aşamalardaki ilgililerin muhakkak bilgili ve yetkin olması gerektiğini (burada belki izleyiciyi ayırmak gerekecektir, çünkü ona anlatıyoruz, bilgilendiriyoruz, güldürüyoruz, düşündürüyoruz... Onun için de izleyicinin ilgisini çekebilecek yetkinliğe ulaşmamaz gerekiyor) söylüyor.

Gültekin'in vurguladığı bir diğer önemli konu da, dizi sektörünün kayıt altına alınması... Özellikle çalışanlar bakımından bu, şu an için gerçekleşebilir görülme de, bir an önce yasal çalışmaların devletçe yapılması gerekiyor. Bununla birlikte, ürünün (burada senaryo, dizi ve telif gerektiren her konu) üzerinde kimlerin hakları

varsa alabilmeleri de önemli bir konu. Dizi sektöründe telif hakkı elde eden (ama alamayan) çalışanların haklarını almaları, yapımcı ve kanal açısından da gelişmeye giden sürecin ilk adımı olacaktır. Basının üzerine düşen görev büyüktür.

4.3.5. ALİ GÜNDOĞDU (SÜREÇ Film sahibi, Yapımcı)

Haftada 2.500 TL.den 10 bin kazanıyor, net kazanıyor bunu. Stopajını biz ödüyoruz, KDV'sini biz ödüyoruz. Çalışan arkadaşımızın şikâyeti yok bundan. Yani sürenin 85 dakika, 90 dakika olmasıyla ilgili bir sıkıntısı yok. Ama çalışmayan arkadaşlarımızın belli bir sıkıntısı var.

Sıkıntısı olan arkadaşımıza diyoruz ki 'tamam, süreleri 60 dakikaya indirelim, 1000 lira alıyorsan sen de 750 lira al'. Biz de 'Kanal D, sana diziyi 1 liraya yapıyoruz, biz süreyi kısalttık, 80 kuruşa yapacağız diziyi, biz de sana 20 kuruş indirim yapıyoruz' diye kanala yansıtacağız. Kanal da buna razı, ama oyuncu, teknik ekip, yönetmen, müzisyen arkadaşlarımız 'biz, kısa yapalım, ama yine aynı parayı alalım' diyor.

Süre uzadıkça senarist aynı şeyleri yazıyor, yönetmen yeni aç bulamıyor, müzisyen aynı ezgiyi yineliyor. Çalışanlar kendilerini yetiştirebilecek, geliştirebilecek, sahiplenebilecek noktada olamıyorlar. Mesela birçok dizide sen benden daha iyi izliyorsun ve takip ediyorsun, birçok dizide aynı müziği duyuyorum ben. Yani ama bu A dizisinin müziği idi...

Tamamen yanlış bir şey söylüyorsun, aynı müziği yapan müzisyen arkadaşımız 5 tane dizi yaptığı için yetiştiremiyordur. O zaman tevazu gösterecek bir tanesini yapacak, iki tanesini yapacak.

Kabul ettim. Aynı açıdan baktığımız zaman aynı tevazuu veya aynı bakış açısını yapımcı da gösterecek; Ali Gündoğdu da gösterecek, diyecek ki, 'tamam arkadaş, A dizisini Ahmet müzikleyecek, B dizisini de Mehmet müzikleyecek.

Biz bunu diyoruz zaten. Ama müzisyen arkadaşımız 5 filme çalışıyorsa o benim maaşlı elemanım değil ki.

Ama yine aynı noktaya gelip takılıyoruz. Yani, gidip aynı müzisyeni buluyoruz, gidiyoruz aynı senariste dönüp dolaşıp kalıyoruz.

Seyirciden gelmesi lazım bu talebin zaten. Beğenmez, izlemez o zaman. Ondan sonra, yapımcı da o müzisyenle çalışmaz. Bende var mesela o duygu. ‘Her film müziğini niye bu İzmirli çocuk yapıyor’ diyoruz.

Süreleri konuşuyorsak sürelerin kısılması için 5 tane ana madde var: Bir, başrol oyuncular; iki, müzisyen; üç, yönetmen; dört, kanal; beş, yapımcı. Bu beş kişi bir araya gelmedikten sonra sürelerin kısılma ihtimali sıfır. Sektördeki en büyük sıkıntı, herkesin yapımcılık yapmak istemesi... Biz 10 kişi bir araya geliyoruz bir karar alıyoruz, arkadan on ikinci kişi geliyor diyor ki, ‘Aman abi, ne gerek var yani Süreç Film’e, Gold Film’e, o filmi biz sana ucuza, daha uzun süreli yaparız’.

Rekabet ortamının olduğu yerde bunun önüne geçmek imkânsız. Bunun tek yolu senaristlerin, müzisyenlerin ve yönetmenlerin ve başrol oyuncularının ortak karar alıp bize bir şey bildirmeleri lazım, biz de kanalla bunu konuşmamız lazım. Kanallar buna çok uzak değil, ama hiç kimse fedakârlık etmek istemiyor. Yani kısa yapayım ama aynı parayı alayım. Öyle bir şey yok ki. Yani Türkiye’de reklam pastası belli, bir yılda dönen pasta belli. Biz bu süreleri yapmazsak kanalların bize verdikleri paralar işte zarar ediyorlar. Hiçbir kanal bir sene, iki sene zarar ederek bir işe devam edemez. Geçen, Taksim’de arkadaşlarımız yürüdüğü zaman, biz dedik ki, ‘tamam biz razıyız, kısaltalım.’ A oyuncusu -isim vermeyeyim- “10 lira alıyorsun 100 dakikaya, 70 dakika yapalım 6,5 lira al” dedim. “Ne münasebet” dedi.

Yani şimdi bu, Taksim’e çıkmakla olmuyor. Süleyman Demirel’in lafı gibi “Yollar yürümekle aşınmaz”. Aşınmaz, aşınmıyor. Sürelerin uzun olduğunun biz de farkındayız. Doğru olan şudur, tabii ki süre uzun olduğu için iyi niyetli de olsa müzisyen arkadaşlarımız, senarist arkadaşlarımız, oyuncu arkadaşlarımız tekrara

düşebilirler. İyi niyetli olmalarına rağmen düşerler, bu doğal bir şeydir. Yani 100 dakika... yazamaz, bunda da hemfikiriz herhalde. Ama bunun, süreleri aşağıya çekmemiz için bizim daha ekonomik diziler üretmemiz lazım.

Dolayısıyla bunu ekonomisinin nedeni de oyuncu arkadaşlarımız. Türkiye'deki oyuncu ücretlerinin fahiş demiyorum, hak etmediler de demiyorum, bak çok önemli bir şey söylüyorum, alınmasınlar onlar diye... yazarsan da bir yerde. Bunu makule çekmemiz lazım.

Türkiye'de ne kadar oyuncu var ve bu oyuncularını ne kadarı hani az önce saydığın yüksek fiyatı alıyor?

100 tanesi.

Şimdi 100 tanesi, ama diyelim ki geri kalan 4 bin kişi. 4 bin oyuncu...

1000 oyuncu, 4 bin yüksek bir rakam.

Peki yani, tümünü saydım. A'dan Z'ye, bütünü saydığım zaman 4 bine yakın, galiba 4 bin üyesi var BİROY'un...

Trafik yapanı oyuncu saymamak gerekir. Baktığınızda oyuncular da belli. Birini bitirip diğerine başlıyor. Yani onlar da sayıca yetersiz olduğu veya toplum tarafından kabul göreni az sayıda olduğu için bini aşacağını sanmıyorum.

Yukarıda değindiğin konu işin ekonomik yönü -ki belirleyicisi. Sektörde mesleki yeterlilik ve mesleki saygınlığı sağlayabilmek için ne yapmak gerekir? Burada yapımcının üstlendiği görev ne olmalı ya da ne olabilir?

Biz zaten bir meslek birliği oluşturacağız, benim bir şey söylemem sektörü bağlamaz, kişisel konuşmamak lazım, sektör adına konuşuyoruz. Sen benim arkadaşımsın, sana kişisel fikirlerimi söylerim, ama sen bir tez yapacağın için benim söylediğim şeyler sektörü ilgilendiren şeyler neticede. Ben tek başıma 'bu doğrudur, bu yanlıştır' demem. Önemli olan bu sektörde sosyal güvence olsun, buna itiraz yok.

Süreler kısalsın buna da itiraz yok, tekrarına düşmeyelim buna da itiraz yok, ama herkesin de birazcık elini taşın altına koyması lazım. 'Ben 1000 lira alırım bana ne, süre 50 dakika olsun.' Olmaz böyle bir şey. Ben haftada 2 gün çalışırım, reklam da çekerim, onu da yaparım, ama süreler kısa olsun. Bu da olmaz.

Olmadığını gördük de zaten, Hülya Avşar'dı galiba değil mi bir dizide ben 3 gün çalışırım...

İsim vermek yanlış olur, yani ben isme takılmıyorum. 100 bin kişi istihdam ediliyor şu anda bu işte ve çalışanların yüzde 85'i, 90'ı mutlu hayatlarından. Haftada 3 veya 4 gün çalışıyorlar, hâkim ya da savcının ayda aldıklarını haftada alan arkadaşlarımız var, sektörün geneliyle ilgili, süreyle ilgili hiçbir problem yok. Ama çalışmayan birtakım arkadaşlarımız var. Solcunun eskisinden, dincinin yenisinden korkmak gibi bir şey bu oldu bizim sektörde. Yani Halit Ergenç'in bir şikayeti yok hayatından, Oktay Kaynarca'nın da yok, Janset'in varsa Janset oturacak niye diye kendisi düşünecek. Yani Oktay Kaynarca ben niye 100 dakika oynuyorum diye itiraz etmiyor, Halit de 110 dakika oynuyor. Üreten insanların bir derdi yok, dert üretmeyen insanların. Şafak Sezer'in bir derdi yok, haftada 3 gün çalışıyor. Ama şimdi çalışmayan bir insan hani bir arı kovanına çomak sokmak gibi bir şey bu. Sektördeki bir şey yapılacaksa hep beraber yapılacak, yapılmayacaksa da hiç kimse bir şey yapmayacak.

Dizilerin bu kadar uzamasının nedeni ne oldu? Yani bu saydığın kişilerin mutluluğundan kaynaklanıyor olmasa gerek...

Reklam pastasının küçük olmasından kaynaklanıyor. Kanallar bize bir para veriyorlar ve 1 saatte 12 dakika reklam kuşağı açıyorlar, 12 dakika. Biz bir diziyi 60 dakika yaparsak, kanalın 12 dakikada aldığı reklamla bize verdiği para arasında korkunç bir uçurum oluyor. Yani bize 10 lira veriyorsa 1 saat içinde 12 dakika reklam aldığı zaman aldığı reklam parası 5,5-6 lira. Dolayısıyla yüzde 50'ye yakın bir zarar oluyor. Bize verdiği parayı karşılaması için bu dizilere 24 dakika reklam alması lazım. Yani dolayısıyla bir bölüm 120 dakika olması lazım ki 24 dakika reklam alsın, bize

verdiği parayı, bize verdiği derken bu projeye verdiği parayı karşılayıp artı değer elde etmiş olsun. Yani kanalların o diziye verdiği paranın içinde elektriği, telefonu, suyu, altyapı giderleri, kurulum giderleri, RTÜK payları dâhil.

Dolayısıyla, Türkiye’de reklam pastasının, reklam sürelerinin rakam artarsa, yani saniyesi atıyorum 100 dolarsa, 300 dolara çıkarsa süreleri kısaltma imkânı var. Ama 100 dolarda devam ederse süreleri kısaltma ihtimali yok.

300 dolar büyük sayı... Yeni reklam verenlerin olması gerekir.

Reklam verenlerin yeni olmasından ziyade televizyonların sattıkları reklam saniyelerinin fiyatlarını artırmaları lazım ki, atıyorum 120 dakikada 1000 dolar alıyorsa reklam, 60 dakikada 1000 dolar almalı ki biz süreleri kısaltabilelim.

Bu çok da kolay bir çözüm olmadı, yani belki akılcı bir çözüm yolu ama çok kolay gerçekleşebilecek, hayata geçebilecek bir çözüm yolu değil.

Şimdi kamera arkasında, yani ben de işin içinden gelen biri olarak, baktığınız zaman sürelerin uzunluğu o kadar da belirleyici değil... Yani isterse 1 saat değil 3 saat olsun bölüm, önemli değil, ama ben eğer bir haftaya sıkışıyor isem ve bir saati bir haftaya yetiştirmek zorundaysam... Hatırlarsın, Yeşilçam’da 10 günde, 12 günde bir film çekiyorduk ve bayağı hızlı olduğunu söylüyorduk. Şimdi 3 günde, hadi bilemediniz 5 günde çekilmek zorunda ki yetişebilsin.

Şimdi sadece iş ile ilgili değil, yani sosyal hakları, özlük hakları da söz konusu kamera arkası çalışanların.

Şimdi özlük hakları, sosyal güvence ayrı bir şey, sürelerin uzaması ayrı bir şey.

O kısmı kapattık koyduk bu tarafa, onu söyledim zaten. Süre kamera arkasında çalışanlar için o kadar önemli değil. Yaratıcılar için belki önemli, yani...

Bence de.

Senarist için önemli, müzisyen için de önemli, belki yönetmen için de önemli. Ama çalışanlara baktığımız zaman onlar için de o süre içerisinde kendilerini geliştirecek, güçlendirecek yapıda olmamaları ve sosyal güvencelerinin, düzeltelim ya da geniş alalım, özlük haklarıyla sosyal haklarını yeterince alamamış olmaları... bu konudaki düşüncelerinizi alalım.

Özlük hakları ve sosyal güvenceleri derken kamera arkası mı diyorsun?

Tabii, tabii kamera arkası.

Şu anda sektörde sigortasız çok az insan çalışıyor, yani en azından bizim şirketimizde, belli başlı şirketlerde SSK ve özlük hakları konusunda çok sorun yok. Müzisyen, yönetmen ve senarist zaten eser sahibi. Yani o Kültür Bakanlığından çıkan yeni yasayla ilgili eser sahibi olduğu için. Çalışan arkadaşlarımız dikkat edecekler, güvenceleri vermeyen firmalarla çalışmayacaklar. Ben kameramana, set işçisine, ışıkçı arkadaşıma, sette çalışan makyöze, sosyal güvence veriyoruz, sonunda kadar da bunun arkasındayım. Yani bizim şirket, en azından belli başlı şirketler, bizim şirket gibi 10 şirkette, yani sektördeki belli olan 10 şirkette böyle bir sıkıntı yok. Yani biz özlük haklarının sonuna kadar verilmesinden yanayız. Yani çalışan herkes sosyal hakkını bizden sonuna kadar alabilir. Bizim bununla ilgili tasarrufumuz yok. Sosyal güvence vermeyen şirketlerde çalışmayacak arkadaşlarımız, fazla para da verseler çalışmayacaklar. Bizim arkadaşlarımızda da var hatalar. Bütün sosyal haklarını veriyorum, haftada 1000 lira diyorum, bir arkadaşımız çıkıyor... orayı tercih ediyor, bu onların sorunu. Arkadaşlarımızın da dikkatli olması lazım.

Şimdi asıl geleceğim nokta mesleki saygınlığın sağlanabilmesi...

Bu iş, biraz mesleksizlerin işi oldu Korkut'cuğum. Asistanlık müessesesi ortadan kalktı. Herkes çok kısa sürede yönetmen, senarist, müzisyen, yapımcı oluyor. Böyle bir şey yok, dünyanın hiçbir yerinde yok. Yani bu işe emek vermek lazım, biz emek verdiğimizizi düşünüyoruz, 30 senedir bu işlere. Emek verecek olan insanlar, makyöz olmanın da koşulları var, iyi yönetmen olmanın da koşulları var, iyi

müzisyen olmanın da koşulları var. Ali Gündoğdu'yu tanıyorum diye iyi yönetmen, iyi müzisyen olamazsın, iyi yapımcı olamazsın. Ama sektör birazcık şu anda o durumda, biz bunlara yüklenmeye çalışıyoruz. Hak eden herkes sonuna kadar iyi paralar alır zaten, sosyal güvencesini de alır. Ama birisinin telkiniyle gelen insanlar da kısa süreli bu sektörde maalesef böyle şeyler oluyor.

Mesleki saygınlığı sağlamak adına; Yapımcılar Birliği'nden arkadaşla konuşurken dedi ki 'ben berberlik yapamıyorum, çünkü Berberler Odası diyor ki sertifikadan olması lazım, ama bizim alanımızda böyle bir şey yok'. Parası varsa ben yapımcıyım diye ortaya çıkabiliyor, birazcık işte görsel anlamda yaratıcı yanları varsa yönetmenim diye işe soyunuyor veya kameraman, ışıkçı, setçi olduğunu söylüyor. Bu anlamda mesleki saygınlığı sağlayacak, meslek birliklerini oluşturacak bir yapıyı hayata geçirmek gerekir.

Berber zanaatkarlık, bu sanatçı... zanaatkarlık ayrı bir şey biliyorsunuz.

Yok, örnek diye aktardım; başka... avukat da diyebiliriz.

Avukatlık da eğitim gerektiren bir şey.

Kuşkusuz. Ama bu iş eğitim gerektirmiyor mu?

Yo, sanatçı için eğitim gerektiren bir durum değil bence. Yani Yılmaz Güney'in hiçbir eğitimi yok. Yani sanatçılık, belge gerektiren bir durum değil. Yani oyunculuk için bir belge almana gerek yok, ama berber olman için iyi bir berberlik eğitimi alman lazım.

Peki, örneğin Amerika'da Hollywood'a kapılar açılıp sizi almıyorlar. E, orada nasıl sertifikasyon var?

Orası 500 senelik devlet, biz daha 100 yıl olmadı, yani devlet geleneğini var orada, biz daha emekliyoruz.

Onlar 500 yaşındalar biz 2000 yılındayız, ama yani şimdi öyle baktığınız zaman bir başka şey...

Orada televizyon ve sinema kurumsal bir kimlik kazanmış, biz daha bakkalız şu anda, hepimiz sektör olarak... onlar market. Yani onlar mesleki ve kurumsal kimlik kazanmışlar, biz bu dediklerini 25 sene sonra konuşmayacağız. O zaman bir mesleki saygınlık kendiliğinden oluşacak, figürasyonların da bir meslek birliği olacak, yönetmenlerin de bir meslek birliği olacak, müzisyenlerin de bir meslek birliği olacak. Şu an bir kavram karmaşası var. Bir televizyon dünyası var, bu televizyon dünyasının bu dizilere ihtiyacı var, herkes buradan bir pay almak istiyor. Kurumsal hiçbir şey yok, taşlar yerine oturmamış daha. Amerika bunu 300 yıldır yapıyor, 500 yıldır yapıyor, biz daha emekliyoruz. İnşallah 20-25 sene sonra. Kast ajansları oluşacak, yapım firmaları oluşacak, televizyonlar yeterlik belgesi isteyecekler. Ben senin söylediğini İbrahim Şahin'e söyledim, 'devlet iş yaparken baraj yaptırırken, köprü yaptırırken, yol yaptırırken yeterlilik belgesi istiyor. Sen de TRT olarak bir yapımçıya iş verirken 'daha önce ne yaptın demen lazım'. Ben seninle bu konuda aynı fikirdeyim ama sektörün içinde bulunduğu durum şu anda öyle değil.

Bu söylediklerinizin hayata geçmesi gerekir sanırım.

Hodri meydan. Şu an benden istediğin yeterlik belgesini isteyebilirsiniz yani.

Bunun için ne yapmak gerekir, yani nasıl bir süreç izlemek gerekir?

Birlikte hareket etmek lazım. Yine demin söylediğim gibi senaristler, başrol oyuncular, yönetmen, müzisyenler, şirket temsil eden avukatlar atıyorum, şirket müdürleri birlikte hareket ederse -atıyorum Mustafa geldiğinde, ben şu işte bunu yapmak istiyorum dediğinde, daha önce ne yaptın demeliyim; ispatlayamıyorsa ne yaptığını iş vermemeli, sen de vermemelisin, A firması, B firması da vermemeli. Ama ne oluyor? Ben vermiyorum başka bir arkadaşımız veriyor. Dolayısıyla Mustafa sektörde kendine yer ediniyor. Mesleki birikimi olmadan, biz onu reddedersek 10

firma, 20 firma, orada yer edinemeyecek, yer edinmek için bir eğitim alacak veya emek harcayacak. Kendisini yetiştirmek zorunda kalacak.

Peki, şimdi bu süreçte saydığın kişi veya kurumlar bir araya gelebiliyorlar mı? Yani yapımcıyla, yönetmeniyle...

Şu anda geldik. Yani bunun altyapısı yeni yeni yapılıyor, en azından yapımcılar falan böyle. Bir şey olacağını umuyoruz biz.

Yakın bir gelecek için söylüyorsunuz.

Yani 5 yıl, 3 yıl, 1 yıl, yani kurumsallaşmak zorundayız, zorundayız, zorundayız, yani başka alternatifi yok. Yani müzisyenler de kurumsallaşmak zorunda, senaristler de, oyuncu arkadaşlarımız da, hep birlikte büyük bir meslek birliği oluşturmamız. Bu tek başına bir kişinin veya 10 firmanın yapacağı bir şey değil; bu sektörün sorunu.

4.3.5.1. Değerlendirme

Kendisi de kamera arkasından gelen ve yaşanan sıkıntıları çok iyi bilen biri olmasına rağmen Ali Gündoğdu, yapımcı olduğunu unutmadan, kendisinin dışındaki herkesi suçluyor. Burada, onun için önemli olan para kazanması, bunun için de dizisinin tutması yeterli. Nasıl da suçluyor. Sertifikasyon gibi bir derdi, mesleki yeterlilik, mesleki saygınlık gibi bir geleceğe yönelik hedefi yok. Eğitim de, belki kendisinin de eğitimsiz olmasından kaynaklı, göz ardı ediyor. Bana sorarsanız eğer, (bu röportajın yapılmasından bu yana geçen sürede, onun için dizilerin ihracı da azaldı, bölüm süreleri uzarken bölüm sayıları azaldı) sektörün batışının temelinde bu anlayış yatıyor.

Gündoğdu, basın ile arası iyi yapımcılardan... Tabii, yaptığı dizilerin tanıtılması amaçlı olarak görüyor basının ilgisini. Zaten sektörel anlamda gelişmeyi değil, kazancını düşünüyor. Doğal olarak da basının, asıl sorunlar yerine magazin haberler yapması kendisinin işine geliyor.

4.3.6. ATILLA ENGİN (BİROY ve SENDER Yön. Kur Üyesi, Oyuncu, Senarist)

Dizilerin bölümlerinin uzunluğu kamera arkası çalışanları için çok da önemli değil. Yeter ki arkasındaki gelişmeyi ya da kendini geliştirebilecek şeyleri sağlayabilsinler. Yani, dizi 5 saat olsun, eğer o olanaklar sağlanmışsa, o çalışma koşulları güçlü olursa ve çalışan insanların da gerek sosyal hakları, gerekse özlük hakları hakkınca veriliyorsa...

Şimdi önce sorayım, bu diziler niye uzadı?

Dizi sürelerinin uzamasına kategorik bakalım.

Birinci kategoride şu geliyor: Türkiye'deki reklam pastasının küçük olması.

İki, reklam verenin televizyon kanalları üzerindeki etkisi.

Üç, RTÜK'ün basiretsizliği.

Dört, neoliberal politikalar.

Beş, sektörün örgütsüzlüğü.

Altı, yapımcıların taşeronlaştırılması.

Bu altı başlık altında bunları değerlendirebiliriz.

Reklam pastasıyla başlayalım... Diziler uzadıkça reklamlar çoğalıyor mu veya reklam kapasitesi mi artıyor?

Diziler uzadıkça, dizi süresi uzadıkça alınan reklam daha fazla oluyor. Televizyon kanallarının verdiği reklam tarifeleri dizileri tam olarak karşılayamıyor. Karşılayabilmesi için ne yapıyorlar? Reklam sürelerini uzatmaya çalışıyorlar. Diziler yazıldığı ilk dönemlerde 45-50 dakikayken, benim dönemimde en uzun ben

yazmıştım: “Üvey Baba”. 115 dakikalara falan ulaşmıştı, yazdığım dönemlerde: tarih 2001.

Bu süreç 2000’lerin başında başladı Star TV’de. Dolayısıyla televizyon kanalı daha fazla kâr etmek için bu işi yapıyor. Reklam veren de fiyatını düşürmek için kanala baskı yapıyor. Bunun dengesini nerede buluyorlar? Dizi süresini uzatmakta buluyorlar.

Kuşak olarak baktığınızda inanılmaz sayıda -yani artık bunun RTÜK’ün de kontrolünde olduğunu zannetmiyorum, takip de ettiklerini zannetmiyorum- çok fazla kuşak reklam giriyor. Bir de bunun böyle çeşitli hülleler yapıyorlar, kapalı açık bir şeyler yapıyorlar, ondan sonra tekrar aralarda giriyor. Özellikle son 40 dakikada mesela 4 kuşak reklam girdi; ben bizzat tanık oldum Fox Tv’de.

Bunların hepsi bir sorun. Bütün mesele aslında televizyon kanallarının kâr zarar hesaplarından kaynaklanıyor. Nereden baskı var? Reklam verenden, RTÜK’ten baskı var. Yine de RTÜK çok fazla baskı yapmıyor. Sektör örgütsüz olduğu için ve yapımcılar da taşeron olduğu için ses çıkaramıyorlar. Dolayısıyla bu keşmekeş devam ediyor.

Dizi film sürelerinin uzun olması, önündeki, yani reklam sürelerini kısaltmanın tek yolu -RTÜK falan değil- ekonominin kendi kurallarıyla olması. Ama Türkiye’de ekonominin kuralları işlemiyor. Neden işlemiyor? Çünkü buradaki maddelerden bir tanesi: Türkiye’deki neoliberal politikalar.

Başbakanımız ne diyor? ‘Türkiye’deki en büyük birikim, en büyük sermaye: İnsan gücü’ diyor değil mi? Doğru insan gücü, ama bu insan gücü hangi ölçüde var? Örgütsüz, sendikasız, sosyal güvenceden yoksun. İşte Türkiye’nin pazarlık gücü bu. Türkiye’nin ekonomisinin büyümesinin en büyük nedenlerinden bir tanesi bu.

Biz bunu sadece küçük bir sektör olarak, ama arttı biraz, dünya pazarına baktığınızda katma değeri yüksek bir sektörüz. Bunun sonucunda da işte sosyal

güvenceden yoksun oyuncular, set çalışanları, günde 15-16 saatlere varan çalışma saatleri olunca insanlar 90 dakika çekebiliyorlar. Yani dünyada hiç böyle bir uygulama yok, bir tek biz yapıyoruz bunu. Sonuçta buraya geliyor.

Bunun tek çözümü de sosyal güvence olması. Neden sosyal güvence olmalı? Çünkü sosyal güvence olunca, oyuncuların sosyal güvenlikleri olunca ve bunların takip edildiği ortaya çıkınca, özellikle set çalışanlarında... 8 saatten fazla çalışamaz insanlar, bu bir kuraldır, dünyanın her yerinde kuraldır (işçi işveren ilişkisi). 8 saat artı 3 saat mesai olur, fakat mesailer de ödenmiyor, biliyorsunuz. 16 saat çalışıyorsun ama mesaide ödenmiyor, ama 8 saat olursa ve artı 3 saat fazla mesai ödenirse otomatikman dizi süresi küçülecektir. Bu kadar basit.

Peki, şimdi bir yandan dizilerin maliyetleri de yükseldi. Eskiden...

Maliyetler yükselmedi. Dizilerin maliyetleri aşağı yukarı 10 yıldır hemen hemen aynı, enflasyona rağmen. Ortalamaya baktığınız zaman dizinin maliyetleri yükselmedi; yükselmiyor.

Diziye verilen reklamlar o dizinin maliyetini karşılayabilecek düzeyde mi?

Karşılıyor tabii. Televizyon kanallarının tek kazandığı şey diziler şu anda. Prime time'daki bütün diziler aslında televizyon kanallarının bütün masrafları da karşılıyor: haberler, başka diziler ve diğer programlar. O yüzden zaten süreyi uzatmak istiyor, televizyon kanalları. Neden uzatmak istiyorlar? İşte bu yüzden, daha fazla kâr elde etmek için. Çünkü diğer kuşaklardaki reklam gelirleri maliyeti karşılamaktan uzak. Anlatabiliyor muyum? O yüzden çok fazla dizi oluyor Türkiye'de. Çünkü talep var, onlar da arz ediyorlar. Arz ederken dengesiz bir şekilde arz ediyorlar.

Reality şovlar, yarışmalar gibi bir sürü aşamadan geçtik diziye geldik. Hatta dizinin de dönemi geçer diye düşünülüyor idi bir dönemde, ama...

Hiçbir zaman geçmez, sadece mecraları değişir. 3-4 sene sonra televizyonlarda dizi gösterileceğini zannetmiyorum.

Ne olacak o zaman?

İnternet üzerinden izleyeceksiniz. Smart'larda şurada burada... Şu anda Digitürk başladı. Paket olarak satın alacak insanlar, parasını ödeyecekler, 2 lira 3 lira reklamsız izleyecekler veya bir tane reklamla izleyecekler. Şu anda biliyorsunuz kayıt eden cihazlar var. İnsanlar dizileri kaydediyorlar, reklamları geçiyorlar, tam temiz 70 dakika, 80 dakika, 90 dakika dizi seyrediyorlar. Kimse reklamları izlemiyor artık. Kimse derken üst gelir grubu, yani A ve B, kısmen C. Bunlar böyle izliyor. Asıl reklam verenin kitlesi böyle yapıyor. Şimdi siz reklam vereni kendi müşterinizin yerine koyun, verir misiniz televizyon dizilerine reklam? E, vermezseniz televizyon kanalları ne yapar? Dizi yayınlamazlar.

Peki, buradan kazanacakları para anlayış olarak dizilerin maliyetini karşılayabilecek mi? Yani bu kadar reklamla karşılayamazsa...

Gayet tabii. Karşılayamazsa yapılmayacak o dizi. Yapılmaması lazım zaten, bu kadar dizi olmaz. Bu ülke o kadar dizi üretecek güce sahip değil.

Sinemada 300 filmlerin çekildiği dönemden işte 8-10 filmin ancak çekildiği döneme dönüldüğünü gördük...

Tümüyle arz talep meselesi kuşkusuz...

Sektörde inanılmaz bir işsizlik oldu, birçok arkadaşımız işsiz kaldı. Yeşilçam sokağında onlarca, yüzlerce insanımız açtı, işsizdi, bekliyor idi. Zamanla bir kısmı başka alanlara kaydı, bir kısmı devam ediyor. Gücü olanlar, bulunduğumuz sokağın (Ergenekon Caddesi, Pangaltı) başındaydı işte, hatırlıyorum 80'lerin başında Raif Ozangil ile birlikte Aytaç Arman lokanta açmışlardı, oradan kazandıklarıyla hayatlarını sürdürmeye çalışıyorlardı...

Yeşilçam'ın 80'lerdeki modeli ve örgütlenme biçimiyle 2010 yılındaki Türkiye modeli çok farklı. Yani o dönem yapılan sinema filmlerinin kaynağına bakmak gerekir. Bu kaynağı biz nerede görüyoruz? O dönem filmlerin kaynağı şuydu:

Doğrudan seyirci, finansman sağlayan salonlardı, anlatabiliyor muyum? Salonlar mesela Türkan Şoray-Ayhan Işık istiyorum diyorlardı, bunun parasını gönderiyorlardı, o film yapılıyordu ve vizyona giriyordu. Mesela Adana bölgesi parasını gönderiyordu. Burada doğrudan bir temas vardır; arz talep dengesi bu şekilde kuruluyordu. Şimdi 2010 yılındaki Türkiye'nin modeli böyle değil. Dolayısıyla o dönemlerle bu dönemleri mukayese etme şansımız yok. Baktığımız zaman o dönem oyuncu sayısı 300-400, yapımcı sayısı 30-40 iken bugün 500'e yakın yapımcı var, 8 bine yakın oyuncu var, yüzlerce yönetmen ve yazar var. Dolayısıyla bu bir endüstri, ama sinema bir endüstri değil hala. Televizyon sektöründen kaynaklanan bir endüstri modeli var. Sinemamızın hâlâ bir endüstri olmadığını çok rahat söyleyebiliriz. Çünkü kendini finanse edebilecek gücü yok sinemanın.

Hani ben sinemadan yana olmakla birlikte... Biz 10 gün, 12 günde bir film çekiyorduk, eskiden.

Sinemayı öldürdüler. Yeşilçam'ın sinemaya çok büyük yararları da oldu, çok büyük zararları da oldu. Çünkü yapımcılar, yapımcı modeli, yazar-yönetmen modeli, oyuncu modeli sektörü geliştirmek üzerine değil, tümüyle rant ve para kazanma üzerine döndü. Yapımcılar sektöre bir yatırım yapmadılar, sürekli hanlar hamamlar alma yolunu tercih ettiler ve bunu hâlâ devam ettiriyorlar, çünkü telif hakları vermiyorlar. Şu anda filmin sahipleri onlar; son 30-40 yıldır dönen bu filmlerden yazarların, yönetmenlerin ve oyuncuların bir kuruş geliri olmuyor. Yani, kendi kendini öldürdü. Bu bir cinayetti, ama kendini öldüren, sektörü öldüren cinayetti ve bu cinayetin de müsebbipleri ne yazık ki bu yapımcılar oldu.

Ve bunu hâlâ aşamadık galiba...

Onun izleri hâlâ devam ediyor ama konjonktür değişti, yeni bir dönemle karşı karşıyayız. Yapımcılar artık yapımcı olmak zorundalar, Türkiye'de yapımcı sayısı şu anda benim gözümde 5'i geçmez, 6'ncı, 7'nci bulamazsınız. Onların hepsi ne yazık ki taşeron durumdalar, çünkü sermayeleri yok. Çünkü pazar genişletmek için bir çabaları yok, ilişkileri yok vesaire vesaire.

Peki, şimdi yine konumuza dönersek, yani konumuz dizilerin uzunluğu ve kamera arkasında çalışanların haklarını alamaması, yani şimdi diziler uzadıkça senaristler aynı konuları döndürüp döndürüp yeniden işliyorlar, yönetmen...

Doğru tanımlar gerekiyor. Senaristler döndürüp döndürüp aynı şeyleri işliyorlar diyemezsiniz, çünkü senaristlerin yapmak istekileri şeyleri yapımcılar kabul etmiyorlar. Yapımcılar kabul etmiyor, çünkü televizyon kanalları belirli şablonlar istiyorlar. Şu anda yapılan dizilerin yüzde 60'ı, yüzde 70'i belki yüzde 80'i televizyon kanallarının talepleri doğrultusunda hazır fastfood haline getirilmiş birtakım modelleri, kalıpları yapımcılardan talep etmeleri, yapımcıların bunu yazarlardan talep etmeleri üzerine kurulu.

Dolayısıyla bir bağımsız yaratıcı bir üslupla bir senaristin ya da senarist grubunun çok özel olarak hazırladığı, belki çok geniş kitlelere ulaşip çok güzel ses getirecek projelere kimse cesaret edemiyor.

Bunu aşamadığımız sürece de bu insanların gerek sosyal hakları, gerekse örgütlenmeleri, gerekse mesleki yeterlilikleri olmayacak demektir.

Mesleki yeterlilik ve özellikle mesleki saygınlık, benim için önemli olan o. Mesleki saygınlığı sürdürebilmek için Avrupa Birliği bağlantılı örgütlenmeler... Bizde olduğu gibi başka alanlarda da benzer meslek birlikleri var. Tabii, ama yine de birtakım şeyler yürümüyor. Oyuncular kendilerini geliştirecek zaman bulamıyorlar, yönetmenlerin yeni bir aç, yeni bir çerçeve düşünecek zamanları olmuyor. Senaristler yukarıdan verilse de yeni bir, hani görsellik yaratacak veya dramatik yapı oluşturacak güçleri bulamıyorlar. Çünkü sürekli yazmak ve işte az önce söylediniz 115 dakika gibi bir süre üretmek zorundalar.

Tüm dünyada en önemli kavramlardan bir tanesi proje geliştirmedir. Bir de araştırma, geliştirme, Ar-Ge mesela. Sinemanın da bir Ar-Ge'ye ihtiyacı vardır, televizyonun da bir Ar-Ge'ye ihtiyacı vardır. Televizyon sektörünün özü yazardır, yönetmen değildir. Yönetmen basit bir tekniktir, teknik adamdır. Yani olağanüstü

şeyler bekleyemezsiniz yönetmenden. Bekleyeceğiniz tek kişi vardır yazardır ve dolayısıyla yapımcıdır, kreatif yapımcıdır. Türkiye’de kreatif yapımcı hemen hemen hiç yok, olan yazarlar da bu sistemin bir parçası olmak durumunda kaldıkları için yaratıcı çaba gösteremiyorlar, çünkü yapımcılardan proje geliştirmek için destek alamıyorlar. Yapımcı hazır konmak istiyor. Ne yapıyor, bir ya hazır bir proje varsa belirli sisteme uygun onu alıyor ya da televizyon kanallarının kendinden talep ettiklerini yazara söylüyor yazar da yazıyor. Dolayısıyla yaratıcılık diye bir şey yok, yaratıcılıktan da geçin yani. Show business bizim işimiz, sanat falan değil televizyon dünyası. Ama kreatif birtakım değerleri olabilir, çünkü geniş kitlelere ulaşmayı hedefleyebilir. Avrupa ve Ortadoğu gibi dünyayı hedef alabilir. Çok iyi hikâyelerin olduğu bir ülkede yaşıyoruz tarihinden bugününe, görsel malzemesinin zengin olduğu, ama hiç kimse bu risklere girmek istemiyor. Herkes hazır kalıpları kullanmak istiyor ve 3.30 paraya işi bitirmek istiyor. Zihinsel ve ekonomik ucuzculuk var yani.

Peki, bu meslek birlikleri ya da örgütlenmeler bu konuda belli bir aşama kaydettiler mi, bir yere varabildiler mi?

Çok karışık bir olay, yani belirli birtakım köşe laflar kullanarak ortaya çıkabilecek bir durum söz konusu değil. Yani, çok ciddi anlamda ekonomisiyle, sosyolojisiyle, psikolojisiyle, sanatçının pozisyonuyla, dünyanın pozisyonuyla, dış dünyadaki kreatif unsurların Türkiye üzerindeki etkisiyle, Türkiye’deki çalışma koşullarının vasatlığıyla, telif haklarının vasatlığıyla ilgili...

“Yerli Dizi Yersiz Uzun” temelde yeterli değil gibi...

Doğru bir laf. Toplumsal algıda bir yeri oldu, bir slogan olarak insanların kafasına yerleşti, görevini gördü. Böyle bir operasyonu arkadaşlarımız Senaryo Yazarları Derneği, -ben aynı zamanda o derneğin kurucularındanım, sadece oyuncu değilim- yaptılar, çok da güzel ses getirdi. Fakat bunun arkasını bir dernek getiremezdi; arkasını getirecek olan modeller gerekiyordu. Bu modelleri getirecek olan tek kurum sendikaydı. Fakat o dönem sendika yoktu. Vardı, SİNESEN vardı, ama SİNESEN ne yazık ki henüz asli işlevini yapabilecek örgütlü bir kapasiteye sahip değil.

Kaldı ki Türkiye’deki sendikal yasalar da buna engel. Zaten biz iş kolu olarak toplu sözleşme yapma hakkına sahip olmadığımız için, sayımız az olduğu için bir etkinliği yok onun...

Bir de zaten büro çalışanlarıyla aynı iş kolunda görünüyoruz. Dolayısıyla da toplu iş sözleşmesi yapabilecek güçte değiliz. Takım sözleşmeleri yapılıyordu Yeşilçam’da bir dönem, ama olmadı zaten ve yürümüyor şu anda.

Arkadaşlarımız çalışıyorlar; gerçekten izleyici kitlenin ilgisini çeken ve deyim yerindeyse televizyona yapıştıran bir iş çıkıyor ortaya. Tamam, 80-90 dizi başlıyor yılbaşında, yani sezon başında, sonra 3’e 5’e düşüyor. Taşıyıcı olanlar zaten orada hep öyle oluyorlar.

Şimdi sosyal hakları yok, güvenceleri yok, uzun süre çalışıyorlar ve çoğunlukla paralarının da zaten çok az alıyorlar, bazen (bu ‘bazen’i çoğunlukla diye değiştirmek gerek) alamıyorlar. Her ne kadar yayıncı kuruluşlar, ‘hayır, biz parasını ödüyoruz ve sigortasız insan çalıştırmıyoruz’ deseler bile bunun reel hayata yansımadağı hepimizce bilinen bir gerçek. Ne kadar iddia edersek edelim kanıtlamayacağımız şey, ama yine de...

Yok, biz bunu her zaman kanıtlarız. Benim üyelerim var 500 kişi, sendikanın üyesi var 1000 kişi; biz bunların hepsini biliyoruz. Çok kazanan oyuncuların sayısı yüzde 1, yüzde 2’yi geçmez. Geri kalanı hayatını devam ettirecek kadar kazanır; çalıştığı dönemde geç alır, 10 bölüm, 15 bölüm geç alırlar paralarını mesela. Fakat sorun bu değil, esas sorun şu: Fastfood tarzı çalışan bir sektör olduğu için bir oyuncu bir dönem gelir iyi kazanır, ama bir anda yok olabilir. Aynı şey yazar için de geçerli, yönetmen için de. Sektör çok acımasız; biri bir hata yaptığı zaman, birisiyle tartıştığı zaman çok rahat piyasadan silinebilir.

Sürekli para kazanmak üzerine endekslenen bir hayat yaşamak zorunda, yani kendini geliştirecek imkânlara sahip değil. Bunun da, dünya da öyledir, kimsenin

buna itiraz etmeye hakkı yok. Oyuncuların çoğu garsonluk yapar Amerika'da. Bakmayın yani milyar dolar kazanırlar. Dünyada da böyle.

Burada sorun şu: Çalıştığı dönemlerde bir: kurallarla çalışılması gerekiyor, iki: sosyal güvencesinin olması gerekiyor, üç: telif hakkının olması gerekiyor. Şunların olduğu bir sistemde sistem kendi kendine düzelterek, sorunlarını toparlayacak edecek filan, ama bunlar yokken, bir de bu kadar başıbozuk bir yapı varken sistemin kendi ayaklarının üzerinde durmasını, yani endüstrileşmesini sağlayamıyoruz.

Sağlamamız için de bunlar gerekiyordu ve biz bunda epey bir yol aldık. Telif hakları sanıyorum Eylül ayında bir yola girecek, aynı şekilde Eylül ayında yine sendika da harekete geçecek; sigortasız adam çalıştırmama operasyonları bir noktaya geldi. Bakanlıkla çok uyumlular, bakanlık yüzde yüz hak veriyor oyunculara. Kaç toplantı yapıldı, birçoğuna ben de katıldım.

Bu iki durum, yani telif haklarının önünün açılması ve ardından sigortasız çalışmama meselesi sektörde bir değişim başlatacak. Bu değişim dizi sürelerinin kısılması, yeni mecraların aranması gibi faktörleri beraberinde getirecek. Bir sonraki adımda da dediğim gibi 2-3 yıl içerisinde de kaydeden cihazların artmasından dolayı yeni mecralara yer vermek zorunda kalacak diziler ve sinema filmleri.

Dolayısıyla bir kaotik bir yapıyla karşı karşıya kalacağız. 5 yıllık bir kaos planım var benim kişisel olarak. Ama ondan sonra kendini toparlar, ama bu altyapıyı sağlamamız lazım: telif haklarını ve çalışma koşullarını. Bunlar olursa bu 5 yıllık kaos dönemini atlatır yeni bir vizyonla dünya pazarına açılacak bir cesaret bulabiliriz diye düşünüyorum.

Bunu çözemezsek, bir de bu internet üzerindeki meselelerde dizilerin pazarlaması, telif haksız çalışma koşulsuz yapılar devam ederse sektör biter. Yani Brezilya dizilerini hatırlayın, dünyaya satılıyordu 80'li yıllarda, onlar nasıl bittiler. Biz de birkaç yılda çökeriz. Bu işi çözmemiz lazım.

Sektör olmadık ne yazık ki. O yüzden...

Televizyon sektörü, sektör artık bence, ama çok arızalı bir yapısı var yani tekstil gibi. Tekstil sektörü nasıl bitti, bitirdiler. Bitebilir, tekstile dönebiliriz.

Şimdi, bu beklenen sonucun yaşanmaması için belli bir güç, belli bir dinamizm gerekiyor. Bunun çoğunlukla sokağa çıkarak -düzeltiyorum- basına yansıtarak elde etmek mümkün, ama bir işte “Yerli Dizi Yersiz Uzun” kampanyası basında benim dilediğim kadar yer almamakla birlikte bir tepki oluşturdu.

Şimdi basına yansımamasının nedenlerinden bir tanesi işte televizyonların aynı zamanda gazete sahipleri olması. Birbirlerini koruyacaklarıdır. Daha önceki konuşmalarımdan aklımda kaldığına; ‘tüm çalışanları arka arkaya dizdiğinizde az çalışan çok çalışan dahil hepsi 10 bin kişi ediyor. Bu 10 bin kişi 70 milyon içerisinde çok küçük bir sayı. Dolayısıyla da sizin sesinizin orada duyulmaması, basında yer almamanız çok da doğal’ deniyor.

Basına yansımayan sorunlarımızı nasıl yansıtabiliriz ve veya basına yansıtılmalı mıyız?

Basın aşaması bence bitti artık, bizim basınla sıkıntımız yok. Basın bugüne kadar bizim sorunlarımızı kısmen yansıttı, ama şöyle yaptı: Mesela hâlâ bunu görüyoruz, her hafta mutlaka bir haber okursunuz, işte televizyon oyuncularları şu kadar kazanıyor falan diye. Söylediğim rakamlar ortada, yüzde 1-2’yi geçmez; saysanız 10, bilemedin 20 kişi.

Bu sektörde en az 7 bin oyuncu var, bunların yarısından fazlası artık konservatuar, güzel sanatlar fakültesi, tiyatro bölümü mezunu, profesyonel, eğitilmiş oyuncular. Okullardan yeni mezunlar var, her sene benim tahminim 100-150 oyuncu ekleniyor bu sektöre. Bu çok kazananların oranı çok düşük kalıyor. Ama bunun üzerinden propaganda yapılıyor ve insanlar şöyle diyorlar. Ya Atilla diyorlar bana mesela sen “Kurtlar Vadisi”nde 1 sene oynadın, “Acı Hayat”ın senaryosunu yazdın.

Evet, iyi kazandım. Çalıştım mı iyi kazanıyorum, hiçbir itirazım yok. Ama çalışmadığım dönemlerin sayısı daha fazla bende -ki ben daha şanslıyım sadece oyuncu değilim. Sadece oyuncu olsam hayatımı devam ettirmekte çok zorluk çekebilirim. Aynı zamanda yazar olduğum için iki işim birden var benim; birçok oyuncu öyle değil.

Ve bakın bir oyuncunun psikolojisini size söyleyeyim. Her sabah uyandığında önce telefonuna bakar 'arayan var mı, kim arıyor', sürekli iş bekliyorsunuz. Sürekli bir yerlere davet ediliyorsunuz belki, deneme çekimleri var, şunlar bunlar var. Böyle bir psikolojiyle yaşıyorsunuz ve siz her gün sağlıklı beslenmek, sağlığını korumak, sportif olarak formda kalmak, ne bileyim kılıç kullanmak, at binmek, bunların hepsine hazır bir potansiyel içinde olmalısınız. Yarış arabası sürmelisiniz, yeri geldiğinde paraşütten atlamalısınız. Böyle bir psikoloji ile yaşayan ülkede 4 bin civarında oyuncu var şu anda ve bunlar hep iş bekliyor.

80 dizinin, iddia ediyorum 50 tanesinde profesyonel olmayan oyuncular oynuyor. 30 dizide, her dizide 10 olsa 300 kişi çalışıyor. Profesyonel 300 kişinin çalıştığı bir sektörden bahsediyoruz bu kadar basit hesap. Sayı 4 bin. Yüzde 10'u bile çalışmıyor.

Hazır basından söz etmişken, benim tezimin bir diğer ayağına da değinelim: basına yansımayan sorunlarımız neler?

Valla, basına yansımayan bir sorun yok, bütün sorunlar basına yansıyor; ama demin de söylediğim gibi basın bilinçli veya bilinçsiz oyuncuların çok kazanması üzerinden bir stratejiyle sürekli haber pompaladığı için halkın algısında, 'ulan, bunlar da dünya kadar kazanıyor', muhabbeti oluyor. Yani insanlar, bilinçaltında oyuncuların çok kazandığını düşünüyor.

Dolayısıyla bu bizim bütün operasyonlarımızı hep gölgeledi, ama en azından bir farkındalık oluştu diye düşünüyoruz. Ama bundan sonra basın üzerinden bir şey yapmanın alemi yok. Sendika çok net sosyal güvenlik üzerinden politikalarını inşa

etti, doğrusu buydu. Dizi sürelerini kısaltacak bir şeydir bu, sektörü toparlayacak bir şeydir. Ama aynı zamanda kaotik yapıyı ortaya çıkaracak bir şeydir 5 yıllık süre içerisinde.

Telif haklarında da işte bir noktaya geldik, AKP iktidarına da güvendidik, 3-5 yıl fazla sesimizi çıkarmadık, çalıştık ettik, örgütlendik, modeller oluşturdık, devletin istediklerini yaptık, kurumları kurduk, istemediği şeyleri de yaptık -Yeşilçam Film Akademisi gibi- falan, ama bir noktaya kadar taşıdık. Eylülde bu Mecliste yasa gelecek, ondan sonra bakacağız. Davalarla mı yola devam edeceğiz yoksa dava açmadan hızla sorunlarımızı çözebilecek bir doğru düzgün bir yasamız olacak mı diye bakacağız. Artık kopuyor burada, bunda sonra ya teknik mücadele yapacağız, ya siyasi mücadele yapacağız. Başka şansımız kalmadı. Çünkü daha bekleyemeyiz.

Sizce hangisi daha öncelikli olacak?

İşte Eylül’de hükümetin vereceği iradeye bağlı.

Sigortasız çalışma konusunda irade gösterirse, telif haklarını Avrupa Birliği normlarında yeniden üretim gibi kavramları doğru düzgün değerlendiren bir yasa çıkarsa, işte peyderpey, önce küçük küçük başlarız, ama yolumuzun açık olduğunu biliriz. Bunu görebileceğimizi okuyamıyoruz mesela. Anlatabiliyor muyum? Bu tümüyle siyasi iktidarın tasarrufu ve çok iyi analiz edilmesi gereken bir şey. Bakın, ben burada bazı noktaları kabaca söyledim, ama bunların nüanslarında İsmail (Güneş, Sinebir Başkanı) başka düşünebilir, bir başka arkadaş farklı düşünebilir. Gerçekten de şu “Yerli Dizi Yersiz Uzun” başlığı altında sektörün bir analizinin yapılmasını; sadece yüksek lisans değil bence çok ciddi anlamda bir doktora tezi olabilecek kadar çok geniş kapsamlı bir şey var ortada, istiyorum.

Mesela kullandığımız kavramlarda sapmalar var. Benim algımla sizin kafanızdaki algılar arasında da sapmalar ortaya çıkıyor, ben önemsedim. Ben de çünkü yüksek lisansımı çok özenerek yapmıştım. Yani şeyleri önemsedığım için

söylüyorum. Sektörel algı nasıl, karşınızdaki kişinin algısı nasıl, bilimsel algı nasıl? Gösterenle gösterilen arasındaki ilişki doğru mu, tanımları çok iyi koymak gerekiyor.

Ön bilgileri tamamlamış olacağız. Yazılı bir kaynak yok. Benim görebildiğim, bulabildiğim var, çok kaynak var. Bir İSO’nun yayını var, Hülya Uğur ile konuştum. Yayını internetten indirip edindim. Bir de Birikim’in dizi üzerine hazırladığı özel sayısında Ayfer Tunç bu konuya değinmiş, o kadar. Ama dizilerin uzunluğu konusunda çalışanların hakları ve çalışma koşullarının düzeltilmesi konusunda çok yoğun, başlı başına kaynak olabilecek kaynak yok.

Çok teşekkür ederim.

4.3.6.1. Değerlendirme

Atilla Engin, hem senarist hem oyuncu olmasının avantajıyla daha geniş bir açıdan bakabiliyor konuya. Çok daha akliselim yanıtlar veriyor. Çünkü sorunun çözümü için en çok çalışanlardan biri. Gerek meslek birlikleri güç birliği platformunda gerekse BİROY ve SENDER çerçevesinde daha geniş bir pespektife sahip. Engin’in öne çıkardığı en önemli sorun telif. Çünkü yapımcı, elini sıcak sudan soğuk suya sokmadan her satıştan (ister ihracat olsun isterse yurtdışındaki kanallar ve/veya tekrar yayınlar olsun) aslan payını alıyor. Özellikle telif konusunda en somut çalışmalar oyunculardan geliyor (kuşkusuz senarist ve yönetmenlerin de benzer çalışmalar içinde olmasını isteriz), çünkü sadece başrol denilen üç beş oyuncu -belki de hakkından fazla- para kazanıyor. Gerisi zaten pamuk ipliğine bağlı bir şekilde...

4.3.7. AYŞEGÜL ÇİFTÇİ KARAÇAY (Sanat Yönetmeni)

“Yerli Dizi Yersiz Uzun” sürekli üzerinde durduğumuz bir konu ve sektördeki birçok insan dizinin uzunluğundan öte çalışma koşullarının ve kendi sosyal haklarının yetmediğinden, mesleki saygınlıklarının olmadığından söz ediyorlar.

Bu konuda sanat yönetmenliği açısından, yani setin sanat açısından baktığımızdaki sorunlarınız ve yaşadıklarınızı anlatır mısınız?

Sanat ne, önce onu söyleyeyim: Sanat, bir dizi, bir film başlamadan 1,5-2 ay önce diziyi alan, onu hazırlayan ve imkânlar dâhilinde elinden geleni yapan biri.

Bizim en büyük sıkıntımız dizilerde, tabii ki zaman artı para. Para derken diziyi hazırlama bütçesi. Genelde hiçbirimizin parası yoktur. ‘Para yok; o yüzden yoktan var edin, sponsor bulun... bilmem ne.’

Dolayısıyla kendi çalışma koşullarınızı bir tarafa atıp biz önce ‘iş nasıl kurtarırız’ı düşünüyoruz. İşte, hani aslında, bizim derdimiz ‘sigortamız var mı, kaç saat çalışacağız, insani haklarda çalışıyor muyuz’u düşünmek yerine bu işi aldık ‘nasıl kurtarırız, nereden neyi buluruz’u düşünmek oluyor.

Hâlbuki bizim işimiz bu değil. Biz bunu nasıl olması gerektiğini sunup o meblağ neyse alıp onu yapmak, ama biz bir de artı -bütün dizi sanat yönetmenlerinin böyle bir sorunu var- yaptığınız işi sponsor bularak çözme. Ben ne buluyorsam onunla kurtarma gibi sorunlarımız var. Kaldı ki çalışma saatleri de çok uzun. Sabah 8 setse gece 12’den önce asla paydos olmuyor. Artı başka ne sorunumuz var? Bir sürü sorunumuz var, sigorta sorunlarımız var -ki bu 2 yıldır düzeldi. Artık herkes sigortalı. Ben zaten BAĞKUR’luyum, kendim fiş kesiyorum, sigortalı değilim.

BAĞKUR’lu olmanızın nedeni ne?

BAĞKUR’lu olmamızın nedeni, işte görüntü yönetmeni, sanat yönetmeni, yönetmen çok para kazanır, biz bunu gösteremiyoruz, gösterdiğimizde çok para ödüyoruz diye bizi BAĞKUR’lu yapıp fatura kesmemizi istediler ve böyle yapıyoruz o yüzden.

Peki, doğru bir şey mi bu?

Kesinlikle doğru değil, hatta bir işimde şöyle bir şey yaşadım: çekimde İzmir’deydik. Yapımcı şöyle bir kâğıt yollamıştı: ‘Yönetmen, sanat yönetmeni, görüntü yönetmenini sigortalayamayız, bu sette başlarına gelen hiçbir şeyi karşılayamayız, çünkü onlara yeteri kadar para ödüyoruz’. Biz de hep beraber

ayaklandık, ‘kesinlikle kabul etmiyoruz, İstanbul’a dönüyoruz’ dedik. Onun üzerine sigortamızı yaptılar. Diğeri 5 lira alırken sen 10 lira alıyorsun diye; seni alıyor evinden, götürüyor İzmir’e, ama seni sigortalamıyor. Çünkü ‘ben senin paranı ödüyorum’ diyor. Böyle bir şey yok. Sen beni İzmir’e götürmüşsen ve benden sorumlusun yani.

Peki, bu konuda gelişmeler var mı? Yani, sanat yönetmenleri arasında tartışmalar ya da düşünceler?

Şimdi bu sadece sanat yönetmenlerinin sorunu değil, genel itibariyle sanat yönetmeni, görüntü yönetmeni, yönetmen. Artık insanlar mücadeleden vazgeçtiler. Çünkü biz “Yerli Dizi Yersiz Uzun” diye eyleme çıktık, eylemin ertesi günü bizi şirkete çağırdılar: ‘hepiniz sigortadan çıkıyorsunuz, BAĞKUR’lu oluyorsunuz, faturanızı kesiyorsunuz, çünkü artık bizden hesap sorulacak’ dediler. Zaten o zaman BAĞKUR’lu oldum. Eylem iyi, güzel ama maalesef bize bir kazanç sağlamadı. Aksine ben artık BAĞKUR’umu cebimden ödüyorum, muhasebeci parası ödüyorum, fiş toplamak zorundayım falan falan gibi bir sürü sorunlarım var. Bir de bunlarla uğraşıyorsun.

Eğer BAĞKUR’luysanız uğraşacaksınız, ama sizin işiniz böyle BAĞKUR’luk bir iş değil, az önce söylediğiniz koşullara da baktığınızda. Hem sponsor bulacaksınız, hem işi kotaracaksınız, hem de kendi sosyal güvencenizi kendiniz sağlayacaksınız.

Hayır ya, bizim işimiz şöyle bir iş. Bir işi alırsınız; çocuğun gibidir, baştan kurarsın, karakterlere can verirsin. Yani senin bir dekor içinde yürüyen oyuncunun üzerindeki kostümünden yüzündeki makyajına kadar her şeyini hayal edip, kurup, buyurun çekin diyen kişileriz biz. İşin var olma sebebiyiz, ama bizim telif hakkımız bile yok mesela. Bugün telif yasası çıkarsa, hiçbir sanat yönetmeni telif hakkı almayacak. Yani yaptığımız işin ülkede bir değeri yok. Seni çok önemsiyor gibi görünüyorlar, sanat yönetmeni muhteşem, her şeyi yapar gibi görünse de düşündüğünde yönetmen telifini alıyor, müziği yapan alıyor, ben de bu işin gerçekten her şeyiyle ilgilenen kişiyim benim de almam lazım.

Bu konuda çalışmanız var mı ya da bir çaba var mı?

Yok, çünkü dünyada yok bunun örneği.

Ha, bütün dünyada sanat yönetmenleri...

Bütün dünyada sanat yönetmenleri telif hakkı almıyor, öyle bir şık yok. O yüzden Türkiye’de ayaklansak ne olacak?

Anladım. Dünyada böyle bir çaba var mı? Yok.

Bilmiyorum yok, ama beni rahatsız ediyor Ayşegül olarak.

Peki şimdi bu ilginç tabii, önemli bir nokta da. Şimdi sponsoru da siz bulduğunuza göre yapımcı buradan size belli bir pay veriyor mu?

Hayır hayır. Şimdi o sponsoru ben aslında yapımcı için buluyorum ama aslında kendi işim için buluyorum, onlar olaya böyle bakıyorlar. Ayşegül bu işi ucuza nasıl kurtarır? Mesela ben, ‘arkadaşlar bu iş, bu bu şekilde olmaz, yani sponsorla çözemiyoruz, ben artık sıkıldım’ dediğimde; ‘biz seninle bu yüzden çalışıyoruz’ dediler bana. Her şeyi ucuza hallettiğim için. O yüzden dehşet içindeyim yani ben.

İlginç bir yaklaşım.

Evet, seninle o yüzden çalışıyoruz dedi bana, isim vermeyeceğim bir arkadaş.

Güzel! Ucuza kotarıyor olmanıza rağmen, az önce de söylediniz sabah 8’den gece 12’ye kadar çalışıyorsunuz filan. E, peki normal çalışma koşullarının üzerinde çalışıyorsunuz. Aldığınız para aslında hak ettiğiniz para mı, yoksa daha mı düşük, daha mı fazla?

Şimdi, hak ettiğiniz para diye bir şey yok. Tabii ki sonuçta, aldığımız para tatmin edici aslında düşündüğümde. Türkiye koşullarında evet tatmin edici, fakat bu parayı alıyoruz diye de kendimizi öldürmemeliyiz. Bizim işimizin karşılığı bu, daha ucuza yapılmaz, daha pahalı olur da bilmiyorum. Yani bir de insanın, hani para

şöyle bir şeydir: Kazandıkça daha duygusu vardır ya, 1000 lira alırsın 2 bin lira istersin, 2 bin alırsın 3 bin istersin. O yüzden evet, bence sanat yönetmenleri iyi paralar kazanıyor. Ama öyle çalışıyorsun ki, o kazandığın paranın aslında bir memurdan daha az olduğunu görüyorsun. Çünkü mesela ben 1 aydır boşum, bu 6 ay sürebilir. O kazandığım paranın, o değeri 6 aya yayıyorum ben. Yani sonuçta öyle bir süreç var, nankör bir iş bizimki. 1 yıl çalışırsın 6 ay oturursun.

Dolayısıyla çok para kazandığını sanırsın ama değildir. Normale vurulduğunda sıradan insanlar gibidir ve onlardan da çok çalıştığımızı düşünüyorum. Çünkü biz zamanla yarışıyoruz. 90 dakikalık sinema filmini 1 haftada çekmeye kalkarsan ne olur? Bir dükkâna girdiğinde kasiyerin sana para uzatma süresi bile fazla geliyor. Çünkü uçarak ve koşarak, nereye koşacağınızı şaşırarak çalışan insanlar var. Zamanla yarışıyoruz kısacası.

Zamanla yarışmak noktasına geldiğinizde, yani yönetmenler yeni çerçeve bulamıyorlar, yeni açılar bulamıyorlar, oyuncular kendilerini geliştirecek karakterlerini oluşturacak zaman bulamıyorlar. Senarist de yeni öykücükler ve/veya trükler oluşturamıyor. Zaman sıkışıklığı sizin açınızdan ne gibi sorunlar yaratıyor?

Bizim açımızdan zaman sıkışıklığı yüzlerce şey çıkarıyor, şöyle söyleyeyim: Sabah gelen bir senaryoda konulan iş programında yüzlerce aksesuar, birden bire yepyeni bir mekân ve sonunda senden hepsini o gün bekliyorlar. Böyle bir şey mümkün mü? Ama biz bunu yapıyoruz. Sette hiçbir şey durmaz diye bir şey var, hiçbir şey beklemez, konulmuşsa yapılır. Bu setin bütün birimleri için böyle.

Dolayısıyla 6 gün içinde senaryoyu okuyorum mesela bir tane karakol, çok özel bir oda. Onun için aksesuarından tut, arşiv yaptık mesela. Arşiv dediğimiz: dönem arşivi, günümüz arşivi karışık. Marangozlarla, boyacısıyla, o dosyaların bütün baskılarına kadar yarım günde arşiv yaptık. Yarım günde arşiv yapılır mı; yapılırsa ne kadar sağlıklı olur? Ama yapıyorsun ve oluyor. Şimdi garip bir zaman durumu bu.

Bu oluyor derken bizim seyircimiz mi kabul ediyor, yoksa genel anlamda gerçekten böyle bir şeyler...

Seyirci de kabul ediyor, sonuçta biz de artık zamanla yarışmayı öğrendik, belki yapıyoruz. Kötü şeyler yaptığımı düşünmüyorum, ama çok daha iyi olacağını biliyorum. Biraz zaman verilse çok daha iyi olabilir, ama kısa sürede çözmek zorundasın. Dediğim gibi 6 gün, neyine yetiyeceksin? O işi aldın mı; onu biliyorsun, yayına yetiştiriyoruz, başka şansın yok yani.

Peki, ödemeler konusunda da birtakım sorunlar yaşandı, bu kadar hızlı yaşamının içerisinde, hızlı çalışmanın içerisinde ödemelerin de aksadığı ve bunun sete de yansıdığı söyleniyor. Bu kadar yoğun çalışmaya rağmen aldığınız paranın ki kişisel olarak aldığınız paranın tatmin edici söylediniz. Ama örneğin sanat yönetmeni asistanı olan arkadaşların aynı parayı aldıklarını sanmıyorum. Bunu söylememiş olsanız da hissediyorum.

Tabii, ki aynı parayı almıyorlar. Sorunuzun birinci kısmına gelince... Şimdi şöyle söyleyeyim. Her yapımcı işi aldığı ilk 4 bölüm çekilirken onun bir bölümünü ödüyor. Önce diziyi çekmek, yayına yetiştirmek, çünkü bu benim adamım nasıl olsa bekler duygusuyla davrandıkları için. Bunu ben birçok işimde yaşadım. Ayda bir bölüm aldığımız oldu, sonra ayda iki bölüm aldık, sonra üç bölüm aldık ve bu hiçbir zaman üçün üzerini geçmez. Dört bölüm almazsın ayda. Bir bölüm içeriye atar iş biter, mesela 9 bölümü geriden öderler. Bu beni rahatsız etmiyor, ama benim asistanlarımı tabii ki rahatsız ediyor. Çünkü benim asistanlarımın içinde 300 alan var, 500 alan var, 800 alan var, 1000 de alan var.

Şimdi, bu insanlar ev geçindiriyorlar, çocukları var. Sen bu adama 1000 lirayı bir ayda verirsen ne olur? Yani ayda 4 bin lira kazanacakken 1000 lira kazanıyorsa adam orada bir sorun çıkıyor zaten. O yüzden evet böyle bir sorun var, ama eskiye oranla şimdi daha iyi.

Nasıl bir düzelme var?

Nasıl bir düzelme var? En az ayda 2 bin, mesela en son çalıştığım işte ilk 4 bölüm gerçekten acı çektik, bir bölüm aldık ayda. Yani ondan sonra ayda 4 bölümü ödediler. Mesela şu anda içeride alacak param yok benim. İnsan bekler, ama iş beklemez dizinin kanala yetişmesi lazım. Önce iş dedikleri ve önceliği çekime vermek zorunda oldukları için hep bekletecekler bizleri. İnsan emeğinin önemi yok ki ülkede.

Yayıncı, yapımcı, taşeron ve çalışanlar şeklinde bir sıralama var; bu sistem üzerinden yürüdüğümüzde dizilerin aslında bu kadar kısa sürede yetişmesi mümkün değil. Taşeronluk sistemi bu yapıyı sürdüren bir sistem mi, yoksa düzeltmek için atılmış bir adım mı? Taşeronlarla çalışmadınız besbelli siz. Firmadan söz ediyorum.

Taşeron derken, taşeron firma. Düzeltmek için yapılmış ama hiçbir şey düzelmemiş bence. Yani kanal yapımcı ve biz durumu, yani ben hep sanatçılarla çalıştım, hep taşeronlarla çalıştım ve her zaman sorunlar aynıydı. Düzelmedi düzelmeyecek de. Çünkü bugün Ayşegül yapamazsa yarın Zehra gelir, Zehra dayanamazsa Mehmet gelir, Mehmet asilik mi çıkarıyor, öbürü gelir. Bu psikolojiyle çalışıyoruz biz. Mesela benim param niye ödenmedi dediğinde, 'a, sen çok ses çıkarıyorsun' deyip hemen yerine yeni adamlar bulurlar. Çok hızlı, çünkü çok rağbet gören piyasa. Alt kadronun çok eğitilmiş olması tercih edilen bir şey değil. Mesela bugün ben işi bıraksam daha setten çıkmadan, yeni bir sanat yönetmenin karşından geldiğini görüyorum. Bu kadar kaygan bir zeminde çalışıyoruz. Görüntü yönetmeninin biri kamerayı bırakmadan öteki işe başlıyor.

Aslında bizim temel sorunumuz kendimizde. Bu adam niye gidiyor diye sormamız gerekiyor. Kaldı ki ben soruyorum: Bırakan, neden bıraktı diyorum, ama buna rağmen işe almak zorundayız. Çünkü biz bu işten para kazanıyoruz. Başka işten para kazanmayı bilsek belki bunu yapmayacağız. O yüzden nedir? Zehra gitmiştir; kızmıştır, öfkelenmiştir, işe almak zorundasın, sen de hayatını devam ettiriyorsun. Ama aslında almamak gerekiyor. Aslında Zehra'nın oradaki gidiş nedeninin aynısını ben de yaşacağım biliyorum, ki yaşıyorsun da. Kimisi biraz daha uzun dayanıyor, kimisi dayanmıyor, kimisi... Piyasada şöyle insanlar var. Lise mezunu sanat

yönetmenleri, ortaokuldan mezun, yani şöyle bir gelişim oldu. Şimdi Ayşegül'ün artık asistanları sanat yönetmeni olmaya başladı. Daha olmadan, nasıl olsa dizi çekiyoruz, daha ucuza kotarır deyip Mehmet'le çalışmayı tercih ediyorlar. Böyle sorunlar da var.

Dolayısıyla kaliteli iş kısa sürede nasıl yapılır? Yapılamaz. Ayşegül çok sorun çıkarır, 'durun çekmeyin' der, onunla çalışmayabilirler bir süre sonra. Yani zamansızlık, parasızlık ve her şeyin daha kalitesiz olması anlamına geliyor ve ucuz insan.

Mesleki saygınlığı, bunu genel anlamda söylüyorum, tüm sektör içi söylüyorum; mesleki saygınlığı korumak için neler yapmak gerekir? Meslek birlikleri bunun için bir çözüm olabilir mi?

Tabii ki olabilir. Ama bu anlamda ne yapabiliyorsun dersin, hiçbir şey yapamıyorum. Sadece ödentimi ödüyorum, SİNESEN'den gelen duyuruları bilgisayarda okuyorum o kadar. Bir de eyleme gidiyoruz gidebilirsek, çünkü çok yoğun çalışıyor insanlar.

Onun dışında ne yapabiliriz? Tabii ki bir araya gelip 'arkadaşlar elimizi taşın altına koyalım' demeliyiz. Böylece daha kaliteli işler yapabilmek için ucuz adamlarla çalışmalarını engelleyebileceğiz mesela. Yani, Mehmet Ahmet yerine Ayşegül 'hayır' der diye, Ayşegül bu duvar mavi olmazsa burada çekim yapılmasına izin vermez diye onunla çalışmamak yerine gerçekten kaliteli iş yapan kişiyle çalışmalarını sağlayabiliriz. Bunu biz yapabiliriz ama.

Peki, Ayşegül bu duvarın mavi olmasını geçmişten gelen deneyimlerine göre mi istiyor, yoksa senaryonun akışında senarist ve yönetmenle ortak görüşerek mi öyle söylüyor?

Şimdi bir senaryo okunur o senaryoda ne gerekiyorsa yönetmenle birlikte oturulur karar verilir, ama zamanımız yok arşiv yapıp çekelim duygusuyla hareket

edildiği için yönetmene de kızamıyorum... Benim işim o zaman devreye giriyor, benim oradaki oluş nedenim bu zaten. Benim yaptığım iş atmosfer yaratmak. Yani yönetmen yanlış bir yerde yanlış bir şey çekiyorsa o zaman bana ihtiyaç yok. Bu ego falan değil yanlış anlamayın, bu şöyle bir şey: Senaryonun dünyasını yaratan kişi benim. Tabii ki yönetmenle beraber karar vereceğiz, çünkü şöyle şeyler yaşadık en son işimde.

İşte çok dönem, günümüz dönem, sürekli duvarlar boyanıyor bilmem ne, yapımcıyla konuştuk çok fazla... sette 'hiçbir şey değiştirmeyin, para harcamayalım' dedi. Dükkânı dönem olarak değiştirmedik. İzlediğimizde olmamıştı... tekrar çekmek zorunda kaldık. Dekorunu değiştirip, yeniden iki katı para harcadım. Yani kurtarırsınız duygusuyla hareket edemeyiz. Etmememiz gerekiyor.

Az önce söylediklerini sektörün dışındakilerin de anlayacağı gibi özetleyebilir misin?

Sanat yönetmeni, sadece senaryoyu okuduğunda dekoru düşünen kişi olmanın dışında; yapımcıya hazırlayacağı dekorun maliyetini kabul ettiren, yönetmene yapacağı dekoru böyle olursa daha iyi olacaktır diye ikna eden, marangozuyla muhatap olan, demircisiyle muhatap olan, asistanlarıyla uğraşan... yani binlerce insana laf anlatıp o ilişki yumağını çözen kişi aynı zamanda.

O yüzden sanat yönetmenliği bu kadar da kolay bir iş değil. Hani Ahmet gelsin yapsın, Mehmet gelsin yapsın daha ucuza kurtarır bir iş değil. Öncelikle insan ilişkisi, sonra tabii ki... süreç, estetik süreç geliyor hemen arkasından.

Sette bilfiil çalışanların sorunları çok daha yakıcı. Telif sorununun bir an önce çözülmesi, kimlerin neye göre ve niye telif alacağının belirlenmesi gerekiyor. Ardından haklarının korunmasına, fiyat politikalarının düzenlenmesine gelecek sorun. Set çalışanları para konusunu ayrıntılı bilmeseler de, uzun saatler çalışmalarının sadece kendi kazançları ve/veya kanalın zorlaması olmadığının

farkındalar. Tabii ki, dizi uzadıkça onların da performansı düşüyor. Birçok ülkeye ihraç edilen diziler artık sadece bir, bilemediniz iki ülkeye satılıyor artık.

4.3.7.1. Değerlendirme

Sanat yönetmeni olarak, basın ve izleyicinin doğrudan önünde olmadığı için Ayşegül Çiftçi Karaçay'ın basınla ilgili bir sorunu yok. Ancak basının üzerinden oluşturulacak muhtemel kamuoyu onların da sorununun çözümüne yardımcı olacaktır.

4.3.8. MURAT ÖZBEY (Montajcı)

Sevgili Murat, şimdi diziler uzun, uzunluğu biçim açımızdan önemli. Dizilerin uzunluğu çalışanlar arasında çok da önemli değil varsın uzun olsun, ama çalışanların sosyal hakları, mesleki hakları, mesleki saygınlıklarını sürdürebilecekleri ya da kazanabilecekleri belli bir özellik nedir? Zaman gerekiyor.

Senarist çok yazmak zorunda kaldığı için kendisini yetiştiremiyor. Yönetmen yeni aç bulamıyor, ışıkçı ışıklarını yapamıyor, montajcı üzerinde duramıyor, müzisyen aynı müziği farklı dizilerde kullanıyor ufak tefek değişikliklerle.

Bunların hepsi işin özensizliğini getiriyor. Şimdi bir dizinin uzunluğu montajcı açısından baktığımızda nasıl birtakım sorunlar getiriyor veya yararları var mı?

Dizinin uzunluğunun montajcıya hiçbir faydası yok. Çünkü dizinin uzunluğuyla paralel bazı şeyler de uzuyor. Mesela montaj süresinin uzaması gerekiyor. Eğer uzun dizi yapıyorsak uzun bir süreye ihtiyaç var normalde. Ödenen miktarların, meblağların da uzaması gerek, ama onlar git gide kısalıyor zaman içerisinde. Ailenize veya kendinize ayıracağınız zamanın daha geniş olması gerekiyor bu uzun diziyi yapabilmek için; onu sığdıracaklarınız bir zaman olması gerekiyor ama o da yok. O yüzden dizinin uzun olmasının iyi kurgucuya hiçbir avantajı yok. Hatta çok çok büyük dezavantajları var.

Bir kurgucu temel olarak yapması gereken ritim duygusunu yakalamak; yönetmenin çektiği kelimelerden yani şutlardan (kameranın çalışması süresince elde edilen planlar) bir anlam çıkarmaya çalışmak, yani bir cümle kurmak; bunları yaparken de o öykünün içine girebilmek; kurgusunu bitirip çıkmak, kendisine zaman ayırmak. Bunlar çok uzun oluyor, mümkün hale gelmiyor hatta bir süre sonra. Yavaş yavaş elinden çıkıyor, yani öyle hiçbir avantajı yok kısacası.

Resimleri arka arkaya bağlamak zorunda kalıyor değil mi? Montajcı filmi düzeltebilir... araya insert katıp birtakım resimleri bölüp parçalayıp filan. Dolayısıyla önemli bir iş olmakla birlikte size zaman verilmediği gibi özen de gösterilmiyor. Zaman istiyor musunuz?

İstememiz anlamsız olur. Diziler haftalık yayınlanıyor. Zaten dizi başlamadan iki hafta öncesinden giriliyor stüdyoya aşağı yukarı, hatta çekimden iki hafta öncesinden falan giriliyor. Size 3-4 gün kalıyor. Birçok diziyi, yayından bir saat önce kanala yetiştirdiğimi biliyorum. Hatta biz “Bez Bebek”in ilk bölümünü iki parça halinde gönderdik, motosikletli kuryeyle.

Yetişebilsin diye.

Yetişebilsin diye. Tabii ilk yarısını yetiştirdik, yani ben kurguyu yetiştirmiştım, ama dublaj süresi, efekt süresi falan. Bölüm 85 dakikaydı, ilk 40 dakikasını gönderdik, sonra diğer 40 dakikası gitti; ilk bölüm öyle girdi yayına. Birçok dizi böyle gidiyor biliyor musunuz? Yani yayına bir saat kala, yarım saat kala gidiyor. Şimdi kimden ne isteyeceğiz yani? (Gülüşmeler)

Adam yayını zor yetiştiriyor, bize böyle bir zaman verme şansı yok. Zaman verme şansı yok değil tabii zaman verme şansı var. Planlı çalışmalar yapılsın. Planlamayla çok doğru orantılı bizim işimiz.

Neden planlı çalışılmıyor?

Çünkü bu büyük bir ihtimalle, tam içeriğini bilmiyorum, çünkü kanalla olan bağlantılardan kaynaklanan şeyler var. Yani yapımcıyla kanal arasındaki pazarlıklar çok uzun sürüyor bildiğim kadarıyla. Yine bildiğim kadarıyla kanal kararını çok geç veriyor ve çok erken istiyor. Bu sorunların birçoğunun kanal politikalarından dolayı olduğunu biliyorum. Her ne kadar içinde olmasam da. Yayıncı zaten bunu hemen ekibe yansıtıyor. İşte 'ertesi gün çekim var' diyor mesela ekibe, ertesi gün yani. İnsanlarla konuşulmuş daha önceden herkesin haberi var, ama yayından haberi yok. Ertesi gün diyorlar, ertesi gün insan planlamasını yapmamış, zaten bizim hayatımızda planlama diye bir şey yok şu sektörde. Sadece kurgucu için değil bu, hiçbir kimse için bu sektörde planlama yapamıyorsunuz. Bizim en büyük handikaplarımızdan bir tanesi.

Doğrudan stres. Yayın başladıktan sonra da böyle. Yayın başladıktan sonra mesela bir gün çekim duruyor, kimse sebebini bilmiyor. Çekimin bir gün durması demek o arkadaki 60-70 kişinin direkt etkilenmesi demek. Bunlarla uğraşıyorsunuz, kim bilir ne olur, belki oyuncu hasta oluyor, belki senaryo yetişmiyor. Bunlar çok da yansıtılmıyor insanlara.

Dolayısıyla yavaşlıyor, yani çok ciddi zaman sıkıntımız var. Mesela sabahleyin ben işte saat 9'da gireyim de akşam 6'ya kadar işimi bitireyim, ertesi gün yine 9'da geleyim diyemiyorsunuz. Sabah her şeyinizi ayarlıyorsunuz, işinizi ayarlıyorsunuz, sete gidiyorsunuz bir bakıyorsunuz ki kaset gelmemiş. Neden? Hâlâ daha çekim devam ediyor. Onlar gelecek de bilgisayara aktarılacak, 4-5 saat demek bu, geldikten sonra. Ondan sonra, öğleden sonra kurguya başlayacaksınız, öğleden sonra kurguya başlarsanız, o günkü kurgunuz en az gece 11-12'de bitiyor. Hatta bu biraz daha gecikiyor, sabahlara kadar devam ediyor. E, sabah, sabaha kadar çalışırsanız ertesi gün yatmak zorundasınız. Biraz dinleniyorsunuz. Bu böyle kayıyor gidiyor yani sonuç itibarıyla. Zamanlama sıkıntımız var maalesef.

Bazen hiç dinlenmeden devam ettiğiniz de oluyor.

Çok oluyor. 48 saat uyumadan bilgisayarın başında, oturarak, saatlerce oturarak, hiç abartmıyorum 48 saati geçiyor bazen.

Peki, dezavantajlar diye başladın ve zamanlama ile bitirdin. Oysa zamanlamanın ötesinde de demek ki daha çok sorun var. Bir de planlamadan söz ettik. Başka neler var sorun olarak?

Evet, planlama konusu aslında gündeme getirmek istemiştım ben. Şimdi yapımcı ve kanal planlamayı doğru yapabilirlerse, diziler yayından en az bir ay önce başlaması lazım; en az. Yayından bir ay önce, hatta iki ay önce işe başlamanız demek sizin elinizde 4-5 stokla yayına girmeniz anlamına geliyor. Bu da sizin haftada sıkışık tepişik çalışmadan, biraz işte gecikme marjları vererek çalışma imkânı sağlıyor.

Bu tür şeylerin sayısı Avrupa’da veya Amerika’da birçok dizi sezonluk yapıp teslim ediliyor kanala. Yani 12-13 tanesini yapıp teslim ediyorlar kanala.

Bizde niye böyle yapılamıyor? Sadece planlama mı bunun nedeni, yoksa başka nedenleri de var mı?

Bunun en büyük nedeni kanallarla yapımcılar arasındaki anlaşma şartları. Çünkü kanal beğenmediği bir diziyi, reyting getirmediğini gördüğü bir diziyi 5’inci bölümde, 3’üncü bölümde kaldırma hakkına sahip. Ve yapımcının bu konuda hiçbir söz hakkı yok. Yapılan anlaşmaları bir görseniz köle anlaşması aslında. Ama işte kanalın da önünde o kadar çok senaryo var ki, dağlar kadar senaryo var. Malzeme bitmiyor kanal için, deneyeceği şey bitmiyor yani. Bu olmazsa atıyor öbürsünü deniyor, o olmazsa diğerini deniyor. Bizde sezon ortasında dizi yayına giriyor ve böyle olunca da ertesi gün çekim var diyor sana yapımcı. O dizi tutmuyor, kanal atıyor onu, hemen diğer diziyi başlayalım diyor. Sizin senaryonuzu kabul ettik diyor. Yapımcı da o zaman, ‘a, bizim senaryoyu kabul etmişler’ diyor. Hadi, yarın çekim koyuyor; tabii hazırlıksız büyük olasılıkla... büyük olasılıkla değil kesinlikle hazırlıksız. Hani, kervan yolda dizilir diye bir söz var ya, bizim ki de öyle. Dizi çekimle hatta yayınlı birlikte oturuyor, izleyici kitlesini yakalıyor.

İşte böyle, arka arkasına geliyor. Bu neden? Kanalin elinde, senaryoyu eline aldığı zaman dizinin aç buçuk tutup tutamayacağını anlayabilecek insanlar yok. Kanalin elinde bu profesyonellikte insanlar yok, bunu göremiyor kanal. Kanal ancak yayınlansın görelim mantığıyla çalışıyor. Hep deneyelim, bir deneyelim, olursa tutarsa tutar, tutmazsa tutmaz mantığında çalışıyor.

Peki, bu tutarsa bir yana tutmaması meselesi hepimizi kontrpiyede bırakmıyor mu, şaşırmıyor muyuz? Gerçekten de tutar diye beklediğimiz diziler tutmuyor, tutmaz dediğimiz diziler tutuyor. Yani kişisel olarak da baktığınızda bunlarla yüz yüze gelebiliyoruz; işin içinde olan insanlar olarak sizler ha bu dizi tutmaz diyorsunuz, iki gün sonra bir bakıyorsunuz ki tutmuş. Hem de 2-3 yıl, 5 yıl devam etmiş. Bunun nedeni ne olsa gerek?

Böyle diziler var ama çok yaygın değil. İş bilen bir insan az buçuk bir dizinin ne kadar tutup tutmayacağını tahmin eder. Hani bunun ötesinde bazen işte bir oyuncu ya da birkaç oyuncu grubu içerisindeki birkaç kişi çok ön plana çıkıyor, oyunlarını çok yüksek oynayabiliyorlar ya da oyun çok yakışıyor. Ya da işte senaristin hiç düşünmediği, yapımcının hiç düşünmediği bazı işte oyunları yönetmen devreye sokabiliyor. Yani ekip çok iyi anlaşmış... mesela “Çocuklar Duymasın” öyle oldu.

“Çocuklar Duymasın” çok sıradan bir sitcom olarak başladı. Yani konusu çok sıradandı, ekip, stüdyo... küçücük bir stüdyoydu yani. Ama oyuncu Tamer Karadağlı’ya baba rolü çok yakıştı, o maça baba rolü çok yakıştı adama. Eşi de Pınar, ona da çok yakıştı anne rolü. Karşısında böyle dik duran Türk kadını. Birden bire toplumla özdeşleştiler onlar da. Erkekler Tamer Karadağlı gibi olmak istedi. Kadınlar da Pınar Altuğ gibi olmak istediler. İşte bunlar toplumu çok iyi yansıtan kılıbık erkek, insanlar hep dalga geçmek istedi. Yani birçok şey oturdu yerine. Ekip çok iyi çalıştı, ne bileyim işte setteki renkler çok uyumlu oldu. Hiç kimsenin düşünmediği bir sonuç elde edildi, ama böyle şeyler çok yaygın değil. Yani bunlar biraz uç örnekler.... Mesela “Asmalı Konak”, uzun süre kimse kabul etmedi “Asmalı Konak”ı.

Öyle midir yani gerçekten?

Tabii, “Asmalı Konak”ı uzun süre kimse kabul etmedi, ama kanal arkasında durdu. O da ayrı bir konu.

O nasıl bir şey?

O da ayrı konu. Bazen dizi yayınlanmaya başladığı zaman toplum sevmeyebiliyor, reytingleri çok düşük oluyor. Fakat kanal inanıyorsa dizisine, yapımcı inanıyorsa, arkasında durabiliyorlarsa “Asmalı Konak” gibi. Mesela 10 bölümünden sonra “Asmalı Konak” birinciliğe oturdu. Yayından kaldırabilirlerdi, ondan önce çok düşük reytingleri vardı. Yani biraz arkasında durmak da gerekiyor eğer inanırsan bazı dizilerin -ki Amerika’da yapılan bu. Her diziyi yayından kaldırmıyor, biraz arkasında duruyorlar.

Dizilerin günlerinin değişiyor olması, pazartesten salıya, salıdan cumaya cumartesiye atılmasının nedeni de kanalın arkasında durması mı, yoksa artık suyu ısındı oraları da görsün sonra da gitsin demek mi?

Tam ikisi de değil; biraz arkasında durmak, biraz da suyu ısındının arası bir şey o. Yani burada olmadı bir de şurada deneyelim, yapımcı da biraz tanıdıksa, iyi bir yapımcıysa başka dizileri de yayındaysa kanal bir şans daha tanıyor ona biraz da. Ama yayın günü değiştirilen dizilerden ben işte fırlamış ve yükselmiş, reytingleri yükselmiş bir dizi pek hatırlamıyorum. Pek tutan bir yöntem değil.

Ama yine de deneniyor.

Deneniyor, evet deneniyor.

Bir ara galiba bir dizide vardı. Sezon sonuna doğru başlayıp tutmadı diye yeni sezonda, tekrar başladılar. Birkaç bölüm daha gitti ama gene tutmadı. Sanırım Osman Sınav’ın bir dizisiydi. O yöntemler işe yarar mı dersiniz?

Şimdi onların ne kadar işe yarayıp yaramadığını ben de gözlemleyerek görebiliyorum ancak; tutmaz bana göre. Bir dizinin eğer senaryosu, bir dizinin

yapımı, rejisi, ne bileyim oyuncular topluma sıcak gelmediyse, sempati kazanamadıysa dizi tutmuyor. Ne yaparsanız yapın tutmuyor dizi. Toplumun sevmesi lazım. O görüşü yakalamak lazım, sıcaklığı yakalamak lazım.

Zamansızlık dediniz, o zamansızlık sizde, kendinizde, yani en azından dinlenememeyi; ailenize, çocuğunuza çocuğunuza, eşinize zaman ayıramamayı, bağlı olarak birtakım huzursuzları getiriyor.

Peki, bunun karşılığında siz kişisel olarak da söyleyebilirsiniz, genel anlamda da söyleyebilirsiniz montajcılar olarak hakkınızı, hak ettiğiniz değeri, ederi alabiliyor musunuz?

Alamıyoruz tabii ki. Bizim şu anda aldığımız ücretler bundan 4-5 yıl önce aldığımız ücretlerden daha düşük. Aşağıdan devamlı ekip geliyor, gençler yetişiyor ve çoğalıyor git gide. E, bu pazar da bu kadar çok insanı kaldıracak büyüklükte değil şu anda Türkiye’de. İşte 80 tane dizi varsa eşittir 80 kurgucu demektir. Hadi ekip çalışan kurgucularını en fazla ikiye katlayabilirsiniz rakamı, 160 kişiye... Bazen bir okuldan, bir dönemden mezun oluyor o kadar insan Türkiye’de. Bu da rekabeti beraberinde getiriyor. Aynı işte Türkiye’deki klasik işçi muhabbeti. Ücretler düşüyor filan.

Şimdi bazı yapımcılar kurgunun ne kadar önemli olduğunu biliyor; bazı yönetmenler ve bazı yapımcılar ve bunlar sadece işte daha önce tecrübe ettikleri kurgucularla çalışmayı yeğliyorlar, bu işi riske atmak istemiyorlar. Bir de böyle bir alan var. Bu durumda da işte bir kurgucu 4-5 iş yapıyor, 4-5 tane diziyi bir kurgucu yapıyor. Kendi ekibini kuruyor, yanında elemanları var, o elemanları yapıyor, kaba montajını yapıyorlar, o geliyor incisini geçiyor üstünden, düzeltiyor, ama 4-5 tane işi aynı anda yapabiliyor. Böyle işler de var.

Onlar karşılığını tabii nispeten daha iyi alıyorlar, onlar iyi kazanıyorlar, iyi paralar kazanıyorlar, ama hiç sosyal hayatları kalmıyor o da ayrı bir şey yani. Sette yatıp sette kalkıyorlar.

Doğru. Ama işte 4-5 ekip kurduğu zaman 4-5 tane de asistanın oluyor belki ya da kaba montajı yapan insan oluyor demektir. Bu 4-5 kaba montajcıya parayı verdiği zaman yine de kendisine kalan çok iyi... Öyle mi?

Kendisini topladığınız zaman küçük, ama 5-10 yerdeki bakkal mantığıyla...

Bu anlamda, montaj asistanı arkadaşlar veya yardımcı montajcılar daha da az paralar kazanıyorlar. En azından onlar kendilerine yer edinebilmek amaçlı mı, yani yarın biz buraya geleceğiz parayı o zaman kazanırız diyerek mi katlanıyorlar buna, yoksa işin özelliği mi bu?

Onlar için bir katlanma değil bu aslında, onlar için öğrenme sürecinde para kazanma bence, çok güzel. Asistan arkadaşlar için bulanmaz bir fırsat. Hem işi öğreniyorlar, mesleği öğreniyorlar bir ustanın yanında, bu sırada da para kazanıyorlar ve işte bir ustanın yanında çalışan asistan diğer asistanlara göre, televizyonda çalışanlara göre çok daha iyi para kazanır. Hatta bazen normal kurgucular kadar para kazanırlar. Çünkü işte o kurgucu işini riske atmak istemez, 4-5 tane, ya 3 tane, ya da 4 tane iş yapıyorsa ne kadar az zaman ayırırsa kurgucu yaptığı işe, diğer işe o kadar fazla zaman ayırma şansı bulur. Bu da nasıl olur? Asistanınız iyi iş çıkartacak, size fazla iş bırakmayacak ki siz buna az zaman ayıracaksınız. O zaman asistanlar daha değerli oluyorlar işte. Asistanlar da iyi para kazanıyorlar. Yani işin kısacası şu: Bir iş tutuyorsa, tutmuşsa iş, devam ediyorsa, oturtabildiyseniz artık o işten herkes yavaş yavaş iyi para kazanmaya başlıyor. Ama dengesizlik devam ediyorsa, hâlâ böyle belli firmaların işleri öyledir. Hep böyle karışır, yapımcı çok müdahale eder, kanal bu işe çok müdahale eder. O iş yavaş yavaş biktirmaya başlıyor insanı. O yüzden çok iyi para kazanamıyorsunuz, sosyal hayatınız da düzene girmiyor.

Ne yapmak gerekir, nasıl haklarınızı alabilirsiniz? Burada şimdi sadece sosyal haklar veya zaman kazanmak değil mesleğin saygınlığı da söz konusu, mesleğin yeterliliği de, yani yetkinliği de söz konusu. Sonuçta doğrudan insandan oluşan ve çok somut bir katma değer yaratmasa bile insanların gelişmesini sağlayan bir alan,

bu alan. Hepimiz dizi izliyoruz, hepimiz o diziye ertesi gün bir de konuşuyoruz, tartışıyoruz. Dolayısıyla kendi alanımız içerisinde kendi iş yerimizde, sokakta, kahvede, derslikte neyse, ama dönüp baktığımızda işte söylediğiniz işte 80 dizi, 160, hadi 200 kişi olacaktır asistanlarıyla bilmem neleriyle o kadar. 200 de yönetmen yardımcısı vardır, 200 de öteki. Baktığınız zaman işte 3 bin kişiyle, 5 bin kişiyle sınırlı bir alan bu.

3 bin kişiyle birlikte sınırlı olsalar da kamu yararı, yani insanlara kattığı çok büyük olduğu için bunun bir destek alması, kazanması, imtiyaz anlamında söylemiyorum ama haklarını alması gerekiyor.

Bunun için ne yapmak gerekir, nasıl haklar alabiliriz ya da almalı mıyız?

Tabii ki almalıyız. Bunun için çok geniş, yani işte bizim meslek diyorum ya alttan çok insan gelen, fakat o kadar insana arz sağlayamayacak bir meslek. Yani talebin –çalışan olarak söylüyorum- çok fazla olduğu, ama arzın o kadar fazla olmadığı bir kurumda çalışıyoruz biz.

Bu, birbiriyle tamamen bağlantılı. Bir kurgucunun işi aslında o setteki bir yönetmen yardımcısının, bir ışıkçının işi için de farklı değil. İşte bir ekip 50-60 kişiden oluşuyorsa –bir dizi için konuşuyorum- o ekipten herhangi bir tanesinin aksaması 50 kişiyi aksatıyor. Mesela bir oyuncu o gün hasta olursa o 50 kişinin işi aksıyor. Bir senarist o gün yetiştiremezse yine o 50 kişiyi etkileniyor. Bir kurgucu işini yetiremezse 50 kişi etkileniyor. Zincir halkaları gibi.

Şimdi bunu bir bütün olarak düşünmek lazım ve bunun ekibin hepsinin bu mantalitede olması lazım bir kere, birincisi. Herkesin durumun ciddiyetini anlamış olması lazım. Yani ben işte bir yönetmen için konuşuyorum. Yönetmen ve ben işte... yazan asistanla ilişkiliyimi bilmesi lazım. Bu çocuk iyi olmazsa, bu çocuk işini iyi yapmazsa benim işimi de etkiler. Bu çocuk hakları, iyi haklara sahip olmazsa ben de iyi haklara sahip olamam mantığını bir kere anlamış olması lazım. Yani ekibinden

kopuk olmaması lazım. Bu yapımcı için de geçerli, kanal için de geçerli; en başa doğru çıkarsak.

Şimdi kanal bu mantığı yakalarsa şayet sorunların birçoğu yavaş yavaş çözülür. Yani kanal bu hakları, bu insani durumu, ahlaki durumu şayet kabullenip ekibine yansıtmaya çalışırsa zaten, bunların birçoğu çözülür kendi kendine.

Burada ikinci önemli konu devletin bir kere kesinlikle denetimi lazım, şart. Yani, hem sosyal güvenceler anlamında hem de maddi kazanımlar anlamında devletin kontrolü şart. Devletin kontrolü çok az şu anda bizim sektörde, çok çok az yani. Devletin karışması demiyorum, denetimi diyorum. Yani bunu RTÜK yapmıyor. Bizim çalışma alanımıza zaten RTÜK girmiyor, alanı yayın aslında. Ama RTÜK'ün biraz buraya da girmesi lazım belki. Yani, teşvik edici olması lazım, hatta biraz zorlayıcı olması lazım. 'Bak, sen ekibini bu kadar çalıştırıyorsun, çalıştıramazsın' demesi lazım yapımcıya. Buna başka çözümler bul demesi lazım. Kanala, sen habire çöpe atamazsın bu dizileri, yapımcı buna para koymuş 3-5, böyle sen bir diziyi çöpe atarsan adamın yaptığı bütün yatırımları heba edersin demesi lazım, biraz şans tanı demesi lazım.

Bağışla, sözünüzü kesiyorum ama devletten beklemek yerine bunu, mesela meslek birlikleriyle sağlayamaz mıyız?

Sağlarız. Olay, hepsi oraya geliyor zaten, bütün bunları nasıl sağlarız? Bütün bunları ancak sizi bir muhatap olarak görürlerse sağlayabiliriz. Şimdi devlet ve yayıncı kuruluş sizi muhatap olarak görmüyor, çünkü sizin bir kurumunuz yok, siz bir yerde değilsiniz herkes bireysel çalışıyor neredeyse bizim sektörde. Karşılarında bir sendika yok, yani bir kurum yok çok basit anlamda. E, bir kurum olmazsa kimse kale almıyor zaten. Bu haklar da gelmiyor, kimse böyle düşünmüyor.

Bizim kurum kurmamız şu ana kadar mümkün olmadı. Neden? Çünkü bu bireysellik o kadar yaygın ki, o kadar insanların içine işlemiş ki çalışma grubunda.

Yani bir kurumsallaşalım lafı sadece arada geçen bir laf. Onun ötesinde kimse bunun içine girmek istemiyor. Biraz bu da önemli, yani insanlar istemiyorlar bunu şu anda.

Bunun nedeni ne?

Bunun nedeni şu: İşte bir kurumsallaşırsanız beraberinde bir standardizasyon gelmesi lazım, belli standartları yakalamanız lazım. Bu standartların altına da düşmemeniz lazım. Düştüğün zaman çünkü kurum sizi cezalandırması gerek ya da diğerlerini. E, bu standardın da altında çalışan o kadar çok yapımcı firma, bu standartların altında iş imkânları sunan o kadar dizi var ki şu anda. O zaman kimsenin çalışmaması lazım. Bir insan ne kadar çalışmayabilir ki ailesi varsa? 1 ay 1 sene, en fazla 1 sene dayanabilirsiniz; aileniz varsa 2 ay, 3 ay. Çünkü böyle çok ciddi paralar kazanmıyoruz biz bu işte. Bir kazandık öyle bir senemizi kurtardık falan yok, öyle bir şey, yok.

Bu riski göze alabilmek lazım, bu riski nasıl alacaksınız? Yani bu riski ancak 'hadi omuz omuza verelim'i hissederseniz göze alabilirsiniz. Veyahut da şöyle alabilirsiniz: İşte artık bir belli yere gelmiş insanlar bu kazanımları edinmiş, ama kendi çalışma alanını, oradaki arkadaşlarını düşünen insanlar bir araya gelirler, bu riskleri göze alırlar. Hadi arkadaşlar der, desteklerler. İşte devlet de teşvik eder. Yapımcı kuruluş da işte ben de evet katılıyorum size arkadaşlar, haklarınızı biliyorum ben, siz bir kurum kurarsanız ben de sizi muhatap olarak göreceğim anlayışını gösterir. O zaman yavaş yavaş bu yükselmeye başlar, insanlar katılım yapmaya başlar, ama şu durumda mümkün değil bu. Böyle bir oluşum yok henüz.

Şimdi meslek birlikleri var, ilk telif haklarıyla başladılar. Bu ek bilgi diye söylemiş olayım ben. İşte Eylül'den itibaren sanıyorum telifler üzerine birtakım şeyler yapacaklar...

Bu arada 'biz de çok büyük paralar kazanmıyoruz' dediniz az önce. Hani bir ay ancak yeter bize, hadi biraz daha zorlasak 2 ay. Şimdi ama yapımcılar, bu işi yapımcı ayağı ya da yayıncı ayağı diyor ki, hayır bu arkadaşlar çok büyük paralar

kazanıyorlar. Yani işte bir üniversite mezunu çalışan kimyacı ya da veteriner ya da işletmeci hangi alandaysa, hatta hukuk, avukat yardımcısı şu kadar para kazanıyor. Oysa bir montajcıya onun aldığından iki katı, üç katı ödüyoruz, hatta yönetmen daha yüksek alıyor, yönetmen yardımcısı şu kadar alıyor falan diyor.

Şimdi siz de onun karşılığında diyorsunuz ki, hayır hayatımızı sürdürecektakar para ancak kalıyor, işte 1 aylık birikimimiz ya olur ya olmaz.

Bu nasıl bir çelişki?

Standart bir montajcı bölüm başına 1250 lirayla, 1500 lira arası para alıyor bölüm başına. Hadi 6 bin lira kazandığını düşünün aylık. Budur yani, 4 bölüm yapıyor ayda 6 bin lira para kazanıyor.

Şimdi bir montajcının ailesi varsa, ben kendimden biliyorum yani işte. Minimum çok kötü şartlarda yaşarsa 4 bin liraya daha ihtiyacı var, 3-4 bin liraya ihtiyacı var. Kira falan veriyorsa, benim kendi evim mesela. İşte geriye kalıyor 2 bin lira, çalıştığı 2 bin lira 1 aylık, 2 ay çalışırsa 1 aylık gelirini sağlamış oluyor. Matematik ortada yani.

6 bin lira kabul ettim, ama aynı şekilde, aynı koşullarda bir başka alanda çalışan arkadaşımızın, yani diyelim ki aynı işi yapan bir montajcı arkadaşımız - bırakın hukukçu veya veteriner, şu bu olmayı- bir montajcı herhangi bir kanalın elemanı olarak çalışmaya başladığında çok daha az kazanıyor.

Ama devamlı kazanıyor. Böyle farklılık var aramızda. Şimdi bir dizi 4 bölümde bitebiliyor; belki aylarca bekliyorsunuz. Bir dizi 4 bölümde bitiyor mesela, 5 bölümde bitiyor. Böyle iki sezon devam eden çok dizi yok yani, öyle bir diziyi yakalama şansımız çok fazla değil bizim sektörde. Şimdi 80 tane dizi biliyorsunuz yayına başlıyor sezon başında, onun 4 tanesi, 5 tanesi iki sezon devam ediyor mesela, üç sezon devam ediyor, geri kalanı 4 bölümde, 5 bölümde bitiyor.

Bizim böyle bir dezavantajımız var kurgucuların -serbest çalışan insanların daha doğrusu- 5 gün sonra bitiyor ne olacak? 6 ay bekliyorsunuz sonra... bir dahaki sezon başlayıncaya kadar. Bunu düşünmüyor tabii onu söyleyen adam. Yapımcının mesela 3-4 tane dizisi oluyor, 3-4 tane dizisi varken o bir tanesi bittiği zaman diğerlerinden para kazanmaya devam ediyor. Ama bir kurgucu için durum böyle değil, bir ışıkçı için durum böyle değil. O dizi bittiği zaman 5 bölümde; o bir daha o seneyi belki yatarak geçiriyor. Yani ben, artık biz ailemle alıştık buna. Biz çok para kazansak da harcamıyoruz paramızı, çünkü hep bir kenara para koymak zorundayız, hep kenarda paramız olmak zorunda. Çünkü hep para kazanamayacağımız uzun bir süreç geliyor arkasından ve biz buna hep hazırlıklı olmalıyız.

Bunu böyle genele yaydığımız, ortalamayı aldığımız zaman; o zaman yapımcının öyle söylemesi çok ayıp. Çünkü o zaman çalışanın durumunu bilmiyor demektir öyle söyleyen yapımcı, bihaberdir yani. Bu çok daha kötü.

Şimdi ben bunu, 'biz çok kötü kazanıyoruz' anlamında söylemiyorum. Biz ederi kazanmıyoruz, çok kötü de kazanmıyoruz; bir devlet memuru gibi de değiliz. İşte bir polis mesela, polis arkadaşlar ciddi çalışıyorlar ve bizden çok daha az para alıyorlar o da bir gerçek yani. O ayrı bir şey tamamen. Yani, işte ne bileyim sokakta ağır işte çalışan bir sürü insan var. Şimdi para kazanma olayını toplumla kıyaslamaya kalkarsak işin içinden çıkamayız zaten.

Ancak bizim işte sektörümüzün kazanması gereken, yani dünya ortalamalarında ancak konuşabiliriz. Biz dünya ortalamalarının çok altındayız bir kere kazanç olarak. Hani çok iyi kazananlar da altındalar aslında, Türkiye'de iyi kazanıyoruz dediğimiz kurgucular da bunun altındalar. Fakat şimdi doğrusu şu bence: Bir kere, birincisi, bu meslek örgütlerini kuralım elbette. Yani şu anda kurulduğunu da biliyorum meslek örgütlerinin, ama bu meslek örgütlerine bağlı olan insanların birçoğu dediğim gibi ya çok idealist olanlar ya ailesi olmayanlar ya da artık hani ununu elemiş olanlar biraz. Görürsünüz birçoğu oyuncudur zaten veya

yönetmendir. Yani işte bunların arasında çok fazla kameraman göremezsiniz, çok fazla kurgucu göremezsiniz.

Onun nedeni ne?

Nedeni, risk alamaz çünkü. Şimdi ben kurgucu olarak 1.500 liraya bölüm başına dizi yapıyorsam şayet, 6 ay çalışmıyorsam, 3 tane çocuğum varsa, bir yapımcı bana gelip de kardeşim benim bütçem çok düşük 1000 liraya şunu yap dediği zaman, düşünüyorum yani. Elimin tersiyle hemen itemiyorum öyle, kolay değil.

Mutlaka. Hele de az önce anlattıklarınızın ışığında...

Şöyle bir şey olsa meslek grubunda; 'kardeşim, bak benim elimde kurgucularım var, bunların haftalık ücreti 1.500 lira ya da 1.600 lira, ya da 2 bin lira, 3 bin lira olması lazım esasında atıyorum. 3 bin lira, bu çocuk 3 bin lira kazanıyorsa çalıştığı sürece, ama çalışmadığı sürece de o bağlı olduğu şey, kurum, kuruluş, mesleki örgüt ona destek veriyorsa, destek versin. O zaman birçoğu buna katılır, böyle yapılanmalar olsa birçoğu buna katılır. Ama yapılanmalar da bu şeyin içine pek girmek istemiyorlar, çünkü oraya katılanlar aylık vermek istedikleri miktar çok düşük, meblağlar çok düşük, aylık ödemeler çok düşük. Sonra göze batmaya başlıyor mesela, bir insan çok fazla çalışmazsa 'niye, ben bu insanı besleyecek miyim' falan mantığına girmeye başlıyorlar. Kurumlara girip de oradan ayrılanlar da çok fazla. Yani bu tür kuruluşlara girip oradan sonra ayrılanlar da çok fazla işe yaramadığını düşünüp.

Geleceğe yönelik uzun vadeli baktığımızda diziden sonraki kuşaklar da bu alanda bir şeyler üretecekler diye baktığımızda meslek birlikleri, sendikalar genel yapıyı ayaklandıracak ve güçlendireceği için önemli. Kaldı ki örneğin işte SİNESEN bugüne kadar setlerde yaşanan sorunların çözümünde çok ufak bir sendika olmasına, kimsenin umursamamasına rağmen çok büyük adımlar atmış, büyük yararlılıklar sağlamış bir sendika.

Genel anlamda sendikalaşma çok istenen bir şey olmadığı gibi bu alandaki sendikalar temel noktada büro işçileriyle birlikte olduklarından rneğin SİNESEN hiçbir zaman hiçbir şekilde ‘grev yapalım’ diyemez bile. Çünkü işyeri olmadığından o koşulları sağlayamıyor. Bir de işte dediğimiz gibi büro işçileriyle birlikte çalıştıkları için büro işçileri sendikada çok daha güçlüler, onlar o hakları elde edebiliyor, yani grev hakkı elde edebiliyor, yani grev hakkı alabilecek gteler. Bizim sendikamız yapamıyor.

Dolayısıyla, işkolunun değişmesi gerekiyor demek ki.

Peki, bir de sizler sanıyorum ışıkılar, montajılar; belki set çalışanları, belki sanat yönetmenleri, makyzler gibi arkadaşlarımız sanıyorum bir de yaratıcı grup olarak grlmediklerinden teliflerin üzerinde ve veya gelecekte de haklar yönünde pek bir şey kazanmıyorlar.

Bu açıdan da ne diyeceksiniz? Montajcı arkadaşlarımız aslında gerçekten işi yerden kaldırıyorlar, yaşatıyorlar... Bu anlamda yaratıcı kadro olarak görülmemesi sizce doğru bir şey mi?

Yaratıcı kadro diye grmyorlarsa zaten orada ciddi sıkıntı var demektir, hani yapımcı ya da yapımcı daha doğrusu en başta. Bunu böyle görmüyorsa o yapımcı zaten başarılı olamaz. Biliyorsunuz Oscar verilen alanların içerisinde kurgu da vardır. Mesela ışık yoktur, kostüm vardır, işte, ama işte kameraman yoktur. Yani normalde kurgu telif almalı; ancak bizim sektörde tek telif senarist ve müziğe aittir.

Montajın telifi var yani.

Normalde kurgunun telifi vardır, montajın telifi vardır. Ama kurguyu yapan sadece kurgucu değildir tabii yönetmendir aslında. Anlamsal olarak kuran yönetmendir.

şimdi şu yaratıcıdır şu yaratıcı değildir bizim sektörde öyle bu anlayışla girmeye kalkarlarsa zaten başarılı olamazlar. Yani herkesin bir yaratıcılığı ve katkısı

vardır, yani biz orada bir masal anlatırız, bir hikâye anlatırız. Orada çalışan herkes o hikâyenin içerisinde bir sütunu tutar, bir sütunun başındadır, onun yanındadır. Onlardan bir tanesi eksik olursa hikâye yıkılmaz, ama yara alır, istediğiniz etkiyi veremeyebilirsiniz. Onlarda büyük sütunlar vardır: yönetmen gibi, senarist gibi. Hatta bu sütunların etkinliği de diziye göre, projeye göre de değişir. Mesela herhangi bir dramada yönetmen çok önemlidir, oyuncu çok önemlidir, senaryodan çok daha önemlidir. Oyuncu o etkiyi öyle güzel oynar ki mimikleriyle ifadeleriyle. Senaryodaki çok zayıf anlatım korkunç güçlenir. Yönetmen o kadar güzel rejı yapar ki, gene senaryonun çok üstüne çıkar olay. Ama başka projeler de vardır. Mesela “Sihirli Annem” gibi, efektif diziler gibi veya bilim kurgu dizileri gibi. Tamamen kurgu ağırlıklıdır bunlar. Siz istediğinizi yapın, ağzınızla kuş tutun sette; güzel bir kurgu yapılmazsa bu filmler, bu projeler mahvolur. Mesela animasyonu güzel yapılmazsa mahvolur, gerçekliğini kaybeder. Seyirci birdenbire itiverir. Yani her projeye göre değişen, etkinliği değişen gruplardır onlar aslında. Çok temelde yönetmen yaygın biraz daha etkinliği daha geniş anlamdadır. Ama işte müzik olsun, kurgu olsun, ışık olsun, görüntü yönetmenliği olsun bunlar her dizide ağırlığı farklı olan filmlerdir. Şimdi siz işte şu yaratıcıdır bu yaratıcı değildir gibi saptamalara girerse insanlar çok yanılgılara düşerler özellikle. Bu projeye zarar verirler.

Kurgu çok önemlidir. Çünkü artık hiçbir yönetmen işte kameramanını koyup yerine, mizansenini verip tek planda, bir şey çekmek istemez. Hele sinema için olsa bir defa küçük, yani örnekler olsa da birkaç tane genelde sinemada bile yönetmenler kurguya ağırlık verirler.

Dizide hiç yapamazsınız onu, dizide mahkûmsunuz yani zaten, oyuncu, haftalık iş çekiyorsunuz, sete mahkûmsunuz, zamana mahkûmsunuz çünkü. Oyuncunuza mahkûmsunuz, bütün oyuncularınızı bir günde çekemezsiniz. Oyuncular gün be gün gelir, işte 80 sayfa iş çekiyorsanız sayfalara mahkûmsunuz. Her gün en fazla 15-20 sayfa çekebilirsiniz, 30 sayfa çekebilirsiniz en fazla.

E, bu kurgu demektir. Bunları telafi edebileceğiniz tek yer kurgudur, montajdır. Sizin o zaman montajcınızın iyi olması gerek. Adam zaten sabahtan başlıyor işe her gün, haftanın neredeyse 7 günü, 6 gün çalışıyor, gece gündüz. E, şimdi o adam o setten çıkacak, montaja gelecek, iyi bir kurgu yapılmamışsa gönderdiğin malzemeleri göremiyorsun. Bir de kurguyu düzeltecek, revizyon yapacak kurgusundan. Ölüm yani adam için, işkence. E, o zaman sizin kurgunuza önem vermez. Yani şimdi bunun önemini anlatmak değil de derdim. Yani hepsi önemli, kurgu da çok önemli; kurgu olayı gerçekten yücelten şeydir.

O anlamda işi bilen yapımcı zaten kurgucusuna özen gösterir, kurgucusunu seçer, parasını verir, işte yemeğini temin eder, onu hoş tutmaya çalışır. Sözü dinlenir yani kurgucunun.

Bunu anlamayan da, 'işte, yapılıyor bu iş ya' falan der, herhangi bir kurgucuya işi verir, sonra yönetmen gelir 2 gün revizyon yapar. Ama yapımcının umurunda değildir bu. Çünkü yapımcı oturmuyordur o masanın başında.

Şimdi sendikasyonun, yani bir araya gelmenin, omuz vermenin önemini şöyle söyleyeyim. Bir kere belli bir devlet kurumunu bence zorunlu hale getirmesi lazım Türkiye'de. Kendi görüşümü söyleyeyim; sigara yasağı gibi bu bence biraz. Sigarayı yasaklamanız lazım kardeşim. Eğer devlet, sigara yüzünden bir sürü hastalıklardan dolayı hastanelerinde dünyalar kadar ödeme yapmak zorunda kalıyorsa, gençlerin sigara yüzünden üretkenliğinin düştüğüne inanıyorsa, birtakım özgürlükleri kısıtlamalıdır bence ve bu doğrudur; ben böyle düşünüyorum.

O sigarayı toplumsal yerlerde yasaklarsınız, en azından bir bilinçlendirme adımı başlatmış olursunuz. Bunun önemli olduğunu insanlara hissettirirsiniz devlet olarak.

Sendikasyon hakkını şu konularda zorunlu hale getirirsiniz. O zaman bir şeyi başlatmış olursunuz. Ha bu hep böyle mi devam etmeli, yani devletçilik anlayışıyla devlet hep buna müdahale mi etmeli? Hayır, bu bilinç oturduktan sonra devlet

bundan yavaşça elini ayağını çeker; çekmelidir de bence. Ama şu anda Türkiye’de bu yok. Yani sendikanın önemini kavrayabilecek durumda olan insanlar yok, yani bu şartlarda olacak, o kadar çok insan var ki bu alanda. Sendika düşünülmesi gereken sıralamada 60’ıncı, 70’inci sıralarda ancak.

O zaman bunu ilk sıraya zorla çekmeniz gerekiyor. Çünkü insanların bunu tek başına yapmaları çok zor şimdi Türkiye’de. Bu konuda benim görüşüm budur.

Neler yaptınız siz, daha açık sorarsam siz bu sürecin içinde yer aldınız mı?

Yani beraber olmayı, işte bir meslek grubu kurmayı hep beraber; özellikle bu işe yıllarını vermiş insanlar olarak oturduk konuştuk, neler yapabileceğimizi düşündük. İşte bu yıl kongre yapılmış, yapılanmalara baktık, onları tahlil etmeye çalıştık.

Şimdi iki tane sıkıntı var bizim için, bir tanesi teknik anlamda, çalışma şartları anlamında sıkıntı. Bizim çalışma şartlarımız şöyle, sabahleyin gidiyoruz dediğim gibi işte bazen 48 saat çalışıyoruz. Bu 48 saat çalıştıktan sonra gerçekten insanın beyni karıncalaşıyor. Değil meslek grubu, dünyayı göremiyorsun, hiçbir şey göremiyorsun, kafanızda hiçbir şey kalmıyor. Öykü içine o kadar girmiş oluyorsunuz ki, çok ciddi söylüyorum uyuyorum ve uykumda kurgu yapıyorum yani, dinlenemiyorum. Çünkü gözler direkt beyni etkiliyor hep o imgeler, hep o ışık var beyninizin içerisinde, çıkmıyor bir türlü çıkamıyor. Birincisi bu.

İkincisi de, dediğim gibi işte hayatını devam ettirme zorunluluğu. Özellikle bizim için, yani yaşını almış, bu mesleğe yıllarını vermiş insanlar için artık birtakım riskleri almak çok zor. Çok açık söylüyorum; ben bir aile kurmuşum, çocukluğum var. İşte belli bir yaşam standardı yakalamışım. Bundan sonra benim için bütün bunları riske atmak çok zor. E, bir meslek grubu kurmak için bazı şeyleri riske atmayı göze almak lazım. Bunu yapmazsanız meslek grubu olmuyor, kurulamıyor, hakkıyla kurulamıyor ya da devam etmiyor. Bu böyle, bu işin de doğası böyle, sendikanın

doğası böyle. Bazıları sendika için hayatındaki değerleri riske atacak başka türlü olmuyor.

Şimdi bunu bizden ziyade genç arkadaşların özellikle önemini kavramış olması lazım, bu çok önemli. Yani bizden geçti demiyorum, ama bizim o önderliği yapmamız çok zor. İşte bu işe yeni başlamış, ama bu işin de ehemmiyetini anlamış, önemini anlamış genç arkadaşlar bunu yaparlarsa bizden de çok ciddi destek görürler. Çünkü bizim içimizde hep bir yaradır bu. Bir araya gelememiş olmak, hep bir yaradır.

İşte genç arkadaşlarım da bunun önemini nasıl anlarlar. Artık o da tamamen piyasayla alakalı biraz...

Eskiden film vardı ve film çekmek belaydı, montajlamak bir başka belaydı, işte laboratuvar şusu busu, şimdi bu işler biraz daha kolaylaştı, biraz daha rahatladı, hatta cep telefonunuzla bile çekim yapabiliyorsunuz, elinizdeki bilgisayarınızla - küçük olmasının bir sakıncası yok- montajlayabiliyorsunuz. Yani bizim işlerimizde bu açıdan baktığımızda bireyselleşmeye başladı. Ben yurtdışında görmüştüm, adam evinin bir odasında ya da bir katını montaj stüdyosu yapmış orada hem kendisi çekiyor, hem montajlıyor, arada sırada dışarıya da iş yapıyor filan. Kendi başına belli bir plan yapmış, işte 3 ayda bitireceğim ben bunu diye yavaş yavaş çalışıyor ya da 15 gün tatil yapıyor, o açığı kapatmak için biraz daha yoğun çalışıyor filan.

Şimdi giderek bu hale gelecek. Teknoloji bu anlamda montajın işini kolaylaştırdığı gibi zorlaştırıyor da galiba. Yine şimdi yine insanlar geldiği zaman onlar kendi evlerinde montaj yaptıklarında siz işinizi kaybetmiş oluyorsunuz.

Öyle gözükse de öyle değil aslında. Çünkü şimdi eskiden film vardı, film çekiyorlardı, işte bir laboratuara ihtiyaç duyuyordunuz, birtakım kimyasal maddeler vardı olayın içerisinde, işte büyük büyük kesme makineleri bilmem neler filan filan vardı. Fakat o zaman işte bir dizi 2 kamera ile 3 kamera ile çekilmiyordu. Yani dizilerden bahsetmiyorum, sinema filmleri de tek kamerayla çekiliyordu; belli bir

ekip vardı, her şey standarttı. İşte belli bir çalışma, çalışan insan sayısı standart, burada yapılan işlem standarttı ve ona göre planlama yapabiliyordunuz.

Şimdi bilgisayar geldi, teknoloji yükseldi, fakat teknolojinin getirdiği bu sefer başka şeyler var. Mesela artık diziler 90 dakikayı aştı; eskiden 45 dakikaydı; şimdi bir sinema filmi kadar.

Bu diziye çeken insanlar bir haftada çekmek zorundalar. Bir haftada çekerse, kadrosu da genişse en az 3 kamera kullanmak zorunda. Ondan sonra bunu tek ekip çekemiyor, iki ekip çalışmak zorunda. İki ekibin çektiği malzeme o kadar fazla malzeme oluyor ki, yani 3 kamera ile iki ekip çektiği zaman, elinize gelen malzemeyi bir görmeniz lazım.

Halbuki eskiden 35 kutuyla filan filmi bitiriyorlardı.

Neyse, yani şimdi kartlar var mesela, artık kasete de çekmiyorlar. Kartlara çekiyorlar her bir kart 60 gigabayt. Günde 3 kart geliyor mesela. Bir dizi için, günde 3 kart demek 120 gigabayt bilgisayar alanı, yer demek. 120 gigabaytın içerisinde iki dizi yapabileceğiniz malzeme var, o malzemenin içerisinde ayıklıyorsunuz siz. Yani bireyselleşemiyorsunuz, evinizde oturup bunu da yapmaya kalkarsanız; bunları kendiniz ayıklamanız lazım, ayıkladıktan sonra kurgu için bir o kadar güçlü makineler lazım. Orada bitmiyor ki olay. Ondan sonra bunun çıkışını alıp dublajını yapmanız lazım, bunun renk düzenlemesinin yapılması lazım, miksajının yapılması lazım. Hiçbir yapımcı, 'sen şunu al, evinde kurgula getir' demek istemiyor. Çünkü faturayı bir yerden almak istiyor yapımcılar. O zaman ne oluyor? Yine kurumsal bir yere gidiyor, siz de böyle bir kurumsal yere mahkûmsunuz.

Sonra yeni dönemin dezavantajı var; artık çekilen materyaller bilgisayar ortamında olduğu için tek formatta gelmiyor, yani siz her bilgisayarda her kameradan gelen görüntüyü her programda kullanamıyorsunuz. Onu okuyan, mesela kaset geliyor, dijital paket geliyor, analog kaset geliyor, DV kasetler... bunlar sadece kaset kısmı, eskiden kalma. Sayısal olarak avi dosyaları geliyor, mov dosyaları

geliyor, yok bilmem ne, başka kameranın başka dosyası geliyor. Bütün bunları sizin bilgisayarınız okumuyor. Onları okuyan başka bilgisayarlara sahip olmak zorundasınız, onları bir araya toplamanız gerek ki filmi bitirebilesiniz... Yani kileselleşemezsiniz bizim işte, çok zor.

Ancak siz böyle küçük belgesel çekiyorsanız, bir belgesel işi varsa, onu çekersiniz. Her şey dâhil, malzeme bellidir, onu getirirsiniz makinenize atarsınız, süreniz de vardır; orada oturup güzel güzel kurgunuzu yaparsınız, üstüne renk verirsiniz. Küçük işlerde düşünülebilir ancak. Tek başınıza çalışamazsınız. Stüdyolar daha da büyüyecek, güçlenecek hatta. Ha, belki hepsini evden kumanda edip – İstanbul’un trafiğinden kurtulabilirsiniz ancak- işi bitirebilirsiniz. Asistanımın asistanı görürse ne ala!

4.3.8.1. Değerlendirme

Montajcı olarak telif haklarının hiç tanınmadığından yakınan Murat Özbey, basın ilgisine ve/veya ilgisizliğine değinmedi. Kendilerinin sorunlarını kendilerinin bilincinde olarak gerek yazılı gerekse elektronik basının ilgisini hiç önemsemiyor. Tabii ki, ilgisi olsa çok iyi olacaktır, demekten de kendini alamıyor.

4.4. Genel Değerlendirme

Televizyonların yayınladıkları dizilerle ilgili basının ilgisi ve/veya ilgisizliği dizi sektörünün odaklandığı bir konu değil. Gerek meslek birlikleri gerekse o birliklerin yöneticileri dizi sektöründe ağır basan ana sorunların telif ve yasal düzenleme olduğunu vurguluyor.

Dizilerin uzunluğunu, derinlikli görüşme ile görüşlerini aldığımız tüm ilgililer kabul ediyor, ama kısalması yönünde yapılabilecekler konusunda ayrışıyor. Ekonomik açıdan reklamların süresinin uzatılması ile reklam süre fiyatlarının artması bir çözüm yolu olarak yapımcılar tarafından ileri sürülüyor.

Televizyonların tek kazancı reklam gelirleri. Aldıkları reklam oranında harcama yapabiliyorlar. Diziler pahalı üretimler olduğu; ister istemez ikinci bir reklam kuşağı için süreyi uzatmak yoluna gittikleri savunusu akla yatkın gelse de, çalışma içerisinde yer alan “gizli reklam” ve “ürün kullanımı” gibi özel anlaşmaların kazançlarına yansıdığı biliniyor. Buna ek olarak, Türk dizilerinin yurtdışında daha çok izlenmesi ve aranır olmasıyla birlikte ihracat kazancı da söz konusu...

Gerek yazılı gerekse elektronik basın, televizyon kanallarıyla aynı kurum ve kuruluş oldukları açısından bakıldığında, “kimsenin yağurdum ekşi” demeyeceği ortada. Yazılı ve elektronik basın bu sorunları iyice ayyuka çıkmadığı sürece görmezden geliyor veya magazinél bakışla perdeliyor.

4.4.1. Genel Görünüm

SORUNLAR / TALEPLER	BASINA
Dizilerin süreleri uzun	Yetersiz yansıdı
Çalışanların özlük hakları	Yansımadı
Normal mesai işleyişi	Yansımadı
İşkolu örgütlenmesi talebi	Yansımadı
İş kazaları	Yansıdı
Sosyal yaşamın tükenişi	Yansımadı
Telif hakları	Yetersiz yansıdı
Reklam gelirleri	Yansımadı
Gizli Reklam sorunu	Yansımadı
Teknolojinin hızlı gelişmesi	Yansımadı
Yetersiz çalışma gücü	Yansımadı
İşsizlik korkusu	Yansıdı
Gelecek kaygısı	Yansıdı
Reklam sürelerinin artması	Yansımadı

Derinlemesine görüşme sonucu çıkarılmıştır

Görüntülü kitle iletişim aracı olan televizyon ve sinema alanında iki sendika, on iki meslek kuruluşu, çalışanların telif ve özlük haklarını korumak amaçlı çalışmalar sürdürüyor. Yukarıda da ele alındığı gibi sendika ve meslek birliklerinin özellikle Bakanlık çerçevesinde yaptıkları çalışmalar sektörde de pek duyulmuyor. Bunları duyurması, dolayısıyla da kamuoyu oluşturması beklenen basın bu konuda yetersiz

kalıyor. Derinlemesine görüşme yaptığımız bütün yetkili ve ilgililer sorunun çözümünün basına yansısıyla değil, devletin doğrudan konuyu ele almasıyla sona ereceğini dile getiriyor. Burada yapımcılar, yazılı basın ile görüntülü basının aynı patronaj elinde olduğu bilinciyle pek açık davranmıyor. Bu bir yere kadar doğal karşılanabilir, aynı durum senarist ve yönetmenler için de geçerli. Bir tek oyuncular ayrılabilir, onlara da basın (ister görüntülü olsun isterse yazılı) sadece magazin soruları soruyor; tabii, gündemde yaşanan bir sorun yoksa.

Derinlemesine görüşme yapılan meslek birlikleri başkan ve yöneticileri, dizi sektörünün teknolojik gelişmelere rağmen özlük hakları, mesleki örgütlenme, sosyal yaşam, telif hakları gibi konularda beklenen seviyeye ulaşamadığını, bununla birlikte normal mesai işleyişi de içlerinde çalışanların hemen tüm yaşamsal kaygılarının kocaman bir soru işareti olarak beklediğini söyledi.

Aslına bakılırsa, hem yapımcılar hem televizyon kanalları hem de çalışanlar açısından yukarıda tablo şeklinde belirtilen sorunların basına yansması ve/veya yansımaması durumu, çözüm sağlayabilecek bir seçenek olarak kabul edilmiyor. Genel yaklaşım, kamuoyu oluşturabilmekten öte dizi sorunlarının (buna uzunluğu ve kısa sürede çekilme/hazırlanma zorunluluğu da dâhil), doğrudan yasal düzenlemelerle çözümlenebileceği noktasında buluşuyor.

SONUÇ

Genel anlamıyla uzayan, uzadıkça da ölümlere yol açan etkisi dolayısıyla - izleyenler açısından değil, daha çok kamera arkası çalışanlar açısından- sıkıntılı bir durum yaratan uzun dizilerle ilgili olarak bir durum saptamasını buraya aktarmalıyım:

Türkiye’deki reklam pastasının küçük olması; Reklam verenin televizyon kanalları üzerindeki etkisi; RTÜK’ün basiretsizliği; neoliberal politikalar; sektörün örgütsüzlüğü ve yapımcıların taşeronlaştırılması.

Bunların tümünü aşmak mümkün. Ancak zaman alacak. Zaten sinemanın bir tanımı “zaman artı ışık”tır. Yani zaman sektörün içinde ve hukukçu deyimiyle mütemmim cüzü.

Mesleki Saygınlık

Sektör olmanın temel üç kriteri **mali yeterlilik, mesleki yeterlilik ve mesleki saygınlık** olarak belirlenebilir.

Mesleki yeterlilik, gerek üniversitelerin ilgili fakülteleri ve/veya bölümlerinde eğitim alan kişilerin sektöre girmesiyle birlikte sağlanmakta. Kuşkusuz bu, çalışmalarla elde edilen deneyimle de doğru orantılı olarak artmakta. Bağlı olarak; basılı yayınların çoğalması, elektronik olarak iletişimin yaygınlaşmasıyla mesleki yeterlilik her geçen gün daha da sağlanmakta.

Mali yeterlilik, gelişen ve değişen teknolojiyi takip edecek güç ve düşünce yapısında olmaktır. Daha düne kadar “senaryoda ‘gözleri ışıldadı’ yazmayın, çünkü gözler ışıldamaz” savı ileri sürülürken, artık akla gelen gelmeyen her şey filme yansıtılabiliyor. Bunun için gerekli olan zaman ve para sadece. Göz ardı edilmemesi gereken -ama bizim açımızdan öne çıkmadığı için burada konu edilmeyen- kültürel birikimdir. Hemen her alan için geçerlidir bu birikim. Özellikle de plastik sanatlar için belirleyicidir. Bu demektir ki, bu alanda çalışacak, ürün verecek kişiler çok hatta

çoktan da çok okuyacak, gezecek, gözlemleyecek ve tümünü kendi potasında karıştırıp eritip yepyeni bir düş/düşünce oluşturacaktır.

Mesleki saygınlık sektörün temel sorunu olarak öne çıkıyor. Parası olan herkes 'yapımcı'lığa soyunurken iyi ekip kurarak başarılı işler de üretebiliyor. Ancak mesleki saygınlık genel anlamıyla insan haklarıyla da bağlantılıdır. İnsanların emeklerinin karşılığını alabilmeleri, kendilerini yetiştirecek, geliştirecek ortam ve imkanlara kavuşmaları, düş ve düşüncelerini hayata geçirebilmeleri için fırsat bulabilmeleri gerekir. Bir açıdan bu zorunluluktur, çünkü gelişme ancak böyle sağlanabilir.

Her akşam bir dizi

Bugün Türkiye’de onlarca televizyon kanalında hemen her akşam birçok dizi yayınlanıyor. Her bir bölümü neredeyse bir sinema filmi uzunluğunda olan bu diziler ön hazırlık yapılmadan, yeterli zaman verilmeden, setlerde de sıkışıklıklarla ve asıl önemlisi az insan gücüyle kotarılmaya çalışılıyor.

20 Ağustos 2012 gecesi (Ramazan Bayramının ikinci günü) set işçileri kaza geçirdi ve yaşamlarını kaybetti. Resmi tatilde bile çalışmaları, yetkin kişiler yerine “ucuz işgücü” olmaları dolayısıyla kalifiye işçi olmamaları, sigortasız çalışmaları, haklarını arayacak bir yapının (sendika, birlik, dernek vb) bulunmaması “daha kaçımız öleceğiz” sorusunu, “setlerde ölmek istemiyoruz” talebini canlı tutan en yakın örnektir.

İnsanın Belirleyici Gücü

İnsansız film çekmek, dizi hazırlamak mümkün değildir. İnsan yoksa, emeği yoksa (dizi, film, müzik, resim, heykel vb.) iş yapamazsınız. Edindiğiniz o bütün teknolojik alet edevat hurdadan farksızdır. Sanatı sanat yapan en tam anlamıyla insan ve insan emeğidir.

Günümüzde çok izlenen televizyon dizileri ucuza kotarılmaya, az insanla üretilmeye çalışılıyor. Her ne kadar izleyici tarafından kabul görüyorsa da, ileride

izleyicinin de kültürel gelişmesi sonucunda yayından kalkacaktır; çok daha kaliteli, mesaj da içeren, çok daha özgün yapıtlar hazırlanacaktır.

Özlük Hakları ve Telif

Bugün “yerli dizi yersiz uzun” sloganıyla kamuoyunun ilgisini çeken bu durum, aslında doğrudan uzunluklarla ilgili değildir. Mesleki saygınlığın korunması için, çalışanların özlük hakları başta olmak üzere teliflerinin de korunabilmesi için belirlenmiş bir çerçevedir. Dizilerin gerek bölümlerinin uzunluğu gerekse uzun yıllara yayılan yayınlarının uzunluğu; ancak çalışan hakları verildiği sürece kimse tarafından sorgulanmaz. Kaldı ki istikrar denilen şey de uzunlukla kendini gösterecektir. Ancak hem bölümlerinin uzunluğu hem de sürelerinin uzunluğu dolayısıyla kendini yetiştiremeyen, geliştiremeyen sanatçılar (senarist, yönetmen, müzisyen, teknik kadro, vb) hem tekrara düşüyor hem de -dizi değişimiyle- olaylar sarkıyor.

Bu sarkma, Stephen King romanları için de söylenegelen bir saptamadır. Tuğla gibi diye tanımlanacak büyüklükte gerilim romanları yazan yazar; bitirebilmek için başta gösterdiği özeni bile bırakıyor. Romanda bir derece kabul gören bu durum, televizyon dizisinde (maliyetli olması ve ekip çalışmasıyla üretilmesi dolayısıyla) hemen dışlanıyor.

Verilen Emeğin Karşılığı Olmuyor

Önceki yıllarda gecede iki dizi yayınlayan kanallar -kuşkusuz ekonomiyi öne çıkararak- izleyiciyi tek dizi izlemeye mecbur tutuyor. Hangi konunun nasıl işlenirse tutacağını bilememeleri -her ne kadar artık eskisi gibi fazla dizi kalkmasa da yayından- sadece set çalışanlarının değil yapımcıların da hayatını etkiliyor. Medyada başrol oyuncularını yer bulabildiği ve onların da gerçekten ‘iyi’ ücret alabilmesiyle hayat gailelerinin bulunmaması veya öyle algılanması (çünkü birçok oyuncu, çok büyük paralar kazanmasa da ‘tanınır’ olmaları dolayısıyla sıradan insan gibi sokağa çıkamamakta, gezip dolaşamamakta, alışveriş yapamamaktadır; bu da ister istemez

bütçelerini şişirmektedir) dolayısıyla tüm dizi çalışanlarının bir eli yağda, bir eli balda olduğu izlenimini doğuruyor.

Bu doğru bir izlenim olmadığı gibi doğru bir sonuca da götürmüyor bizleri. Jenerikte yer alan -yapımcı ve yayıncı için önemli, çünkü o ismi satarak izleyicinin ilgisini çekiyor- birçok oyuncu sadece görüldüğü kadar para alıyor. O bölümde gözükmediğinde kaşesi işlemiyor. Çok gibi görünen kazanç bir anda -genele yayıldığında- asgari ücret düzeyine bile ulaşamayabiliyor. Bu, sadece oyuncular için gereçli değil; set çalışanlarının hemen tümü için geçerli. Tutulacağı düşüncesiyle birçok masrafa girmiş olan bir çalışanın; dizinin yayından kalkmasıyla -bütün ekipler belirlendiği için o sezon başka iş de bulamayacaktır büyük olasılıkla- içine düştüğü bunalım intiharla bile sonuçlanabiliyor.

Geleceğe Umutla Bakmak

Sorunun çözümü, çalışanların örgütlenmesinden geçtiği apaçık. Avrupa Birliği müktesebatı doğrultusunda hayata geçirilmeye çalışılan meslek birliklerinin yetkinleşmesi zaman alacaktır, ancak doğru çözümün yolu bundan başka bir şey de değildir. Bu arada, aynı alanda birden çok meslek birliğinin bulunması bu zamanı biraz daha arttırmaktan başka bir sonuç doğurmaz.

Kültür Bakanlığı'nın sinema ve televizyon alanında sayıları 9'u bulan meslek birliklerini 'Ortak Lisanslama Birliği' adı altında toplama çabası doğru ve gerekli bir adımdır. Önümüzdeki dönemde Meclis'e getirilecek yasa tasarısıyla bu konunun çözümlenebilmesi için ilk adımın atılacağı bilgisini Kültür Bakanı Ertuğrul Günay verdi. Bu kararı yayıncılar, yazarlar, müzisyenler, film yapımcıları, yönetmenler, senaristler... tüm katılımcılar destekledi ve umutla geleceğe bakıyorlar.

KAYNAKÇA

- Akbulut, Hasan,
Seçil Büker:
Yumurta: Ruha Yolculuk, Ankara, Dipnot Yayınları
- Akbulut, Hasan:
Kadına Melodram Yakışır Türk Melodram Sinemasında Kadın İmgeleri, İstanbul, Bağlam Yayınları / Sinema Dizisi, 2008
- Akg l, Hasip:
Görme Kılavuzu, araştırma-inceleme, 2. baskı, Duvar Yayınları, İzmir. 2008
- Aktaş, Ezgi,
Kıvanç Esen,
Nihan Katipoğlu,
Nil Perçinler:
Sinema Söyleşileri, İstanbul, B TEK, 2011
- Althusser, Louis:
İdeoloji, İstanbul, İthaki, 2010
- Aral, İnci:
Yazma Büyüsü, İstanbul, Kırmızı Kedi, 2011
- Başat, İsmail Mert:
Buyruk ve İtaat, Kültür, Sanat ve İktidar, Deneme, İstanbul, Everest Yayınları, Aralık 2006
- Batuş, G l,
Füsun Alver,
Bilal Arık, Barış  oban,
 nsal  ı :
Kadife Karanlık 2, Ayna Şovalyeleri, İstanbul, Su Yayınevi, 2. baskı, 2011
- Baudrillard, Jean:
Tüketim Toplumu, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010
- Berger, John:
Görme Biçimleri, İstanbul, Yankı Yayınları.
- Bourdieu, Pierre:
Televizyon  zerine, İstanbul, YKY, 1997
- Brecht, Bertolt:
Sinema Yazıları, İstanbul, Görsel Yayınlar, 1977

Büker, Seçil, Y. Gürhan Topçu:	Sinema: Tarih-Kuram-Eleştiri, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2010
Büker, Seçil:	Karpuz Kabuğu Denize Düşünce, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınları, 2010
Büker, Seçil:	Sinemada Anlam Yaratma, İstanbul, Hayalbaz Kitap, 2012
Charon, Jean-Marie:	Medya Dünyası, İstanbul, İletişim Yayınları, 1992
Clark, Toby:	Sanat ve Propaganda, Kitle Kültürü Çağında Politik İmge, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2. basım, 2011
Çaplı, Bülent:	Televizyon ve Siyasal Sistem, Ankara, İmge Yayınları, 1995
Çelenk, Sevilay:	Televizyon Temsil Kültür, İstanbul, Ütopya Yayınları, 2005
Çoban, Barış, Zeynep Özarslan:	Söylem ve İdeoloji, İstanbul, Su Yayınevi, 2003
Demir, Yalçın:	Filmde Zaman ve Mekan, Eskişehir, Turkuaz Yayıncılık, 1994.
Devran, Yusuf:	Haber Söylem İdeoloji, İstanbul, Başlık Yayınları,
Erdoğan, İrfan, Korkmaz Alemdar:	Öteki Kuram, Ankara, Erk Yayınları, Yenilenmiş 3. Baskı, 2010
Ergül, Hakan, Emre Gökalp, İncilay Cangöz:	Medya Ne Ki, Her Şey Yalan, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.
Fawcett, Bill:	Tarih Boyunca Yalan ve Propaganda, İstanbul, Hit Kitap, 2011
Geçtan, Engin:	Hayat, İstanbul, Metis Yayınları, 10. basım, 2010
Hatırnaz, Başar:	Reyting Gerçeği, Ankara, Nobel Yayınları, 2007

İleri, Selim:	Sevgili Halit, Halit Refiğ'e Mektuplar, İstanbul, Everest Yayınları, 2011
İSMMMO:	Dizi Ekonomisi, pdf, 04.10.2008
İSMMMO:	Dizi sektörü %30 küçüldü, pdf, 11.07.2010
Kaplan, Yusuf:	Televizyon, İstanbul, Alternatif Üniversite, 1992
Kars, Neşe:	Televizyon Programı Yapalım, Herkes İzlesin, Derin Yayınları, 2010
Keane, John:	Medya ve Demokrasi, İstanbul, Ayrıntı Yay. 4. Basım, 2010
Kellner Douglas:	Medya Gösterisi, İstanbul, Açılım Kitap, 2010
Kotaman, Aslı, Ahu Samav Uğursoy, Artun Avcı:	"dizim başladı! kapat, sonra anlatırım", Televizyonda Hikaye Anlatıcılığı, İstanbul, H2O Kitap, 2011
Köse, Hüseyin:	Medya Mahrem, Medyada Mahremiyet Olgusu ve Transparan Bir Yaşamdan Parçalar, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2011
Küçükeroğan, Bülent:	Televizyon ve..., Ankara, Ütopya Yayınları, 2009
Lull, James: Charon, Jean-Marie:	Medya İletişim Kültür, Vadi Yayınları, 2001
Mascelli, Joseph V.:	Sinemanın 5 Temel Ögesi, Ankara, İmge Kitabevi, 2007
Mestroviç, Stjepan:	Duygu Ötesi Toplum, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999.
Mutlu, Erol:	Televizyonu Anlamak, İstanbul, Gündoğan Yayınları, 1991
Oktay, Ahmet:	Türkiye'de Popüler Kültür, İstanbul, Everest Yayınları, 5. basım, 2002

Oskay, Ünsal:	Çağdaş Fantazya, Ankara, Ayko Yayınları, 1982
Oskay, Ünsal:	Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri, Kuramsal Bir Yaklaşım, İstanbul, Der Yayınları, 2010
Özakman, Turgut:	Oyun ve Senaryo Yazma Tekniği, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1998
Özsoy, Aydan, Seçil Büker:	Gönülden Gönüle Mevlana İmgesi (Mevlana Üzerine Bir Alımlama Çalışması),
Plehanov, G. V., Jean-Louis Lecercle, Pierre Albouy:	Sanat ve Sosyalizm, Sosyal Yayınları, 1962
Postman, Neil:	Televizyon: Öldüren Eğlence, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1994
Rigel Nurdoğan, Gül Batuş, Güleda Yücedoğan, Barış Çoban:	Kadife Karanlık, 21. yy. İletişim Çağını Aydınlatan Kuramcılar, İstanbul, Su Yayınevi, 2. baskı, 2005
Ryan, Michael, Kellner Douglas:	Politik Kamera, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010
Sekmeç, Ali Can:	Türk Televizyon Dizileri, Antalya, AKSAV, 2012.
Stjepan, G., Mestrovic:	Duyguötesi Toplum, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1999
Şenyapılı, Önder:	Toplum ve İletişim, Ankara, Turan Kitabevi, 1981
Şimşek, Aydın:	Sanat ve İktidar, Siyasal Tarih Sürecinde Sanat Tarihi ve Sanat Akımları, Makaleler, Kanguru Yayınları, Ankara, 3. Baskı, 2007
Tanrıöver, Hülya Uğur:	Türkiye’de Film Endüstrisinin Konumu ve Hedefleri Araştırması, Temel Bulgular, İstanbul, İTO, 2010

Wood, James:

Kurmaca Nasıl İşler?, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.

Yağcı, Sevgi Can,
Derya Nacaroglu,
Filiz Erdemir,
Seçil Büker,
Zeynep G. Akçay:

Beyaz Camın Yerlileri (Dokunaklı
 yk ler- Dokunulmaz Gerçekler),
Umuttepe Yayınları, Kocaeli, Aralık 2011

Yusuf, Devran,
Gülcan Seçkin:

Kamusal İnsan, Medya ve Siyaset,
Türkiye’de Siyasetin Dinamikleri
Sempozyumu, 4-6 Nisan 2006, Bolu,
İzzet Baysal Üniversitesi Yayınları

ELEKTRONİK KAYNAKÇA

Arsen, Can:

“Dizi film işine girelim” 15.10.2011,
 evrim içi <http://www.b2dergi.org>,
16 Şubat 2012

Cereci, Sedat:

“TV İzleyici Araştırması”  evrim içi,
www.genbilim.com, 05 Mart 2012

Deren, Kerem:

“Dizi reklam arasına yerleştirilmiş bir
şeydir” 21.02.2012, çevrim içi,
www.medyatava.com, 24 Şubat
2012

Diper, Zafer:

“ ıplak Oscar taşlana”, Birgün
gazetesi köşe yazısı, 06.03.2012

Erksan, Metin:

“Sinema bir kültürdür” 24.06.2009,
 evrim içi,
<http://www.akademiart.tv>, 26 Şubat
2012

Eyüboğlu, Ali:	“Anketten 90 dakika çıktı” 01.03.2012, Çevrim içi, http://cadde.milliyet.com.tr , 01 Mart 2012
Eyüboğlu, Ali:	“Gelinen nokta”, 01.03.2012, Çevrim içi, http://cadde.milliyet.com.tr , 01 Mart 2012
Gazeteciler.com	Çevrim içi, “Biz eylem yaptıkça dizi süreleri uzuyor” 4 Nisan 2012
Güler, Emine:	“Kim kimi yönetiyor; televizyon mu sizi, siz mi televizyonu?” Çevrim içi http://www.anafen.k12.tr , 12 Mayıs 2012
Güven, Birol:	“RTÜK Başkanı bu işe karışmasın” Çevrim içi, http://www.haberturk.com , 1 Mart 2012
Işık, Okan:	“Dizi ruh sağlığını bozdu” 20.03.2012, Çevrim içi http://magazin.bugun.com.tr , 12.05.2012
Koloğlu, Sina:	“ABD’de yılda kaç projeden kaç dizi çıkıyor”, Çevrim içi http://cadde.milliyet.com.tr , 19 Ocak 2012
Kuzu, Hüseyin:	Herkes için sinema, facebook grubu, “Sinema ve tv sektörlerindeki sorunların asıl suçlusu SGK, Çevrim içi, 31 Temmuz 2012
Medyatava.com	Çevrim içi, “Dizileaks” diziler üzerine yazı dizisi, 26.11.2011/31.01/2012 tarihleri arası, http://www.medyatava.com , 1 Mart 2012
Radikal gazetesi	“Senaryo değil gerçek cinayet” 07.06.2012, Çevrim içi, http://www.radikal.com.tr , 8

Haziran 2012

Sayan, Başak:

“Kafa aynı kafa”, 18.03.2012 Çevrim içi, <http://www.aksam.com.tr>, 24 Mart 2012

SENDER:

“Türkiye Sinema Reformu İçin Birleştik” Çevrim içi, <http://www.senaryo.org.tr>, 4 Nisan 2012

SENDER:

“Yerli Dizi Yersiz Uzun” Basın açıklaması, <http://www.senaryo.org.tr>, 04.04.2012

SİNESEN:

“Basına ve kamuoyuna” basın açıklaması, 27 Mart 2012

SİNESEN:

“Görüşmeler”, sendika mail grubu, 25 Mayıs 2012

Sol.org.tr

“Set emekçisinin ölümünün ardından: Beğenmeyen bu işi yapmasın 04.05.2012 Çevrim içi, <http://haber.sol.org.tr>” 7 Mayıs 2012

Uskan, Arda:

“RTÜK kanalları tümünden kapasın” 02.03.2012, Çevrim içi, <http://www.takvim.com.tr>, 5 Nisan 2012

www.medyatava.com

“Dizi setinde yumruklar konuştu” 04.02.2012, Erişim tarihi: 5 Nisan 2012

Yıldırım, Mustafa:

“Televizyon dizileri ya da özendirilen hayat” 06.02.2012, Çevrim içi, <http://www.milligazete.com.tr>, 5 Nisan 2012

Yıldırımkaya, Gülin:

“Diziler bu kadar etkili mi?” 23.02.2012, Çevrim içi, www.haberturk.com, 24 Şubat 2012

Yıldırımkaya, Gülin:

“Dizilerin 45 dakikaya indirilmesi
RTÜK’ün gündeminde” 22.02.2011,
Çevrim içi, www.haberturk.com, 16
Şubat 2012

